ئابدۇلئەھەد ئابدۇرەشىد

بەرقى ئەسەرلىرى (1)

1. ئاپتۇرنىڭ قىسقىچە تەرجىمىھالى...........................2 ـ بەت

2. «بەرقى» تەخەللۇسىنىڭ ئۆتمىشى.........................4 ـ بەت

3. كىتاب ئوقۇش ماھارىتى يېتىلدۈرۈش......................13 ـ بەت

4. «سەرخۇش» تۇغقان سەرخۇش خىياللار(ئەدەبىي ئاخبارات)..........21 ـ بەت

5. ئابدۇقادىر داموللامنىڭ ئايالالار تەربىيىسى قارىشى.................25 ـ بەت

6. بىزگە قانداق قىزلار كېرەك؟...............................31 ـ بەت

7. دۇنيا قاراش توغرىسىدا.................................35 ـ بەت

8. ئۇيغۇر ئايال يازغۇچىلاردا نېمە كەم.........................45 ـ بەت

9. ئىرادە ۋە نىشان (سۆھبەت خاتىرىسى).......................55 ـ بەت

10 قەشقەر تەسىراتلىرى (نەسىر)...............................71 ـ بەت

11. بىر ئادەمنىڭ ھىكايىسى (ئەدەبىي ئاخبارات)...................73 ـ بەت

12. ئىشسىزلىقمۇ ياكى ئىقتىدارسىزلىقمۇ...........................98 ـ بەت

قوشۇمچە:

تىلنىڭ قۇدرىتى، ئۇستاز ھۆرمىتى (ئابدۇمجىت مۇھەممەد)....110 ـ بەت

لۈلچەكسىز زامان (بەرقى شېئىرلىرىدىن تاللانما).................117 ـ بەت

شەيتان (ھېكايە)..137 ـ بەت

www.uyghurkitap.com

ئاپتۇرنىڭ قىسقىچە تەرجىمھالى

ئىجتىمائىيەت تەتقىقاتچىسى ئابدۇلئەھەد ئابدۇرەشىد بەرقى 1971 ـ يىلى دۇنيا مەدەنىيەت ئوچاقلىرىنىڭ بىرى بولغان خوتەننىڭ لوپ ناھىيسدە تۇغۇلغان. 1994 ـ يىلى شىنجاڭ پىداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ تىل –ئەدەبىيات فاكۇلتېتىنى پۈتتۈرۈپ، شىنجاڭ مائارىپ ئىنستىتۇتىدا ئوقۇتقۇچىلىققا كىرىشكەن.

ئەسەرلىرى 1989 ـ يىلدىن باشلاپ ئېلان قىلىنىشقا باشلىغان. 2001 ـ يىللىرىدىن باشلاپ «شىنجاڭ مەدەنىيىتى » ژورنىلىدا ئېلان قىلىنغان ماقالىلىرى جەمئىيەتتە زور تەسىر قوزغىغان.

بۇ تىرىشچان ئەدىبنىڭ 2001 ـ يىلى «قىز پەسلى» دېگەن شېئىرلار توپلىمى، 2003 ـ يىلى «كۆز ئىچىدىكى كۆز، سۆز ئىچىدىكى سۆز» دېگەن ماقالىلەر توپلىمى، 2004 ـ يىلى «ئارتىبالىق ھەققىدە قىسسە» دېگەن پوۋىستلار توپلىمى بىلەن « سۆيگۈ ۋە قىساس» دېگەن رومانى ۋە 2011 ـ يىلى «ئۇلۇغ قورۇق گەپ ۋە چۈمۈلە روھى» دېگەن ماقالىلار توپلىمى نەشر قىلىنىپ ئالقىشلانغان.

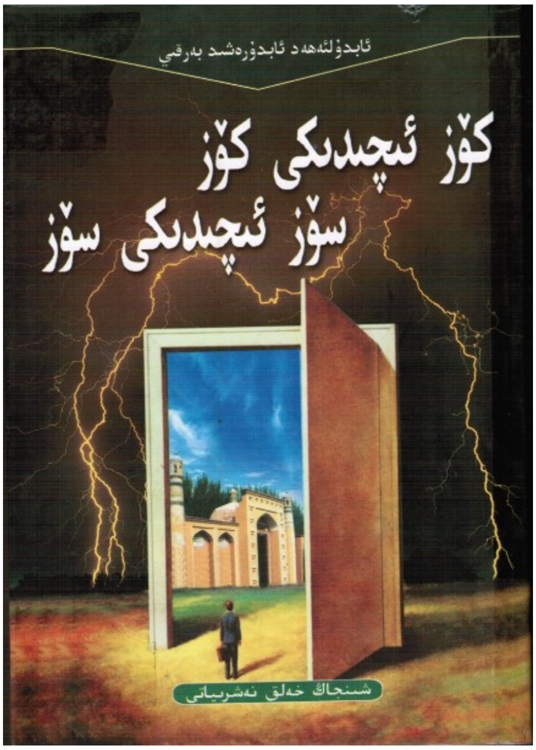

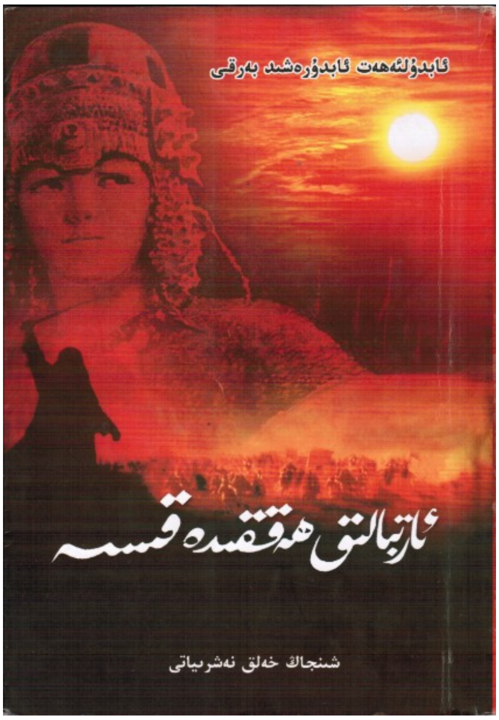
ئابدۇلئەھەت ئابدۇرەشىد بەرقى
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

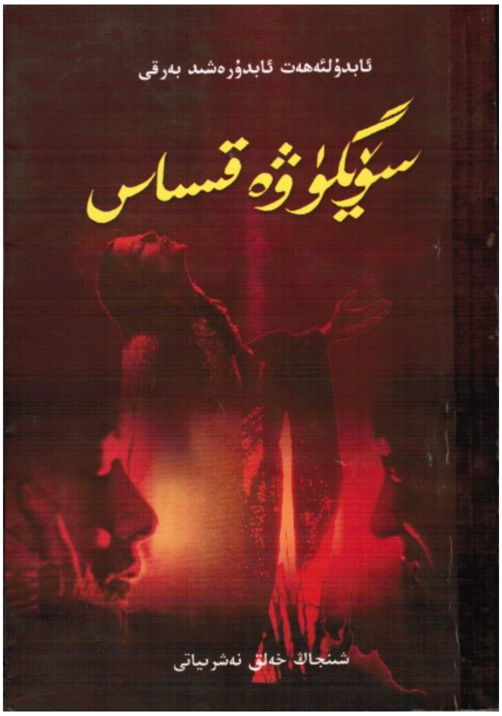
ئابدۇلئەھەت ئابدۇرەشىد بەرقى
سۆيگۈ ۋە قىساس
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

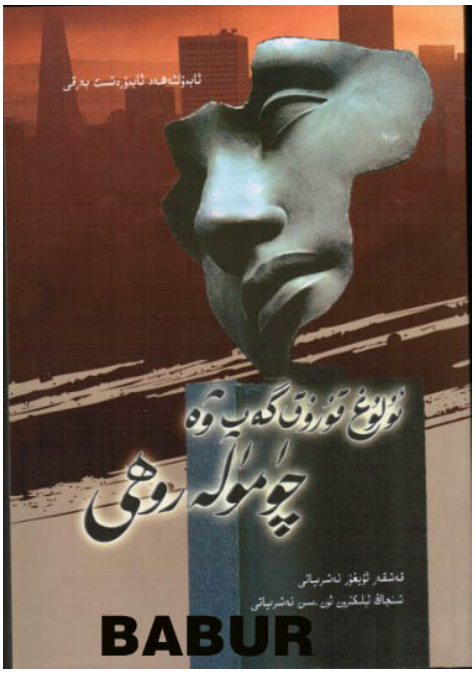
قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى
شىنجاڭ ئېلېكترون ئۈن-سىن نەشرىياتى
BABUR

www.uyghurkitap.com

«بەرقى» تەخەللۇسنىڭ ئۆتمىشى

دائىم باشقا جايلارغا لىكسىيە سۆزلىگىلى بارسام ئاڭلىغۇچىلارنىڭ تەخەللۇسىڭىز ھەققىدە بىر نەرسە دەپ بەرسىڭىز دېگەن سۇئالىغا دۇچ كېلىمەن. ھەتتا بەزىلەر سورۇنلاردا تەخەللۇسۇم ھەققىدە گەپ كوچىلىشىدۇ. تەخەللۇسۇمنى ئالكىملەرگە باغلايدۇ. ئوقۇرمەنلەردىن تاپشۇرۇۋالغان خەتلىرىمنىڭ بەزىسىدىمۇ تەخەللۇسۇمغا ئائىت سۇئاللار بار. ھازىرغا قەدەر مۇشۇ سۇئاللارغا ئىمكان بار جاۋاپ بېرىشكە، سۇئال سورىغۇچىلارنىڭ قىزىقسىنىشىنى بېسىشقا تىرىشىپ كەلدىم. لېكىن بۇ ھەقتىكى سۇئاللار ئازىيىشنىڭ ئورنىغا كۆپىيىپ باردى. شۇنىڭ بىلەن كاللامغا ھەر بىر قىزىققۇچىغا بىر نوۋەت جاۋاپ بېرىپ يۈرگىچە جامائەت قىزىققان مەسىلە بولغاندىكىن بىرەر مەتبۇئاتتا بىر يولى جاۋاپ بېرىپ، ئىشنىڭ ئۆتمۈشىنى ئىزاھلاپ ئىشنى تۈگەتمەيمۇ دېگەن ئوي كەلدى. لېكىن مۇشۇنداق قىلسام باشقىلارنىڭ << تېخى يازغان نەرسىسىنىڭ تايىنى يوق، ئۆزىنى ئۇلۇغلار قاتارىدا ساناپ تەخەللۇسى ھەققىدە ھېكايە يېزىپ كېتىپتىغۇ بۇ >> دېگەن سۇئاللىرىغا، تەنىللىرىگە دۇچ كەلسەم قانداق قىلارمەن دەپ ئويلىدىم. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئىش يەنە بىر مەزگىل تاشلىنىپ قالدى. لىكىن ماڭا قىزىقىدىغان ئوقۇرمەنلەرنىڭ بۇ ھەقتىكى ھكايىنى ئاڭلىغۇسى باردەك، بۇ ھەقتىكى قىزىقىشى تېخى بېسىلمىغاندەك قىلاتتى. شۇڭا نۇرغۇن ئويلىنىش ئارقىلىق ھۆرمەتتىن ئىتائەت ئەلا دەپ بۇ ماقالىنى يېزىپ، تەخەللۇس قويۇشۇمنىڭ ئۆتمىشنى بايان قىلىش قارارىغا كەلدىم.

مەندىكى ئەدەبىياتقا بولغان قىزىقىش ئۆزۈمگە تۇغما قىزىقىشتەك تۇيىلىدۇ. ئەقلىمگە كەلسەم دادام ھويلىمىزغا قويۇلغان شوتىنىڭ بالدىقىدا ئولتۇرۇپ، ئىشكلەرنى تاقاتقۇزۇپ بىر ياغلىققا چىگىپ قويۇلغان بىر دەپتەرنى قولىغا ئالاتتى. شۇنىڭ بىلەن ھەممىمىز جىم بولاتتۇق، دادام دەپتەرنى ئوقۇشقا باشلايتتى. دەپتەر ئوقۇلۇپ << ئەلقىسسە . . . .تاڭ يۇرۇپ، شۇنىڭ بىلەن شەھرىزات ھكايىسنى توختاتتى،>> دېگەن يەرگە كەلگەندە ھەممىمىزنىڭ ھېكايە سۆزلىۋاتقان شەھرىزات دېگەن خوتۇنغا ئاچچىقىمىز كېلەتتى. بىر ھېكايە سوزلەپ بولغۇچە تۈگەپ كېتىدىغان قانداق قىسقا كېچە بۇ دەپ جىلە بولاتتىم. ئەنە شۇ چاغلاردا ئاڭلىغان شەھرىزاتنىڭ ھېكايىللىرى ھازىرمۇ ئېسىمدە بار. شەھرىزاتنىڭ ھكايىسىنىڭ ساداسى ئىچىدە چوڭ بولدۇم. كىتاب ئوقۇش تۇرمۇشۇمنىڭ ئايرىلغىلى بولمايدىغان بىر تەركىبى قىسمىغا ئايلاندى.

تۇنجى ئەسىرىمنى قاچان يازدىم ئېسىمدە يوق. ئەنە شۇنداق ئەدەبىياتقا بولغان قىزىقىش ئىچىدە تولۇق ئوتتۇرىغا ئۆرلىدىم. تولۇق ئوتتۇرىنىڭ بىرىنجى يىللىقىدا ئابدۇۋارىس ئانايەت ئىسىملىك بىر ئوقۇتقۇچىمىز يېزىقچىلىق سىنىپى ئاچتى. مەن بۇ سىنىپنىڭ شېئىرىيەت قىسمىغا قاتناشتىم. دەرس جەريانىدا ئابدۇۋارىس ئانايەتنىڭ خوتەن ۋىلايىتى تەۋەسىدە خېلى داڭقى بار ئىستىقباللىق بىر شائىر ئىكەنلىنى بىلىۋالدۇق. ئۇ كىشى بىزگە شېئىر يېزىشنىڭ بىر قىسىم قانۇنىيەتلىرىنى تونۇشتۇرۇپ مەشىققە ئورۇنلاشتۇردى ۋە ئۇلگە تەرىقىسىدە ئوسمانجان ساۋۇت ۋە قۇربان باراتنىڭ ئىككى پارچە شېئىرىنى ئوقۇپ بەردى، << ئوسمانجان ساۋۇت بىلەن قۇربان بارات بۈگۈنكى ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدىكى ئەڭ مۇنەۋۋەر ئىككى ياش شائىر، سىلەرمۇ ئاشۇ شائىرلاردەك بولۇشقا تىرىشچانلار >> دىدى ئۇستازىمىز ئەڭ ئاخىرىدا. ئويلاپ باقسام ۋاقىت بەكمۇ تېز ئۆتىدىكەن، 86 ـ 87 ـ يىللىرى ئۇيغۇرنىڭ ياش شائىرى دەپ ئاتالغان ئىككى بۈيۈك سىما مانا بۈگۈن ئۇيغۇرنىڭ پىشقەدەم شائىرلىرى بولۇپ قالدى. بۇ يىل (2006 ـ يىلى) كوچىدا ئوسمانجان ساۋۇت بىلەن ئۇچرىشىپ قالدىم، شائىرغا ھۆرمەت بىلەن سالام بەردىم. شائىر ئۆزىنىڭ پىنسىيەگە چىققانلىقىنى تىلغا ئالدى. شۇ چاغدا كاللامغاھ ئابدۇۋارىس ئانايەتنىڭ ياش شائىر دەپ ئوسمانجان ساۋۇتنى سۆپەتلىگەن تۇرقى كەلدى. شۇندىن كېيىن يېزىقچىلىققا كىرىشىپ كەتتىم. يازغان نەرسىلىرىم ساۋاقداشلىرىم ئارىسىدا مەشھۇر بولۇشقا باشلىدى. ئابدۇۋارىس ئانايەت بىلەن پات ـ پات ئالاقە قىلىپ تۇردۇم. ئۇ كىشى يازغانلىرىمنى ئىرىنمەي تۈزۈتۈپ بېرەتتى پىكىر بېرەتتى. ئۇ كىشى بىلەن بولغان ئالاقىمىز تولۇق ئوتتۇرىنىڭ كېيىنكى يىللىرىدا ئۈزۈلۈپ قالدى، ئۇ كىشى شۇ چاغدا ناھىيىلىك بىرىنجى ئوتتۇرا مەكتەپتىن يۆتكىلىپ كەتكەن بولۇپ قايسى ئىدارىدە ئىشلەيدىغانلىقى ئېسىمدە قالماپتۇ، 2000 ـ يىلى يېقىن دوستلىرىمنىڭ ياردىمىدە تۇنجى شېئىرلار توپلىمىمنى نەشر قىلدۇردۇم. شۇ چاغدا ماڭا شېئىر ھەققىدە ئەڭ دەسلەپكى بىلىملەرنى بەرگەن ئۇستازىم ئابدۇۋارىس ئانايەت ئېسىمگە كەلدى، بەلكىم ئۇ كىشى مېنى ئۇنتۇپ قالغان بولۇشى مۇمكىن، شۇنداقتىمۇ ئۇ كىشىگە تۇنجى كىتابىمنى كۆرسەتكۇم كەلدى، شۇنىڭ بىلەن بىر پارچە كىتابنى ئاكا ئاغىنەم، بۈگۈنكى مۇۋاپىقىيىتىمگە مۇھىم تەسىر كورسەتكەن شەخسلەرنىڭ بىرى يازغۇچى مۇتەللىپ سەيپۇللا ئارقىلىق ئابدۇۋارىس ئانايەتكە سۇندۇم. ئۇ كىشى كىتاپقا قانداق باھا بەردى ماڭا ئېنىق ئەمەس. ئەمما ئۇ كىشى

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ناهيەدە ئەمەل تۇتتۇاتقان بولغاچقا ئىزدەپمۇ كەتمدىم.

تولۇق ئوتتۇرىدا رەسمى ئوت ئالغان يېزىقچىلىق هەۋسى ماڭا رۇدۇپايدەك چاپلاشتى ، ئالى مەكتەپ هاياتىنى جددىي ئۆگنىش ۋە جاپالىق مەشق بىلەن ئوتكۇزدۇم. كيينكى مەزگىللەردە ، بولۇپمۇ ئالى مەكتەپنىڭ ئاخرقى يىللىرىدا شىنجاڭ پىداگوگىكا ئىنىستىتوتى تەۋەسىدە نامىم چىقىپ قىلىشقا باشلىدى. مەشهۇر شائىر مامۇت زايىتنىڭ كۆڭۈل بۆلشى بىلەن تارىم ژورنىلىدا رەسىمم بىلەن تونۇشتۇرۇلدۇم. ئوزۇمنى شائىر بولۇپ قالغاندەك ياكى ئانچە ـ مۇنچە بىر ئىشلارنى قىلالىغاندەك سېزىدىغان بولدۇم، ئۆزۇمگە ئىشەنچ پەيدا بولدى، لىكىن مەن شۇ يىللاردا تەخەللۇس قويۇش كويىدا بولمىدىم، مەن تەخەللۇس قويۇشنى ئۇلۇغ ئادەملەرنىڭ ئىشى، بىزگە تەخەللۇس قويۇش نەدە تۇرۇپتۇ دەپ ئويلايتتىم. شۇنداقتىمۇ ئارسلانلار چوڭ شىرلارنى دوراپ ئوينىغاندەك بەزىدە قەلەمداش ئاغىنلەر بىلەن هەر خىل تەخەللۇسلار بىلەن ئۆزىمىزنى چاقىرىپ ئوينايتتۇق، كولدۇرلىتاتتۇق. بىر سنىپتا ئوقۇغان تالانتلىق ساۋاقداشلىرىمدىن مۇهەمەتجان سەيدۇللا، ئابدۇغەنىجان سەيدىن، مەخمۇت ئەلىلەر، بىزنىڭ ئالدىمىزدا ۋە كەينىمىزدە ئوقۇيدىغان شۇ چاغلاردىلا ئەدەبىيات ساهەسىدە خېلى نام چىقىرىپ قالغان تالانتلىق مەكتەپداش ۋە ساۋاقداشلاردىن مۇتىللا قىرانى، زاماندىن پاكزات، ۋەلى كەرىم كۆكئالىپ، ئابابەكرى توختى، ئابلەت ئابدۇرەهىم قاتارلىقلار مۇشۇنداق چاخچاقلارنىڭ دائىملىق ئوبىكتى ئىدى. هەممىمىزدە ئەدەبىيات ساهەسىدە ئۇلۇغ بىر ئىشلارنى قىلالمىساقمۇ كۆزگە كورۇنگۇدەك بىرەر ئىشلارنى قىلىش ئارزۇيىمىز بار ئىدى. يۇرىكمىزدە ئەدەبىياتقا بولغان پاكىز مۇهەببەت لاۋۇلدايتتى.

ئەنە شۇنداق ئەدەبىياتقا بولغان ئوتلۇق مۇهەببەت بىلەن كۆيۈپ يۇرگەن كۇنلەرنىڭ بىرىدە **1991** ـ ۋە **1992** ـ يىللىرى گېزىت ـ ژورناللاردا ئابلەت ئابدۇرەشت ئىسملىك بىر رەهبەرنىڭ ئىسمى غولداپ قالدى. شۇنداق كۇنلەرنىڭ بىرىدە يۇرتقا تەتىلگە بارسام ئۇرۇق ـ تۇققانلارنىڭ <<رادئو ۋە تىلىۋۇزۇردا ئابلەت ئابدۇرەشت دىگەن ئىسمنى ئاڭلاپ سىزمىكىن دەپ ئويلاپ يۇرىكمىز شاتلىنىپ كەتتى >> دېگىننى ئاڭلىدىم، كيىن ئابلەت ئابدۇرەشت دىگەن ئاكىمىز شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايۇنىنىڭ رەئىسى بولۇپ سايلاندى. شۇنىڭ بىلەن باللار ماڭا رەئىس دەپ چاخچاق قىلىپ قويۇدىغان بولۇپ قالدى. مەنمۇ بەزىدە

ئىسمىمنىڭ ئۇخشاشلىقىدىن كېلىپ چىققان بۇ ماس كېلىپ قېلىشتىن ھەيران قالاتتىم، ھەتتا بەزىلەر ماڭا قارىتىپ << ئەمدى ئالى مەكتەپنى پۈتتۈرگەندە خىزمەت قىلىشتىن ئەنسىرىمىسەڭمۇ بولىدىغان بولدى، رەئىس ئابلەت ئابدۇرەشت ساڭا ئىسمىمىز ئوخشاشكەن دەپ بىۋاستە خىزمەت بېرىۋېتەمدۇ تېخى >> دەپ چاخچاق قىلىشاتتى، لېكىن بۇ چاخچاقلار ھېچقانداق غەرەزسىز ئىدى. مېنىڭ كاللامدىمۇ ئىسمىمىزنىڭ ئوخشاشلىقى تۈپەيلىدىن پايدا ئېلىپ قالارمەن دېگەن ئوي يوق ئىدى، چۈنكى ئۇيغۇرلاردا ئىسمى ئوخشاش كىشىلەر بەكمۇ كۆپ ئىدى. 1992 ـ يىلنىڭ كېيىنكى يېرىملىرىدىن باشلاپ گېزىت ـ ژورناللارغا بىرەر نەرسەم چىقىپ قالسا تەھرىرلەر ئوقۇغۇچى دەپ ئىزاھلاپ قويۇدىغان بولۇشتى، مەنمۇ ئوقۇغۇچى دەپ ئىزاھلاشتىن مەلۇم بىر قاراتمىلىقنى سەزگەندەك بولاتتىم. ئەنە شۇ يىللاردا ئەتراپىمدا تەخەللۇس قويامسەن نىمە؟ دېگەن سۇئاللارمۇ پەيدا بولدى، ئۇلارنىڭ بۇ سۇئالى گېزىت ـ ژورناللارنىڭ مېنىڭ ئىسمىمغا قوشۇپ قويغان ئىزاھاتىغا قارىتىلغان ئىدى. لېكىن مەن پەرۋا قىلمىدىم، چۈنكى كاللامدا ئەدەبىياتتا تېخى كىشىلەرنىڭ دىققىتىنى تارتقۇدەك مۇۋاپىقيەت قازانماي تۇرۇپ ئۇرۇق كاللىغا يوغان مۈڭگۈز دېگەندەك ئىش بولمىسۇن دەپ ئويلايتتىم، رەئىس ئابلەت ئابدۇرەشت بىر ئەلنىڭ چوڭى، مەن بىر ئالى مەكتەپنىڭ ئاددى ئوقۇغۇچىسى، خەقلەر ھەرگىز ئىككىمىزنى ئارىلاشتۇرۇۋەتمەيدۇ دېگەن ئوي كاللامغا ھۆكۈمران ئىدى. لېكىن رەئىس ئابلەت ئابدۇرەشت تۈپەيلىدىن ئىسمىمنىڭ قىزىق نوقتىغا ئايلانغىنى ماڭا ئايان ئىدى. ئەسەرلىرىممۇ ئىلگىرىكىدەك تەھرىر بولۇم ئىشخانىللىرىدا ئۇنچە بىسىلىپ قالماس بولۇپ قالغان ئىدى. ئېھتىمال ئۇلار ئىسمىم بىلەن رەئىسنىڭ ئىسمىنى تەبئىيلا باغلاپ چۈشۈنۈپ نىمە يازدىكىن دەپ دەرھال ئوقۇپ باقسا كېرەك.

كېيىن ئوقۇش پۈتتۈردۇم. شۇ چاققىچە گېزىت ـ ژورناللار ئەسەرلىرىمنى باسسا ئوقۇغۇچى دەپ ئىزاھلاپ قويۇشنى ئۇنتۇمىدى. باشقىلار تەخەللۇس قويۇڭ دىسە مەنمۇ تەخەللۇسۇم ئوقۇغۇچى دەپ چاخچاق قىلىپ يۈردۈم. 1994 ـ يىلى 7 ـ ئايدا ئامىتىم كېلىپ شىنجاڭ مائارىپ ئىنىستىتۇتىغا خىزمەتكە بۆلۈندۈم، شۇنىڭدىن كېيىن ئەسەرلىرىمنىڭ كەينىدىكى ئىزاھات ئۆزگىرىپ ئوقۇتقۇچى دەپ ئاتىلىدىغان بولدى.

1

1995 ـ يىلى يازلىق تەتىلدە مەلۇم سەۋەپلەر تۈپەيلىدىن خوتەنگە كېچىكىپ قايتتىم. تەتىلدىن كەلسەم

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ئاغنەم ۋەلى كەرىم شىنجاڭ پېداگوگىكا ئىنستىتوتىنىڭ دىپلومنى كۆتۈرۈپ ئۈرۈمچىدە خىزمەت ئىزدەپ يۈرۈپتۇ. دوسلۇق رىشتىمىز تەبىئىي ھالدا ئىككىمىزنى بىر جايغا يىغدى. ئۇ ۋاقىتنچە ياتىقىمدا يېتىپ يۈردى. دەل شۇ چاغدا جەمىيەتتە قارا چاي ھەققىدە ھىكايىلەر پەيدا بولغان، قارا چاي ھەققىدىكى غەيۋەتلەر، بولۇپمۇ قۇتراتقۇ پاراڭلار سەل غولداپ قالغان ئىدى. شۇنىڭ كاللامدا بۇنداق قۇتراتقۇ پاراڭلاپ غولداپ كەتسە شۇنداق بىر ئىشنىڭ بولۇشنى كۈتۈپ ياتقان تۇخۇمدىن تۈك ئۈندۈرۈدىغانلارغا بولۇپ بەرمىسۇن، مۇشۇ ھەقتە بىر نەرسە يېزىپ قارا چاينىڭ ئىستىمالىمىزدىن يىراقلىشىشى ئاللىقانداق كىشىلەرنىڭ غەيۋەتىدىن ئەمەس بەلكى قارا چاينىڭ سۈپىتى ۋە خەلقنىڭ تۇرمۇش سەۋىيەسىنىڭ ئۆسكەنلىكى بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئىكەنلىكىنى ئىزاھلاش مەقسىتىدە بىر نەرسە يېزىپ يازغۇچىنىڭ ئىجتىمائىي تەشۋىش رولىنى جارى قىلدۇرۇپ قويۇش ھەققىدىكى ئويۇمنى ۋەلى كەرىمگە بىلدۈردۈم. بۇ ماتېريال يىغىشنى، كەڭ كولەملىك تەكشۈرۈشنى تەلەپ قىلىدىغان ئىش بولغاچقا ۋەلى كەرىمگە بىللە يازايلى دەپ تەكلىپ قىلدىم، ۋەلى خۇشاللىق بىلەن قوبۇل قىلدى، شۇنىڭ بىلەن ئىككىمىز تەخمىنەن ئىككى ئاي چامىسىدا تەكشۈرۈپ تەتقىق قىلدۇق، قارا چايغا مۇناسىۋەتلىك ماتېرىياللارنى ئاقتۇردۇق. ئالىملارنى زىيارەت قىلدۇق.

جاپالىق ئەمگەك نەتىجىسىدە << قارا چاي ۋە ئۇيغۇرلارنىڭ شاللاش ئېڭى >>دېگەن نامدىكى ماقالە ئىككىمىزنىڭ نامىدا 1995 ـ يىلى 11 ـ ئاينىڭ 16 ـ كۈنى <<ئاسىيا كىندىكى >>گېزىتىدە ئېلان قىلىندى. ماقالە ئېلان قىلىنىپ ناھايىتى چوڭ تەسىر قوزغىدى. ھەتتا گېزىت كىشىلەرنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرالماي بەزىلەر گېزىتنى كۆپەيتىپ ساتتى، ئاڭلىساق بەزى جايلاردا پىر پارچە گېزىتنىڭ باھاسى بەش يۈئەنگە چىقىپتۇ، ئارقىدىن ماقالىنى شىنجاڭ پەن ـ تېخنىكا گېزىتى، پەن ۋە تۇرمۇش ژۇرنىلى، بۈرتالا گېزىتى، قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتىدىن چىقىدىغان تۇرمۇش مەسلىھەتچىسى دېگەن مەجمۇگە كۆچۈرۈپ باستى.

ئەنە شۇ چاغدا تەخەللۇس قويۇش مەسىلە جىددىي بىر ئىشقا ئايلاندى، بىر كۈنى ياتىقىمدا ئولتۇرسام ئىشىك چېكىلدى، قارىسام بىر كاتتا شائىرىمىز ياتاقىنىڭ ئالدىدا تۇرۇپتۇ، شائىرنى ياتاقىقا باشلىدىم. شائىر گەپنى ئۇدۇللا ئېيتىپ <<رەئىس ئابلەت ئابدۇرەشىت سىزنى ناھايىتى ياخشى بىلىدىكەن، ئەسەرلىرىڭىزنى ئوقۇيدىكەن، لېكىن يېقىندىن بۇيان بەزىلەر سىزنىڭ ئەسىرىڭىزنى رەئىسنى يازدىمىكىن دەپ ئويلاپ قېلىپ

بەزى ئۇقۇشماسلىقلار پەيدا بولغاندەك قىلدۇ شۇڭا رەئىس ئەشۇ بالا بىر تەخەللۇس قوللانغان بولسا دەپ تەكلىپ بەرگەن، شۇڭا ئاتايتەن يېڭىنىزغا كېلىشىم >> دىدى .

مەن خىزمەتكە چىققاندىن بۇيانقى ئىككى يىلدا ئۇرۇمچىدە خېلى ئىشلارنى چۈشۈنۈپ قالغان ئىدىم. ئېھتىمال بەزىلەر مېنىڭ كىملىكىمنى بىلىپ تۇرۇپ، ئېلان قىلىنغان ئەسەرلەرنىڭ رەئىس ئابلەت ئابدۇرەشىتنىڭ ئەمەسلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ قەستەن رەئىسكە گەپ تېشىش مەقسىتىدە يازغانلىرىمنى سۇيىستىمال قىلغان بولىشى مۇمكىن ئىدى.

شۇنداق قىلىپ تەخەللۇس قويۇش مەسىلەم رەسمىي كۈن ـ تەرتىپكە چۈشتى. مەن بۇ ھەقتە خىزمەتدىشىم، ماڭا ئەدەبىي ئىجادىيەتتە نۇرغۇن تەسىر كۆرسەتكەن ئۇستاز ئورنىدىكى ئاكا بۇرادىرىم ئابدۇقادىر جالالىدىندىن مەسلىھەت سورىدىم. ئابدۇقادىر جالالىدىنمۇ يېقىندىن بۇيان بۇ ئىشقا كوڭۇل بولۇپ كېلىۋاتاتتى. ئۇ گېپىمنى ئاڭلاپ مۇشۇ ھەقتە ئىزدىنىپ بېقىش ھەققىدە ۋەدە بەردى.

ئارىدىن ئىككى ھەپتە ئۆتكەندە ئابدۇقادىر جالالىدىن <<بەرقى دىگەن سوزنى تەخەللۇس قىلىپ ئىشلەتكەن بولسىڭىز، ئوت، يالقۇن دىگەن مەنىسى بار، ئەينى چاغدا كىشلەر ئۇنى تەجەللى ھەزرەتنى سۇپەتلەشكىمۇ ئىشلەتكەن، يەنى ئۇنى بەرقى تەجەللى دەپمۇ ئاتىغان >> دىگەن ھېكايىنى قىستۇرۇپ قويىدى، شۇنىڭ بىلەن مەن رەسمىي ھالدا بەرقى دىگەن تەخەللۇسنى قوللاندىم.

مۇشۇ يەردە قىستۇرۇپ قويىدىغان بىر ئىش مەن بەرقى دىگەن تەخەللۇسنى قويۇپ بىر مەزگىلدىن كىيىن بەزىلەر مۇنداق بىر ئىشنى ئوتتۇرىغا قويىدى، ئاڭلاشلارغا قارىغاندا بىر چاغدا ئۇرۇمچىدىكى بىر نەچچە ياش شائىر بىرلىشىپ بىر نەچچە پارچە شېئىر يېزىپتۇ، ھەر بىر مىسرانى بىرەيلەن يېزىپتۇ ۋە ئارقىدىن ئۇنى تەڭرىتاغ ژورنىلىدا ئېلان قىلىپتۇ، ھەقىقەتەن مەن ئالى مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغدا بەلكىم 1991 ـ 1992 ـ يىللىرى بولۇشى مۇمكىن تەڭرىتاغ ژورنىلىدا بەرقى ئەيشىدىن دىگەن ئىمزادا شەپەق مۇسەللىسى دىگەن بىر پارچە شېئىرنى كۆرگەن ئىدىم. <<بەلكىم ئابدۇقادىر سىزگە شۇ چاغدىكى تەسراتى بويىچە مۇشۇ گەپنى تەخەللۇس قىلىپ قويغان بولۇشى مۇمكىن >>دىيىشتى ئۇلار ، مەن پەرۋا قىلىپ كەتمىدىم كىيىنمۇ ئابدۇقادىركام شۇنداق بىر ئىشنىڭ بارلىقىنى، مۇمكىن بولسا تۇزۇك ئىشلارنى قىلىپ تەخەللۇسنى تېخىمۇ چاقنىتىشىمنى تىلىدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

بەلكىم تەخەللۇسنى چاقناتقاندىمەن، مانا بۇگۈن بۇ تەخەللۇس ئىسمىمغا ئوخشاش بولۇپ كەتتى. ھەتتا مەن ئۇنى جەمەتىمگە فامىلە قىلىپ قوللىنىش قارارىغا كەلدىم، ئايالىم روشەنگۇل بۇ قارارىمغا قوشۇلدى، ھەتتا بىر كۈنى كىچىك ئوغلۇمنىڭ نوپۇسىنى ئورۇنلاشتۇرماقچى بولۇپ ساقچىخانىغا بارغاندا ئىسمىنى رەسمى ھالدا تەخەللۇس بىلەن قوشۇپ ئاتىماقچى، يازماقچى بولدۇم. شۇنداق قىلىش ئەمەلگە ئاشسا كىملىككە ئايالىمنىڭ ئىسمى روشەنگۇل ئابدۇلەزىز بەرقى، ئوغۇللىرىمنىڭ ئىسمى ئالىپ ئابدۇلەھەد بەرقى، ئىلتەرىش ئابدۇلەھەد بەرقى دەپ ئاتىلاتتى، لېكىن ساقچىخانىدىكىلەر بۇنداق قىلىشىمغا << بۇ ھەقتە ھېچقانداق ھۆججەت يوق >> دەپ يول قويمىدى. مەن بۇ ھەقتە مەلۇم مەزگىل ئىزدىنىپ كېيىن بولدى قىلدىم، لېكىن ئايالىم، بالىلىرىم ئۆزىنىڭ شۇنداق ئاتىلىشى كېرەكلىكىنى بىلىپ بولدى ۋە ۋاقتى كەلسە غەيرى، رەسمىي سورۇنلاردا شۇنداق ئاتاشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ تۇرۋاتىدۇ،

2

بەزىلەر مەندىن نىمشقا ئىسمىڭىزنى يەنە ئۆزگەرتتىڭىز دەپ سورىشىدۇ. ئۇلارنىڭ كۆزدە تۇتقىنى ئىسمىنى 2001 ـ يىلدىن باشلاپ ئابلەت ئابدۇرەشت بەرقى دەپ ئاتماي ئابدۇلئەھەد ئابدۇرەشت بەرقى دەپ ئاتىغىنىم ئىدى.

مەن ئەسىمگە كەلسەم ئۇيدىكىلەر مىنى ئابدۇلئەھەد ياكى ئەھەت دەپ ئاتايدىكەندۇق، ئەزان توۋلاپ ئىسمىنى قويغان بوۋام بولسا ئابدۇلئەھەد دەپ ئاتايتتى. لېكىن ئاچىللىرىم ۋە قوشنىلارنىڭ بالىلىرى مىنى ئەھەت دەپ ئاتايتتى، مەنمۇ دەپتەرلەرگە شۇنداق ئىمزا قوياتتىم. تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپكە چىققان يىلى ئىسمىنى يەنە شۇنداق يازدىم، لېكىن بۇنداق قىلىش بوۋامغا ياقمىدى، بوۋام ئەرەپ تىلىغا پىششىق ئادەم بولغاچقا، شۇنداقلا يىزىمىزدىكى ئىناۋەتلىك موللا بولغاچقا ھەممە ئادەم ئۇنى ھۆرمەت قىلاتتى، ئابدۇلئەھەد دىگەن ئۇلۇغ ئىسىم، ئۇنى خالىغانچە قىسقارتىساق بولمايدۇ دىگەن ئىدىم بوۋام بىر چاغدا، شۇندىن كېيىن ئىسمىنى ئابدۇلئەھەد دەپ يېزىپ يۈردۈم. لېكىن كىشىلەر ئادەتلەنگىنى بويىچە ئەھەت ئابلەھەت دىگەندەك ئاتاپ يۈرۈۋەردى، 1988 ـ يىلى تۇنجى ئەسىرىم ئېلان قىلىنغاندا ئىسمىم گېزىتكە يېزىپ بەرگىنىم بويىچە ئابدۇلئەھەد ئابدۇرەشت دەپ ئېلان قىلىندى.

1989 ـ يىلى شنجاڭ پېداگوگىكا ئۇنىۋېرستىغا ئوقۇشقا كەلدىم ۋە ئىسمىمنى ئابدۇلەھەد ئابدۇرەشت دەپ مەلۇم قىلدىم، لېكىن ئىسمىمنى يازغان ئادەم ئاددىي قىلىپ ئابلەت دىمەمسەن ئۇكام، ماۋۇ قەغەزگە پاتمايدىكەن دىدى ۋە ماقۇللۇقۇمنى ئالماي تۇرۇپ شۇنداق يازدى. سەل ئاچچىقىم كەلدى، لېكىن گەپ قىلالمىدىم. كىيىن ئىسمىم شۇنداق ئومۇملاشتى، لىكىن كىملىك ۋە باشقا جايلارغا ئىزچىل ئابدۇلەھەد ئابدۇرەشت دەپ يازدىم. لېكىن مۇشۇ جەرياندا نۇرغۇن جەدۋەلدىكى ئىسىم يازىدىغان جاينىڭ خەنزۇلارنىڭ ئىسمىغا مۇۋاپىقلاشتۇرۇلۇپ توت خەت ياكى ئۈچ خەتلىك بوش ئورۇن قالدۇرۇلغانلىقىنى، مەندەك ئىسمى ئۇزۇن ئادەمنى زادى ئويلىشىلمايدىغانلىقىنى ھىس قىلدىم، شۇنىڭ بىلەن ئوزۇم يازغان ئىسملىرىم ئابدۇلئەھەد، خەق يازغان ئىسملىرىم ئەخەت، ئابلەت، ئابدۇ دىگەندەك ئۈننەچچە خىل يېزىلىدىغان بولۇپ قالدى، بېشىدا ئاچچىقىم كەلگەن بولسىمۇ كىيىن كۆنۈپ كەتتىم. ھەتتا ئىسمىمنى قىسقا يېزىش زۆرۈرىيىتىدىن خىزمەتكە چىققاندىن كىيىن ئىسمىمنى بىر مەزگىل ئابلەت دەپ يازدىم، ھازىرمۇ ئاتىلىشتا ئابلەت يېزىشتا ئابدۇلئەھەد دەپ قوللىنىۋاتىمەن.

ئەمما گېزىت ـ ژورناللاردا ئىسمىمنى ئابدۇلئەھەد دەپ يېزىشقا رەسمىي قارار بېرىشىمدىكى سەۋەپ مۇنداق.

بىرىنجى ئەزان ئېيتىپ قويۇلغان ئىسمىم ئابدۇلئەھەد ئىدى.

ئىككىنجى 1988 ـ يىلى تارىم ژورنىلىدا يازغۇچى زوردۇن سابىرنىڭ سەئۇدىي ئەرەبىستانغا چىققاندىكى ساياھەت خاتىرىسىنى ئوقۇغان ئىدىم. يازغۇچى سەئۇدىي ئەرەبىستان پادىشاھى بىلەن كۆرۈشكەندە ئىسمىنى زوردۇن سابىر دەپ مەلۇم قىلىدۇ، پادىشاھ بۇ ئىسمىنى ئاڭلاپ سەل تۇرۇپ كېتىدۇ ۋە <<زوھۇرىدىن سەبۇر >> دەپ تۈزۈتۈپ قويىدۇ.

ئەمىلىيەتتە نۇرغۇن ئۇيغۇرنىڭ ئىسمى ئەرەپچە، قۇرئان كەرىمدىن ئىزدەپ تېپىپ قويۇلغان ئىسىم بولۇپ ھەتتا مېنىڭ ئىسمىم ئاللانىڭ 99 ئىسمىنىڭ بىرى ئىدى. نۇرغۇن ئاتا ـ ئانا باللىرىغا مۇشۇ نوقتىدىن ئىسىم قويىاتتى، لېكىن بىز بۇ ئىسىملارنى ئۇيغۇرچىلاشتۇرىۋالغان ئىدۇق. ئۇيغۇرچىلاشتۇرغاندا ئەرەپچە مەنىسىنىڭ قانداق ئۆزگىرىپ كېتىشىگە پەرۋا قىلىپ كەتمىگەن ئىدۇق، لېكىن بۇ ئۆلۈق ئىسىملار ئۇيغۇرچە مانا شۇنداق ئاتالسا مەنىسى ئۆزگىرىپ كېتەتتى. مەنىسى قانداق ئۆزگىرىپ كېتىدۇ بىلمەيمەن. لېكىن ئىلگىرىكى مەندە

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

بولمايدىغانلىقى راست ئىدى.

ئۇچىنچى، ئەسەرلىرىمنىڭ ئېلان قىلىنىشى بىلەن بەزى ئەسەرلىرىم چەتئەل تىللىرىغا تەرجىمە قىلىندى، ئۇلارنىڭ بەزىللىرى ئابلەت دېگەن ئىسمىدىن تەئەججۇپلەندى، ئۇلارنىڭ تەئەججۇپلىنىشىگە مەلۇم گاڭگىراش ۋە نىمىشقا مۇنداق گۈزەل ئىسىملارنى بۇزۇپ ئېيتىغاندۇ؟ ئۆزىنىڭ ئىسمىنى خەق بۇزۇپ ئېيتسا نىمىشقا ھاقارەت ھىس قىلمايدىغاندۇ دېگەن مەنە بار ئىدى.

مەن مانا شۇ سەۋەپلەردىن ئىسمىمنى ئەرەپچىسى قانداق بولسا شۇنداق ئاتاش، ئەگ بولمىغاندا بوۋام قانداق قويغان بولسا شۇنداق ئاتاش قارارىغا كەلدىم،

لېكىن بىر تۈركۈم كىشىلەر بۇنداق قىلىشىمنى توغرا تېپىپ كەتمىدى، ئۇلارنىڭ قارىشىچە ئەرەپچە ئىسمىنىڭ بىزگە كېلىپ ئۆيغۇرچە تۈس ئېلىشى مىللىي كىملىكىمىزنى بىلدۈرىغان بەلگە ئىدى. ئۇندىن باشقا مەندەك چوڭ زىيالىنىڭ ئىسمىنى پۈتۈنلەي ئەرەپچە ئاتىشى جامائەت پىكرىنى خاتا يېتەكلەرمىش، ئەلۋەتتە ئۇلارنىڭ جامائەت پىكرىنى خاتا يېتەكلەيدۇ دېگىنى سىزگە ئەگىشىپ نۇرغۇن ئادەم ئىسمىنى ئەرەپچە پىتى ئاتايدۇ ھەتتا دىنغا بېرىلىدۇ دېگەننى كۆرستەتتى. لېكىن مەن شۇنداق بولسا نىمە بوپتۇ ياخشى ئىش ئەمەسمۇ دەپ ئويلايتتىم. چۈنكى مەن ئىسمىنى ئۆز پېتى، ئەشۇ ئەرەپچە گۈزەل مەنىسى پېتى ئاتاشنى ئارزۇ قىلاتتىم. چۈنكى ئەجدادىم ئىسىم قويغاندا گۈزەل ئىسىملارنى قويۇش كىشىنىڭ خاراكتىرىگە تەسىر كۆرسىتىدۇ دېگەن گەپكە ئىشىنەتتى، مەنمۇ ئىشىنەتتىم. ئىسىم ئوبرازىمغا مۇناسىۋەتلىك مۇھىم بىر بەلگە ئىدى. زوردۇن سابىر ئەپەندىمدەك ھەق ئىسمىنى تۈزۈتۈپ قويىدىغان كۈنگە ھەم قالغۇم يوق ئىدى.

3

ئىسىم ۋە تەخەللۇسلىرىم ھەققىدىكى ھېكايە تۈگىدى. لېكىن بۇ ھەقتىكى ئەگەشمە خىياللار تۈگىمىدى. چۈنكى كىشىلەرنىڭ ئىسمىمنى تەبئىي ھالدا ھوقۇق ئىگىسى بىلەن بىرلەشتۈرۈپ قارىشى، ھەتتا شۇ سەۋەپتىن ئىسمىمغا شۇنداق قىزىقىشى مەندە بىزارلىق تۇيغۇسى پەيدا قىلغان ئىدى، مەلۇم نوقتىدىن قارىغاندا بۇمۇ خەلقىمىزنىڭ ۋۇجۇدىدا ساقلىنىۋاتقان ھوقۇق قۇلچىلىقىنىڭ بىۋاستە ئىپادىسى ئىدى. سۇئال قويغۇم كېلىدۇ؟ ناۋادا ئىسىمىم رەئىسنىڭ ئىسمى بىلەن ئوخشاش بولمىغان بولسا مەن مۇشۇنداق سۇئاللارغا

دۆچ كېلەمتىم؟ بەلكىم رەئىسنىڭ ئىسمى بىلەن ئىسمىمنىڭ ئوخشاش بولۇپ قېلىشى تىزراق مەشھۇر بولۇشمغا تەسىر كورسەتكەن بولۇشى مۇمكىن. نىمىشقا بىز ھەممە ئىشنى ئەنە شۇنداق نوقتىدىن چۈشۈنىمىز؟ ھوقۇق قىممەتلىك نەرسە، ھوقۇقنا ئىنتىلىش نورماللىق ئىچىدىكى نورماللىق، لېكىن ھوقۇقنىڭ قۇلىغا ئايلىنىش سىزنى تېخىمۇ ھوقۇقسىز قالدۇرىشى مۇمكىن.

تەكىتلەپ قويىدىغان يەنە بىر مەسلە ئىسمىدىن ئىبارەت كىشلىك ھوقۇقنىڭ 21 ـ ئەسرگە كىرگەندىمۇ قانۇن تەرىپىدىن گەۋدىلەندۇرۇپ ئۆز ئورنىنى تاپالماسلىقى. ئىسمىمىزنى يازىدىغان كەڭرىراق كاتەككە ئىگە بولالماسلىق ۋە ئىسمىمىزنى باشقا مىللەتنىڭ ئىسمىنىڭ قائىدىسى بويىچە يېزىشقا مەجبۇر بولۇش.

ئىسىم ئادەمنىڭ ھەر كۈنى تەكرارلىنىپ تۇرىدىغان كىشلىك ھوقۇقى، بۇ ھوقۇق ھەر بىر ئادەم تەرىپىدىن قوغدىلىشى كېرەك، لېكىن بۇنى قوغداش ئۆزىمىزگە ۋە مۇشۇ توپنىڭ ئىسمىغا تۇتقان پوزىتسيەسىگە، ئاڭلىقلىقىغا باغلىق، مۇنداقچە ئېيتقاندا ئىززەت نەپسىمىزنىڭ قانچىلىك ئىكەنلىكىگىمۇ باغلىق. مەن ھازىرمۇ ھەر دائىم ئىسىم مەسلىسىگە دۇچ كېلىمەن، پوچتىخانىلاردىن قەلەم ھەققى ئالغاندا، جەدۋەل تولدۇرغاندا بۇنداق مەسلە دائىم مېنى قىينايدۇ، ئىسمىمنىڭ ئوزۇممۇ خالىماي ھەر خىل يېزىلىشىغا قاراپ ئوزۇمنى ھاقارەتلىنىۋاتقاندەك ھىس قىلىمەن. لېكىن بۇ ھاقارەت تۇيغۇسى ھېلىمۇ داۋاملىشىۋاتىدۇ، چۈنكى ئىسمىنىڭ ئىززەت ـ ھۆرمىتىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش مەندەك بىر شەخس ئارقىلىق تولۇق گەۋدىلەندۇرىلىدىغان ئىش ئەمەس. شۇڭا بەزىدە رەھىم قىلىڭلار قېرىنداشلىرىم، ئىسمىمىز بۇنداق خارلىنىۋەرمىسۇن دىگۈم كېلىدۇ.

2006 ـ يىلى سىنتەبىر ۋە ئۆكتەبىر، ئۈرۈمچى، ئۆيۈمدە يېزىلدى.

بالا تەربىيەلەشنىڭ يەنە بىر ئۇسۇلى :

كىتاب ئوقۇش ماھارىتى يېتىلدۈرۈش

(ماقالە)

ئابدۇلئەھەدئابدۇرەشىد بەرقى

www.uyghurkitap.com

ئەسكەرتىش: بۇ ئۇسۇل چوڭلارغىمۇ مۇۋاپىق كېلىدۇ.

نىمىشقا كىتاب ئوقۇيمىز؟ بۇ سوئالغا بېرىلىدىغان جاۋاپلار ھەرخىل، لېكىن بېرىلگەن جاۋاپنىڭ مەزمۇنىدىن بىر ئادەمنىڭ كىتاب ئوقۇش پوزىتسىيەسىنى ھىس قىلىش، شۇ ئارقىلىق مەزكۇر شەخسنىڭ ساپاسىغا ھۆكۈم قىلىش مۇمكىن. مەن ئالى مەكتەپتە خىزمەت قىلىشقا باشلىغان ئون ئالتە يىلدىن بۇيان ئوقۇغۇچىلىرىمدىن ئىزچىل مۇشۇ سوئالنى سوراپ كەلدىم ۋە شۇ ئارقىلىق ئۇلارنىڭ بىلىم سەۋىيەسىگە ھۆكۈم قىلدىم. تەرجىبەمدىن قارىغاندا ئۇلارنىڭ بەرگەن جاۋابىدىن ئۇلارنىڭ ساپاسىغا باھا بەرگىلى بولىدۇ دېگەن ھۆكۈمىم ئاساسەن خاتا چىقمىدى. نۇرغۇن ئوقۇغۇچىلار ‹‹ئىچ پۇشقۇمنى بېسىش ئۈچۈن كىتاب ئوقۇيمەن›› دەپ جاۋاپ بەردى، يەنە بىر قىسىم ئوقۇغۇچىلار ‹بىلىم ئېلىش ئۈچۈن كىتاب ئوقۇيمەن›› دېسە يەنە بىر قىسىملار ئوقۇغۇچىلار ‹‹ كىتاب ئوقۇشنى ياخشى كۆرىمەن ››دەپ جاۋاپ بەردى. كىتاب ئوقۇش دېگەن گەپنى ئاڭلىسىلا ئىچى پۇشىدىغانلارنىمۇ ئۇچراتتىم. ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ تىل –ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىسى تۇرۇپ ئۆمرىدە بىر رومان ئوقۇپ باقمىغان ئوقۇغۇچىلارمۇ يوق ئەمەس(مېنىڭ ئوقۇغۇچىللىرىمنىڭ كۆپىنچىسى ئوتتۇرا –باشلانغۇچ مەكتەپتىن بىلىم ئاشۇرۇشقا كەلگەن ئوتتۇرا –باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىللىرىدۇر). ھەتتا بىر خانىم نىمىشقا كىتاب ئوقۇمايدىغانلىقىنى، كىتاب ئوقۇش ئادىتىنىڭ يوقلىقىنى سۈرۈشتۈرگىنىمدە ‹‹بالا تەربىيەلەيمەن دەپ كىتاب ئوقۇشقا ۋاقتىم يوق، كىتاب ئوقۇمايمۇ نۇرغۇن ئىشنى قىلغىلى بولىدۇ ›› دەپ جاۋاپ بەردى. نېمە دېيىشىمنى بىلمەي تۇرۇپ قالدىم.

ئىچ پۇشقۇمنى چىقىرىش ئۈچۈن كىتاب ئوقۇيمەن دېگەن جاۋاپتىن ئېرىشكەن ھۆكۈم شۇكى بۇنداق تىپتىكى ئادەملەرنىڭ كىتاب ئوقۇشتىكى ئېنىق نىشانى شەكىللەنمىگەن بولىدۇ. ئۇلار ئىچ پۇشقاندا ئۇۋغا چىققان، ئالدىغا نېمە ئۇچرىسا ئېتىپ ئوينايدىغان ئوۋچىغا ئوخشايدۇ. بۇنداق ئوۋچىلارنى مەلۇم ھايۋاننى ئېتىش ئۈچۈن چىققان، شۇ خىل ھايۋان ئۇچراپ بولغۇچە سەۋرچانلىق بىلەن ئىزدىنىغان، قارىسىغا ئوق ئاتمايدىغان، ئوۋدىن مول ـ ھوسۇل بىلەن يېنىپ كېلىدىغان ئوۋچىغا سېلىشتۇرۇش مۇمكىن ئەمەس.

بىرىنچىدىن ئۇ پۈتۈنلەي پىلانسىز كىتاب ئوقۇيدۇ. نىشانى ئېچ پۇشقى دېگەن ئەڭ تۆۋەن دەرىجىلىك نىشان بولغاچقا كىتابتىن ئېرىشىدىغان نەرسىللىرىمۇ پارچە-پۇرات، چېچىلىپ كەتكەن بولۇشى مۇمكىن.

بىلىم ئېلىش ياكى مەلۇم نەرسىگە ئېرىشىش ئۈچۈن كىتاب ئوقۇيدىغانلار ھۆرمەتكە سازاۋەر ئوقۇرمەندۇر. چۈنكى بۇنداق ئادەمدە ئېرىشمەكچى بولغان نەرسىسى ھەققىدە ئېنىق نىشان بولغان بولىدۇ. ئۇلار شۇ بويىچە ئىزدىنىدۇ، كىتاب يىغىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ كاللىسىدا ئۆزى نىشانلىق ئىزدىگەن مەلۇم نەرسىلەر ئاستا-ئاستا چۇغلىنىپ بىركۈنلىرى كۆلەم ھاسىل قىلىدۇ. ھەتتا پارتلاپ چىقىدۇ.

نىمىشقا كىتاب ئوقۇيدىغانلىقىنى بىلمەيدىغانلار ياكى مەلۇم زۆرۈرىيەت ۋە مەجبۇرلىنىش تۈپەيلىدىن كىتاب ئوقۇيدىغانلار ھەققىدە توختالمىساقمۇ بولار. بۇنداق كىشلەرنى پىلانلىق كىتاب ئوقۇيدىغان ياكى ئېچ پۇشقىدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن كىتاب ئوقۇيدىغان ۋە ياكى كىتاب ئوقۇشنى ياخشى كۆرىدىغانلار بىلەن سېلىشتۇرۇش بىر خىل جايغا چۈشمىگەن ئىش بولسا كېرەك.

ئەدەبىيات كەسپىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى بولغانلىقىم تۈپەيلىدىن ئوقۇغۇچىلىرىدىن سورايدىغان يەنە بىر سوئالىم ئۇلارنىڭ قايسى تۈردىكى كىتابلارنى ياكى قايسى ژانىردىكى ئەسەرلەرنى ئوقۇشنى ياخشى كۆرىسلەر دېگەندىن ئىبارەت. بىرىنسىپتا ئوتتۇز ئوقۇغۇچى بار دېسەك بىردەمدىلا نەتىجە ئايان بولىدۇ. ئوقۇغۇچىلاربىلىپ بىلمەي ئۆزلىرىنىڭ كىتاب ئوقۇش ۋە تەپەككۇرىدىكى مەخپىيەتلىكلەرنى ئاشكارىلاپ قويىدۇ. مەسىلەن ئوتتۇز باللىدىن ئونغا يېقىن بالا چۆچەك ئوقۇشقا قىزىقىدىغان، يەنە ئونبەشتەك بالا ھېكايە ياكى رومان ئوقۇشقا ئامراق بولۇپ چىقىدۇ. شېئىر ئوقۇيدىغانلارنى سانى بىلەن ئىلمىي –نەزىرىيەۋى ئەسەرلەرنى ئوقۇپ ھوزۇرلىنالايدىدىغانلارنىڭ سانى ھەممىدىن ئاز بولىدۇ. كىتاب ئوقۇش نىسبىتىدىن كېلىپ چىقىدىغان ھۆكۈم شۇكى چۆچەك ئوقۇشقا مايىل ئادەملەر كۆپىنچە كىتاب ئوقۇشقا ئەمدى كىرىشكەن، كىتاب ئوقۇش زاپىسى سەل تۆۋەن، تەپەككۇر ئىقتىدارى تەرەققى قىلىۋاتقان بولۇپ چىقىدۇ. ئەلۋەتتە، چۆچەكلەردىن ھوزۇرلىنىپ، ئۇنىڭ ئىچىدىن ھەرخىل مەدەنىيەت مەخپىي سىرىرلىرىنى يېشىپ چىقىدىغان ۋە چۆچەكلەرنىڭ مەنىسىنى قايتىدىغان ئىزاھلايدىغانلار بۇ ساننىڭ ئىچىدە ئەمەس. پىروزا ئەسەرلىرىنى ئوقۇشقا مايىللار بولسا

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىغىن تورىسى

ئوقۇغان كىتابلىرى خېلى بىرىەرگە بېرىپ قالغان ، كىتاب ئارقىلىق رىياللىققا نەزەر سالماق بولغان كىشلەردۇر . ئۇلارنىڭ ئابستراكىت تەپەككۇرى چۆچەك ئوقۇشقا ئامراق كىشلەردىن ئۈستىن تۇرىدۇ. لېكىن ھەر ئىككىلىسىنى شېئىر ۋە نەزىيىرىۋىي ئىلمىي ئەسەرلەردىن رومان ۋە چۆچەكتىن زوقلانغاندەك زوقلىنالايدىغان دەرىجىگە يەتكەن، كىتاب ئوقۇش پائالىيتىنىڭ نىسبەتەن يۇقۇرى پەللىسگە يەتكەن كىشلەر بىلەن سېلىشتۇرۇش مۇمكىن ئەمەس. ھەرقانداق بىر ئادەم ئاڭلىق ھالدا يۇقارقى بايانغا ئاساسەن ئۆزىنىڭ كىتاب ئوقۇش پائالىيتىگە ئىلمىي ھالدا نەزەر سېلىپ باقسا بولىدۇ. مەن نىمشقا شېئىر ۋە نەزىريەۋى ئەسەرلەردىن زوقلىنالمايمەن دەپ ئۆزىگە سۇئال قويۇپ بېقىش كېرەك. شۇنداقلا ئۆزىنىڭ ئوقۇرمەنلىك ھالىتىنى مانا شۇ خىل ئەسەرلەردىن زوقلىنالايدىغان ياققا بۇراش ئۈچۈن ئىلمىي ۋە پىلانلىق ھالدا تىرىشچانلىق كۆرسىتىشى كېرەك.

ئەلۋەتتە، ھەرقانداق بىر پارچە ئەسەرنى ئوقۇپ بىز زادى ئويلاپ يېتەلمىگەن مەزمۇنلارنى بايقىيالايدىغان، ھەتتا مۇشۇ ئەسەرگە يوشۇرۇنغان مەدەنىيەت ۋە تارىخ، مىللىي تەپەككۇرغا ئائىت يوشۇرۇن سىيىر ۋە قاتلاملارنى تېپىپ چىقالايدىغان دەرىجىگە يەتكەن كىشلەرئوقۇرمەنلىك پائالىيتىدىن ئىبارەت پىرامىدانىڭ ئەڭ يۇقۇرىسىدىكى كىشلەردۇر. ئۇنداقتا سىزنىڭمۇ مۇشۇ پىرامىدانىڭ ئەڭ ئۈستىدىن ئورۇن ئالغۇڭىز، بىلىشنىڭ چەكسىز لەززىتىدىن ھوزۇرلانغۇڭىز يوقمۇ؟

كىتاب ئوقۇشنىڭ ئۆزى بىر سەنئەت، شۇنداقلا تاكتىكا. تارىختا كىتاب ئوقۇش ھەققىدە نۇرغۇن قىزىقارلىق ھىكايىلەر بار. مەسىلەن ئىسپانىيەنىڭ مەشھۇر رومانى ‹‹دونكىخوت››نىڭ باش پىرسۇناژى دونكىخوت كىتابنى تولا ئوقۇپ، ھەزىم قىلماي ئوقۇپ خىيالىدىكى دۇنيا بىلەن رىيال دۇنيانى ئارىلاشتۇرۇپ قويغان بىر ئادەمدۇر. ناۋادا كىتاب ئوقۇشتىن ئىبارەت سەنئەت ئىلمىي ھالدا تەتقىق قىلىنسا ۋە ئىگىلەنمىسە كىتاب ئوقۇش پايدا بېرىش ئورنىغا تەپەككۇرىمىزنى كېسەل قىلىپ، كاللىمىزنىڭ بىرەر ۋىنتىسىدىن چاتاق چىقىرىشى مۇمكىن. ياخشى نىيەتتىن يامان نەتىجە چىقىپ جەمىيەتكە ناچار ئۆلگە تىكلەپ بېرىشىمىز مۇمكىن.

ئۇنداقتا كىتابنى قانداق ئوقۇيمىز؟ كىتابنى قانداق تاللايمىز؟ ئىنتايىن ئاز ۋاقىت ئىچىدە ئاز كىتابتىن قانداق قىلىپ تېخىمۇ كۆپ ئۇنۇمگە ئېرىشىمىز؟

بۈگۈنكى دۇنياغا قاراپ باقسىڭىز بىلىم پارتىلىغان بىردەۋردە ياشاۋاتىمىز. بىر يىلدا پۈتۈن دۇنيادا نەشر قىلىنىغان كىتابلارنى بىر ئادەم ئۆمۈر بويى ئوقۇپ بولالماسلىقىمۇ مۇمكىن. ھەتتا جوڭگودا بىر يىلدا نەشر قىلىنىغان بارلىق كىتابلارنى ئوقۇشقىمۇ بىر ئادەمنىڭ ئۆمرى يار بەرمەسلىكى مۇمكىن. تولۇقسىز ئىستاستىكىلارغا قارىغاندا ھەرىيلى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدا ئۇيغۇر ۋە خەنزۇ تىلىدا نەشر قىلىنىغان كىتابلارنىڭ سانى مىڭ پارچىدىن ئېشىپ كېتىدىكەن. ناۋادا مۇشۇ كىتابلارنى تولۇق ئوقۇپ چىقىش زۆرۈرىيىتى تۇغۇلسا بىر ئادەم كۈندە بىر پارچىدىن ئوقۇغان تەقدىردىمۇ ھەممىسىنى ئوقۇپ بولۇشقا ئىككى يىل ۋاقىت كېتىشى مۇمكىن.

دېمەك بۈگۈن بىز دۇچ كەلگەن مەسىلە كىتاب ئوقۇش ئادىتىنى يېتىلدۈرۈشلا بولۇپ قالماستىن، ئوقۇش ئۈچۈن قانداق كىتابلارنى تاللاش، بۇكىتابلارنى قانداق سۈرئەتتە ئوقۇش، بۇ كىتابلاردىن نېمىلەرگە ئېرىشىشكىمۇ چېتىلىدۇ. ئەلۋەتتە، بالىلارنى كىتاب ئوقۇشقا قانداق قىزىقتۇرۇش، قانداق قىلىپ بالىلارنى كىتابنى ياخشى كۆرىدىغان بىر بالىغا ئايلاندۇرۇش باشقا بىرمەسىلە. بىز سەھىپە ئېھتىياجى تۈپەيلىدىن بۇ يەردە بۇ ھەقتە توختالمايمىز.

بۈگۈن بۇ يەردە مېنىڭ نوقتىلىق قىلىپ تەكىتلەيدىغىنىم ئاز كىتاب ئارقىلىق كۆپ بىلىم ئېلىش، كىتابنىڭ مەزمۇن قاتلاملىرىغا قانداق ئىچكىرلەپ كىرىش.

بايا ئېيتىپ ئۆتكەندەكىبىز ھازىر بىلىم پارتىلىغان، كىتاب ئىنتايىن مول، جەمىيەت رىقابىتى ئىنتايىن كەسكىنلەشكەن بىر دەۋردە ياشاۋاتىمىز. شۇڭا مانا مۇشۇنداق كۆپ كىتابلار ئىچىدىن ياخشى كىتابنى تاللاپ چىقماق ۋە ئامال بار كۆپ كىتاب ئوقۇماق نىسبەتەن مۇرەككەپ ئىش. كىتاب ئوقۇشنىڭ

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

مەقستى مەلۇم نەرسگە (بىلىم، خوشاللىق، ئەقىل، ئىچكى ساپاقاتارلىقلار) ئېرىشش بولغان ئىكەن نىمىشقا بىز ئاز ۋاقىت ۋە ئاز كىتاب ئارقىلىق تېخىمۇ كۆپ نەرسگە ئېرىشىش ھەققىدە ئويلىنىپ باقمايمىز؟

مەن ئوتتۇز ئۈچ يىللىق كىتاب ئوقۇش ھاياتىمدا يەكۈنلىگەن ۋە تارىختىكى ئۈلۈغ شەخسلەرنىڭ كىتاب ئوقۇش ئادىتىدىن خۇلاسىلىگەن كىتاب ئوقۇش ھەققىدىكى بىر نەچچە تاكتىكام تۆۋەندىكىچە.

بىرىنچى، كىتاب ئوقۇشتىن ئىلگىرى ئۆزىمىزگە مەن بۇ كىتابنى نىمىشقا ئوقۇيمەن، بۇ كىتابنى ئوقۇشنىڭ قانداق زۆرۈرىيتى بار؟ مەن بۇ كىتابنى ئوقۇش ئارقىلىق نىمگە ئېرىشمەكچى ياكى بۇكىتابتىن نىمە ئىزدەيمەن؟ مەن ئىزدىگەن نەرسە بۇ كىتابتا بارمۇ يوق دىگەن سوئاللارنى قويۇپ پۇختا تەييارلىق قىلىش كېرەك.

ئىككىنچى، كىتابنى ئوقۇپ بولغاندىن كىيىن بۇ كىتابتا مەن ئىزدىگەن نەرسلەر بارمۇ يوق؟ بولسا قانچىلىك بار؟ مەن ئىزدەپ تاپالىدىممۇ يوق؟ ياكى بار بولسىمۇ ئىزدەپ تاپالمىدىممۇ؟ نىمىشقا ئىزدەپ تاپالمايمەن؟ دەپ ئۆزۈڭىزگە سوئال قويۇپ بېقىشىڭىز كېرەك.

ئۈچىنچى، بۇ ئاپتور مۇشۇ كىتابنى يېزىش ئارقىلىق نىمە دىمەكچى؟ نىمە مەخسەتكە يەتمەكچى؟ بىزگە نىمىنى بىلدۈرمەكچى؟ مەن ئاپتورنىڭ مەيدانىدا تۇرۇپ ئويلىغان تەقدىردە، ئاپتور مەقستىگە يېتەلىدىمۇ يوق؟ مەن ئاپتورنىڭ ئويلىغانلىرىنى ھىس قىلالىدىممۇ يوق؟

ھەرقانداق ئاپتورنىڭ كىتاب يېزىشىدا، ھىكايە سۆزلىشىدە چوقۇم بىر مەقسەد بولىدۇ. مەن مەقسەتسىز يازىمەن، ھىكايە مىنى يازىدۇ، ياكى مەن ئەسەرنى باشلاپ سيوژىتنىڭ تەرەققىياتىغا ئۇنىسىز ئەگىشىمەن دىگەنلەرنىڭ يوشۇرۇن ئېغىدىمۇ يېزىش مەقسىدى باربولىدۇ. مەقسەتسىز ئەسەر يېزىش مۇمكىن ئەمەس.

تۆتىنجى، بىر كىتابنى قايتا –قايتا ئوقۇش. مەن بەش يېشىمدىن باشلاپ كىتاب ئوقۇشقا كىرىشكەن. تۇنجى ئوقۇغان كىتابلىرىم سۇبويىدا ، گىرىم چۆچەكلىرى، ئاندېرسىن چۆچەكلىرى دېگەن كىتابلار بولغان. ئەينى دەۋردە كىتاب بەكمۇ ئاز بولغاچقا مەن سۇ بويىدا دېگەن رومانىنىلا بىرەر يۈز قېتىم ئوقۇپ چىققان. شۇڭلاشقىمۇ روماندىكى بىر يۈز سەكسەن پالۋاندىن تارتىپ باشقا شۇلارغا مۇناسىۋەتلىك پېرسۇناژلارغا قەدەر ئىككى يۈزدىن ئوشۇق ئادەمنىڭ ئىسمىنى، لەقىمىنى، ئالاھىدىلىكىنى ھازىرمۇ يادا بىلىمەن. مەن كىتابنى قايتا ئوقۇشنىڭ پايدىسىنى كېيىن كۆردۈم. ھازىرمۇ زاماۋىي كىتابلارنى تەكرار ئوقۇغاندىن باشقا نۇرغۇن كىتابنى تەكرار ئوقۇيمەن، ئاپتۇرنىڭ يېزىش مەقسىدىتىنى، ئەسەرنىڭ مەنە قاتلاملىرىنى ئىزدەپ ئوقۇيمەن. بىرىنجى قېتىم كىتابنىڭ ئاساسىي مەزمۇنىدىن خەۋەر تاپقىلى ئوقۇسام، ئىككىنجى قېتىمدا ئاپتۇرنىڭ يېزىش مەقسىتىنى ئىزدەپ ئوقۇيمەن. يەنە بىر قېتىم بۇ ئەسەردە قانداق يوشۇرۇن مەزمۇن ۋە قاتلاملار بار دەپ ئوقۇسا يەنە بىر قېتىم بۇ ئەسەرنىڭ قانداق كەمچىلىكلىرى باردەپ ئوقۇيمەن. قىسقىسى ھەر قېتىم ئوقۇغاندا يېڭى بىر نىشان يۇكلىنىپ تۇرىدۇ. كىتابقا بولغان چۈشەنچەم قەدەممۇ قەدەم چوڭقۇرلايدۇ. بۇ ئادەت كېيىنكى مەزگىلدە ھەرقانداقكىتاب ئوقۇسام كاللام ئۇنىسىز رىئايەقىلىدىغان قانۇنىيەتكە ئايلىنىپ قالدى.

مەن بىر قېتىم غەرپكە ساياھەت دېگەن ئەسەرنى قايتا –قايتا ئوقۇپ، تېلېۋىزىيە تىياتىرىنى تەكرار كۆرۈپ، ھەر قېتىم كۆرگەندە ئەسەردىن يېڭى بىر قاتلاملىق مەنىگە ئېرىشكەن بىر ئادەم بىلەن ئۇچراشقان ئىدىم. ئۇ كىشىنىڭ بۇ ئەسەردىكى پېرسۇناژلارنى شۇنداق ئۇستىلىق بىلەن رىياللىققا تەدبىقلاپ، رىياللىقتىكى گۇڭگا مەسلىلەرگە جاۋاپ ئىزدىشى مېنى زوقلاندۇرغان ، ماڭا ئىلھام بەرگەن ئىدى. ھەتتا بۇ كىشى پۈتۈن جەمىيەتنىڭ ئادەملىرى غەرپكە ساياھەتتىكى تۆت پېرسۇناژنىڭ خاراكتېرىنىڭ يىغىنچاقلانمىسى دەپ قارىغان. مەسىلەن، ئەسەردىكى سۈن ۋۇكۇڭ جەمىيەتنىڭ غايىسى بولغان نوم ئەكىلىشكە قىزىقمايدۇ. لېكىن ئۇنىڭدا ئىقتىدار بار. تاڭ سېڭ جەمىيەتتىكى غايىسى بار ،لېكىن تەدبىرسىز كىشلەرنىڭ تىپى. جۇباجى بولسا نەپسىدىن باشقا ھەرقانداق ئىشنى چوڭ بىلىپ كەتمەيدىغان تىپ. راھىپ شا مەيدانى ئېنىق ئەمەس، ئەگىشىپلا يۈرىدىغانلارنىڭ تىپى.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى www.uyghurkitap.com

ئەلۋەتتە، بىر مەزگىل پۈتۈن جوڭگودا غەرپكە ساياھەتنى تەكرار تەھلىل قىلىش، مەنە قاتلاملىرىنى يېشىش مودا بولدى. كىشلەر ھەتتا ئۇلارنىڭ ھېكايىسىنى داۋاملاشتۇرۇپ باقتى.

بەشىنجى، كىتابنى ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن كىتابنىڭ مەزمۇننى، سۇئاللىرىنىڭ تېپىلغان جاۋاپلىرىنى ئانالىز قىلىپ خاتىرلەپ قويۇش كېرەك. ناۋادا ئەسەردىكى تىل ئالاھىدىكلىرىدىن تارتىپ خاتىرلەپ ماڭسىڭىز ئەسەردىن ئېرىشىدىغان نەرسىڭىزنىڭ دائىرىسى تېخىمۇ شىددەت بىلەن كېڭىيىدۇ. ھەتتا ناھايىتى ئاز كىتاب ئوقۇپ، نۇرغۇن كىتاب ئوقۇغان ئادەمدىن ئوشۇق بىلىمگە ئېرىششىڭىز مۇمكىن.

بۇ يەردە قانداق كىتابلارنى تاللاپ ئوقۇش ھەققىدىمۇ بىرنەچچە جۈملە قىستۇرۇپ قويىمەن. ئىمكان بار دۇنياۋى مەشھۇر ئەسەرلەرنى تاللاپ ئوقۇش كېرەك. بۇ ئەسەرلەرنىڭ ۋاقىت ۋە چېگرا ھالقىشدا چوقۇم مەلۇم سەۋەپ بار. تەكرارئوقۇش ئارقىلىق بۇ سەۋەپنى ئانالىز قىلىش، ئىزدەپ تېپىپ چىقىش كېرەك. ئۇندىن باشقا ئۆزىمىزگە مەنسۇپ بولغان ياكى ئۆز مەدەنىيەت چەمبىرىدىكى ئاپتۇرلارنىڭ كىتابلىرىنى كۆپراق ئوقۇش كېرەك. چۈنكى ئۇلارنىڭ تەپەككۇرى ، مەسىلە كۆزىتىش ئۇسلۇبى بىر مەدەنىيەت چەمبىرىكىدە ياشىغانلىقىڭىز ئۈچۈن سىز بىلەن مەلۇم ئورتاقلىق ۋە يېقىنچىلىق ھاسىل قىلغان بولىدۇ. بۇ خىل يېقىنچىلىق سىزنى تېخىمۇ كۆپ نەپكە ئېگە قىلىدۇ. ئۇلارنىڭ كاللىسىدا ھەزىم بولۇپ سىز تەۋە مەدەنىيەت چەمبىرىكىنىڭ بايلىقىغا ئايلانغان بىلىملەرنى قوبۇل قىلمىقىڭىز ، ھەزىم قىلمىقىڭىز تېخىمۇ ئاسان.

ئەلۋەتتە، تەكرار ئوقۇش ئۇسۇلى ئارقىلىق ناچار كىتابتىنمۇ پايدىلىق ئۇچۇرغا ئېرىشىش مۇمكىن. ناۋادا بىلىپ –بىلمەي قولىڭىزغا بىر ناچار كىتاب چۈشۈپ قالسا بۇ كىتابنىمۇ تەكرار ئوقۇڭ، كىتابنىڭ ناچار بولۇپ قېلىشىغا سەۋەپ بولغان ئامىللارنى بىر ـ بىرلەپ تەكشۈرۈپ چىقىڭ. تۈزىتىش لاھىيەسى ئوتتۇرىغا قويۇڭ. ياكى بىلمىسىزلىكىڭىز ياكى قىزىقماسلىقىڭىز تۈپەيلىدىن بۇ كىتابنى ناچار دەپ قاراپقالدىڭىزمۇ؟ شۇ ئارقىلىقمۇ كىتابلار ھەققىدىكى كۆزىتىش كۈچىڭىز بارغانسىرى ئېشىپ قېلىشى مۇمكىن.

بۇگۈنكى كۈندە كىتاب ئوقۇشنى ياخشى كۆرمەسلىك باھانە كۆرسەتكىلى بولمايدىغان بىر خىل ئەيىپ. بەلكىم مەن ئوقۇماق بولغان كىتابلارنىڭ مەزمۇنىنى كىنوسى ئارقىلىق بىلىۋالدىم ۋە ياكى كىتاب ئوقۇمايمۇ تور، تېلېۋىزىيە، رادىيو ئارقىلىق نۇرغۇن نەرسىلەرنى بىلىۋالغىلى بولىدۇ دېيىشىڭىز مۇمكىن. لېكىن بۇخىل تاراتقۇلار ھەرقانچە تەرەققى قىلسۇن خېلى بىر مەزگىلگىچە يەنىلا كىتابنىڭ ئورنىنى باسالمايدۇ. چۈنكى كىتاب ئوقۇش، جانسىز، سۈرەتسىز، ئىنتايىن ئابستراكت يېزىقنى مەنىگە ئايلاندۇرۇپ كاللىغا يوللاش، چۈشىنىش، زوقلىنىش دېگەنلىكتۇر. كىتاب ئوقۇش جەريانىدا كاللىڭىز، كۆزىڭىز، ھەتتا يۈرىكىڭىز بىرگە ھەركەت قىلىدۇ. كىتابتىكى نۇرغۇن ئاتالغۇ، ھەرتۈرلۈك بىلىم ئۇنىسىز كاللىڭىزغا قاچىلىنىپ كاللىڭىزنىڭ سىغىمچانلىقى چەكسىز ئاشىدۇ. تەپەككۇر كۈچىڭىز تەرەققىي قىلىدۇ.

2010 ـ يىلى فېۋرال

«سەرخۇش» تۇغقان سەرخۇش خىياللار

(ئەدەبىي ئاخبارات)

ئابدۇلئەھەد ئابدۇرەشىد بەرقى

كىرىش سۆز

ئالىي مەكتەپتىكى ۋاقتىمدا تىل ئۆگىنىشكە ئاجايىپ قىزىققانىدىم. تىل بىلىدىغان كىشىلەرگە ھەۋەسىم كېلەتتى، «مەنمۇ بىرەر چەت ئەل تىلىدا راۋان سۆزلىگۈدەك بولسام نەقەدەر ياخشى بولاتتى ـ ھە» دەپ ئويلايتتىم. لېكىن خەنزۇ تىلى ئۆگىنىش جەريانىدا تارتقان جاپالىرىم، شۇنچە جاپا تارتىپ تۇرۇپ بۇ تىلنى راۋۇرۇس ئۆگىنەلمىگەنلىكىمدىن ئىبارەت ئەمەلىيەت ئېسىمگە كەلسە ئىختىيارسىز مەيۈسلىنىپ قالاتتىم.
ئالىي مەكتەپكە كىرىپ بىرەر چەت ئەل تىلىنى ئۆگىنىۋالسام دەپ ئارمان قىلىپ يۈرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە، بىر لېكسىيىگە قاتنىشىپ قالدىم. مەن تونۇمايدىغان بىر ئوقۇتقۇچى نۇتۇق سۆزلەۋاتقانىكەن. ئۇ كىشى تىل ئۆگىنىشنىڭ ئەھمىيىتى ھەققىدە بىردەم توختالغاندىن كېيىن، تىل ئۆگەنمەكنىڭ نەقەدەر تەسلىكىنى تىلغا ئالدى ۋە گېپىنىڭ ئاخىرىدا بەزى تىللارنى ئۆگەنمەكنىڭ ئۇنچىۋالا تەس ئەمەسلىكىنى، مەسىلەن، ئۇيغۇر تىلى بىلەن گراماتىكا ئورتاقلىقىغا ئىگە بەزى خەلقئارالىق تىللارنى ئۆگىنىشنىڭ ئۇنچىۋالا تەسكە چۈشمەيدىغانلىقىنى جاكارلىدى. ئۆگىنىشكە ئوڭاي تىل ئىزدەپ يۈرگەن ماڭا بۇ گەپ بەكمۇ خۇشياقتى. قۇلاقنى دىڭ قىلدىم. سورۇن يىغىنە چۈشۈپ كەتسىمۇ ئاڭلانغۇدەك دەرىجىدە جىمىپ كەتتى. ئوقۇتقۇچى بىزگە بىردەم جىمجىت تىكىلىپ تۇرغاندىن كېيىن، تاقەتسىز تاق بولغان بىر چاغدا ئاۋازىنى قىرىپ تۇرۇپ «ئۇ بولسىمۇ ياپون تىلى، ئۆگىنىشنى خالايدىغانلار بولسا ياپون تىلى كۇرسى كېلەر ھەپتە دەرس باشلايدۇ» دەپ جاكارلىدى. مەن دەل شۇ سورۇندىلا كۇرسقا تىزىملاتتىم. بۇگۈن تىزىملاتمىسام ئەتە ماڭا ئورۇن قالمايدىغاندەك بىر كەيپىياتتا تىزىملاتتىم. كۇرس ھەققىنى تۆلەپ، پۇل تۆلىگەنلىك ئىسپاتىنى قولۇمغا تاپشۇرۇۋالغاندا ئۆزۈمنى بەكمۇ غالىب، ئۈستۈن سەزدىم. ھەتتا بىرنەچچە كۈنگىچە ئۆزۈمنى باشقىلاردىن ئالاھىدە ئۈستۈن تۇرىدىغاندەك ھېس قىلىپ يۈردۈم. بويۇم ئۆسۈپ

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېگانە ئادرېسى

قالغاندەك تۇيۇلاتتى. كۇرس مەزمۇنىنى خاتىرىلەش ئۈچۈن ئالاھىدە دەپتەر تەييارلىدىم.
مەن تەقەززا بولغان كۈن ئاخىر يېتىپ كېلىپ كۇرس باشلاندى. كۇرسقا يۈزدەك بالا قاتناشقانىدى. ھەممە ئادەمنىڭ چىرايىدا بىر خىل ھاياجان ئەكس ئېتەتتى. مەن ئەتراپىمغا قاراپ يەنە بىر ئالاھىدە ئەھۋالنى سەزدىم. مەن ئوقۇيدىغان 32 ئادەمى بار بىر سىنىپتىن 13 بالا كۇرسقا قاتناشقانىدى.
دەرس شۇنچىلىك تەنتەنىلىك باشلاندى، ھەممىمىزنىڭ غەيرىتى بەكمۇ ئۇستۇن ئىدى. ھەتتا كۆڭلىمىزنىڭ بىر يېرىدە مۇئەللىمنىڭ دەرس سۆزلىشىدىن نارازى بولۇش تۇيغۇسىمۇ بار ئىدى. دەرسنى تېزرەك ئۆتسە، تېزرەك ياپونلار بىلەن پاراڭلاشقۇدەك بولۇپ كەتسەك دەپ ئويلايتتىم. لېكىن، مەندىكى بۇنداق قىزغىنلىق ئۇزۇنغا بارمىدى. ئارىدىن ئۈچ ھەپتە ئۆتكەندە سىنىپتا باللارنىڭ ئازىيىپ قالغانلىقىنى، ئۆزۈمگىمۇ دەرسنىڭ تەس كېلىۋاتقانلىقىنى سەزدىم. ھەممىدىن مۇھىمى، بىزگە دەرسلىك قىلىنىۋاتقان كىتاب خەنزۇ تىلىدا يېزىلغان، كىتابخانىلاردا ياپون تىلى ھەققىدە بىرەرمۇ ئۇيغۇرچە ماتېرىيال يوق ئىدى. ماڭا ئوخشاش خوتەننىڭ ئەڭ چەت سەھراسىدىن كەلگەن، خەنزۇ تىلى سەۋىيىسى خېلىلا تۆۋەن بىر بالىغا نىسبەتەن خەنزۇ تىلى ئارقىلىق ياپونچە ئۆگىنىش مۇشكۈل ئىش ئىدى. ئاۋۋال خەنزۇچە ئۆگەنمىسەم بولمايدىغاندەك قىلاتتى. مەن بۇ سەۋەبلەرنى يېتەرلىك دەپ ئويلاپ كۇرستىن چېكىنىشنى قارار قىلدىم. مەندىن بۇرۇن كۇرستىن چېكىنگەن بىرنەچچە ساۋاقدىشىم قارارىمنى قارشى ئالدى، ھەتتا ئۇلاردىن بىرسى ئۆزىنىڭ ناھايىتى ئەقىللىقلىق بىلەن مەندىن بىر ھەپتە بۇرۇن كەسكىنلىك بىلەن قارار چىقىرىپ، كۇرستىن چېكىنگەنلىكىنى ماختىنىش بىلەن تىلغا ئالدى. ئۇلارنىڭ نەزىرىدە مەن نىسبەتەن ئىنكاسى تۆۋەن ئادەمگە ئايلىنىپ قالغاندىم. مەن كۆڭلۈم ئاچچىق بولغان ھالدا «كۇرسنى ئىزچىل داۋاملاشتۇرغانلار بىزدىنمۇ قاپاقباشكەن ـ دە» دەپ تەنە قىلماقچى بولدۇميۇ، گەپ قىلمىدىم. مەندىن ئىككى يىللىق يۇقىرى ئوقۇيدىغان بىر يۇرتلۇق ئاكا ئاغىنەم بۇ ئىشىمغا مىيىقىدا كۈلۈپ قويغان. ئارىدىن ئىككى ھەپتە ئۆتكەندە بىر سورۇندا ماڭا «بۇ ئاغىنىمىز بوخەي دېڭىزىغا بېرىپ، ياپونىيە يىراقتىن كۆزگە كۆرۈنگەندە ياراتماي يېنىپ كەلگەن» دەپ چاقچاق قىلىپ ئۆزىنىڭ بۇ ھەقتىكى كۆزقارىشىنى ئەكس ئەتتۈرگەنىدى.
ئارىدىن ئىككى يىل ئۆتكەندە باشقا سەۋەبلەردىن كۆرە گېرمان ھازىرقى زامان پەلسەپىسىگە بولغان ئۆتەڭ قىزغىنلىقىم تۈپەيلىدىن نېمىسچە ئۆگەندىم. تەخمىنەن ئالتە ئايچە ۋاقىت سەرپ قىلىپ تۇرمۇشتىكى بەزى گەپلەرنى گېرمانچە دۇدۇقلاپ تۇرۇپ بولسىمۇ سۆزلىگۈدەك سەۋىيىگە يەتتىم. لېكىن، ئارىدىن يەنە بىرەر يىل ئۆتكەندە نېمىس تىلىنىمۇ ئىلگىرىلەپ ئۆگىنىشكە ماتېرىيال تاپالمىدىم، «بۇ يەردە نېمىسچە مەشىق قىلغۇدەك پۇرسەتمۇ بولمىسا» دېگەنىدەك تۈتامى يوق سەۋەبلەر بىلەن ئۆزۈمنى قايىل قىلىپ نېمىسچە ئۆگىنىشتىن توختىدىم.
مانا شۇ كۈنلەردە سىنىپىمىزدىكى ساۋاقداشلارنىڭ ئالدى بىرنەچچە خىل تىل كۇرسىغا كىرىپ يېنىپ چىققان،

كەينى ئەڭ بولمىغاندىمۇ بىرەر تىل كۇرسىنى ئارىلاپ چىققان ھالغا كېلىپ قالغانىدى، لېكىن ھېچكىم بىرەر تىلنى

ئۆگىنىپ ئاخىرىغا ئېلىپ چىقالمىغانىدى.
كېلەر يىلى ئوقۇش پۈتتۈرەتتۇق. «بىرەر چەت ئەل تىلىنى ئۆگىنىپ قويساق بولاتتى» دېگەن خىيال تېخى كاللىمىزدا بار ئىدى. دەل شۇ چاغدا كىمدۇر بىرى «تۈرك تىلىمۇ دۇنيادا تەسىرى بار چوڭ تىل. ئىككى تىلدىكى تەخمىنەن 60 پىرسەنت سۆز ئوخشاش، ئۈچ ئاي ۋاقىت سەرپ قىلسىلا ئۇنى ئۆگىنىۋېلىش مۇمكىن» دېگەن خەۋەرنى كۆتۈرۈپ كەلدى. بىز قايتىدىن روھلاندۇق. سىنىپ مۇدىرىمىزنىڭ يېتەكچىلىكىدە ئولاش ـ چولاش پۇل يىغىش قىلىپ، مۇئەللىم تەكلىپ قىلىپ تۈرك تىلى ئۆگىنىشكە كىرىشتۇق. لېكىن ئىككى ئايدەك كۇرسقا قاتنىشىپ يېلىمىز چىقتى. تۈرك تىلىمۇ بىز ئويلىغاندەك ئوڭاي تىل ئەمەس ئىدى.
بەزىدە ئالىي مەكتەپتىكى شۇ كۈنلىرىمنى ئەسلەپ ئىچىم ئاچچىق بولىدۇ. بەزىدە ئىختىيارسىز كۈلۈپ كېتىمەن. لېكىن ھازىرمۇ كۆڭلۈمدە «بىرەر چەت ئەل تىلىنى ئۆگىنىۋالسام بولمايدۇ» دېگەن بىر ئارمان تەسكىن تاپقىنى يوق. ھاياتىمدا مەن ئۆگىنىشنى ئىرادە قىلغان ئۈچىنچى چەت ئەل تىلى–ئىنگلىز تىلىنى بىرنەچچە يىلدىن بۇيان ئۆگىنىپ كېلىۋاتىمەن. لېكىن ھازىرغا قەدەر ئۆگىنىپ بولالمىدىم. ھەر قېتىم كومپيۇتېرنى ئاچسام، ئىنگلىزچە yahoo دېكى ناھايىتى مول ماتېرىياللارغا، دەل ۋاقتىدا ئۆزىدە بېرىلىۋاتقان دۇنيا خەۋەرلىرىگە، ھەر خىل مۇلاھىزىلەرگە كۆزۈم چۈشكەندە قايتىدىن روھلىنىمەن، ھەجلەپ ئوقۇپ كېتىمەن.
مەكتەپتىن دائىم تارقىتىدىغان ھەر خىل گرافىكلارنى تولدۇرغاندا، بىلىدىغان تىللىرى دېگەن كاتەكچىگە خەنزۇ تىلى دەپ يېزىپ قويىمەن. بەزىدە ئىنگلىزچىدە ئوتتۇراھال سەۋىيىدە دېگەن گەپنىمۇ قېتىپ قويىمەن. بەزىدە ئۆزۈمدىن «مەن راستىنلا خەنزۇچىنى بىلەمدىم» دەپ سوراپمۇ قويىمەن. راست، ھەممە ئادەم مېنى خەنزۇچىنى

راۋان بىلىدۇ دەپ قارايدۇ، بەزىدە ئۆزۈممۇ شۇنداق ئويلىنىپ قالىمەن. چۈنكى مەن 2 ـ 3 مىڭدەك خەنزۇچە خەت تونۇيمەن. خەنزۇچە ئورتاق تىلدىكى ھەرقانداق گەپنى ئاڭلاپ چۈشىنەلەيمەن. ھازىرقى زامان خەنزۇ تىلىدىكى ھەرقانداق كىتابتىن ئۇيغۇرچىغا ئوخشاش زوق ئالالايمەن. لېكىن خەنزۇچە سۆزلەڭ دېسە تىلىم ئۇنچە راۋان ئەمەس. كىتاب ئوقۇش، ئاڭلاش نۇقتىسىدىن، ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىش نۇقتىسىدىن قارىغاندا مېنى خەنزۇچىنى راۋان بىلىدۇ دېيىشكە بولىدۇ، لېكىن يېزىش، سۆزلەش، ئۇيغۇرچىنى خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلىش نۇقتىسىدىن قارىغاندا مەن تېخى چالا ساۋات.

دائىم مۇشۇ خىياللار بىلەن ئۆرتەنگەندە، بىرەر تىلنى راۋان بىلىدۇ دەپ قارالغان بىرەر ئادەم بىلەن كۆرۈشۈپ قالغاندا ئىختىيارسىز ئەتراپىمدىكى ساناقسىز «مەن»لەرگە، ماڭا ئوخشاش تارىخى بار، تىل ئۆگىنىش ئىشتىياقىدا يېنىۋاتقان، لېكىن بىرەر تىلنى ۋايىغا يېتىپ ئۆگىنەلمىگەن ئادەملەرگە قاراپ «بۇ ياشلىرىمىزدىكى ئورتاق ھادىسىمۇ يا» دەپ ئويلاپ قالىمەن. خىياللىرىمنىڭ ئايىغى چىقماي كېتىدۇ.

مىللىتىمىز نۇقتىسىدىن قارىغاندا، بىز جۇڭگو نۇقتىسىدىنلا ئەمەس، پۈتۈن دۇنيا نۇقتىسىدىن قارىغاندىمۇ ئاز سانلىق مىللەت. گەرچە نوپۇسىمىز دۇنيا بويىچە ئالدىنقى قاتاردىكى يۈز مىللەت قاتارىغا كىرسىمۇ پۈتۈن دۇنيا يەر شارىلىشىشقا، بىر كەنتلىك ھالەتكە قاراپ تەرەققىي قىلىۋاتقان بىر چاغلاردىكى شۆھرىتى دۇنيانى تىترەتكەن فرانسۇز، گېرمان تىللىرى ئۆز ئىستىقبالىدىن ئەنسىرەۋاتقان بۈگۈنكى كۈندە، بىز تىلىمىزنىڭ قوللىنىش دائىرىسى بارغانسېرى كېڭىيىش ئورنىغا تارىيىۋاتقان بىر مىللەت. مۇشۇ نۇقتىدىن قارىغاندا، مىللىتىمىزنىڭ ھەربىر ئەزاسى دۇنياغا يۈزلىنىمەن دەيدىكەن، تىل ئۆگەنمەي مۇمكىن ئەمەس. گەرچە باشقا تىللارنى ئۆگەنمەسلىك ئارقىلىق تىلىمىزنىڭ ئىشلىتىش ئورنىنى قوغداپ قالغىلى بولمايدۇ. دۇنيانىڭ تەرەققىيات نۇقتىسىدىن قارىغاندا باشقىلارنىڭ تىلىنى ئۆگىنىپ ئۆزىمىزنى كۈچلەندۈرۈش، ئاندىن تىلىمىزنىڭ ئورنىنى قوغداپ قىلىش بىر خىل مۇقەررەر تاللاش.

مەن مانا مۇشۇنداق خىياللار، مۇلاھىزىلەر بىلەن بەزىدە ئۈمىدلىك، بەزىدە ئۈمىدسىز يۈرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە، زۇلپىقار بارات ئۆزباش تۈزگەن «سەرخۇش ئىنگلىز تىلى» (تۆت قىسىم) ۋە «جانغا ئەسقاتىدىغان سەرخۇش ئىنگلىز تىلى گىراماتىكىسى» دېگەن كىتاب قولۇمغا چۈشۈپ قالدى. كىتاب ئۆزىنىڭ بەزى ئالاھىدىلىكلەرگە ئىگىلىكى، بولۇپمۇ ئۇيغۇر ئاپتورلىرى ئۆزى قول سېلىپ، تەجرىبە توپلاپ تۈزگەن ساناقلىق كىتابلارنىڭ بىرى بولۇش سۈپىتى بىلەن مېنى ئازابلىق خىياللار قايىنمىدىن تارتىپ چىقاردى. بۇ دەرسلىكتىكى ئىنگلىز تىلى سۆزلۈكلىرىنى ئۆگىنىشنىڭ يەتتە خىل ئۈنۈملۈك ئۇسۇلى، ئاممىباب، ئاددىي تىل بىلەن چۈشەندۈرۈلگەن گىراماتىكىلىق مەزمۇنلار، ئاپتور تەرىپىدىن ئىنگلىز تىلىغا تەرجىمە قىلىنغان ھېسام چاقچاقلىرى، دۇنياۋى نادىر ناخشىلارنىڭ ئىنگلىزچە ـ ئۇيغۇرچە سېلىشتۇرمىسى، دەرىجە ئىمتىھانى يۆنىلىشى بويىچە بېرىلگەن ئەمەلىي مەشقلەر مېنى ئۆزىگە جەلپ قىلدى. بۇ دەرسلىكنى سىستېمىلىق كۆرۈپ چىققاندىن كېيىن، مەن ئۈمىد نۇرىنى كۆرگەندەك بولدۇم.

زۇلپىقار بارات ئۆزباش ھەققىدە

بىر تىلنى قىسقا ۋاقىت ئىچىدە ئۆگىنىپ، ئۆزى قول سېلىپ «سەرخۇش ئىنگلىز تىلى» دېگەن دەرسلىكنى تۈزگەن بۇ يىگىت بىلەن خېلى بۇرۇن تونۇشاتتىم. خېلى قويۇق ئۆلپەتچىلىكىمىز بار ئىدى. گەرچە دەسلەپ تونۇشقان چاغلاردا ئۇنىڭ خەنزۇ تىلىدىكى ئەسەرلەرنى ئۇيغۇر تىلىغا ئۆرۈش ساھەسىدە خېلى زور ئەمگەكلىرى بار ئىكەنلىكىنى بىلسەممۇ، ئىنگلىز تىلى بىلىدىغانلىقىدىن خەۋىرىم يوق ئىكەن. كېيىن ئۇنى بىرنەچچە قېتىم شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى ئەتراپىدا ئۇچرىتىپ قالدىم. ئۇ ئۆزىنىڭ شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتى ئىچىدە ئىنگلىز تىلىدىن دەرس بېرىدىغانلىقىنى تىلغا ئالغاندا ھەيران قالدىم. ئۇنىڭغا قايتىدىن قاراپ چىقتىم. ئۇ بىر ئورۇق، ئوتتۇرا بوي بالا ئىدى. تۇرقىدا ئىنگلىز تىلى بىلىدىغانلىقىدىن ھېچقانداق ئالامەت يوق ئىدى. مەن ئۆزۈمنىڭ بۇ خىيالىدىن «ئىنگلىز تىلى بىلىش بايلىققا ئوخشاش ئېرىشكەن ھامان ئادەمنىڭ چىرايىدا ئەكس ئېتىدىغان نەرسە بولمىسا» دەپ كۈلۈپ كەتتىم.

زۇلپىقار بارات ئۆزباش 1975 ـ يىلى دۇنياغا كەلدى. 1992 ـ يىلىدىن 1996 ـ يىلىغىچە شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ جۇڭگو تىللىرى فاكۇلتېتىدا ئوقۇدى. تىل ئوقۇغانلىقى تۈپەيلىدىنمۇ ۋە ياكى ۋۇجۇدىدا تىلغا نىسبەتەن ئۆزگىچە بىر سەزگۈرلۈك بارمۇ، 1993 ـ يىلىدىن باشلاپ ئەدەبىي تەرجىمىگە ئىشتىياق باغلاپ مەتبۇئاتلاردا تەرجىمە ئەسەرلەرنى ئېلان قىلىشقا باشلىدى. 1995 ـ يىلى دۇنيا ئەدەبىياتى ژۇرنىلىدا «ئۆلۈم كۆلەڭگىسى» ناملىق تەرجىمە رومانى ئېلان قىلىندى. ئوقۇغۇچى تۇرۇپ قازانغان بۇ مۇۋەپپەقىيەت زۇلپىقارغا ئۈمىد، ئىشەنچ ئاتا قىلدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئەدەبىي تەرجىمە خىزمىتىگە تېخىمۇ ئىشتىياق بىلەن كىرىشتى. بۈگۈنگە قەدەر ئۈچ تەرجىمە رومانى ئېلان قىلىندى. ئۇ تەرجىمە قىلغان نوبىل مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن كولۇمبىيە يازغۇچىسى كارسىيە ماركوزنىڭ «پولكوۋنىككە ھېچكىم خەت يازمايدۇ»، «ئالدىنئالا پۈر كەتكەن قاتىللىق دېلوسى» دېگەن پوۋېستلار ئۇيغۇر كىتابخانلىرى ئارىسىدا بەلگىلىك تەسىر قوزغىدى.

زۇلپىقار بارات 1996 ـ يىلىدىن باشلاپ شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق دۆلەت باج ئىدارىسىدە ئىشلىدى. 2000 ـ يىلىدىن باشلاپ ئىنگلىز تىلى ئوقۇتۇش خىزمىتىگە كىرىشىپ «سەرخۇش ئىنگلىز تىلى تەربىيىلەش مەركىزى»نى قۇردى. بۈگۈن ئۇ قۇرغان مەكتەپ مائارىپ تارماقلىرى ئەڭگە ئالغان 323 كۋادرات مېتىر ئورنى بار، بىرنەچچە ئالىي مەكتەپتە تارماق سىنىپى ئېچىلغان بىر مەكتەپكە ئايلاندى. بۇنىڭدىن باشقا زۇلپىقارنىڭ مەبلىغى بىلەن قۇرۇلغان «سەرخۇش» سەھنە كىيىملىرىنى لايىھىلەش، تىكىش ئورنى «مەشرەپ» پروگراممىسىدىكى ئۇسسۇل نومۇرلىرىنىڭ سەھنە كىيىملىرىنى ۋە ناخشا ـ ئۇسسۇل ئۆمەكلىرى، شىنجاڭ مۇقام ئانسامبىلىنىڭ سەھنە كىيىملىرىنى لايىھەلەپ تىكىپ، بەلگىلىك ئىقتىسادىي ۋە ئىجتىمائىي ئۈنۈم ياراتتى.

ئۇنىڭ بۈگۈنگە قەدەر قىلغان ئەمگەكلىرىنىڭ ستاتىستىكىسى–ئەدەبىي ئىجادىيەتتە بۈگۈنگە قەدەر «تارىم»، «ئاقسۇ ئەدەبىياتى» قاتارلىق گېزىت ـ ژۇرناللاردا 30 پارچىدىن ئارتۇق ھېكايە ـ نەسرلىرى، 80 پارچىدىن ئارتۇق شېئىرلىرى ئېلان قىلىندى. تەرجىمىدە «ئۆلۈم كۆلەڭگىسى» (رومان، ئاپتورى مىچىل. زۇھا، ئامېرىكا)، «مۇسۇلمانلارنىڭ ئاخىرەتلىكى» (رومان، 2 ـ قىسىم، ئاپتورى خودا)، « ۋاپا ۋە قىساس» (رومان، ئالېكساندىر دىيوما، فرانسىيە)، «پولكوۋنىكقا ھېچكىم خەت يازمايدۇ»، «ئالدىنئالا پۈر كەتكەن قاتىللىق دېلوسى» (پوۋېست، كارسىيە ماركىس، كولۇمبىيە)، «يەر ئاستى يولى» (پوۋېست، ئېرنىست سارۋادو، ئارگېنتىنا)، «ئاجايىپ مەخپىيەت» (پوۋېست، ستىفان زىۋىگ، ئاۋىستىرىيە)، «تۈنجى مۇھەببەت» (پوۋېست، تورگېنىف، روسىيە)، «يوقالغان ئارال» (پوۋېست، ماركارت مىچىل، ئامېرىكا(قاتارلىق ئۈچ تەرجىمە رومان، 12 تەرجىمە پوۋېستى ئېلان قىلىندى.

ئۇنىڭدىن باشقا ئۇنىڭ 150 پارچىدەك تەرجىمە ھېكايىسى «دۇنيا ئەدەبىياتى» قاتارلىق مەتبۇئاتلاردا ئېلان قىلىندى. «ئادەملەر ھەققىدە مەسىلىلەر» (شىنجاڭ ياشلار ـ ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى)، «نىتزى»، «سارترى» (ئىنگلىزچە، ئۇيغۇرچە، خەنزۇچە سېلىشتۇرما كىتاب، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى) ناملىق تەرجىمە كىتابى، «سەرخۇش ئىنگلىز تىلى» (تۆت قىسىم، شىنجاڭ مائارىپ نەشرىياتى)، «جانغا ئەسقاتىدىغان سەرخۇش ئىنگلىز تىلى گرامماتىكىسى» (شىنجاڭ خەلق سەھىيە نەشرىياتى) ناملىق ئۆزى تۈزگەن كىتابى نەشر قىلىنغان.

مەن زۇلپىقارنىڭ نەتىجىلىرىنى ستاتىستىكىلاپ قويۇشنىڭ ئۆزى بىر ياخشى بايان قىلىش شەكلى ئىكەن، پاكىتنىڭ ئۆزى سۆزلىسۇن دەپ قاراپ، ئۇنىڭ نەتىجىلىرى ھەققىدە ئارتۇق گەپ قىلمىدىم. ئەمما مېنى ھەممىدىن تەسىرلەندۈرگىنى زۇلپىقاردىكى تىل ئۆگىنىش روھى، بولۇپمۇ ئۆز نىشانىدىن ئوڭايلىقچە ۋاز كەچمەيدىغان ئىرادە بولدى. ئەمەلىيەتتە زۇلپىقارنىڭ بۈگۈنكى مۇۋەپپەقىيەتلىرى دەل مۇشۇ روھ ئاساسىدا بارلىققا كەلگەندى. مەن «سەرخۇش ئىنگلىز تىلى» ناملىق كىتابلارنى ۋاراقلاش جەريانىدا ئۇنىڭ ئىنگلىز تىلىنى ناھايىتى جانلىق، ئۇيغۇر تىلىغا سېلىشتۇرغان، ھەزىم قىلغان ئاساستا ئۆگەنگەنلىكىنى ھېس قىلدىم.

سەرخۇش روھى

مەن زۇلپىقار بىلەن پاراڭلىشىش جەريانىدا ئۇنىڭ سەرخۇش دېگەن نامنى ئۆزىگە ماركا قىلىپ تىزىملاتقانلىقىنى، سەرخۇش ئىنگلىز تىلى دېگەنلىك ئىنگلىز تىلىنى زۇلۇم، مەجبۇرلۇق ئاساسىدا ئەمەس، خۇشال، ئازادە كەيپىيات ئىچىدە ئۆگىنىش دېگەنلىك بولىدىغانلىقىنى بىلدىم.

– ھەر بىر مىللەتتە ئۆزىگە خاس بەزى ئالاھىدىلىكلەر بولىدۇ. تىل مەكتەپلىرى دەل مۇشۇ ئالاھىدىلىك بىلەن تىل ئۆگىتىشنى ئىجادىي بىرلەشتۈرەلىسە نەتىجە يارىتالىلى بولىدۇ، سەرخۇشنىڭ مەكتەپ قۇرۇش نىشانى دەل مانا مۇشۇ،–دەيدۇ زۇلپىقار.

راست، ئۇيغۇر باللىرى باشقا مىللەتلەرگە ئوخشاش تولۇپ تاشقان قىزغىنلىق ۋە ھەۋەسكە ئىگە، لېكىن سەل ئىرادىسىز. بەلكىم بۇنداق ئىرادىسىزلىكنى ھەر خىل ئامىللار كەلتۈرۈپ چىقارغان بولۇشى مۇمكىن، چۈنكى ھەرقانداق ئۆگىنىش ئىلھاملاندۇرۇشتىن، ئەمەلىي ئۈنۈمدىن ئايرىلسا ئۈلۈك ئۆگىنىش بولۇپ قالىدۇ، لېكىن ئۆلارادا

كەمچىلىك بولۇپ قالماي يەنە باشقا ئەۋزەللىك بار. مەسىلەن، ئۇيغۇر تىلى دۇنيادىكى ئەڭ يىپىشقاق تىللارنىڭ بىرى. تىلىمىزدىكى تاۋۇشلار دۇنيادىكىكى ھەرقانداق بىر مىللەتنىڭ تاۋۇشلىرىنى ئىپادە قىلالايدۇ. بۇ ئەۋزەللىك بىزنى باشقا مىللەتلەرنىڭ تىل تەلەپپۇزىنى تېز ئۆگىنىۋېلىش شارائىتى بىلەن تەمىنلىگەن.
– ھەرقانداق بىر ئادەمدە بوشاشمايدىغان ئىرادە بولسا، بىر نىشان ئۈچۈن ئۈزلۈكسىز تىرىشىپ بەرسە چوقۇم مۇۋەپپەقىيەت قازانغىلى بولىدۇ. ھەممىدىن مۇھىمى ئىرادە ۋە ئۇنى داۋاملاشتۇرۇش. سەرخۇش خەلقىمىزنىڭ تىل ئۆگىنىش جەريانىدىكى بىر پەلەمپىيى بولالىسا بۇ بىزنىڭ بەختىمىز،–دەيدۇ يەنە زۇلپىقار.
شىنجاڭنىڭ نۆۋەتتىكى ئەھۋالىدىن قارىغاندا، خەلقىمىزدە تىل ئۆگىنىشكە نىسبەتەن ئاكتىپلىق مەۋجۇت. تىل مەكتەپلىرىمۇ ئارقا ـ ئارقىدىن قۇرۇلۇۋاتىدۇ. خەلقىمىزنىڭ تىلغا بولغان تەشنالىقى تىل ئۆگىتىشنىڭمۇ بىر سودا جەريانىغا ئايلىنىۋاتقانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ. بۇ بىر ياخشى ئەھۋال. لېكىن، ئېچىلىۋاتقان مەكتەپلەردە سۈپەتكە ئەھمىيەت بەرمەسلىك، ئۆزاقنى كۆزدە تۇتماسلىق، تەرەققىي قىلىپ كېتىشكە ئالدىراپ قەدەمنى پۇختا باسماسلىق، ئىزدىنىش ئاساسىدا خەلقىمىزنىڭ دىتىغا ياقىدىغان تىل ئۆگىتىش ئۇسۇللىرى ھەققىدە ئىزدىنىش خاھىشى يېتەرسىز. بۇ نۇقتىدىن قارىغاندا، «سەرخۇش» تەربىيىلەش مەركىزى ئۆزگە خاس ئوقۇتۇش ئۇسۇلىنى ئوتتۇرىغا چىقىرىپ، ئىجادىيلىق بىلەن ئىزدەندى. سۈپەت، ئىناۋەتكە ئەھمىيەت بېرىپ نۇرغۇن تىل ھەۋەسكارلىرىنىڭ ئېتىراپ قىلىشىغا ئېرىشتى.
– تىل ئۆگىنىشمۇ بىر خىل ئىلمىي جەريان. ھەرقانداق تىلنىڭ ئۆزگە خاس ئالاھىدىلىكى بولىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا، ئادەمنىڭ ئۆگىنىش جەريانىدىمۇ بەزى قانۇنىيەتلەر بار. مەسىلەن، ئۇنتۇش ئەگرى سىزىقى دېگەندەك. سەرخۇش تىل ئۆگىتىش جەريانىدا مۇشۇ نۇقتىلاردا خېلى زور دەرىجىدە ئىزدەندىم،–دەيدۇ زۇلپىقار يەنە.
– بىر مەكتەپ ئادەمگە بىلىم بېرىدىغان جاي بولۇپلا قالماي ئەقدە، ياشاش پوزىتسىيىسى ئۆگىتىدىغان، ئادەمدە خاراكتېر يېتىلدۈرىدىغان جاي. لېكىن نۇرغۇن مەكتەپلەر بۇ نۇقتىغا سەل قارايدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ تەربىيىلىگەن ئوقۇغۇچىلىرى ئىچىدە يارامىلىق ئادەملەر نىسبەتەن ئاز بولىدۇ. ئوقۇتقۇچىمۇ شۇنداق. بەزى ئوقۇتقۇچىلار ئادەمگە بىلىم بېرىپلا قالماي، قانداق ئادەم بولۇشنى، ھاياتقا قانداق مۇئامىلە قىلىشنى، ھاياتنى قانداق توغرا تونۇشنى ئۆگىتىدۇ...–زۇلپىقارنىڭ سۆزلىرىدىن ئۇنىڭ مەكتىپى ۋە ئۇنىڭ ئوقۇتقۇچىلىق ئوبرازى ھەققىدە خېلى ياخشى چۈشەنچىگە كەلمەك ئانچە تەس ئەمەس ئىدى.

زۇلپىقارنىڭ بۇنىڭدىن كېيىنكى پىلانلىرى

– ھەرقانداق نەرسە كەمچىلىكتىن خالىي بولالمىغاندەك، بىزمۇ كەمچىلىكتىن خالىي ئەمەس. بىزنىمۇ نۇقسانسىز دەپ قارىغىلى بولمايدۇ،–دەيدۇ زۇلپىقار،–بۇنىڭدىن كېيىنكى نىشانىمىز، مەكتەپنى تېخىمۇ ياخشى باشقۇرۇش ئاساسىدا ئۇنى ئىسمى ـ جىسمىغا لايىق بىر چەت ئەل تىلى مەكتىپى قىلىپ قۇرۇپ چىقىش.
مەن زۇلپىقار بىلەن پاراڭلىشىش جەريانىدا ئۇنىڭ بەزى خىياللىرىدىن خەۋەر تاپتىم. ئۇنىڭ بۇنىڭدىن كېيىنكى يەنە بىر غايىسى ئىنگلىز تىلىنى تېخىمۇ ياخشى ئۆگىنىپ خەلقىمىزنىڭ ئەڭ ئېسىل ئەدەبىي مىراسلىرىنى ئىنگلىز تىللىق خەلقلەرگە تونۇشتۇرۇش ئىكەن.
راست، بىز خەلقىمىزنىڭ ئاۋازىنى دۇنياغا ئاڭلىتىشتا مانا مۇشۇنداق ئۆزىمىزدىن چىققان كۆۋرۈكلەرگە موھتاج. ئۇنداق بولسا بۇنداق كۆۋرۈكلەرنى قانداق يېتىشتۈرۈپ چىقىمىز؟ مېنىڭچە، بۇ سوئالغا سەرخۇشقا ئوخشاش ئاپتونوم رايونىمىز تەۋەسىدە بەسلىشىپ ئېلگىرىلەۋاتقان تىل مەكتەپلىرى ئەڭ ياخشى جاۋاب بېرەلەيدۇ.
مېنىڭچە، سەرخۇشقا ئوخشاش تىل تەربىيىلەش مەركەزلىرىنىڭ كۈندىن ـ كۈنگە كۆپىيىپ بېرىشى بىزنىڭ بۈگۈنكى بۇ تارىخىي پۇرسەتتە قىيىن تاللاشقا دۇچ كەلگەنلىكىنىڭ بىر ئىپادىسى ئىدى. بۇنداق تاللاشقا بۇ مەكتەپلىرىمىز قانداق پوزىتسىيە تۇتىدۇ؟ ئەلۋەتتە بۇ شۇ مەكتەپنى بەرپا قىلغۇچىلارنىڭ تونۇشىغا باغلىق.
تىل ئۆگىنىشنىڭ بىزنى تەرەققىي قىلغان مىللەتكە ئايلاندۇرۇشى ناتايىن. چۈنكى تىل پەقەت بىر دېرىزە. ئەمما تىل ئۆگىنىش جەريانىدا ھېس قىلغانلىرىمىزنىڭ، بىزنىڭ بۇنىڭدىن كېيىنكى تەرەققىياتىمىزدا ھەل قىلغۇچ رول ئوينايدىغانلىقى شەك ـ شۈبھىسىز.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ئابدۇقادىر داموللامنىڭ ئاياللار تەربىيىسى قارىشى

ئابدۇلئەھەد ئابدۇرەشىد بەرقى

مەن جوڭگو مىللەتلىرى ژۇرنىلى ئۇيۇشتۇرغان « بىزگە قانداق قىزلار كېرەك؟» دېگەن ماقالىمدە ئابدۇقادىر داموللامنىڭ « نەسىھەتى ئاما» دېگەن ئەسىرىدىكى ئاياللارغا ئائىت بايانلاردىن نەقىل ئالغان ئىدىم. شۇنداقلا « شىنجاڭ ئاياللىرى » ژۇرنىلى ئۇيۇشتۇرۇپ يازغان « ئاياللار ۋە جەمئىيەت » دېگەن ماقالەمدىمۇ ئابدۇقادىر داموللامنىڭ ئۆگۈتلىرىدىن كۆپ مەنپەئەت ئالدىم. بۇ قېتىم شىنجاڭ مائارىپ ئىنستىتوتى فىلولوگىيە تارمىقىنىڭ بىر سىنىپىغا ئۇيغۇر ھازىرقى زامان ئەدەبىياتىدىن دەرس ئۆتۈش ئۈچۈن « نەسىھەتى ئاما » دېگەن ئەسەرنى قايتا – قايتا ئوقۇپ كۆرۈپ، بۇ ھەقتە مەخسۇس بىر نەرسە يېزىپ بېقىشنىڭ زۆرۈرلىكىنى ھېس قىلدىم .چۈنكى، ئابدۇقادىر داموللامنىڭ ئاياللار ھەققىدىكى بۇ كۆز قاراشلىرى بىر خەلقنىڭ مائارىپىغا يېتەكچى ئىدىيە بولۇپ، شۇ مىللەتنىڭ مائارىپىدا ئۆزگىرىش پەيدا قىلغۇدەك مەنىگە ۋە قىممەتكە ئىگە ئىدى. ناۋادا بۇ ئىدىيە بىر مىللەت مائارىپى تەرىپىدىن ئاڭلىق، پىلانلىق قوبۇل قىلىنمىغان تەقدىردىمۇ شۇ مىللەتنىڭ سەرخىللىرى تەرىپىدىن قوبۇل قىلىنىپ، ئائىلىلەرنىڭ يېتەكچى مائارىپ ئىدىيىسى قىلىنسا ئائىلىلەردە ئويلىمىغان ساپا ئۆزگىرىشلىرىنى پەيدا قىلالايتتى .

ئابدۇقادىر داموللام مۇنداق يازىدۇ: « ئەر ۋە ئاياللارنىڭ ئىلىم ئۆگىنىشىنىڭ پەرزلىكىنى مۇلاھىزە قىلىپ، ئۇنىڭغا دىققەت ئېتىبارىمىزنى قوزغىشىمىز، (نۆۋەتتە) خوتۇن – قىزلار ئۈچۈن مەخسۇس مەكتەپلەرنى ئېچىشىمىز لازىم. چۈنكى كىچىك بالىلار نادان، ئانىسىنىڭ تەربىيىسىدىكى چاغدا يامان ئىللەت ۋە بىلمىسىزلىككە گىرىپتار بولسا، كىچىكلىكىدە ئادەتلەنگەن ئۇ ئىشتىن قۇتۇلدۇرۇش ناھايىتى جاپالىقتۇر. ئەگەر ئانىسى بىلىملىك ۋە قابىلىيەتلىك بولسا، پەرزەنتىنى ياخشى ئەخلاق بىلەن تەربىيە قىلار، ئىسلامىيەتكىمۇ زىيان يەتمەس .بۇنداق بالىلارنىڭ چوڭ بولغاندا كامالەتكە يەتمىكىمۇ ئاسان بولىدۇ. ھەدىستىمۇ « ھەر بىر پەرزەنت تۇغۇلۇشتا ئەيىپسىز، لېكىن ئۇنىڭ ياخشى – يامان بولىشى ئاتا – ئانىسىنىڭ تەربىيىسىگە باغلىق دېگەن مەزمۇن بار. » ئابدۇقادىر داموللام ئىسلام دىنىنىڭ ئۆلىماسى ۋە

ئالىمى بولۇش سۈپىتى بىلەن بۇ يەردە ئەر ۋە ئاياللارنىڭ ئىلىم ئۆگىنىشىنىڭ پەرزلىكىنى تىلغا ئالدۇ. ئىسلام دىنىدىكى پەرز دېگەن نېمە؟ ئاللا تەرىپىدىن بۇيرۇلغان، ئىجرا قىلمىسا بولمايدىغان قانۇندۇر. دېمەك، ئەرلەرنىڭ ئىلىم ئۆگىنىشى پەرز بولۇپلا قالماي ئاياللارنىڭ ئىلىم ئۆگىنىشمۇ پەرزدۇر. ھەتتا ئەرلەرنىڭ ئىلىم ئۆگىنىشگە قارىغاندا تېخىمۇ ئەھمىيەتلىك بولغان تەربىيە جەريانىدۇر. چۈنكى، ھەر قانداق ئايال ئانا بولىدۇ. بىز ئۇنىڭ قورسىقىدا تۆرەلمىز، ئۇ بىزنى قورسىقىدا توققۇز ئاي توققۇز كۈن پەرۋىش قىلىپ ئاسراپ، نەچچە قېتىم ئۆلۈپ تىرىلىپ تولغاق تارتىپ بۇ دۇنيا بىلەن ئۇچراشتۇرىدۇ. بىز چوڭ بولۇپ بولغۇچە بىزنى پوق – سۈيدۈكتىن خالاس قىلىپ، قەلبىمىزنى ئانىلىق مېھرى بىلەن سۇغىرىدۇ. مۇشۇ جەرياندا تۇنجى تەربىينى قوبۇل قىلىمىز. مۇشۇ نوقتىلاردىن ئويلىغاندا مەخسۇس مەكتەپ ئېچىپ تەربىيلەش ھەققەتەن زۆرۈر. چۈنكى بىز بۈگۈن يۈزلىنىۋاتقان مائارىپ بۇنىڭدىن تۆت – بەش يۈز يىل بۇرۇن بارلىققا كەلگەن، ياۋرۇپا ئەدەبىيات – سەنئىتىنىڭ قايتا گۈللىنىش دەۋرىگە مەنسۇپ مائارىپ شەكلى بولۇپ، ياۋرۇپانىڭ بۈگۈنكى قۇدرىتى ئۇچۇن ئاساس سالدى ۋە تارىخقا زور دەرىجىدە تەسىر كۆرسەتتى. بۇ خىل مائارىپ ئوخشاش ياشتىكى ۋە تەربىيلىنىش نوقتىسىدىن باشلىنىش نوقتىسى ئوخشاش بولغانلارنى بىر يەرگە يىغىپ ئوقۇتۇش ئارقىلىق مەدرىسە مائارىپىدىن پەرقلىق ھالدا گۇمانتارلىقنى مائارىپنىڭ ئاساسي ئىدىيە، ئىلىم – پەن ئۆگۈتۈشنى ئاساسي لىنىيە قىلغان مائارىپ ئىدى. ئاردىن يېرىم ئىراچە ۋاقىت ئۆتتى. دۇنيانىڭ تەرەققىياتى يېڭى بىر باسقۇچقا قەدەم قويدى. جەمئىيەت تەرەققىياتىنىڭ سۈرئىتى بىلەن بۈگۈنكى مائارىپ ئوتتۇرىسىدا مەلۇم ھالڭ پەيدا بولۇپ ئورتاق ھالدا پۈتۈن دۇنيا خاراكتىرلىك مائارىپ ئىسلاھاتى چۇقانلىرى پەيدا بولدى. پىسخولوگىيە ۋە پىداگوگىكىنىڭ ئەڭ يېڭى تەرەققىيات نەتىجىلىرى مائارىپ ئىسلاھاتىنىڭ زۆرۈرلىكىنى پاكىتلار بىلەن تەمىنلىدى. بۈگۈنكى مائارىپنىڭ ئاساسى ياش پەرقى ۋە بىلىم پەرقىنى ھېسابقا ئېلىش ئاساسىدا سېلىنغان بولسا، بۈگۈنكى ئىسلاھات چۇقانى سالغۇچىلار ئوخشاش ياشتىكى باللاردىكى تۇغما ئەقىل) يەنى تۇغما تالانت) ۋە پىسخىكا پەرقى ھېسابقا ئېلىنىدىغان بىر مائارىپنىڭ بولۇشىنىڭ بۈگۈنكى دۇنيانىڭ يېڭى تەلىپى ئىكەنلىكىنى ئوتتۇرىغا قويۇشتى. چۈنكى، بۈگۈنكى مائارىپ ھەققىدىكى مۇناسىۋەتلىك ئىلىملەرنىڭ تەرەققىياتى تالانتنىڭ مەۋجۇت ئىكەنلىكىنى تەن ئېلىش

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

بىلەن بىرگە ماتېرىيالچىلىقتا بالىلارنىڭ تالانت بۇلقىنى ئىچىشقا پايدىلىق بىر تۈزۈلمىنىڭ بارلىققا كېلىشىنىڭ زۆرۈر ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىدى .

دېمەك ، بوگۈن كىشىلەر ئوخشاش ياشتىكى بالىلارنىڭ ئەقىل پەرقى ۋە پسىخىكا پەرقىنى ئېتىراپ قىلىشقا يۈزلىنىپ قالماي ، پېشى ئوخشاش لېكىن جىنسى ئوخشىمايدىغان بالىلار ئوتتۇرىسىدىمۇ ئەقىل ۋە پسىخىكا نۇقتىسىدا نۇرغۇن پەرقلەرنىڭ بولىدىغانلىقىنى تەن ئېلىشقا باشلىدى. دېمەك، پەرق بولغانىكەن پەرقنى بايقاپ تەربىيلىنىش جەريانىنى قاراتمىلىققا ئىگە قىلىش ، بالىلارنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىغا ئاساسەن ماتېرىيلىق يۈزلىنىشنى بەلگىلەش زۆرۈر. شۇنداقلا پسىخىك ۋە ئەقلىي پەرقلەرگە ئاساسەن بالىلارنى ئايرىم تەربىيە تۈپىگە ئايرىش تېخىمۇ زۆرۈر. ئابدۇقادىر داموللىنىڭ نۆۋەتتە خوتۇن قىزلار ئۈچۈن مەخسۇس مەكتەپلەرنى ئېچىشىمىز لازىم دەپ كەسكىن ھۆكۈم قىلىشىمۇ بىر خىل ئالدىن كۆرەرلىك . بىر قارىماققا بۇ گەپلەر مۇتەئەسسىپلىكتەك، ئاياللارنىڭ باراۋەرلىك ھوقۇقىنى كەمسىندۈرىدىغان تۇيۇلىدۇ . لېكىن، ئىلمىي نۇقتىدىن كۆزەتكەندە ئەمەلىيەتتە بۇنداق قىلىشنىڭ بىر خىل تېخىمۇ زور ئىلمىيلىك ئىكەنلىكىنى كۆرىۋالغىلى بولىدۇ .

بىز بوگۈن قىز – ئوغۇل ئىككى جىنىس ئوتتۇرىسىدىكى پەرق بىلەن ئەقلىنىڭ يېتىلىش پەرقىنى تەن ئالىمىز. پسىخولوگلار قىزلارنىڭ تەڭ ياشتىكى ئوغۇللارغا قارىغاندا تېز پىشىپ يېتىلىدىغانلىقىنى ئاللىقاچان بىرگە ئىسپاتلاپ بەردى. بۇ يەردىكى تېز پىشىپ يېتىلىش ئەلۋەتتە جىسمانى نۇقتىدىكى بۇرۇن پىشىپ يېتىلىشنى ئۆز ئىچىگە ئېلىپلا قالماي ئەقىل نۇقتىسىدىكى پىشىپ يېتىلىشنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. مۇشۇنداق بولغانىكەن بالىلارنى تەربىيلەشتە نوقۇل ھالدا ياش پەرقىگە ئېسىلىۋېلىش ۋە جىنسىي پەرقنى يوققا چىقىرىپ ھەممە بالىنى بىر تاياقتا ھەيدەشكە ئۇرۇنۇش، بوگۈنكىدەك پسىخولوگىيە قاتارلىق ماتېرىيىقا مۇناسىۋەتلىك پەنلەرنىڭ تەرەققىياتى ناھايىتى تېز بولۇۋاتقان ۋە ماتېرىيىنى نۇرغۇن قوللىنىشچانلىقى كۈچلۈك تەجرىبە نەتىجىلىرى بىلەن تەمىنلەۋاتقان كۈندە قايتا ئويلىنىپ بېقىشقا تېگىشلىك مەسىلە .

ئۇنداقتا خوتۇن – قىزلار ئۈچۈن ئايرىم مەكتەپ ئېچىش دېگەن ئىدىيىنى قانداق چۈشىنىش كېرەك؟

دۇنيادىن ئىبارەت ئويۇن سەھنىسىدە ئەر ۋە ئاياللىنىڭ ئالىدىغان رولى زور دەرىجىدە پەرقلىق. لېكىن

ئۆلارنى باراۋەرلىك نوقتىسىدىن ئايالالارنى ئەرلەرگە ئوخشاش رول ئېلىشقا دەۋەت قىلىش ۋەياكى مەجبۇرلاش ۋەياكى ئۆلارنىڭ جەمئىيەتتىكى رولىنى ئاستىن – ئۈستۈن قىلىۋېتىش ئايالىق نازاكەت ۋە ئەرلىك جاسارەت كەبى خاس ئامىللارنىڭ ئاستىن – ئۈستۈن بولۇپ كېتىشى ۋە خاس تەۋەلىكىدىن ئاجراپ ئۆزى تەۋە بولمىغان ئوبيېكتلارغا تەۋە بولۇپ قىلىشىغا ئوخشاش نەتىجىلەرنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. ئايالالار ئەرلەرگە ئوخشاش جاسارەتكە ئىگە بولسا مەدھىيىلەشكە ئەرزىيدۇ، ھازىرغا قەدەر مەدھىيىلەپ كەلدۇق. لېكىن نېمىشقا بۇ ئايال ئاشۇنداق رول ئېلىشقا، ئەرلەردىكى جاسارەت كۆرستىشكە مەجبۇر بولدى؟ ئۇنداقتا جاسارەت كۆرستىشكە تېگىشلىك ئەرلەر نەگە كەتتى؟ دېگەن سوئاللارنى كاللىمىزغا كەلتۈرۈپ باقمىدۇق. شۇنىڭ بىلەن بىرگە ئەرلەر ئايالالاردىكى نازاكەتلىكلىشىپ كەتسىچۇ؟ دېگەن سوئال ھەققىدە ئويلاپ باقمىدۇق. ئەلۋەتتە بۇنداق ئويلىنىش بىزنى ھەسرەتكە سالىدۇ. چۈنكى كىشلەرنىڭ ئۆزى ئېلىشقا تېگىشلىك رولالاردىن چەتنەپ كېتىشى ياكى باشقا رولالارنى ئېلىپ قىلىشى، موزدۇزنىڭ تېۋىپ بولۇپ، تېۋىپنىڭ تامچىلىققا مەجبۇرلىنىشى قىيامەتنىڭ يېتىپ كېلىۋاتقانلىقىنىڭ بىشارىتى. ھەرقانداق نەرسە ئۆز رولى ۋە ئۆز خۇلقى بىلەن گۈزەل. دېمەك، ئايرىم مەكتەپ ئېچىش ئارقىلىق بۇ ھەقتىكى تەربىيىنى قاراتمىلىققا ئىگە قىلغىلى، ئەر ۋە ئايالالارنى ئۆز خۇلقى بىلەن تەربىيلىنىش پۇرستىگە ئىگە قىلغىلى بولىدۇ. ناۋادا ئەر ۋە ئايالدىن ئىبارەت ئىككى رول ئېگىسى ئۆز رولىنى مۇۋاپپەقىيەتلىك ئورۇنلارش ئىقتىدارىغا ئىگە بولسا، شۇنداقلا ئۆز رولىنىڭ قەدىر – قىممىتىنى ھېس قىلالىسا، ئايالار ئايالىق خىسلەت – خۇلۇقلىرىغا باي، ئەرلەر ئەرلەرگە خاس ئالاھىدىلىك بىلەن گەۋدىلەنسە، ئىككىسى ئۆزىگە خاس رولىنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ ئالسا، مانا، بىر جەمئىيەتنىڭ بەختى ئەمەسمۇ؟

مەخسۇس مەكتەپلەر بولغانلىكەن مەخسۇس تەربىيە بولىدۇ. باللار جىنسىي پەرق يوق ئارىلىشىپ ئوقۇغان مەكتەپلەردە يول قويغىلى بولمايدىغان بەزى دەرسلەرنى بۇ مەكتەپلەردە تامامەن يولغا قويغىلى بولىدۇ. ھەتتا قىز – ئوغۇللارنى پسىخىك ۋە ئەقىل پەرقى بويىچە تەربىيىلىگىلى بولىدۇ. تەربىيە تېخىمۇ قاراتمىلىققا ئىگە بولىدۇ .بەزىلەر ئايرىم مەكتەپلەرگە ئايرىشنى قىزلارغا ئۆي تۇتۇشنى، يىگىنە ئىشلىرىنى قىلىشنى ئۆگىتىش دەپ ئاددىي چۈشىنىدۇ ۋە بۇ خىل ئايرىشنىڭ مەقستىنى ئاددىيلاشتۇرىدۇ. لېكىن ئابدۇقادىر داموللامنىڭ

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىغىن بازىسى

نەزىرىدىكى ئايرىش ئۇنداق ئاددىي ئىش ئەمەس. بەلكى پېداگوگىكا ۋە پسىخولوگىيەنى چىقىش قىلغان، شۇنداقلا جەمئىيەتنىڭ تەشكىللىنىشنى ئىلمىي كۆزىتىش ۋە يەكۈنلەشتىن كېلىپ چىققان. ناۋادا خانىم – قىزلار ئايرىم مەكتەپلەردە ئوقۇپ، ئانىلىق قەدىر قىممەت، ئاياللىق ھۆرمەت ۋە ئىززەتنىڭ مەنىسىنى ۋايىغا يېتىپ چۈشۈنۈپلا قالماي بىر پېداگوك سۈپىتىدە تەربىيلەنسە بالىلىرىمىزنىڭ تەربىيلىنىپ ۋايىغا يېتىشى تېخىمۇ ئوڭايلىشاتتى. ئۇلارنىڭ ۋۇجۇدىدىكى تالانتنىڭ كۆمۈلۈپ ياتقان بىخلىرىنى بايقاش تېخىمۇ ئوڭايلىشاتتى. چۈنكى بىر بالىنى ئانىسىدەك چۈشىنىدىغان يەنە بىر شەخسنىڭ بولۇشى ناتايىن. ناۋادا ئانا ئانىلىق رولىنى ئېلىش بىلەن بىرگە ھەقىقىي بىر پېداگوك رولىنى ئالسىچۇ؟ ناۋادا بىر ئايال تەبىئەت ئاياللارغا يۈكلىگەن رولنىڭ ئەھمىيىتىنى تولۇق چۈشىنىپ ئۇنى پۈتۈن جەمئىيەتتە ۋايىغا يەتكۈزۈپ ئېپادىلىسىچۇ؟ شۇنداقلا، ئەنە شۇنداق ئايرىم مەكتەپلەردە ئەرلەرنىڭ جەمئىيەتتىكى رولىنى ئىلمىي چۈشىنىپ، ھەقىقىي مەنىدىكى ئەركەككە ئوخشاش چوڭ بولغان بىر ئەر بىر ئايالنىڭ ئەنە شۇنداق رولىنىڭ قىممىتىنى تونۇپ يېتىپ ئۇنى چوڭقۇر مۇھەببىتى بىلەن پەرۋىش قىلسىچۇ؟

مىنىڭچە ئەرلەر بىلەن ئاياللارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى پەرق بارغانسىرى كىچىكلەپ كېتىۋاتقان جەمئىيەتكە قارىغاندا بۇنداق پەرق ئىلمىي ھالدا تونۇلۇپ ۋايىغا يەتكۈزۈلىۋاتقان، ھەركىم ئۆز رولىنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ ئېلىۋاتقان جەمئىيەت تېخىمۇ بەختلىكتۇر، ناۋادا ئەرنىڭ لامزەللىكى (لامزەللىك ماھىيەتتە ئەرلەرنىڭ ئەرلىك خاراكتېرىنىڭ يىگلەپ كېتىشىدۇر) تۈپەيلىدىن بىر ئايال ئائىلىدە ئەرلەردەك ھىممەت ۋە جاسارەت كۆرسىتىشكە مەجبۇر بولسا شۇ ئايالغا مەدھىيە ئوقۇيمىز، ئەرنى ئەيىبلەيمىز. ناۋادا بىر ئەر ئايالنىڭ مۇھەببىتى بىلەن يۈرىكىنى قاندۇرۇپ ئۆز ئىقتىدارىنى تېخىمۇ جارى قىلدۇرۇپ جەمئىيەت ئۈچۈن تۆھپە قوشسا بىز بۇنداق ئائىلىلەرگە ئېھتىرام بىلدۈرىمىز. بۇنداق ئائىلىلەر شۇ جەمئىيەتنىڭ ئەڭ ساغلام ھۈجەيرىللىرىدۇر. ناۋادا ئايالنىڭ ساپاسىزلىقىدىن قەلبى ئۈسسىغان ئەر بۇلاقتا تورۇپ ئۇسسىزلىق ھىس قىلسىچۇ؟

خوش، ئاياللارنى تەربىيلەش پەرز. ئۇنداقتا ئۇلارنى قانداق تەربىيلەش كېرەك؟ قانداق قىلغاندا بۇ پەرزنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ ئورۇندىغىلى بولىدۇ؟

ئەڭ ئاۋۋال ھەر بىر ئادەمنىڭ كاللىسىدا ئاياللارنى تەربىيلەش پەرز دىگەن ئوينى بەرپا قىلىش بىلەن

بىرگە بۇنىڭ ئىلمىي ئەھمىيىتىنى تونۇتۇش كېرەك. شۇندىلا بۇ ھۆكۈم بىزنىڭ كاللىمىزدىكى ماياكقا، بىز ھەرقانداق ۋاقىتتا رىئايە قىلىدىغان قانۇنغا ئايلىنىدۇ. ئىككىنچى قەدەمدە ئاياللارنى تەربىيىلەيدىغان ئۇل ئەسلىھە قۇرۇلۇشلىرىنى بارلىققا كەلتۈرۈش كېرەك. ئۇ بولسىمۇ ئابدۇقادىر داموللام تىلغا ئاياللار ئۈچۈن ئايرىم مەكتەپ ئېچىش ھەركىتىدۇر. ئۈچىنچى قەدەمدە شۇ مەكتەپتە ئىجرا قىلىنىدىغان مائارىپ پىروگراممىسى بەرپا قىلىنىشى كېرەك. شۇندىلا بىزنىڭ تەربىيە خىزمىتىمىز تېخىمۇ يۇقىرى پەللىگە كۆتىرىلىدۇ. بىز ھازىر تەكىتلەۋاتقان ئىناق جەمئىيەتمۇ مانا شۇندىلا تېخىمۇ ئوڭاي بەرپا بولىدۇ .

«كىچىك باللار نادان، ئانىسىنىڭ تەربىيىسىدىكى چاغدا يامان ئىللەت ۋە بىلمەسلىكىكە گىرىپتار بولسا، كىچىكلىكىدە ئادەتلەنگەن ئۇ ئىشتىن قۇتۇلدۇرۇش ناھايىتى جاپالىقتۇر.» دەيدۇ ئابدۇقادىر داموللام . باللىرىمىزنى ياخشى تەربىيلەشنىڭ شەرتى ئاياللارنى ياخشى تەربىيلەش. پۈتۈن جەمئىيەتنىڭ ساپاسىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشنىڭ ئالدىنقى شەرتىمۇ ئاياللارنىڭ ساپاسىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش. ئاياللارنىڭ ساپاسىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشنىڭ ئالدىنقى شەرتى ئۇلارنىڭ مائارىپ ھوقۇقىغا تولۇق كاپالەتلىك قىلىپ ئۇلارنىڭ ئورنىنى يۇقىرى كۆتۈرۈشتىن ئىبارەت .

ئابدۇقادىر داموللام **1924** ـ يىلى جاھالەتنىڭ ھامىيلىرى تەرىپىدىن قەتلە قىلىندى. لېكىن ئۇنىڭ ئۆلمەس ئىدىيىلىرى بۈگۈنكى كۈنگە قەدەر يېتىپ كېلىپ بىزنىڭ قىممەتلىك مەنىۋىي مىراسىمىزغا ئايلاندى. ھازىر بۇ مىراسلار بىزنىڭ ۋارىسلىق قىلىپ نۇرلاندۇرىشىمىزنى كۈتۈپ يېتىپتۇ.

بىزگە قانداق قىزلار كېرەك ؟

ئابدۇلئەھەت ئابدۇرشىت بەرقى

www.uyghurkitap.com

بىزگە قانداق قىزلار كېرەك ؟ دىگەن بۇ سوئال ئادەمنى سەل قىينايدۇ . چۈنكى، نۇرغۇن ئادەم مەن دىگەن نوختىدىن پىكىر قىلىشقا ئادەتلەن، ئۇلار ماڭا قانداق قىز كېرەك دىگەن سوئالغا ئانچە قىينالماي جاۋاپ بىرەلەيدۇيۇ، بىز دىگەن سوئال ئالدىدا تىگرقاپ قالىدۇ . چۈنكى، شۇ مەن نىڭ قىممەت قارىشى كۆپچىلىككە ۋەكىللىك قىلالامدۇ ؟ ۋە ياكى مەن نىڭ قىممەت قارىشى بىلەن باشقىلارنىڭ قىممەت قارىشى ئوتتۇرىسىدا ماھىيەتلىك پەرىقلەر بارمۇ ؟

بۈگۈن قىممەت قاراشلىرىمىز تۇراقسىز بىر دەۋىردە ياشاۋاتىمىز، قىسقىغىنە بىر مەزگىل ئىچىدە قىممەت قاراشلىرىمىز نەچچە قېتىم ئۆزگۈرۈپ بولدى. بۈگۈن ئايرىم ئۈچ خىل قىممەت قارىغا ۋەكىللىك قىلىپ ياشايدىغان بىر ئائىلە كىشىلىرىنى ئۇچرىتىش تەس ئەمەس. مىسالى بوۋىسى بىر خىل قىممەت قارىشى ئىچىدە ياشىسا، دادىسى يەنە بىر خىل قىممەت قارىشى ئىچىدە ياشايدۇ، ئۆزى يەنە بىر خىل قىممەت قارىشىنىڭ ھەلەكچىلىگىدە، بەلكىم بىر قانچە ياشقا كىرىپ قالغان ئوغلى يەنە بىر خىل قىممەت قارىشىغا ئىگە بولۇپ چوڭ بولۇشى مۇمكىن. بۇلار بىر بىر ئائىلە كىشىلىرى بولغانلىغى ئۈچۈن، بۇ پەرىقلىق قىممەت قاراشلىرى بەزىدە زىدىيەتلىشىپ قالىدۇ، لىكىن بۇ زىدىيەت قېرىنداشلار ئارا يۈز بەرگەنلىگى ئۈچۈن، مەلۇم نوختىدا ئۆز ئارا مۇرەسسە قىلىپ تەڭ مەۋجۇت بۇلۇشنىڭ ئامالى ھەققىدە ئىزدىنىدۇ ۋە تەڭ مەۋجۇت بولىدۇ . بەزىلەر بۇ ئىشنى نورماللىق، ياش، دەۋىر پەرقى كەلتۈرۈپ چىقارغان، دەپ قارايدۇ . ۋارىسلىق نۇقتىسىدىن قارىغاندا، ئۈچ ئەۋلات كىشىنىڭ ئۈچ خىل قىممەت قارىشىدا ياشىشى ئادەمدە بۇ قۇۋم كىشىلىرىدە ۋارىسلىق قىلىدىغان، بىر نەچچە ئەۋلادنى مۇستەككەم باغلاپ تۇرىدىغان، قوۋمنى مۇشۇ خىل مۇناسىۋەت ئارقىلىق كۆچكە ئىگە قىلىدىغان نەرسىلەر يوقمۇ نىمە؟ دىگەن گۇماننى پەيدا قىلىدۇ . ۋاھالەنكى، مەسىلىنىڭ ئەڭ خەتەرلىك تەرىپى بۇ ئەمەس . ئالدىنقى بىر ئەۋلات كىشىلەر بىلەن كېيىنكى بىر ئەۋلات كىشىلەرنىڭ قىممەت قاراشلىرى پەرىقلىنىپ قالماستىن بىر دەۋىردە ياشاۋاتقان بىر ئەۋلات كىشىلەرنىڭ قىممەت قاراشلىرىمۇ پەرىقلىنىپ تۇرىدۇ، بىر مىللەتتىن بولغان تەڭتۇش بىرنەچچە ئادەم بىر يەرگە كەلگەندە ئۇلارنىڭ قىممەت قارىشى نوقتىسىدىن چاك چېكىدىن بۇسلىپ، پارچىلىنىپ كەتكەنلىكىنى بايقايسىز. بىر ئۇستەللىك زىياپەتتە بىر نەچچە خىل قىممەت قارىشىنىڭ تەڭ ئوتتۇرغا چىقىشى ئۇرۇمچىدەك بىر چوڭ شەھەردە نور مال ھادىسگە ئايلانغان. بەزىلەر بۇ مەسىلىنى مەدىنىيەتلەرنىڭ ئورتاقلىغى ياكى قىممەت قاراشلىنىڭ تەڭ گۈللىنىشى، دەپ قارايدۇ . دىمەك، مۇشۇ خىل ئۇبۇكتىپ سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن بىزدە مەن نوختىسىدىن پىكىر قىلماق ئۇڭاي، بىز نۇقتىسىدىن پىكىر قىلماق تەس . چۈنكى، سىزنىڭ قىممەت قارىشىڭىز باشقىلارغا يېقىپ كىتىشى ناتايىن. ھەتتا ئادەمنى ھەيران قالدۇرىدىغىنى، بىر ئادەمنىڭ ۋۇجۇدىدىكى قىممەت قاراشلىنىڭ زىدىيەتلىكلىكى. سىز بىر ئادەمنىڭ قىلىۋاتقان ھەركەتلىرىدىن بىر نەچچە خىل قىممەت قارىشىنىڭ، يەتتا ئۆز ئارا زىدىيەتلىك قىممەت قاراشلىرىنىڭ ئەكىس ساداسىنى تېپىپ ھەيران قالىسىز، بۇنداق زىدىيەتلىك قىممەت قاراشلىرى بىر ئادەمنىڭ ۋۇجۇدىدا قانداق مۇرەسسە بىلەن تەڭ مەۋجۇت بولۇپ تۇرالىغاندۇ؟ دەپ چۆچمەي تۇرالمايسىز .بەزىلەر قىزلارنىڭ ئۇچۇق ـ يورۇق، ئۆزى بىلەن سورۇنلاردا تەڭ ئولتۇرۇپ، تەڭ ئىچىشىپ بىرەلەيدىغان ياكى قانداقتۇر ئىشلارنى مەرتلىك بىلەن بىللە قىلالايدىغان بۇلۇشىنى ئارزۇ قىلىدۇ. ياكى ماڭا شۇنداق قىزلار كېرەك دەپ ئويلايدۇ، ياكى شەيتانى مەقسىتىگە يىتىش ئۈچۈن ئەنە شۇنداق قىممەت قارشىنى بازارغا سالىدۇ. ئەمما شۇنداق قىزلارنى ئارزۇ قىلىۋاتقان ئادەم ئايالىنىڭ، قىزىنىڭ، سىڭلىسىنىڭ شۇنداق قىز بوپ قىلىشىنى ئارزۇ قىلماسلىغى مۇمكىن. قىسقىسى ھەر بىرئادەمنىڭ ئۆزىگە قانداق قىز لازىملىغى ھەققىدە ئۆزىگە خاس

قاراشلىرى بار بولىشى مۇمكىن. ئانىنىڭ قىزىغا قويغان تەلىۋى بىلەن، ئاتىنىڭ، ئاكىنىڭ، ئاچىنىڭ، ئۇستازنىڭ، جەمىيەت ئەرباپلىرىنىڭ تەلىپى ئوتتۇرىسىدا، مۇناسىۋەتنىڭ قارىمۇ قارشى ئىككى قۇتۇپىدا تۇرۇۋاتقان ئەر ـ ئاياللارنىڭ ئوتتۇرىسىدا مەلۇم پەرقلەرنىڭ بارلىغى ئېنىق.

ئۇنداقتا بىزگە قانداق قىزلار كېرەك ؟بۇ سۇئالغا جاۋاپ بېرىش ئۈچۈن ئەڭ ئاۋال قىز ياكى ئاياللارنىڭ ھاياتتا تۇتىدىغان ئۆرنىنى ئېنىقلىۋېلىپ، قىز –ئاياللارغا نىسبەتەن ئېنىق تەبىر بېرىشىمىز كېرەك. «ئاياللار بىر قولىدا بۆشۈكنى تەۋرەتسە، يەنە بىر قولىدا دۇنيانى تەۋرىتىدۇ »

ئېنىقكى، ئاياللارنىڭ ساپاسى بىۋاستە دۇنيانىڭ ساپاسىغا تەسىر كورسىتىدۇ. ئاياللار مەسلىسىنى ھەل قىلمىغان، ئاياللىرىنىڭ چىھرىنى بەخت خاتىرجەملىك ئارقىلىق نۇرلاندۇرالمىغان مىللەت، ئەل مەڭگۈ قەد كوتۇرەلمەيدۇ. ئاياللىرىنىڭ، جۈملىدىن ئانىلىرىنىڭ، قىزلىرىنىڭ بەختىگە كاپالەتلىك قىلالمىغان ئاجىز ئەرلەرنىڭ تەشكىللىنىشىدىكى جەمىيەت قاراڭغۇ، زەئىپ ھالاكەتكە يۈزلىنىۋاتقان جەمىيەتتۇر.

مەشھۇر ئالىم جامائەت ئەرباپى ئابدۇقادىر داموللام ئەزىزى (1862 ـ 1924)« نەسىھەتى ئامما » دىگەن ئەسىردە مۇنداق يازىدۇ : « كىچىك باللار نادان، ئانىسىنىڭ تەربىيىسىدىكى چاغدا يامان ئىللەت ۋە بىلىمسىزلىككە گىرىپتار بولسا، كىچىكلىكىدە ئادەتلەنگەن بۇ ئىشتىن قۇتۇلدۇرۇش ناھايىتى جاپالىقتۇر. ئەگەر ئانىسى بىلىملىك ۋە قابىلىيەتلىك بولسا، پەرزەنتىگە ياخشى ئەخلاق بىلەن تەربىيە قىلار، ئىسلامىيەتكىمۇ زىيان ئەمەس. بۇنداق باللارنىڭ چوڭ بولغاندا كامالەتكە يەتمىكىمۇ ئاسان بولىدۇ.» (« ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدىبىيا تارىخى»،4 ـ قىسىم، شىنجاڭ مائارىپ نەشرىياتى، 1995 ـ يىلى نەشرى)

يۇقىرقى بايانلاردىن كۆرۈش مۇمكىنكى، قىز ئاياللار ئەڭ ئاۋال بىر ئانا. ئانىنىڭ ئۇلۇغلىغى ھەققىدە تەرىپلەر نۇرغۇن « ئانىنىڭ بىر قىتىملىق سۈتى ھەققىگە، يەتتە رەت ئاپارماق ھاجەت مەككىگە » (ئابدىرىيىم زۇنۇن) ھەر قانداق بىر قىز ئانا بولىدۇ .ئايال كىشى بىر مۇنبەت زىمىن، ئۇنىڭدىن پۈتۈن دۇنيا كۆكلەيدۇ. قىز ئاياللارنى بۇ سالاھىيەت نوختىسىدىن كۆزەتكەندە، بىز ئۇنىڭ ئۆيۈنچى، ئېچەرمەن، ئىدىيىسى «ئېچىلىپ» كەتكەن بولۇشنى خالىمايمىز. ئانىدىن كۈتىدىغان سۆيۈپتىمىز مىھرىبانلىق، كەڭ قۇساقلىق، پەرزەنتكە بولغان تەڭداشسىز مۇھاببەت. ھەر قانداق بىر ئادەم ئانىنىڭ ۋۇجۇدىغا تۆرەلگەندىن باشلاپ ئانىنىڭ تەربىيىسىنى قۇبۇل قىلىشقا باشلايدۇ ، ئانىنىڭ روھىيىتىدىكى ھەر قانداق نەرسە قان ئارقىلىق بالىنىڭ ۋۇجۇدىغا كۆچىدۇ. ئانا تەبئىي ھالدا بالىنىڭ تۇنجى ئۇستازى بوپ قالىدۇ. مانا بىز مۇشۇنى تونۇغاندىن كيىن بىز بىر قىزغا ئادەتتىكى بىر ئادەم سۆيۈپتىدە ئەمەس بىر ئانا، بىر مۇنبەت تۇپراق، ئۇستاز سۆيۈپتىدە مۇئامىلە قىلىشقا تىگىشلىك ئىكەنلىگىنى ھىس قىلىپ يىتىمىز. ناۋادا ئابدۇقادىر داموللام ئېيتقاندەك، ئاياللار ساۋاتسىز، ئەخلاقسىز يامان خۇلۇقلۇق بولسا، ئەلبەتتە پەرزەنتلىرىمىز كىچىك ۋاختىدىنلا تەسىرگە ئۇچرايدۇ. ئانىدىكى ئىللەت بالىغا يۇقىدۇ. بىر قىز قابىلىيەتلىك، بىلىملىك بولسىچۇ ؟ ئەلبەتتە بۇنىڭ نەتىجىسى بىزگە مەلۇم. كالللىسى جايىدا ھەرقانداق ئادەم بۇ نەتىجىنى قىياس قىلالايدۇ. ئۇنداقتا بىزگە بىلىملىك قىز كېرەك. بىلىم ـ بىلىش دىمەكتۇر، بىلىشنىڭ ماھىيىتى دۇنيانى، دۇنيانىڭ ماھىيىتىنى، ھەقنى، ھەقنىڭ ماھىيىتىنى بىلىش دىمەكتۇر. بىلىملىك قىز دۇنياغا نىمىشقا كەلگەنلىگىنى، مەۋجۇت بولۇشنىڭ ئەھمىيىتىنى، ھاياتنىڭ قىممىتىنى ئەڭ توغرا ھەققەتنىڭ روھىغا يىقىن بىلەلىگۈچى دىگەنلىكتۇر. بىزگە ئەخلاقلىق قىز كېرەك. ئەخلاق بىر كەڭ كاتىگورىيە، ئىنسانلار ئەگىشىۋاتقان قىممەت قاراشلىرىنىڭ ئوخشىماسلىغىغا ئاساسەن ئەخلاقتىمۇ پەرق بولىدۇ. ئەخلاققا ئاساسەن كىلىپ چىققان تۇرمۇش قاراشلىرىمۇ پەرقلىق بولىدۇ. ئەخلاققا ئاساسەن كىلىپ چىققان تۇرمۇش قاراشلىرىمۇ پەرقلىق بولىدۇ.

ئۇنداقتا قىزلىرىمىز قانداق ئەخلاققا ئىگە بولىشى كېرەك؟ شەرم –ھايا ئۇيغۇر قىزلىرىنىڭ ئەڭ چوڭ كۆركىلىرىدىن بىرى، ئىپارخان، تۇمارىس، نۇزۇگۇم، ئامانىنساخان، رىزۋانگۈل، سەنەم، لەيلى، شىرىن نوختىسىدىن ئېيتقاندا، ئۆز ئەركى ئۈچۈن كۆرەش قىلىشقا جۈرئەت قىلالايدىغان، مۇھاببەتنىڭ پاكلىقنى ھاياتىدىن ئۇستۈن بىلىدىغان (مۇھاببەتىڭ پاكلىقنى ئۇرۇۋقنىڭ پاكلىقى، ئۇرۇۋقنىڭ پاكلىقى ئەۋلاتنىڭ روھنىڭ پاكلىقنىڭ بىشارىتى، مۇھاببەتكە ھارام ۋە ناپاكلىق ئارلاشسىچۇ؟ ئەلۋەتتە ئۇ ئۆلىدۇ ياكى سۆپەت ئۆزگۈرىدۇ . بۇ ئۇرۇۋقنىڭ بۇزۇلىشىنىڭ بىشارىتى ئەمەسمۇ؟) شۇ ئارقىلىق مۇھاببەتنىڭ قىممىتىگە ھەسسىلەپ قىممەت قوشالايدىغان بولۇشى، ھەققەتنىڭ پەرۋانىسى بولۇشى كېرەك. بۇ خىل سۆپەتلەر قىزلىرىمىزنىڭ ئانىلىق ئۇلۇغلىغىنى، مەشۇقلۇق سۆيۈملۈكلىكىنى، ئىنسانىلىق قىممىتىنى ئاشۇرىدۇ. دىيانەتلىك، تىرىشچان پاكىز بولىشى كېرەك ياكى بىزگە شۇ سۆپەتلەرنى ھازىرلىغان قىزلار كېرەك .

ئۇنداقتا دىيانەت دىگەن نىمە ؟ ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئىزاھلىق لوغىتىنىڭ 548 ـ بىتىدە، دىيانەت –كىشىلەردە بولۇشقا

www.uyghurkitap.com

تىگشلىك ۋىجدان، ئىنساپ، ئىشەنچ، پاكلىق » دەپ ئىزاھلىنىدۇ. قىزلىرىمىزنىڭ ۋىجدانلىق، ئىنساپلىق، ئىشەنچلىك، پاك بولۇشى بىزنىڭ بەختىمىز، تەلىيىمىز. چۈنكى، بىزگە قانداق قىزلارنىڭ كېرەكلىكى مۇشۇ قىزلاردىن يەنە بىر قېتىم ئاشكارلاندى. ديانەتلىك خۇتۇن ئىلىش ـــئەۋلاتلارنى ديانەتلىك ئانىغا ئىگە قىلىش دېگەنلىك، ماھىيەتتە، بۇ ديانەتلىك ئەۋلادقا ئىگە بولۇش، دىگەنلىكتۇر .

«تالاي ئابرويلۇق قىزىل يۈزلۈك ئەر ،

خۇتۇنلار تۈپەيلى ئۆزى بولدى يەر . »

مانا بۇ بۈيۈك مۇتەپەككۇر يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ قىز ـــئاياللار ھەققىدىكى ئىخچان كۆز قارشى، ئۇيغۇرلاردا « ئەرنى ئەر قىلغانمۇ خۇتۇن، يەر قىلغانمۇ خۇتۇن » دىگەن گەپ بار. دىمەك، ئاياللارنىڭ ساپاسى بىۋاستە ھالدا ئائىلىگە ئەرلەرگە تاقىلىدۇ. ئەخلاقلىق نومۇسچان، ديانەتلىك، گۈزەل، بىلىملىك قىز ـــئاياللار ئائىلىنىڭ، ئەرلەرنىڭ بەختىلا ئامەس، بەلكى دۇنيانىڭ بەختى، ئىنسانىيەتنىڭ بەختى .

بۈگۈنكى دۇنيا ھەر خىل ئازدۇرغۇچى ئىدىيىلەر بىلەن تۇشۇپ كەتكەن، ئاياللار جاپاكەشلىكى، ئاجىزلىقى، ئاق كۆڭۈللىكى تۈپەيلىدىن بۇ ئىدىيەلەرنىڭ زىيانكەشلىككە ئەڭ ئۇچىاي ئۇچرايدۇ. جەمىيەتنى ئۆز پايدىسى ئۈچۈن ئۆزگەرتمەكچى بولغان سياسىئونلاردىن ساختىپەزلەرگە قەدەر ھەممىسى جەمىيەتنىڭ ئەڭ كىچىكلىتلىگەن بىرلىكى، بۇ جەمىيەتنىڭ ئەڭ كىچىك مۇستەقىل تەركىۋى شۇنداقلا تەركىبلىگۈچىسى بولغان ئائىلە ئارقىلىق جەمىيەتنى ئۆز پايدىسىغا ئۆزگەرتىش نىشانىغا يىتىشنى ئارزۇ قىلىدۇ . ئائىلىگە تەسىر كۆرسىتىش، ئائىلىدىن ئىبارەت بۇ قورغاننى ئىشغال قىلىش ئۈچۈن قورغاننىڭ مەركىزى بولغان ئايال كىشىدىن ئىش باشلايدۇ. ھەتتا بىر دۆلەت يەنە بىر دۆلەتنى ئاجىزلاشتۇرۇش سۈيقەستىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن تۈنجى ھۇجۇمنى زەھەرخەندىكلىك بىلەن ئاياللارغا قارىتىشى، ئاياللارنىڭ قىممەت قارشىنى بۇزۇش ئارقىلىق ئائىلىنى بىر مۇكەممەل بىر مەكتەپ، قورغاندىن ھاياتلىق، تەرەققىيات نىشانى يوق مانقۇرتلار ئۇۋىسىغا ئايلاندۇرۇۋېتىشى، ئاياللاردىكى ساپاسىزلىق يەنى ئانىلاردىكى كەينىگە چېكىنىش ئارقىلىق ئەۋلاتلارنىڭ ئەڭ مۇھىم تەربىيىسى بولغان دەسلاپكى باسقۇچتىكى ئائىلىۋى تەربىيىنى بەربات قىلىشى مۇمكىن. شۇنىڭ بىلەن ئانىدىن ئىبارەت مۇنبەت تۇپراق زەيلىنىپ ئەڭ ئىسىل زىرائەت، كوكتات، مىۋىلەر ئۈسۈپ چىقىش ئورنىغا ئاق تىكەن دېگەندەك زىيانلىق نەرسىلەر ئۈنۈپ چىقىشى مۇمكىن، بۇ تارىخ تالاي قېتىم ئىسپاتلىغان ھەققەت.

ئابدۇقادىر داموللام شۇ سەۋەپتىن «قىز ئاياللارنى ئەرلەرگە قارىغاندا كۆپرەك تەربىلەش » كېرەكلىگىنى ئوتتۇرغا قويىدۇ، لىكىن ئابدۇقادىر داموللامنىڭ ئەۋلادى بولغان بىزنىڭ بۇ ھەقتىكى قارشىمىز غەلىتە. نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ نەزىرىدە قىز ئاياللارنىڭ ئوقۇشقا مەبلەغ سىلىشقا ئەرزىمەيدۇ ياكى ئۇلارغا مەبلەغ سىلىشنىڭ قىممىتى ئوغۇل باللارنىڭ تەربىيىسىگە مەبلەغ سېلىشتىن توۋەن تۇرىدۇ. ئۇلارغا بىر قىزنىڭ ئانا بولۇپ باللارنىڭ دەسلاپكى ئۇستازى بولىدىغانلىقى، ئاياللارنىڭ ساپاسىنىڭ بىۋاستە ھالدا جەمىيەتنىڭ ساپاسىغا تەسىر كۆرستىدىغانلىغى ھەقىقەت بولۇپ تۇيۇلمىسا كېرەك .

ئالى مەكتەپنى پۈتتۈرگەن قىزلارنىڭ ئوغۇللارغا قارىغاندا خىزمەت ئورۇنلىرىنىڭ قارشى ئىلىشقا ئىرىشەلمەسلىگى ھەققەتەن بىر پاجىئە...جەمىيەت سەرخىللىرىنىڭ كەلگۈسى ئانىلارغا چىقىش يۈلى بىرىشتە بىخلىلىق قىلىشى بىر ئەلنىڭ نادانلىغىنىڭ ئەڭ چوڭ ئىسپاتى.

بىزگە قانداق قىزلارنىڭ كېرەكلىگىنى بىلىش ئۈچۈن قوللىنىشقا بولىدىغان يەنە بىر ياخشى ئۇسۇل بىزگە كېرەك ئەمەس قىزلارنىڭ قانداقلىغىنى ئايرىپ چىقىش. لىكىن بىز دېگەن ئۇقۇمنىڭ تايانچى چۇقۇم بىر ۋەكىللىك خاراكتىرگە ئىگە، ھەقىقەتكە ئەڭ يېقىن ئەخلاق بولۇشى كېرەك. بىزگە كېرىگى كۆڭۈل ئىچىشمىز ئۈچۈن ئارزۇلىنىدىغان قىزلار ئەمەس، توي قىلىشىمىز، باللىرىمىزنىڭ ئانىسى قىلىنىشى ئۈچۈن ئارزۇلىنىدىغان قىزلاردۇر. بىز لاياقەتلىك ئانا، ديانەتلىك مەشۇق، گۈزەل، پاكىز، مىھرىبان، بىلىملىك ئاچا ـ سىڭىل ...لارغا موھتاج .

بالا تەربىيلەش تەپەككۇرى ئىچىدىكى مۇھىم نۇقت—دۇنيا قاراش تەربىيەسى توغرىسىدا

ئابدۇلئەھەد ئابدۇرەشىد بەرقى

بالا تەربىيىسى ھەققەتەن باش قاتۇرىدىغان مەسلە. پەرزەنتلىك بولغانلىكى ئادەم بۇ مەسلىگە دۇچ كېلىدۇ. لېكىن بىر قىسىم كىشىلەر بۇ دۇچ كېلىشنى ھاياتلىقنىڭ شۇنداقلا ئۆتۈپ كېتىدىغان بىر جەريانى، دەپ قاراپ بەك ئەستايىدىل بولۇپ كەتمەيدۇ. پەرزەنت تۇغۇلغان ھامان ئۆزىنىڭ تەربىيلەش نۇقتىسىدىن بالىغا قەرز ئىكەنلىكىنى ھېس قىلمايدۇ. يەنە بىر قىسىم كىشى بۇ مەسىلە ھەققىدە ئىلمىي ھالدا پىكىر يۈرگۈزۈپ، مۇۋاپىق بالا تەربىيلەش تەدبىرلىرى ھەققىدە ئىزدىنىپ ئۆز ئائىلىسىگە تەدبىقلايدۇ. ئەمما يەنە بىر تۈركۈم ئادەمنىڭ بالا تەربىيلەش ھەققىدىكى پىكىرلىرى ئىپتىدائىي ھالەتتىن قۇتۇلالمايدۇ. بالىسىنىڭ بىر كۈنلىرى ئەتراپتىكىلەرنى ھەيران قالدۇرغىدەك ئادەم بولۇپ ئۆزىگە شەرەپ كەلتۈرۈشىنى ئارزۇ قىلىدۇ ۋە ئەشۇنداق خىياللاردا كۆڭلىنى تاتلىق قىلىدۇ. لېكىن بۇ ھەقتە ھېچقانداق كونكرېت تەدبىر قوللانمايدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئارزۇسى ئارزۇ پېتىچە قالىدۇ. يەنە بىر قىسىم بالا تەربىيلەش ھەققىدە كونكرېت ھەرىكەتكە ئۆتكەنلەر بولسا، قايسى خىل بالا تەربىيلەش ئۇسۇلىنىڭ ئۈنۈمى ئەڭ زور، قايسى خىل ئۇسۇلدا بالىنىڭ ئۈنۋېرسال ساپاسىنىڭ بالاغەتكە يېتىشى ئەڭ تېز بولىدۇ، دېگەن مەسىلىلەرنى ھەل قىلالماي گاڭگىراپ قالىدۇ. بۈگۈنكىدەك ئادەمنىڭ كاللىسى ھەرخىل ئىدىيە، كۆز قاراش ۋە مېتودلارنىڭ قورشاۋىدا توغرا يول تاپالماي گاڭگىراپ قالغان كۈنلەردە توغرا قارار چىقارماق بەكمۇ تەس. ئەلۋەتتە، بالا تەربىيىسى ھەققىدە قارار چىقىرىش تېخىمۇ تەس ۋە مەسئۇلىيەت تەلەپ قىلىدىغان ئىش. باشقا ئىشلاردا چىقارغان قارارىڭىز خاتا بولۇپ قالسا كېرەك يوق، زىياننى تولدۇرۇۋالغىلى بولۇشى مۇمكىن. لېكىن بالا تەربىيلەش ھەققىدىكى خاتا قارارنىڭ ئورنىنى تولدۇرماق تەس. بالا تەربىيىسى ھەققىدىكى كىچىككىنە خاتا ھۆكۈم بىر بالىنىڭ ئىستىقبالىغا، بىر ئائىلىنىڭ، ياق، ئاتا–ئانا ۋە بالىنىڭ ئائىلىسى، بالىنىڭ پەرزەنتلىرىنىڭ ئائىلىسىنىڭ ئىستىقبالىغا تەسىر كۆرسىتىشى مۇمكىن. ئەلۋەتتە، بۇ يەردە جەمئىيەتتە پەيدا قىلىدىغان تەسىرىنى مۇھاكىمە قىلىپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق.

www.uyghurkitap.com

بالىنى قاچاندىن باشلاپ تەربىيىلەيمىز؟

بۇ ھەقتە ئاتا–بوۋىلىرىمىزنىڭ مۇنتىزىم كۆز قارىشى بار. ئۇلار بالا تەربىيىلەش بىر ئادەم پەرزەنتلىك بولماستىن بۇرۇن، ئۆزى بىر پەرزەنت ۋاقتىدا باشلىنىپ كەتكەن بولىدۇ، دەپ قارايدۇ. بۇ بىر ئادەمنىڭ پەرزەنتلىك ۋاقتىدا ئالغان تەربىيىسى ئۇنىڭ كېيىنكى مەزگىلدە، پەرزەنتلىك بولغاندىكى ياكى ئۆيلەنگەندىن كېيىن ئۆزىنىڭ پەرزەنتىنى قانداق تەربىيىلىشىگە بىۋاستە تەسىر كۆرسىتىدۇ دېگەنلىكتۇر. بۇ نۇقتىدىن قارىغاندا، پەرزەنت تەربىيىسى ئۇزۇن مۇددەتلىك، دەۋر ھالقىغان قۇرۇلۇشتۇر. لېكىن بۇگۈنكى پەرزەنت تەربىيىسىدىكى يېتەرسىزلىكنى، سىز قىلالمىغان ياكى سىزنىڭ دەۋرىڭىزگە كەلگەندە ئاندىن بىر كۈن تەرتىپكە چۈشكەن ياكى ئويلىنىش تېمىسى بولغان مەسىلىلەرنى كونىلارغا ئارتىپ قويۇش تازا ئاقىلانىلىق ئەمەس. سىزمۇ بىر كۈنلىرى ئەجدادقا ئايلىنىسىز. شۇڭا كېيىنكىلەرنىڭ سىزدىن رەنجىپ يۈرۈشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن ئىشنى ئۆزىڭىز ھېس قىلغان كۈندىن باشلىغىنىڭىز تۈزۈك. گەپنى كونكرېت دېسەك، يۈسۈپ خاس ھاجىپنىڭ كۆز قارىشى بويىچە پەرزەنت تەربىيىسى ئەرنىڭ بولغۇسى ئايالنى تاللىشى، ئايالنىڭ بولغۇسى ئېرىنى تاللىشى جەريانىدا باشلىنىپ كەتكەن بولىدۇ. شەرق ئاقىللىرى، بولۇپمۇ ئاتا–بوۋىلىرىمىز ئائىلە قۇرۇشتا مۇھەببەتنىڭ رولى بىلەن تەڭ ئورۇندا تۇرىدىغان يەنە بىر ئامىلنىڭ، ئائىلە قۇرۇشنىڭ يەنە بىر مۇھىم مەزمۇنىنىڭ پەرزەنت تەربىيىلەش ئىكەنلىكىنى ئالاھىدە تەكىتلەيدۇ. مۇھەببەت پۈتۈنلەي ھېسسىي ئامىل ئۈستىگە قۇرۇلغان بولسا، پەرزەنت تەربىيىسى پۈتۈنلەي ئەقلىي ئامىل ئۈستىگە قۇرۇلغان بولىدۇ. دېمەك، ئائىلىنىڭ قۇرۇلۇشى ھېسسىيات ئامىلى تەرىپىدىن بەلگىلىنىپ قالماي، يەنە ئەقىل ئامىلى تەرىپىدىنمۇ بەلگىلىنىشى كېرەك. ھەتتا يۈسۈپ خاس ھاجىپ قاتارلىق مۇتەپەككۇرلار توي قىلىش مەسىلىسىدە ھېسسىياتتىن كۆرە قارىشى تەرەپنىڭ كېلىپ چىقىشى، يەنى نەسەبى، چىراي–تۇرقى قاتارلىقلار ئامىللارنى ئالاھىدە تەكىتلەيدۇ ۋە مۇھىم ئورۇنغا قويىدۇ. ئائىلە مۇھەببەت تەرىپىدىن بەرپا قىلىنغان تەقدىردىمۇ مۇھەببەتنىڭ مېۋىسى بولغان پەرزەنتنىڭ قانداق ئائىلىدە، قانداق مۇھىتتا، قانداق ساپادىكى (تەن ۋە روھ نۇقتىسىدىكى تەربىيىلىنىش ساپاسى) ئادەملەرنىڭ تېنى ئارقىلىق بارلىققا كېلىشى يەنە بىر جىددىي دىققەت قىلىشقا تېگىشلىك ئامىل.

غەرب پسخولوگلىرى ۋە تېبابەت ئالىملىرىنىڭ بۈگۈنكى تەتقىقات نەتىجىسىدىن قارىغاندا، پەرزەنت كۆرۈش داۋامىدىكى يېمەك–ئىچمەك، كەيپىيات، چېنىقىش قاتارلىق ئامىللارمۇ قان ئارقىلىق پەرزەنتكە كۆچىدۇ. ھازىر ئۆرۈمچى قاتارلىق چوڭ شەھەرلەردە پەرزەنتلىك بولۇش ئالدىدا تۇرۇۋاتقان ياش ئاتا–ئانىلارنىڭ ھاراق، دورا قاتارلىقلاردىن پەرھىز تۇتۇۋاتقانلىقىنى ئاڭلاپ قالىمىز. بۇ ھەقتىكى بىلىملەر ھازىر خېلى ياخشى ئومۇملىشىپ، ئومۇمىي خەلقنىڭ تونۇشىغا ئايلىنىپ قالاي دېدى. بۇ بىر ياخشى ئەھۋال. لېكىن ھامىلدارلىق مەزگىلىدىكى ئايالنىڭ كەيپىيات ئامىلىنىڭ پەرزەنتنىڭ كېيىنكى روھىي ساپاسىغا بىۋاستە تەسىر قىلىدىغانلىقىنى بىلىدىغانلار ۋە شۇ تۈپەيلىدىن ئايالى ھامىلدار بولغاندا ۋە باشقا مەزگىللەردە ئايالىغا غەم–قايغۇسىز، خۇشال مۇھىت يارىتىپ بېرىشنىڭ دادىنىڭ ئەقەللىي بۇرچى ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىدىغانلار بەك كۆپ ئەمەس. بىر قىسىم كىشىلەر پەرزەنتىنىڭ ئىستىقبالى ئۈچۈن مانا مۇشۇنداق ھالقىلىق پەيتلەردە ئۆزىنىڭ كىچىككىنە شەخسىيىتىنى قۇربان قىلىشنى خالىمايدۇ. ئەلۋەتتە، ھازىر كىتابخانىلاردىن بالا تۇغۇلۇشتىن ئىلگىرىكى تەربىيە ھەققىدە ئۆيغۇرچە–خەنزۇچە كىتابلارنى تېپىش، مۇتەخەسسىسلەردىن بۇ ھەقتىكى يېڭى كۆز قاراشلارنى ئاڭلاش ۋە ئۇلاردىن تاكتىكىلارنى ئۆگىنىش مۇمكىنچىلىكى بەك زور.

مېنىڭ بۇ يەردە تەكىتلىمەكچى بولغان مۇھىم نۇقتام تۇغۇلۇپ بولغان بالىنى قانداق تەربىيىلەش، قانداق تەربىيىلەش باسقۇچلىرىنى باشتىن كەچۈرۈش بولماستىن، بەلكى بالا تەربىيىلەش تەپەككۇرىمىزغا مۇناسىۋەتلىك بىر نەچچە مەسىلە. بالا تەربىيىلەش ئىككى چوڭ مەزمۇننى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بىرى بالىنىڭ تېنىنى تەربىيىلەش، يەنە بىرى بالىنىڭ روھىنى تەربىيىلەش.

تەننى تەربىيىلەشنىڭ رولىغا سەل قاراشقا بولمايدۇ. ئۇ ئاددىيلا چېنىقىش ئەمەس. روھ تەننىڭ كىيىمى بولۇش سۈپىتى بىلەن تەنگە بىۋاستە تەسىر كۆرسىتىدۇ. بۇ خۇددى ئىچمىز پۇشقان چاغلاردا يېڭى ۋە يارىشىملىق كىيىملەرنى ئېلىپ كىيسەك روھىمىزنىڭ كۆتۈرۈلۈپ قالغىنىدەك بىر ئىش.

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

روھ تەربىيىسى ئادەتتە ئەقىل ياكى زېھنىي كۈچ، بىلىم، ئىرادە، پسىخىك ساپا يېتىلدۈرۈش ۋەھاكازالارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بىزنىڭ بالا تەربىيىسىدىكى بىرىنچى ھەل قىلغۇچىلىدىغان مەسىلىمىز تەربىيە نىشانى تۇرغۇزۇشتۇر.

ئۇنداقتا، بىز بالىمىزنى قايسى نۇقتىدىن تەربىيىلىمەكچى؟ بالىمىزنى ئۇلۇغ بىر ئالىم ياكى جەمئىيەت ئەربابى قىلىپ يېتىشتۈرۈپ چىقماقچىمۇ ياكى بالىمىزنىڭ جان بېقىش ئىقتىدارىنى يۇقىرى كۆتۈرمەكچىمۇ؟ ياكى بالىمىزنى ئەخلاقلىق، غورۇرلۇق، ئىقتىدارلىق، ئۇنىۋېرسال ساپاسى يۇقىرى ئادەم قىلىپ تەربىيىلەپ چىقماقچىمۇ؟ پەرزەنت تەربىيىسىدە ئاۋۋال مۇشۇ مەسىلىلەرنى ھەل قىلىۋېلىش كېرەك. ئاندىن قاراتمىلىقا ئىگە قىلىپ تەربىيىلەش ئېلىپ بارساق تەربىيىنىڭ ئۈنۈمى نىشانسىز، پىلانسىز تەربىيىدىن كۆپ ياخشى بولىدۇ. ناۋادا بىزنىڭ تەربىيە نىشانىمىز دۆلەت مائارىپىنىڭ تەربىيىلەش نىشانىدىكى بەزى ئۆزى تولۇقلاشقا ئامالسىز قالىدىغان جايلارنى تولۇقلاشقا پايدىلىق بولسا، بالىمىزنىڭ ساپاسى تېخىمۇ تېز يۇقىرى كۆتۈرۈلىدۇ.

بىر بالىنىڭ تەربىيىسى ئائىلە، جەمئىيەت، مەكتەپ تەربىيىسىدىن ئىبارەت ئۈچ ئامىل ئارقىلىق ۋايىغا يېتىدۇ. بۇنىڭ ئىچىدە ئائىلە تەربىيىسى ئائىلىنىڭ ئىجتىمائىي غايىسىنى نىشان قىلغان مائارىپ جەريانىدۇر. مەكتەپ تەربىيىسى بولسا، شۇ جەمئىيەتنىڭ ئىجتىمائىي غايىسى ئۈچۈن تەربىيىلەش ئېلىپ بارىدىغان سىستېمىدۇر. جەمئىيەت تەربىيىسى بولسا، جەمئىيەتنىڭ تۈزۈلمىسى، مەدەنىيىتى قاتارلىقلار بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولىدۇ. بۇ ئۈچ خىل تەربىيىلىنىش شەكلى ئىچىدە بالىغا مەجبۇرىي قوبۇل قىلدۇرۇلىدىغان ياكى مەلۇم مەجبۇرلاش تۈسىنى ئالغان تەربىيە ئائىلە ۋە مەكتەپ تەربىيىسىدۇر. جەمئىيەت تەربىيىسى بولسا، بالىنىڭ ئەركىن تاللىشى ئارقىلىق ئېلىپ بېرىلىدىغان، ئۆزىنىڭ ئىجتىمائىي غايىسىنى يوشۇرۇن ئەمەلگە ئاشۇرۇدىغان تەربىيىدۇر. بۇ ئۈچ خىل تەربىيە سىستېمىسى ئىچىدە ئائىلە ۋە مەكتەپ تەربىيىسى نىسبەتەن پاسسىپ بولۇپ، مەجبۇرلاش خاراكتېرىنىڭ بولغانلىقى تۈپەيلىدىن بالىنىڭ كاللىسىدا تەبىئىي ھالدا قارشىلىق پسىخىكىسى پەيدا قىلىپ قويىدۇ ۋە ئۆزىنىڭ كۆزلىگەن ئۈنۈمگە يەتمىكى نىسبەتەن تەس بولىدۇ. جەمئىيەت تەربىيىسى نىسبەتەن ئاكتىپ بولۇپ، ئېزىقتۇرۇش كۈچى ئىنتايىن يۇقىرى ئامىللاردىن تەركىب تاپقان بولىدۇ.

بۇ ئۈچ خىل تەربىيە ئىچىدە بالا مەكتەپكە كىرىشتىن بۇرۇن ئائىلە تەربىيىسى يېتەكچى ئورۇندا تۇرسا، بالا مەكتەپكە تاپشۇرۇلغاندىن كېيىن ئائىلە تەربىيىسى بىلەن جەمئىيەت تەربىيىسى قوشۇمچە ئورۇنغا چۈشۈپ قالىدۇ.

بىزنىڭ بۇ يەردە تەتقىق قىلىپ، باش قاتۇرۇدىغىنىمىز ئائىلە تەربىيىسىدۇر. چۈنكى ئائىلە تەربىيىسى يۇقىرىقى بارلىق تەربىيىلەرنىڭ ئاساسى بولۇپ، بىر بالىنىڭ تەربىيىلىنىش جەريانىدىكى رولىنى ھېچقانداق تەربىيە ۋاستىسى ئۆز ئۈستىگە ئالالمايدۇ. ئەلۋەتتە، مەكتەپ تەربىيىسى بىر دۆلەتنىڭ ئەڭ سەرخىل ئادەملىرىنىڭ ئۇزاق مۇددەت پىلانلىشى، تەجرىبە ئېلىپ بېرىشى، ساۋاقلارنى قوبۇل قىلىشى جەريانىدا بارلىققا كېلىدىغان، ئۆزىنىڭ ئېنىق تەربىيىلەش مەقسىتى، يولى، مېتودى بار بولغان جەريان بولغاچقا، بىز مۇشۇ مەكتەپ مائارىپىغا ئاساس بولىدىغان، بالىمىزنىڭ مەكتەپ مائارىپىدا مائارىپ نىشانىغا تېخىمۇ تېز يېتەلىشى ئۈچۈن زۆرۈر ئاساس بىلەن تەمىنلەيدىغان، لېكىن تېخى ئېنىق، سىستېمىلىق تەتقىق قىلىنمىغان، بىرەر قانۇننىڭ مەجبۇرلاش كۈچىنى ئارقا تىرەك قىلمىغان ئائىلە مائارىپى ھەققىدە كۆپرەك توختىلىمىز. دۆلىتىمىزدە ‹‹دۆلەتتە دۆلەتنىڭ، ئۆيدە ئائىلىنىڭ قانۇنى بار›› دېگەن گەپ بار. لېكىن بىزدە ئائىلىنىڭ رولى ئالاھىدە تەكىتلەنگەن بولسىمۇ، ئائىلىدىمۇ بىر زۆرۈر قانۇننىڭ بولۇشى، ئائىلىلەردە قانۇن تۈزۈش تېخى مىللىتىمىزنىڭ دىققەت مەركىزىدىن ئورۇن ئالمىغان تېما. ئەلۋەتتە بۇ يەردە قىستۇرۇپ قويۇشقا تېگىشلىك بىر نۇقتا شۇكى، قانۇن–تۈزۈملىرى مۇكەممەل دۆلەت ئۇزاق مۇددەت، ئىزچىل راۋاجلىنىش ۋە كۈچىيىش پۇرسىتىگە ئىگە بولغاندەك، ئېنىق ئائىلە قانۇنى بار ئائىلىلەرمۇ ئۇزاق مۇددەت گۈللىنىش، كۈچىيىش، زورىيىش، بەختلىك ياشاش ئاساسىغا ئىگە بولالايدۇ. ئائىلىلەردە ھەممە ئادەم رىئايە قىلىدىغان ئېنىق ۋە كەسكىن قانۇن–نىزاملارنى تۈزۈش بۈگۈن بىزنىڭ ئائىلىلىرىمىز جىددىي ئويلىنىپ بېقىشقا تېگىشلىك مەسىلىدۇر. پەرزەنت تەربىيىلەش ۋە پەرزەنت تەربىيىلەشكە پايدىلىق تارماق قانۇن–نىزاملارنى تۈزۈش ئائىلە مائارىپىنى تېخىمۇ يۇقىرى پەللىگە كۆتۈرىدۇ.

ئائىلە تەربىيىسىدە تۈنجى بولۇپ قىلىدىغان ئىش بالىنى قانداق تەربىيىلەپ چىقىشتىن ئىبارەت نىشاننى بەلگىلەش؛ ئىككىنچى قەدەمدە نىشانغا يېتىش ئۈچۈن پىلان تۈزۈش؛ ئۈچىنچى قەدەمدە نىشانغا يېتىشنىڭ

www.uyghurkitap.com

ۋاستىسىنى تاللاش؛ تۆتىنچى قەدەمدە مۇشۇ جەرياننى نازارەت قىلىدىغان قانۇن–نىزاملارنى بېكىتىش كېرەك.

ئاتا–ئانا ئۆز پەرزەنتىنى يەتكۈزمەكچى بولغان نىشاننى بەلگىلىۋالغاندىن كېيىن (ئەلۋەتتە، نىشان ۋە پىلان ئىلمىي، ئىجرا قىلىش مۇمكىنچىلىكى بار بولۇشى كېرەك. لېكىن ھەممە ئادەمنىڭ كۆزلىگەن نىشانغا يېتەلىشى ناتايىن. ئەمما نىشان بىلەن تەربىيىلەنگەن بالا كۆزلىگەن نىشانغا يېتەلمىگەن تەقدىردىمۇ نىشان بويىچە تەربىيىلەنمىگەن بالىلاردىن ئارتۇق نەتىجىگە ئېرىشىدۇ) تۆتىنچى قىلىدىغان ئىش بالىدا دۇنيا قاراش تىكلەش.

دۇنيا قاراش ئادەمنىڭ دۇنيانى تونۇشىدىكى تەپەككۇر سىستېمىسىدۇر ياكى بالىنى مۇستەقىل ھالدا ئۆز نىشانىغا يېتەكلەپ مېڭىشتا پەرق ئېتىش، شاللاش، تاللاش ئىقتىدارى بىلەن تەمىنلەيدىغان سىستېمىدۇر. بۇ سىستېما ئىچىدە غايە بالىغا ماياكقا ئوخشاش يول باشلايدۇ. ياخشى ئۆگىنىش ۋە مەسىلە ھەل قىلىش مىتودى بالىنى ئۆز يولىدا مۇستەھكەم مېڭىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىدۇ. ناۋادا دۇنيا قاراش توغرا ۋە ئىلمىي بولسا، پەرزەنتلەرنىڭ تەربىيىلىنىپ ۋايىغا يېتىشى ئوڭاي بولىدۇ. دۇنيا قاراش بىر ئۆمۈر بالىغا يىتەكچىلىك قىلىدۇ. بۇ خۇددى كومپيۇتېرغا قاچىلانغان ئىلغار مۇلازىمەت سىستېمىسىغا ئوخشايدۇ. لېكىن دۇنيادا دۇنيا قاراشلار بەك كۆپ بولۇپ، ئىلغارلىرىمۇ، قالاق، زەھەرلىكلىرىمۇ بار. كاللىسىغا قايسى خىل دۇنيا قاراشنىڭ توغرا ئىكەنلىكى ھەققىدە ھېچقانداق كۆز قاراش قاچىلانمىغان ياكى سىستېمىلىق دۇنيا قاراش قاچىلانمىغان بالىلار ناھايىتى ئوڭايلا ناچار دۇنيا قاراش ۋە سۈيئىستېمال قىلىنغان دۇنيا قاراشنىڭ قۇربانى بولۇپ كېتىدۇ. دېمەك، كاللىغا قاچىلىنىشقا تېگىشلىك نەرسە قاچىلانمىسا، ئەلۋەتتە ئۇ باشقىلار تەرىپىدىن قاچىلىنىدۇ. بۇ يەردىكى مۇھىم بىر نۇقتا، سىز بالىغا قانداشلىق نۇقتىسىدىن ئىگە بولۇپلا قالماي، ئۆزىڭىزنىڭ توغرا دەپ قارىغان دۇنيا قاراشلىرىڭىزنى سىڭدۈرۈپ، بالىغا ھەممە نۇقتىدىن ئىگە بولۇشىڭىز كېرەك. قانداشلىق نۇقتىسىدىن ئادا بولۇپ، ئىدىئولوگىيە ۋە ياشاش ئۇسۇلى نۇقتىسىدا بالىنى باشقىلارغا تارتقۇزۇپ قويساق، بالىنى ئۆزىمىز تېپىپ، باشقىلارغا باققىلى بەرگەندەك ئىش بولىدۇ، خالاس. قانداشلىق داۋاملاشقان بىلەن ئەنئەنە ۋە تەپەككۇر شەكلى ئوتتۇرىسىدىكى باغلىنىش ئۈزۈلىدۇ–دە، تۇخۇم تۇغۇپ غورىلاينىڭ بېقىشىغا بەرگەن كاككۇكقا

ئوخشاپ قالىمىز. دۇنيادا ئۆز بالىسىغا قانداشلىق نۇقتىسىدىن ئىگە بولۇپ، روھ ۋە تەپەككۇر نۇقتىسىدىن ئىگە بولۇشقا قىزىقمايدىغان جانلىقلاردىن پەقەت ئىنسانلا بولسا كېرەك.

بۈگۈن بىز ئىنتېرنېت ۋە نىسبەتەن ئەركىن دۇنياۋى ئالاقە تۈپەيلىدىن ئەنئەنىۋى چېگرىلارنىڭ چەكلىمىسى بۇزۇلۇپ، ھەرخىل دۇنيا قاراشلار ئۆزئارا ئەركىن رىقابەتلىشىۋاتقان دەۋردە ياشاۋاتىمىز. چېگرا ئاتلىغان مەتبۇئاتلار ئىزچىل كاللىمىزدىكى دۇنيا قاراشلار سىستېمىسىغا ھۇجۇم قىلماقتا. بۈگۈن ھەتتا سودا گۇرۇھلىرىمۇ مېڭىنى يۇيىدىغان ھەرخىل تاكتىكىلار بىلەن قوراللىنىپ كاللىمىزدا ئۆزگە پايدىلىق دۇنيا قاراش تىكلەپ، ئۆز مەھسۇلاتىنى سېتىش ئارقىلىق پايدا ئېلىش، قىممەت يارىتىش كويىدا بولىۋاتىدۇ. مانا مۇشۇنداق مۇرەككەپ ئارقا كۆرۈنۈشكە ئىگە دۇنيا قاراشلار رىقابىتى ئىچىدىن توغرا دۇنيا قاراش ياكى تەپەككۇر سىستېمىسىنى تاللاپ چىقىپ، پەرزەنتىمىزنىڭ كاللىسىغا قاچىلىماق ئۇنچە ئوڭاي ئىش ئەمەس. ھەتتا بەزىدە بىز پەرزەنتىمىزنىڭ كاللىسىغا قاچىلىماقچى بولغان دۇنيا قاراش بىلەن مەكتەپ ۋە جەمئىيەت قاچىلىماقچى بولغان دۇنيا قاراش ئوخشىماي قېلىشىمۇ مۇمكىن.

لېكىن ئېيتىڭ‌زدە بولسۇن، سىزدىكى دۇنيا قاراش ئەڭ مۇكەممەل ۋە نوچى بولۇپ كېتىشى ناتايىن. بۇ نۇقتىدا دۇنيا قارىشىڭىز تولۇقلاشقا ۋە تۈزىتىشكە، چوڭقۇرلاشتۇرۇشقا ئېھتىياجلىق بولسا، پەرزەنتىڭىزگە دەل ئەشۇ يۇقىرى باسقۇچقا كۆتۈرۈلگەن دۇنيا قاراشنى سىڭدۈرۈپ، ئۆزىڭىزنىڭ كونا دۇنيا قارىشىدا جاھىللىق بىلەن چىڭ تۇرۇۋالماسلىقىڭىز كېرەك. چۈنكى دۇنيا قاراشمۇ ئىسلاھ قىلىش ۋە چوڭقۇرلاشتۇرۇش ئارقىلىق ۋايىغا يېتىدۇ. تارىختىن بۇيان شۇنداق بولۇپ كەلگەن.

مەلۇم بىرنەرسىنىڭ ماختىلىشى كەينىدە قانداق ئارقا كۆرۈنۈش بار؟ ئۇلار ماختاش ئارقىلىق كاللىڭىزدا ئۇ نەرسە ھەققىدە قانداق قاراشنى تىكلىمەكچى؟ كاللىڭىزدا ئۇ نەرسىگە نىسبەتەن مەلۇم قاراشنىڭ تىكلىنىشى سىزگە پايدىلىقمۇ ياكى شۇ قاراشنى تىكلىگۈچىگە پايدىلىقمۇ؟

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com

دۇنيا قاراشنى تاللاشتا تەجرىبىدىن ئۆتكەن، ئادەمنى نادانلىق ۋە جاھالەتتىن يىراق قىلىشقا پايدىسى بار، ئادەمنىڭ تەن ۋە ئەقىل، زېھىن ئىمكانىيىتىگە ئۇيغۇن، تەبىئەت دۇنياسى ۋە ئىلىم—پەن بىلەن، دۇنيانىڭ يارىلىش قانۇنىيىتى بىلەن قارىمۇقارشى بولمىغان قاراشنى تاللاش كېرەك. ئاندىن ئاددىي ۋە ئۈنۈملۈك ئۇسۇل ئارقىلىق بالىنىڭ كاللىسىغا بۇ دۇنيا قاراشنى ئورنىتىشقا باشلاش كېرەك.

مېنىڭچە، دۇنيادا كاللىدا ئورناشقا باشلىغاندىن تارتىپ ئادەمنىڭ كۆزىنى روشەنلەشتۈرۈپ ئەقلىنى ئۆتكۈر قىلىدىغان دۇنيا قاراش ۋە ئىگىلىگەنسېرى ئادەمنى بەختىيار ۋە قۇدرەتلىك قىلىدىغان، چىن مەنىدىكى بەختكە قاراپ چەكسىز يېقىنلاشتۇرىدىغان بىلىم ئەگىشىشكە، ئۆگىنىشكە ئەرزىيدۇ. ئۇنىڭ توغرا—خاتالىقىنى مۇشۇ نۇقتا بىلەن بىرلەشتۈرۈش كېرەك، ئەلۋەتتە. بەزى ھاللاردا بىلىش ئاۋۋال ئازابلىقتۇر، كېيىن بىلىشنىڭ چىن مەنىسىنى ھېس قىلغاندا راھەتلىكتۇر. شۇڭا دەسلەپتە بىلىشنىڭ ئازابلىق بولىدىغانلىقىدىن ئەنسىرەپ نادانلىق ۋە بىلمەسلىك تۈپەيلىدىن بەختىيار ۋە غەمسىز بولۇشقا ئىنتىلمەسلىك ۋە باشقىلارنى ئاشۇنداق خاتا يولغا باشلىماسلىق كېرەك. قىيىنچىلىق بىلەن تولغان بىر مۇھىتتا ياشاۋاتقان بىر ئادەم ئۈچۈن ئېيتقاندا، ناۋادا ھېلىقى ئادەم ئىلغار دۇنيا قاراش بىلەن قوراللانغان بولسا قىيىنچىلىق ئۇنىڭ نەزەرىدە ئۇنى مۇۋەپپەقىيەت يولىغا باشلايدىغان قورال بولۇپ خىزمەت قىلىدۇ. ناۋادا بۇ كىشىنىڭ كاللىسىدىكى دۇنيا قاراش قالاق بولسا، راھەتلىك بىر دەۋردە تۇغۇلالمىغانلىقى تۈپەيلىدىن قاقشايدۇ.

دۇنيا قاراش تىكلەشتە، بولۇپمۇ ئۆزىنى تونۇش ۋە مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇشتىكى ھاياتىي كۈچىنى ئاشۇرۇشتا، ئۆزى توغرا دەپ قارىغان دۇنيا قاراشنى ئەۋلادلىرىنىڭ كاللىسىدىن مۇستەھكەم ئورۇن ئالدۇرۇشتا يەھۇدىيلار بىلەن جۇڭگو مۇھاجىرلىرىنىڭ ئەۋلاد تەربىيىلەش جەريانى ئۈلگە ئېلىشقا ئەرزىيدۇ. يەھۇدىيلار 2000يىلدىن بۇيان دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىغا تارىلىپ كەتكەن، ئوخشىمىغان تىللارنى ئانا تىل قىلىش تەقدىرىگە دۇچ كەلگەن مىللەت بولسىمۇ، ئىزچىل ھالدا يەھۇدىيلىق كىملىكىنى يوقىتىپ قويمىدى، ھەتتا يەھۇدىيلار بىلەن توي قىلىشقان باشقا مىللەتلەر ئارقىلىق مىللىي تۈپىنىڭ گەۋدىسىنى كېڭەيتىپ تۇردى. يەھۇدىيلار بىلەن تويلاشقان باشقا مىللەت كىشىلىرى يەھۇدىيلارغا ئاسسىمىلاتسىيە بولۇپ كەتتى. شۇڭا ھازىر دۇنيادا تۆت خىل

ئىرقتىكى يەھۇدىيلارنى تېپىش مۇمكىن. ھەرقانداق يەھۇدىي ئائىلىسى بالىسى تۇغۇلغاندىن باشلاپ ئۇنى ياخشى تەربىيىلەش بىلەن بىرگە ئۇلارنىڭ كاللىسىغا يەھۇدىي دۇنيا قارىشىنى ئورنىتىشقا باشلايدۇ. شۇنىڭ بىلەن يەھۇدىي دۇنيا قارىشى بىلەن نەچچە ئاي بولسىمۇ قوراللىنىپ قالغانلار دۇنيادىكى ھەرقانداق مەدەنىيەتلىك مىللەتنىڭ ئارىسىغا بېرىپ ياشىغان تەقدىردىمۇ، ئۆكايىلىقچە يەھۇدىي كىملىكىنى يوقاتمايدۇ.

جۇڭگو مۇھاجىرلىرى يەھۇدىيلارغا ئوخشاشلا دۇنياغا ئىنتايىن كەڭ تارالغان، ئۆزىگە خاس ئىقتىسادىي كۈچ بەلبېغى ھاسىل قىلغان، تەسىرى ئىنتايىن چوڭ مىللىي توپ. ئۇلار قايسى دۆلەتكە بېرىپ ئورۇنلاشسۇن جۇڭگولۇقنىڭ مىللىي كىملىكىنى ۋە جۇڭگوچە دۇنيا قاراشنى ئۆز ئەۋلادلىرىغا سىڭدۈرۈشنى مۇھىم ئائىلە تەربىيە مەزمۇنى قىلىدۇ. ھەتتا ئۇلار خەنزۇ تىلىنى ئۇنتۇپ كەتكەن تەقدىردىمۇ مىللىي كىملىكىنى ئۇنتۇمايدۇ ۋە شارائىت بولۇپ قالسا ئۆزىنىڭ جۇڭگولۇق بولۇشتىن ئىبارەت مىللىي كىملىكىنى نامايان قىلىدۇ. خەنزۇ تىلى ئۆگىنىشكە، ئۆزىنىڭ مىللىي كىملىكىنى تولۇقلاشقا كىرىشىدۇ.

تەكىتلەپ قويۇش كېرەككى، بىز بۇ يەردە يەھۇدىي ۋە جۇڭگو مۇھاجىرلىرىنىڭ دۇنيا قارىشى ئەڭ ئىلغار دەپ تەرىپلىمەكچى ۋە بۇ ئىككى دۇنيا قاراشنىڭ دۇمبىقىنى چالماقچى ئەمەس. بەلكى ئۇلارنىڭ دۇنيا قاراش يېتىلدۈرۈش جەريانى ئۇلگە ئېلىشقا ئەرزىيدۇ، ئۇلارنىڭ پەرزەنت تەربىيىلىشىدىكى بەزى ئىلغار جەريان ۋە سىستېما، مېتودلارنى ئۆگىنىپ قويۇش كېرەك.

بۈگۈنكى جۇڭگو مائارىپى دەل مۇشۇ نۇقتىنى ئۆزىگە نىشان قىلىپ مېڭىۋاتىدۇ. ھازىر ئېلىپ بېرىلىۋاتقان دەرس ئىسلاھاتىمۇ شۇ سەۋەبتىن دۇنيادىكى تەرەققىي قىلغان مىللەتلەرنىڭ مائارىپىدىكى ئىلغار نۇقتىلارنى ئەڭ زور كۈچ بىلەن ھەزىم قىلىشقا، ئۆزلەشتۈرۈشكە تىرىشىۋاتىدۇ. بۇ نۇقتا بىزنىڭ دىققىتىمىزنى جەلپ قىلىشى كېرەك.

تەپەككۇر سىستېمىسى بولغان دۇنيا قاراش ئادەمنىڭ ئىدىيىسىدىن تارتىپ ئىجتىمائىي مەسىلىلەرنى قانداق كۆزىتىشى ۋە بىر تەرەپ قىلىشىغا قەدەر تەسىر كۆرسىتىدۇ. ئىلغار دۇنيا قاراش بىلەن قوراللانغانلار

www.uyghurkitap.com

بىلىپ–بىلمەي ئوخشاش سەۋىيە ۋە ئوخشاش ئەقلىي ئىقتىداردىكى ئادەملەردىن ئۆستۈن تۇرۇپ قالىدۇ ۋە ئۇلارنىڭ مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشىغا تۈرتكە بولىدۇ.

بەزىلەر بالا تەربىيىسىنىڭ ھەر قايسى باسقۇچلىرىنى دۇنيا قاراش سىڭدۈرۈشنىڭ ئەڭ ياخشى باسقۇچى، دەپ تالاش–تارتىش قىلىشىدۇ. لېكىن كېسىپ ئېيتىشقا بولىدىغىنى، دۇنيا قاراش بالىدا ئاڭ پەيدا بولغاندىن باشلىنىپ ئىزچىل چوڭقۇرلىشىپ ماڭىدىغان نەرسە. تۇپ دۇنيا قاراش ئەڭ ئاۋۋال ئەڭ ئاددىي تىل بىلەن ئەڭ ئاددىي ھالدا چۈشەندۈرۈلۈپ، مۇشۇ ئاساستا بارغانسېرى چوڭقۇرلىشىپ بارىدۇ.

ئۈنىڭدىن باشقا، بالىنىڭ پەزىلىتىنى يېتىلدۈرۈشتىن ئەقلىنى يېتىلدۈرۈشكىچە، خاراكتېرىنى يېتىلدۈرۈشتىن پوزىتسىيىسىنى يېتىلدۈرۈشكىچە ئايرىم–ئايرىم نىشان ۋە پىلان بولۇشى كېرەك.

ئادەت يېتىلدۈرۈش بۇ جەرياندىكى ئەڭ مۇھىم نىشانلارنىڭ بىرى بولۇشى كېرەك. بىلىش كېرەككى، ئادەمنىڭ بىر ئۆمرى نىشان ۋە پىلاننىڭ نەتىجىسى بولۇپ، قالغانلىرى شەكىللەندۈرگەن ئادەتلىرىنىڭ نەتىجىسىدۇر. بالىدا ئادەت يېتىلدۈرۈش بالاغەتكە يەتكۈچە ئېلىپ بېرىلمىسا، ئۇرنىنى مەڭگۈ تولدۇرۇۋالغىلى بولمايدىغان خىزمەتتۇر.

پەرزەنتلىك بولغان ھەممە ئادەمنىڭ يۇقىرىقى تەلەپلەرنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالىشى ناتايىن. شۇڭا ئاتا–ئانىلار بالا تەربىيىلەش ئۈچۈن پېداگوگ بولمىغان، بالا تەربىيىلەشنىڭ يېڭى ئۇسۇللىرىنى ئىجاد قىلمىغان، دەپ يۇرگىچە تەييار بار ئۇسۇللاردىن پايدىلانسا، ئۆز مىللىتىنىڭ سەرخىللىرىنىڭ بۇ ھەقتىكى كۆز قاراشلىرىدىن(چۈنكى بالا تەربىيىلەشمۇ مەلۇم دەرىجىدە سىزنى ئوراپ تۇرغان مەدەنىيەت ۋە تەپەككۇر ئەندىزىسىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرايدۇ) ئۆلگە ئالسا، شۇ ھەقتىكى مۇناسىۋەتلىك ماتېرىياللارغا مۇراجىئەت قىلسا، مۇۋەپپەقىيەتلىك بالا تەربىيىلەش جەريانىغا تېخىمۇ يېقىنلاشقىلى بولىدۇ.

قىستۇرۇپ قويىدىغان يەنە بىر مۇھىم نۇقتا، بالا تەربىيىلەشتە يېتەكچى ئىدىيە (قانداق تەربىيىلەش، قاچان تەربىيىلەش دېگەندەك سوئاللارغا جاۋاب بېرىدىغان يېتەكچى خاراكتېردىكى ئىدىيىلەر)گە ئېرىشىش مۇھىم

بولۇپلا قالماي، جەريانغا ئېرىششمۇ ھەممىدىن مۇھىم. جەريان قانداق كىتابلارنى ئوقۇش، قانداق ئىشلارنى قىلىش، ئەتىگەن قانداق قىلىش، كەچتە قانداق قىلىش، يەسلىدىكى بالا ئۈچۈن قانداق قىلىش، مەكتەپتىكى بالا ئۈچۈن قانداق قىلىش دېگەندەك مەزمۇنلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بىزدە ھازىر جەريان ۋە تەدبىردىن كۆرە يېتەكچى ئىدىيە كۆپ بولۇپ، قەدەمنى قانداق، قەيەردىن ئېلىش ھەققىدىكى ئەمەلىي تەدبىرلەر نىسبەتەن ئاز. ناۋادا مىللىتىمىزنىڭ پېداگوگلىرى مانا مۇشۇ مەسىلىگە دىققەت قىلىشقا باشلىغان بولسا، بىزنىڭ بالا تەربىيىلەش خىزمىتىمىز يېڭى بىر پەللىگە كۆتۈرۈلۈپ ئائىلىۋى بەختتىن تېخىمۇ ھۇزۇرلىنالىغان بولاتتۇق.

ئاپتور: شىنجاڭ مائارىپ ئىنستىتۇتىنىڭ دوتسېنتى

ئۇيغۇر ئايال يازغۇچىلىرىدا نېمە كەم؟

ئابدۇلئەھەد ئابدۇرەشىد بەرقى

2009–يىلى 10–ئاينىڭ 8–كۈنى شۋېتسىيە نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىنىڭ باھالاش ھەيئىتى بۇ يىللىق نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىنىڭ مېغىزلىق شېئىرلىرى ۋە تۈز، ئۇدۇل چىققان نەسرىي ئەسەرلىرى ئىشىسىزلار توپىنىڭ تۇرمۇشىنى تەسۋىرلىگەنلىكى ئۈچۈن گېرمانىيە ئايال يازغۇچىسى خېرتا مېللىرغا بېرىلگەنلىكىنى جاكارلىدى.

خېرتا مېللىر 1952–يىلى رۇمىنىيىدىكى گېرمان تىلىدا سۆزلەيدىغان ئاھالىلەر ئولتۇراقلاشقان بىر كىچىك كەنتتە دۇنياغا كەلگەن. ئۇنىڭ تۇنجى ئەسىرى 1982–يىلى ئىنگلىز تىلىدا نەشر قىلىنغان ‹‹ئېدىرلىق›› ناملىق ھېكايىلەر توپلىمى بولۇپ، رۇمىنىيە ھۆكۈمىتىنىڭ تەكشۈرۈپ تەقىپ قىلىشىغا ئۇچرىغان. 1984–يىلى يەنە شۇ كىتابنىڭ سېنزور قىلىنمىغان نۇسخىسى مەخپىي ھالدا گېرمانىيىگە ئەۋەتىلىپ نەشر قىلىنغان. ئۇنىڭ

ئۇيغۇر كىتاب تورپىكتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پېكى ئادرېسى

قەلىمى ئاستىدىكى رۇمىنيە تەۋەلىكىدىكى گېرمان تىلىدا سۆزلەيدىغان كىچىك كەنتنىڭ ھېكايىسى گېرمانىيىدىكى ئوقۇرمەنلەرنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشكەن. شۇندىن كېيىن ئۇنىڭ ‹‹بۇرۇقتۇم تانگو ››ناملىق كىتابى رۇمىنيىدە نەشر قىلىنغان.

شۆپتىسيە ئەدەبىيات ئاكادېمىيىسىدىكىلەرنىڭ ئېيتىشىچە ، ئەينى چاغدا رۇمىنيە مەتبۇئاتى بۇ ئەسەرلەردىن تازا رازى بولمىغان. لېكىن گېرمانىيە مەتبۇئاتى بۇ ئەسەرلەرنى تولۇق مۇئەييەنلەشتۈرگەن. ئۇنىڭ ئەسەرلىرى رۇمىنيىنىڭ مۇستەبىت تۈزۈمنى ئاشكارا تەنقىد قىلغانلىقى تۈپەيلىدىن چەكلەنگەن.

1987–يىلى مېللىر ئېرى بىلەن بىرگە گېرمانىيىگە كۆچۈپ كەلگەن. ئاردىن ئىككى يىل ئۆتكەندە رۇمىنيە ھۆكۈمرانى نىكولاس چىئۇسكۇ ھاكىمىيىتى ئاغدۇرۇلغان.

مېللىر بىلەن تونۇشىدىغان رۇمىنيىلىك مۇخبىر ئەمىر خۇلسىيانۇنىڭ دېيىشىچە ، مېللىر رۇمىنيە قوغداش ئەترىتىنىڭ پاراكەندىچىلىكى تۈپەيلىدىن رۇمىنيىدىن ئايرىلىشقا مەجبۇر بولغان. ئەينى چاغدا مېللىر تىمىشۇئارا شەھرى ئەتراپىدىكى بىر كىچىك زاۋۇتتا تەرجىمانلىق قىلغان. كېيىن زىيانكەشلىككە ئۇچراپ خىزمەتتىن بوشىتىلغان.

مېللىرنىڭ ئاتا–ئانىسى گېرمان تىلىدا سۆزلەيدىغان ئاز سانلىق مىللەت بولۇپ، دادىسى ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشىدا ئەسكەر بولغان. ئۇرۇشتىن كېيىن رۇمىنيە تەۋەلىكىدىكى نۇرغۇن گېرمان قان سىستېمىسىدىكىلەر سوۋېت ئىتتىپاقىغا سۈرگۈن قىلىنغان. مېللىرنىڭ ئاتا–ئانىسىمۇ شۇ قاتاردا ئۇكرائىنادىكى بىر ئەمگەك لاگېرىدا بەش يىلنى ئۆتكۈزگەن.

مېللىرنىڭ كۆپىنچە ئەسەرلىرى گېرمان تىلىدا يېزىلغان. لېكىن بىر قىسىم ئەسەرلىرى ئىنگلىز ، فرانسۇز، ئىسپان تىللىرىغا تەرجىمە قىلىنغان. مەشھۇرراق ئەسەرلىرىدىن ‹‹يول خېتى›› ، ‹‹ بىر پۇتى بىلەن ساياھەت قىلىش›› قاتارلىقلار بار.

نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكەنلىكى ھەققىدىكى خەۋەرنى ئاڭلاپ مېللىرنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمىگەن. بۈنىڭدىن ئىلگىرى ئۇ ياۋروپادىكى ۋېرگىنىيە ۋورف مۇكاپاتى قاتارلىق نۇرغۇن ئەدەبىيات مۇكاپاتلىرىغا ئېرىشكەن. بىر نەچچە قېتىم نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىنىڭ نامزاتلىقىغا كۆرسىتىلگەن. ئەمما ھەر قېتىم نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىنىڭ نەتىجىسى ئېلان قىلىنغاندا ئۇنىڭ ئىسمى چىقماي قالغان. شۇڭلاشقىمىكىن بۇ يىل ئۇ ئۆزىنىڭ نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكەنلىكىنى ئاڭلىغاندا ئىشەنمەي تۇرۇپ قالغان. ئاۋۋال كۈلگەن، كېيىن يىغلىغان. يوپۇرۇلۇپ كەلگەن مەتبۇئات مۇخبىرلىرىنىڭ زىيارىتىنى رەت قىلغان.

تېخمۇ قىزىقارلىق يېرى، بۇ يىل شۋېتسىيىدىكى نوپۇزلۇق ئەدەبىياتچىلار نوبېل مۇكاپاتى چوقۇم بىر شائىرغا بېرىلىدۇ، دەپ قارىغان. ھەتتا گېرمانىيە ئەدەبىيات ساھەسى بىلەن بىر قىمار شىركىتى بۇ يىللىق نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتى ئىسرائىلىيە يازغۇچىسى ئاموس ئۇزغا بېرىلىدۇ، دەپ پەرەز قىلغان.

مۇكاپات نەتىجىسى ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن ھەر يىلقىدەك بەس-مۇنازىرىگە سەۋەب بولغان. بەزىلەر نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتى ھەيئەتتىدىكىلەر ياۋروپالىقلارغا يان باستى، دەپ قارىسا، بەزىلەر مېللىردىنمۇ قابىلىيەتلىك يازغۇچىلار بار ئىدى، دەپ غودۇراشقان. ھەتتا بەزىلەر مېللىرنىڭ سوتسىيالىستىك دۆلەت رومىنىيىدە ياشىغانلىقىدىن ئىبارەت تارىخىي ئارقا كۆرۈنۈشى ۋە نىكولاس چېئوسكۇنىڭ مۇستەبىت ھۆكۈمرانلىقىدىكى كىشىلەرنىڭ قورقۇنچە، ئېزىلىش ئىچىدىكى تۇرمۇشىنى تەسۋىرلىگەنلىكى، مۇشۇنداق شارائىتتىكى مېللىرنىڭ قورقۇمسىز روھى ئۇنىڭ نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىششىدىكى تۈپ سەۋەب، نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىنى باھالاش ھەيئەتتىدىكىلەر ئىزچىل ھالدا سوتسىيالىستىك دۆلەتلەرنىڭ يىغىرىغا تەگكەن يازغۇچىلارغا باشقىچە كۆزدە قارايدۇ، دەپ قارىدى.

‹‹ مېللىرنىڭ ئەسەرلىرىدە ئادەمنى ھەيران قالدۇرىدىغان بىر كۈچ بار. ئۇنىڭ يېزىقچىلىق ئۇسلۇبى بەك ئالاھىدە، سىز بىرەر ۋاراق ئوقۇپلا بۇ ئەسەرنى مېللىرنىڭ يازغانلىقىنى بىلۋالالايسىز. ئۇنىڭ كۆپىنچە ئەسەرلىرى ئۆزىنىڭ رومىنىيىدىكى زىيانكەشلىككە ئۇچرىغان تارىخىنى ئەكس ئەتتۇرگەن. ئەينى چاغدىكى كەچۈرمىشلىرى ئۇنىڭ ئىجادىيىتىگە چەكسىز ھاياتىي كۈچ ئاتا قىلغان›› دەيدۇ شۋېتسىيە ئەدەبىيات

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېگى ئادرېسى

ئاكادېمىيىسىنىڭ بىر ئەمەلدارى. (ئەسكەرتىش: بۇ يەردىكى بەزى مەلۇماتلار خەنزۇچە پايدىلىنىش خەۋىرى ۋە يەرشارى ۋاقىت گېزىتىنىڭ 10–ئاينىڭ 9–كۈنى ۋە 10–كۈنلىرىدىكى سانىغا ئاساسەن تەييارلاندى)

ئادەمنى ھەيران قالدۇرغان بىر نەتىجە بۇ يىل نوبېل مۇكاپاتىغا ئېرىشكەنلەر ئىچىدە ئاياللارنىڭ سانى ئەڭ كۆپ بولۇپ، خەنزۇچە ‹‹پايدىلىنىش خەۋىرى›› گېزىتىنىڭ ستاتىستىكا قىلىشىچە، مىللىر تارىختىن بۇيان نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن 12–ئايال ئەدىب ئىكەن.

يۇقىرىدىن تۆۋەنگە قاراپ سانىغاندا ئۇلارنىڭ تىزىملىكى تۆۋەندىكىچە ئىكەن.

2009–يىلى گېرمانىيىلىك خېرتا مىللىر مۇكاپاتلاندى.

2007–يىلى ئەنگلىيىلىك دورىس لەيسىن مۇكاپاتلاندى.

2004–يىلى ئاۋستىرىيىلىك ئەلفرىد يېلىنېك مۇكاپاتلاندى.

1996–يىلى پولشالىق ناسۋالا سىمبورسكا مۇكاپاتلاندى.

1993–يىلى ئامېرىكىلىق تونى موئېرسون مۇكاپاتلاندى.

1991–يىلى جەنۇبىي ئافرىقىلىق نادىم گېدمۇ مۇكاپاتلاندى.

1966–يىلى شۋېتسىيىلىك نىللىر ساكس مۇكاپاتلاندى.

1954–يىلى چىلىلىق جابرىللا مىسترال مۇكاپاتلاندى.

1938–يىلى ئامېرىكىلىق پرول بىروك مۇكاپاتلاندى.

1928–يىلى نورۋېگىيىلىك ۋېنست مۇكاپاتلاندى.

1926–يىلى ئىتالىيىلىك گېلاچىيا داللدا مۇكاپاتلاندى.

1909–يىلى شۋېتسىيىلىك سېرما لاگېلوف مۇكاپاتلاندى.

گەرچە بۇ **12**ئايال يازغۇچى يۈز يىلدىن ئوشۇق ۋاقىتتىن بۇيان تارقىتىلىۋاتقان نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىدا چوڭ نىسبەتنى ئىگىلىيەلمىسىمۇ **1990**–يىلدىن بۇيان ئالتە ئايال يازغۇچىنىڭ نوبېل مۇكاپاتىغا سازاۋەر بولۇشى دۇنيا مىقياسىدا ئايال يازغۇچىلارنىڭ كۈچىنىڭ مىسلىسىز كۈچىيىۋاتقانلىقىنى نامايان قىلدۇ. ئالدىنقى **90**يىلدا نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن ئايال يازغۇچىلارنىڭ سانى بىلەن **1990**–يىللاردىن كېيىنكى **20**يىلدا مۇكاپاتقا ئېرىشكەن ئايال يازغۇچىلارنىڭ سانىنىڭ تەڭلىششى ئادەمنى ئويغا سالىدۇ. ئالتە توملۇق چاتما رومان ‹‹ھارري پوتېر››نىڭ دۇنياۋى مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشىپ، ئاپتورى ج.ك.رووۋلىڭنىڭ رومانىدىن كىرگەن قەلەم ھەققى ۋە باشقا كىرىملەرگە تايىنىپ دۇنياۋى ئايال بايلارنىڭ ئەڭ ئالدىنقى قاتارىدىن ئورۇن ئېلىشى، ھەتتا ئۇنىڭ بايلىقىنىڭ بىر مەزگىل ئەنگلىيە ئايال پادىشاھنىڭكىدىنمۇ ئېشىپ كېتىشى ئايال يازغۇچىلارنىڭ ئۆزگىچە بىر كۈچ سۈپىتىدە دۇنيا ئەدەبىياتىدا بىر قۇتۇپنى شەكىللەندۈرگەنلىكىنىڭ ئىسپاتى بولۇپ قالدى.

ئۇيغۇر ئەدەبىياتىغا نەزەر سېلىپ باقساق، ئاپتورلار قوشۇنىنىڭ كۆزگە كۆرۈنەرلىك بىر قىسمىنى ئايال ئاپتورلار ئىگىلەيدۇ. لېكىن ھەرخىل سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن ئايال ئاپتورلارنىڭ ئورنى ئەر ئاپتورلارنىڭ ئورنىدەك كۆرۈنەرلىك ئەمەس. ئۇيغۇر ئاياللىرىنىڭ جەمئىيەتتىكى ئالاھىدە ئورنى–سىرتتا جەمئىيەتنىڭ ئىشلىرىغا ئەرلەر بىلەن تەڭ قاتاردا قاتنىشىپلا قالماي ئائىلىدە ئائىلىنىڭ ئۇششاق– چۈششەك ئىشلىرىنى ئۈستىگە ئېلىپ، تاماق تەييارلاپ، كىر–قات يۇيۇپ، بالا تەربىيىلىشى–ئايال ئاپتورلارنىڭ قورۇلمىسى، ئەسەرلىرىنىڭ سان ۋە سۈپىتىگىمۇ ئالاھىدە تەسىر كۆرسەتكەن. گەرچە نۆۋەتتە ئاياللار ھوقۇقىنى قوغداش ۋە ئاياللارغا ئېتىبار بېرىش، ئاياللارنى ھۆرمەتلەش جەمئىيەتنىڭ ئاساسىي پىكىر ئېقىمىغا ئايلانغان بولسىمۇ، يۇقىرىقى تەرەپلەردە ئاياللارنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىدا چوڭ ئۆزگىرىش يۈز بەرگىنى يوق. نەچچە مىڭ يىللاردىن بۇيان شەكىللىنىپ قالغان ئەنئەنە ۋە ئاياللارنىڭ ئائىلە ۋە بالا تەربىيىسىدىكى تەۋرەتكۈسىز مۇھىم ئورنى خېلى بىر مەزگىللەرگىچە

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

يەنى جەمئىيەت مەلۇم ۋاستىلەر بىلەن ئۇلارنىڭ يوكىنى ئۈستىگە ئېلىپ ئايالLارنى خاتىرجەم قىلغۇچە (خۇددى ئىلغار كىرئالغۇلار ئايالLارنىڭ كىر-قات يۇيۇش ئەمگىكىنىڭ سىجىللىقىنى تۆۋەنلەتكەنگە ئوخشاش، بالا تەربىيىلەش، قازان بېشى قاتارلىقلارنىڭ يوكىنى يەڭگىللىتىشنى كۆرسىتىدۇ)ماھىيەتلىك دەرىجىدە ئۆزگىرىپ كەتمەيدۇ. ئايالLارنىڭ قورساق كۆتۈرۈپ بالا تۇغۇشىغا ئوخشاش ئىشلارنى ئۆزگەرتىشمۇ مۇمكىن ئەمەس. مەلۇم نۇقتىدا بۇ ئايالLارنىڭ ئۆلۈغلىقىنىڭ بىر ئىسپاتى.

ئايال ئاپتورلار يۇقىرىقىدەك نۇرغۇن ئىشلارنى تۆگەتكەندىن كېيىن قولىغا قەلەم ئالىدۇ. بۇ نۇقتىدا ئۇيغۇر ئايال ئاپتورلىرىنىڭ ئەھۋالىنى جۇڭگودىكى خەنزۇ قاتارلىق باشقا مىللەت ئاپتورلىرىغا، بۇ يىل نوبېل مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن مىللىرغا ئوخشاش ئايالLارغا تېخىمۇ سېلىشتۇرغىلى بولمايدۇ. جۇڭگو جەمئىيىتى ۋە ئائىلىدە جۇغراپىيىلىك ئورۇن شۇنىڭدەك مىللىي مەدەنىيەت تۈپەيلىدىن جۇڭگودىكى ئائىلىدە مەدەنىيەت زوناسىغا ئايلانغان شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ئەھۋالى يەنە بىر مەزگىلگىچە ئايال ئاپتورلىرىمىزنىڭ تۇرمۇشىدا ئۆزگىرىش پەيدا قىلىشى ناتايىن.

لېكىن مۇۋەپپەقىيەتكە باھا بېرىشتە ئارقا كۆرۈنۈشكە ئېتىبار بەرسەكمۇ باھالىنىدىغىنى يەنىلا كۆز ئالدىمىزدىكى ئوبيېكتىپ ئەمەلىيەتتۇر. مۇشۇ نۇقتىدىن قارىغاندا، ئۇيغۇر ئاياللىرىنىڭ ئىجتىمائىي ئورنى ئائىلىدە بولسىمۇ (ئەلۋەتتە دۇنيادا ئىجتىمائىي ئورنى ئۇيغۇر ئاياللىرىدىن تۆۋەن نۇرغۇن مىللەت ۋە رايونلار بار) لېكىن ئۇلارنىڭ مۇۋەپپەقىيىتىگە باھا بەرگەندە ھېچكىم بۇ نۇقتىدىن ئۇلارغا ئېتىبار بەرمەيدۇ ياكى ئۇلارنىڭ سۈپەتسىز، چالا پىششىق ئەسەرلىرىگە ئېسىل ئەسەر سۈپىتىدە مۇئامىلە قىلمايدۇ. شۇڭا ئۇيغۇر ئايال يازغۇچىلىرى ئۆزىنىڭ ئىجتىمائىي ئورنىنى ئىلمىي ھالدا تونۇپ يېتىپ، ئۆزىگە ماس كېلىدىغان چىقىش يولى ئىزدىشى ۋە كونسېرى راۋاجلىنىپ كېتىۋاتقان دۇنيا ئەدەبىياتىنىڭ ئايالLار قوشۇنىدىن ئۆز ئورنىنى تېپىشى كېرەك.

ئۇنداقتا، ئۇيغۇر ئايال يازغۇچىلىرىغا ماس كېلىدىغان چىقىش يولى زادى نەدە؟

ئۇيغۇر ئايال يازغۇچىلىرى ئۆزىنىڭ ئىنتايىن قىس ۋاقتى ئىچىدىن يەنە بوش ۋاقىت چىقىرىپ ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىش ئۈچۈن تەپەككۇر قىلىپ، ئۆزىنىڭ يوشۇرۇن ئىمكانىيەتلىرىنى بايقاش ئۈچۈن كۆرەش قىلىشى كېرەك.

ئۆزىنى ئائىلىسى ئۈچۈن ئاتىغان، ئائىلە بەختى ئۈچۈن كۆرەش قىلىپلا قالماي جەمئىيەت ئۈچۈن تۆھپە قوشۇۋاتقان بىر ئايال يازغۇچىنىڭ بەك مەھسۇلاتلىق يازغۇچى بولۇپ كېتەلىشى ناتايىن. بۈگۈنكى ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىكى ئەلنىڭ ھۆرمىتىگە ئېرىشكەن تالانتلىق ئايال يازغۇچى—شائىرەلەردىن خالىدە ئىسرائىل، ئايشەم ئەخمەت، تۇرسۇنئاي ھوسەيىن، غەلبە مۇھەممەد، خەلپە ساۋۇت قاتارلىقلارنىڭ ئىجادىيىتىگە قاراپ باقساقمۇ ئۇلارنى بەك يۇقىرى مەھسۇلاتلىق دەپ قاراپ كەتكىلى بولمايدۇ. بۇلارنىڭ ئىچىدە ئەڭ زور مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشكەن يازغۇچىلارنىڭ بىرى خالىدە ئىسرائىلنى مىسال قىلساق، يازغۇچى 30ياشلار ئەتراپىدا ئىجادىيەتكە كىرىشكەن. يىلدا ئېلان قىلىدىغان ئەسەرلىرى ئۇنچە كۆپ ئەمەس. ھازىرغا قەدەر ئېلان قىلغان ئەسەرلىرى ئىككى يىلدا بىر كىتاب بولغۇدەك ھالەتتىمۇ ئەمەس. لېكىن خالىدە ئىسرائىلنىڭ بۈگۈنكى كۈنگە قەدەر جەمئىيەتكە تەقدىم قىلغان ئەمگەكلىرىنىڭ سۈپىتىدىن قارىغاندا ئىمكانىيىتى بولسا تېخىمۇ كۆپ ۋە ياخشى ئەسەرلەرنى يېزىپ كېتىشىدە گەپ يوق. مېنىڭچە يازغۇچىنىڭ تۇرمۇش، خىزمەت شارائىتى ئۇنى ئىزچىل ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىشتىن چەكلەپ قويغان ياكى يازغۇچىنىڭ ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللانغۇدەك كەڭرى ۋاقتى يوق. مېنىڭچە، بۇ خىل يېزىقچىلىق تەقدىرى نۇرغۇن ئۇيغۇر ئايال يازغۇچىلىرىنىڭ ئورتاق تەقدىرى بولۇشى مۇمكىن.

دېمەك، كۆپىنچە ئۇيغۇر ئايال يازغۇچىلىرى دۇچ كېلىدىغان ئەڭ مۇھىم مەسىلە يېزىقچىلىق قىلىدىغان ۋاقتقا ئېرىشىش مەسىلىسىدۇر. بۇنداق ۋاقىتنى باشقا سۈنئىي ئامىللار يەنى ئۇلارنىڭ ئەرلىرىنىڭ ئىنسابىنى كۈتۈش ياكى ئۇلارنىڭ ئاياللىرىغا ۋاقىت چىقىرىپ بېرىشىنى ئۈمىد قىلىش، ئۇلارغا مەخسۇس يېزىقچىلىق قىلىش ۋاقتى ئاجرىتىپ بېرىش ھەققىدە جەمئىيەتنىڭ ماقۇللىقىنى كەلتۈرۈش قاتارلىقلار ھەل قىلماق تەس ياكى بۇ ئۇنۇملۇك ئۇسۇل ئەمەس. ئەڭ ئۇنۇملۇك ئۇسۇل ۋاقىت ۋە شارائىتقا ئېرىشمەن، دەپ قىينالغانغا قارىغاندا

ئۆزىدە بار بولغان ئىمكانىيەتلەردىن پايدىلىنىپ چەكلىك ۋاقىت ۋە شارائىت ئىچىدە ئۆزىنىڭ يېزىقچىلىق ئىقتىدارىنى بىر پەللە يۇقىرى كۆتۈرۈش، ئاز ۋە ساز ئەسەرلەر ئارقىلىق ئۆزىنىڭ يازغۇچىلار قوشۇنىدىكى خاس قۇتۇبىنى شەكىللەندۈرۈش. بۇ نۇقتىدا خالىدە ئىسرائىل قاتارلىق يازغۇچىلاردىن ئۆلگە ئېلىشقا ئەرزىيدۇ.

يېزىقچىلىقنىڭ قانۇنىيىتىدىن قارىغاندىمۇ ئۆزىنىڭ بار ئىمكانىيەتلىرىدىن پايدىلىنىپ ئەسىرىنىڭ تەسىر كۈچى ۋە بەدىئىي سۈپىتىنى يۇقىرى كۆتۈرۈش ئارقىلىق مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشىش ئومۇم ئېتىراپ قىلغان ئۇسۇل. مىللىرىغا بېرىلگەن باھا سۆزىدىكى «بىر-ئىككى ۋاراق ئوقۇپلا بۇ ئەسەرنىڭ مىللىرىنىڭ ئىكەنلىكىنى بىلىۋالغىلى بولىدۇ» دېگەن جۈملىلەر بىزنى ئويغا سېلىشى كېرەك. ئۆزگە خاس يېزىش ئۇسلۇبى، ئۆزگە خاس ئەدەبىي ئەسەر تىلى شەكىللەندۈرۈشكە كۈچەش ئارقىلىقمۇ مۇۋەپپەقىيەت چوققىسىغا يامىشىپ چىقىش مۇمكىن.

نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن 12ئايال يازغۇچىنىڭ ئىجادىيەت ئالاھىدىلىكىگە نەزەر سالساقمۇ بەزى ئۆلگە قىلىشقا ئەرزىيدىغان ئالاھىدىلىكلەرنى بايقاش مۇمكىن.

بىرىنچى، بۇ ئايال يازغۇچىلارغا بېرىلگەن باھا سۆزىنىڭ كۆپىنچىسىدە ئۇلارنىڭ ئىجادىيەت ئۇسلۇبى ئالاھىدە تىلغا ئېلىنغان.

ئىككىنچى، ئۇلارنىڭ يازمىلىرىنىڭ مەزمۇنىدىن قارىغاندا جەمئىيەتتىكى ئەڭ زىل ۋە سەزگۈر تېمىلار دادىللىق بىلەن ئەكس ئەتتۈرۈلگەن. قاراڭغۇلۇقنى پاش قىلىش، جاھالەتكە قارشى ئىسيانكارلىق ئۇلاردىكى يەنە بىر مۇھىم ئالاھىدىلىكتۇر.

ئۈچىنچى، ئۇلار ئايال بولۇش سۈپىتى بىلەن دۇنيانى ئاياللارنىڭ كۆزىدىن كۆزىتىپ، ئەدەبىياتنىڭ يارقىن بىر پەللىسىگە ئۇل سالغان. ئاياللارنىڭ ئۆزگە خاس ئالاھىدىلىكلىرى، تەپەككۇر قىلىش ئۇسۇلى ئەڭ كەڭ تۈردە گەۋدىلەندۈرۈلگەن.

بولۇپمۇ بۇ يازغۇچىلاردىكى ئىسيانكارلىق روھى ، جەمئىيەتنىڭ قاراڭغۇ تەرەپلىرىنى يۇكسەك بەدىئىيلىك بىلەن ئەكس ئەتتۈرۈپ ، ئوقۇرمەنلەرنى ئويلىنىش پۇرستى بىلەن تەمىنلىشى ئادەمنىڭ قايىللىقىنى قوزغايدۇ.

ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ بۈگۈنكى ئەھۋالىدىن قارىغاندا ، پروزىدا ئادەمنى ھەيران قالدۇرىدىغان بىر خاھىش بار. نېمىشقىدۇر شەھەرلىك يازغۇچىلار يېزىلارنى يېزىشقا ئامراق بولسىمۇ، يېزىلارنىڭ ماھىيەتلىك قىسمىنى يېزىشقا ئاجىزلىق قىلغىنىدەك ئەر يازغۇچىلارنىڭ ئەسەرلىرىدە ئاياللارنى ئەكس ئەتتۈرۈشكە تىرىشىش خاھىشى خېلى گەۋدىلىك. گەرچە بۇ دۇنيا ئەدەبىياتى نۇقتىسىدىن قارىغاندىمۇ كۆپ ئۇچرايدىغان ھادىسە بولسىمۇ، لېكىن ئادەمنى ئويغا سالىدۇ. بىز ئەرلەر ئاياللارنىڭ ئەڭ ئىنچىكە تۇيغۇلىرىنى چۈشىنەلەمدۇق؟ ئادەم ئۆزى باشتىن كەچۈرمىگەن ئىشنى قانداق چۈشىنىدۇ؟ ياكى ئايال كىشىنىڭ ئىنچىكە تۇيغۇلىرى ئەدەبىي ئەسەرگە ئوخشاش خالىغانچە توقۇپ قويۇشقا بولىدىغان ئىشمۇ؟ ياكى بىز ئاياللارنى ئاياللاردىن بەكرەك چۈشىنىمىز دەپ قارامدۇق؟ شۇنداق دەپ قاراش ئىلمىيلىكمۇ؟

بۈگۈنكى ئۇيغۇر ئايال ئەدىبلىرى ئۈچۈن يېزىشقا تېگىشلىك تېمىلار بەكمۇ كۆپ. لېكىن ئاياللارنىڭ ئەدەبىي ئەسەرلىرى ئارقىلىق ھەقىقىي ئۇيغۇر ئايالنىڭ ئوبرازىنى كۆرۈپ بېقىش، ئاياللارنىڭ ئىچكى كەچۈرمىشلىرىنى ھېس قىلىش ئادەمنى ئويلاندۇرۇدىغان بىر تېما. ئۇيغۇر جەمئىيىتى تېخى ئاياللارنىڭ جەمئىيەتتىكى ئالاھىدە ئورنىدىن، ئاياللارنىڭ تەقدىرىدىن مىللەتنىڭ تەقدىرىنى كۆرۈۋالغىلى بولۇدىغانلىقىدىن ئىبارەت تونۇشتىن ۋاز كەچكىنى يوق. ئۇنداقتا، بۈگۈنكى جەمئىيەت ئۇيغۇر ئاياللىرىنىڭ روھىدا قانداق ئۆزگىرىشلەرنى پەيدا قىلدى؟ بۈگۈنكى ئۇيغۇر ئاياللىرى نېمىلەرگە يۈزلەندى؟ ئۇلار دۇچ كېلىۋاتقان خەۋپ—خەتەر قايسى؟ پۇرسەت قايسى؟ بۇ مەسىلىلەر ئۇيغۇر ئايال ئەدىبلىرىنىڭ كۆزى ئارقىلىق كۆزىتىلىپ سەنئەت دەرىجىسىگە كۆتۈرۈلسە قانداق ئەھۋال كېلىپ چىقار؟

ئۇيغۇر ئايال يازغۇچىلىرىدا تالانت كەم ئەمەس. لېكىن ئۇلار بەدىئىي دىت، قانداق يېزىش، نېمىنى يېزىش، سەزگۈر تېمىلارغا قانداق يۈزلىنىش، يېڭى دەۋردىكى تەرەققىيات ۋە ئەنئەنىنىڭ قىسىلچىلىقىدا ئىگراۋاتقان

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

جەمئىيەتىمىز كىشىلىرىنى قانداق قىلىپ بەدىئىي تىپ دەرىجىسىگە كۆتۈرۈش ھەققىدە ئويلىنىپ بېقىشى كېرەك.

ئۇيغۇر ئايال يازغۇچىلىرىنىڭ ۋاقتى ئاز. شۇ سەۋەبتىن ئۇلار كۆپرەك ئويلىنىشى، ئۆز ئەسەرلىرىنى ئاۋۋال كاللىسىدا پىشۇرۇۋېلىپ، ھەر بىر پارچە ئەسىرىنى نېمىشقا يازغانلىقى، يېزىش ئارقىلىق قانداق مەقسەتكە يەتمەكچى بولغانلىقى قاتارلىق مەسىلىلەردە ئىنچىكە ئويلىنىشى، ئاندىن قولىغا قەلەم ئېلىپ ئەڭ ئاز سەھىپە ۋە ئەڭ ئاز ۋاقىت ئىچىدە دۇنياۋى مەسىلىلەردىن تارتىپ مىللەت مەسىلىسىگىچە ئەكس ئەتتۈرەلەيدىغان ئېسىل ئەسەرلەرنى ۋۇجۇدقا چىقىرىشى كېرەك.

ئۇيغۇر ئايال يازغۇچىلىرىنىڭ تەربىيىلىنىشى يېتەرسىز. لېكىن ئۇلار مىللىتىمىزنى بۈگۈنكى كۈنگە ئەكەلگەن ئەجداتلىرىمىزنىڭ ئەقىل–پاراسەت جەۋھەرلىرى جەملەنگەن، جەمئىيەتنىڭ مۇكەممەل ۋە مۇستەقىل بىر پارچىسى بولغان ئائىلىگە ھەممىدىن يېقىن. بۇ جەۋھەر كانىدىن نۇرغۇن جاۋاھىرلارنى سۈزۈپ چىقىش، شۇ ئارقىلىق ئۆزىنى تەربىيىلەپ دۇنياۋى يازغۇچىلار قاتارىدىن ئورۇن ئېلىش مۇمكىن. كۆزىتىشنى مەشىق قىلىش، ئۆزىمىزدىكى ئۆزگىچىلىكلەرنى تېپىپ چىقىشقا ماھىر بولۇش، سىلىشتۇرۇش ئارقىلىق يەكۈنگە ئېرىشىش ئۇيغۇر ئايال يازغۇچىلىرىنىڭ تەربىيىلىنىش ۋاستىسىگە ئايلىنىش كېرەك.

خېتا مىللىرىنىڭ نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا ئېرىششى ئايال يازغۇچىلارنىڭ تەپەككۇرىنى غىدىقلاش بىلەن بىرگە ئۇلارغا ئىشەنچ ئاتا قىلىدۇ. گەرچە بىز نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىنى دۇنيادىكى ئەڭ ئادىل، ئەدەبىياتنىڭ ئەڭ يۇقىرى سەۋىيىسىگە ۋەكىللىك قىلالايدىغان مۇكاپات دەپ ئېيتالمىساقمۇ، لېكىن ئۇنى مۇشۇ ساھەدىكى ئەڭ نوپۇزلۇق مۇكاپات دەپ كېسىپ ئېيتالايمىز. مىللىرىنىڭ ئېرىشكەن مۇۋەپپەقىيىتىدىن ئۆلگە ئېلىش ۋە ئۇنىڭ ئالاھىدىلىكلىرىنى ئۆلگە قىلىش بۈگۈنكى ئۇيغۇر ئايال يازغۇچىلىرى ئۈچۈن بىر سىناقتۇر.

ئۇيغۇر ئايال يازغۇچىلىرىنىڭ تالانتى بىلەن كۆزىتىش كۈچى ئەسەرلىرى دۇنياغا تونۇلغان ئايال يازغۇچىلارنىڭ ئىجادىيىتىدىن ئۆزگىچە كېرەكلىك تەپەككۇر ئۇسۇلىنى ئىزدەپ تاپالىسا ئۇيغۇر ئايال يازغۇچىلىرىنىڭ

مۇۋەپپەقىيەت پىرامىداسىنىڭ ئۇچىغا قاراپ تېخىمۇ ئىلگىرىلەش چوڭقۇر ئىشەنچ ئىشقا ئاشۇرغىلى بولىدۇ. ھەتتا يېقىن كەلگۈسىدە بىزدىنمۇ نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىغا لايىق كېلىدىغان يازغۇچىلار ئوتتۇرىغا چىقىشى مۇمكىن.

ئاپتور: شىنجاڭ مالىيە ئىنستىتۇتىنىڭ دوتسېنتى

مەنبە : شىنجاڭ ئاياللىرى تورى

ئىرادە ۋە نىشان

ئابدۇلئەھەد ئابدۇرەشىت بەرقى بىلەن سۆھبەت

خاتىرىلىگۈچى : ئابدۇمىجىت مۇھەممەت

رىياسەتچى: ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم سورۇنىمىزغا قەدەم تەشرىپ قىلغان ئەزىز مېھمانلار، ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم تېلېۋىزور كۆرگۈچىلەر، چىن يۈرەكتىن ـ چىن سۆز پروگراممىمىزنى ياختۇرۇپ كۆرۈشكىلىرىنى قارشى ئالىمىز.

بىز بۈ قېتىملىق پروگراممىزدا ئىرادە ۋە نىشان دېگەن تېمىدا سۆھبەتلىشىمەكچى، شۇڭا بىز بۈگۈنكى پروگراممىمىزغا، شىنجاڭ مالىيە ئىنىستىتوتىنىڭ لىكتورى، ئوقۇتقۇچى ئابلەھەت ئابدۇرېشىت بەرقى ئەپەندىنى تەكلىپ قىلدۇق، قېنى قىزغىن قارشى ئالايلى.

پروگراممىمىزغا ئىزچىل دىققەت قىلىپ كېلىۋاتقان كۆرۈرمەنلىرىمىز بەلكىم دىققەت قىلغان بولۇشى مۇمكىن، ئابلەھەت ئەپەندى بىزنىڭ بۇندىن ئىلگىرى بىرنەچچە قېتىملىق پروگراممىزغا ئالاھىدە مېھمان

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

سۆيتىدە قاتناشقان، لېكىن بۇ قېتىمقى پروگراممىزدا بىز ئىجتىمائىي تىمىلاردا ئەمەس، سىزنىڭ ئۆزىڭىز باشتىن كەرچۈرگەن بىر مەيدان بىر قېتىملىق ئىرادە جېڭى توغرۇلۇق پاراڭلىشىمىز.

رىياسەتچى: بۇگۈنكى ھىسياتىڭىز باشقا چاغلارغا قارىغاندا سەل باشقىچىغۇ دەيمەن؟

بەرقى: ئىلگىرىكى پروگراممىلاردا ھەمراھلىرىم بار ئىدى، بۇ پروگراممىدا يالغۇز چىقىپ قالدىم.

رىياسەتچى: ئازراق جىددىيلىشىۋاتامسىز؟

بەرقى: ياق جىددىيلەشمىدىم.

رىياسەتچى: ئۇنداق بولسا سۆھبىتىمىزنى باشلاپ كەتسەك، سىز بىلەن پاراڭلىشى جەريانىدىمۇ ئويلىنىپ قالدىم، نىشان ۋە ئىرادە توغرۇلۇق گەپ بولسا ئالدى بىلەن بىزدە ئىرادە بولىشى كېرەكمۇ ياكى نىشاننى ئېنىق قىلىۋېلىپ ئاندىن ئىرادىنى تىكلىشىمىز كېرەكمۇ؟ ئاۋال قايسىنى قىلىشىمىز كېرەك؟

بەرقى: بۇ مەسىلىگە قارىتا كىسىپ ئېيتىدىغان گېپىم، ئاۋال نىشان بولىشى كېرەك، چۈنكى نىشان بولماي تۇرۇپ ئىرادە تىكلىۋالساق، بۇ ئىرادە نىمە ئۈچۈن تىكلەندى، نەگە بېرىش ئۈچۈن تىكلەنگەنلىكىنى ئېنىق بولمىغان ئىرادە بولۇپ قالىدۇ. ناۋادا بىز نىشاننى بېكىتىۋالساق ئىرادە بوشراق بولۇپ قالسىمۇ، بىزنىڭ نىشانىمىز ئېنىق بولغاچقا ھېرىپ قالغاندا توختاپ قېلىپ ئەتىسى ھاردۇقىمىز چىققاندىن كېيىن يەنە مېڭىپ نىشانغا يەتكىلى بولىدۇ. لېكىن بىزدە نىشان بولمىسا نەگە بارىمىز، نىمە ئىش قىلىمىز ھېچقايسىسى ئېنىق بولمىغاچقا، بىز بېشى يوق چۈشىنىگە ئوخشاش، بىر دائىرىدە پىقىراپ، بارغان يېرىمىز ئېنىق بولماسلىقى مۇمكىن، بىر ئادەمنىڭ دۆڭ كۆۋرۈككە بارىمەن دەيدىغان نىشانى بولسا، چوقۇم شۇ نىشان بويىچە قايسى يول بىلەن ماڭىمەن، قايسى ماشىنىغا چىقىمەن دېگەنلەرنى كاللىسىدا ئانالىز قىلىپ شۇ تەرەپكە قاراپ سىلجىيدۇ. ناۋادا ئۇنىڭ شۇ تەرەپكە بېرىش نىيىتى بولمىسا، نىشانى بولمىسا ئۇنىڭ دۆڭ كۆۋرۈككە بارالىشى ناتايىن.

رىياسەتچى: ئالدى بىلەن نىشان ئېنىق بولىشى كېرەككەن شۇنداقمۇ؟ سىزنىڭ شىنجاڭ ياشلىرى ژورنىلىنىڭ 2009ـ يىللىق 1ـ سانىدا ئېلان قىلىنغان «بىر مەيدان ئىرادە جېڭى» دېگەن ماقالىڭىزنى ئوقۇدۇم، ئەڭ دەسلەپتە سىزنىڭ ئىرادىڭىزنى يېتىلدۈرگەن نىشانىڭىز خەنزۇتىلىنى ياخشى ئۆگىنىش ئىكەن، لېكىن خەنزۇتىلى ئۆگىنىش جەريانىدا سىز دىققەت قىلماسلىق سەۋەبىدىن مۇئەللىمدىن بىر قېتىم تاياق يەپتىكەنسىز شۇنداقمۇ؟

بەرقى: كىچىك ۋاختىمدىن باشلاپ ئاز تاياق يەپ چوڭ بولغاچقا، باشلانغۇچنىڭ 3ـ يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان ۋاختىمدا تۇنجى قېتىم خەنزۇتىلى دەرستە، سورىغان بەزى سوئالالارغا جاۋاب بېرەلمىسەم ئوقۇتقۇچى سۆپۈرگىدىن ئاجرىتىۋالغان تاياق بىلەن كاللامغا بىرنى ئۇرغان ئىدى، شۇنىڭ بىلەن مەن ئىككى كۈن مەكتەپكە بارمايمەن دەپ قېچىپ يۈردۈم، لېكىن ئانام مىنىڭ سىنىپ مۇدىرىم ئىدى.شۇڭا مەكتەپتىن قاچاي دىسەم ئۆيدىن قچىپ كەتسەم بولىدىكەن، شۇڭا ئاخىرى يەنە مەكتەپكە كىرىشكە مەجبۇر بولدۇم، لېكىن ئىككىنچى قېتىم يەنە تاياق يەپ قالماسلىق ئۈچۈن مەن قايتىدىن ئۆگىنىشكە مەجبۇر بولدۇم.شۇڭا بۇنى بىر ئىرادە دېيىشتىن كۆرە تاياق يېيىشتىن، ئىزا ئاڭلاشتىن قورقۇش تۈپەيلى ئۆگىنىش قىلىش دېيسەكمۇ بولىدۇ.

رىياسەتچى: لېكىن شۇ بىر قېتىملىق تاياق يېيىش سىزنىڭ خەنزۇتىلى سەۋىيىڭىزنى يۇقىرى كۆتۈرۈپتىكەن شۇنداقمۇ؟

بەرقى: مەن شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە قايتا تاياق يىمەسلىك ئۈچۈن باشقا باللارغا ئوخشاش نورمال ئۆگەندىم، لېكىن ئىمتىھان بېرىپ بولۇپلا ھەممىنى ئۇنتۇپ كېتەتتىم. مەن تاكى ئالىي مەكتەپكە كېلىپ بولغىچە بولغان ئارلىقتا ئىزچىل خەنزۇتىلى ئۆگەندىم، سىنىپ بويىچە نەتىجەم ئىزچىل ياخشى بولۇپ كەلدى، لېكىن شىنجاڭ سىفەن داشۆنىڭ تىل ـ ئەدەبىيات فاكۇلتىتىغا كېلىپ قاراپ باقسام، خەنزۇ تىلى سەۋىيەم سىنىپتىكى 30باللىنىڭ ئەڭ ئاخىرىدا تۇرىدىكەن. مەن ئىلگىرى ياخشى ئۆگەندىم دېگەن، لېكىن ئۇ مەن ياشاۋاتقان مۇھىتنىڭ ياخشى

www.uyghurkitap.com

ئۆگىنىش ئۆلچىمى ئىكەن، لېكىن تېخىمۇ بەك ياخشى ئۆگەنگەن ئادەمنىڭ قېشىغا كېلىپ قاراپ باقسام، ئاساسەن ھېچنىمە بىلمەيدىكەنمەن.

رىياسەتچى: ئاساسلىقى يازغۇچى بولۇش ئارزۇيىڭىز بار ئىكەن، شۇڭا ئالىي مەكتەپتە ئەدەبىيات كەسپىدە ئوقۇۋېتىكەنسىز، ئالىي مەكتەپكە كېلىپ ئۆزىڭىزنىڭ مۇشۇ خەنزۇتىلى جەھەتتە ھەقىقەتەن تۆۋەن ئىكەنلىكىنى ھېس قىلغاندىن كېيىن، يازغۇچى بولۇش ئۈچۈن خەنزۇتىلىنى تېخىمۇ ياخشى ئۆگەنمىسەم بولمايدىكەن دېگەن ئويغا كەپتىكەنسىز، ھازىر داۋاملىق تۈردە ئانا تىلدا ئىجادىيەت ئېلىپ بېرىۋېتىپسىز، مىنىڭ قارىشىمدا يازغۇچى بولۇش ئۈچۈن چوقۇم خەنزۇتىلىنى ياخشى ئۆگىنىش كېرەكمۇ؟

بەرقى: مەن تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپكە چىققاندا كاللامغا تۇيۇقسىز يازغۇچى بولۇش دېگەن بىر ئوي پەيدا بولدى، لېكىن مىنىڭ كاللامدا يازغۇچى بولۇش دېگەن ئاڭنى شەكىللەندۈرۈۋاتقان نەرسە شۇكى ،مەن تولۇق ئوتتۇرىنىڭ ئىككىنچى يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان مەزگىلدە بىر مەشىق ئەسىرىم تويۇقسىزلار خوتەن« يېڭى قاشتېشى» ژورنىلىدا ئېلان قىلىنىپ قالدى. لېكىن مەن بۇنى ئېلان قىلىنىپ قالار دېگەن ئويدا ئەمەس بەلكى مەن بۇ ئەسەرنى ياخشى يازدىم،ژورنالدىكىلەر كۆرۈپ باقسا دەپ ساۋاقداشلىرىمنىڭ قىزىقتۇرۇشى بىلەن ئەۋەتكەن، كېيىن بۇ ئىشلارنى ئۇنتۇپ قالدىم، ئارىدىن 4ئاي ئۆتكەن ۋاقىتتا بىر بالا ماۋۇ ژورنالدا ئىسمىڭىز تۇرىدۇ دېدى، قارىسام مىنىڭ ئىسمىم شۇ، ئەسىرىمۇ شۇ، بەكمۇ خوش بولۇپ كەتتىم، مەن بۇ خوشاللىق بىلەن ئوچرىغانلىكى ئادەمگە بۇ ژورنالنى كۆرستىپ يۈردۈم، ئارلىقتا تويۇقسىز قەلەم ھەققى كېلىپ قالدى.

رىياسەتچى: قانچە پۇل كەلگەنتى؟

بەرقى: ئاز بولسىمۇ 10كوي كەلگەن، ئۇ ۋاقىتتا 5موچەنگە بىر تەخسە لەغمەن، 4، 5 موچەنگە ياخشى كىتاب سېتىۋالغىلى بولاتتى، شۇنىڭ بىلەن 10كوينى ئېلىپ چىقىپ ئۆزۈمدىن بويان سېتىۋېلىشنى ئارزۇ قىلىپ

كەلگەن لېكىن پۇلۇم يوق ئالالمىغان كىتابلار نىڭ ھەممىنى سېتىۋالدىم. كېيىن ـ ھە بۇمۇ بىر ياخشى ياشاش ئۇسۇلى ئىكەن، يازغۇچى بولۇش خىزمەتكە چىقىپ بولغىچە بولغان ئارلىقتا مەلۇم كىرىم مەنبەسى بىلەن تەمىنلەيدىغان ئىش ئىكەن دەپ تېخىمۇ بەك قىزىقتىم. ئەسەرلىرىمنىمۇ ئېلان قىلىنىپ تۇردى، قەلەم ھەققىنىمۇ ئېلىپ تۇردۇم، شۇنىڭ بىلەن نۇرغۇن ئوقۇتقۇچىلىرىم سەن تەبىئىي پەندە ئوقۇ دىسە ا ئۇنىماي شىنجاڭ سىفەن داشۆنىڭ تىل ـ ئەدەبىيات كەسپىگە قوبۇل قىلىندىم. ئالى مەكتەپتە مەن ئىزىشمەكچى بولغان بەزى بىر مەنبە ۋە بىلىملەرنىڭ بىزنىڭ تىلىمىزدىكى ماتېرىياللاردا كۆپ ئەمەسلىكىنى ھىس قىلدىم، شۇنىڭ بىلەن بىرگە ئەينى دەۋردە مودا بولغان گۇڭگا شېئىر قىزغىنلىقى مېنى گۇڭگا شېئىرغا مۇناسىۋەتلىك ھەممە ئادەم بىرخىل چۈشىنەلمىگەن گەپلەرنى قىلىدىغاندەك ياكى مەن چۈشىنەلمەيدىغان گەپلەرنى قىلىدىغاندەك تۇيغۇغا كەلتۈرۈپ قويدى. شۇنىڭ بىلەن كاللامدا مودېرنىزىم ئەدەبىياتىنى زادى بىر چۈشىنىپ بېقىش ئويى پەيدا بولدى، لېكىن يەنە ئىرادىسىزلىكىم تۈپەيلى بىرەر يىلدىن كېيىن ئۆگەنسەممۇ بولار دەپ ئويلاپ يۈردۈم، ئارلىقتا يېقىلىپ چۈشۈش سەۋەبىدىن پۇت سۆڭىكىمگە مەلۇم دەرىجىدە دەز كەتتى. تىببىي ئۇنۋېرستىت دوختۇرخانىسى تىزىمغىچە گىپىسكە ئېلىپ قويدى، شۇنىڭ بىلەن ھەركەت قىلالمايدىغان بولدۇم. ئوقۇتقۇچىلىرىم يۈرتۈڭغا كېتىپ ئارام ئال دېدى، يۇرتۇمغا مېڭىشتىن ئېلگىرى ساۋاقداشلىرىمغا ماڭا خەنزۇتىلى كىتابتىن بىرنى ئەكەپ بەر دەپ تاپىلىدىم. ساۋاقدىشىم ماڭا بىر پارچە رومان ئەكەپ بەردى. ھازىرقىدەك ئېسىمدە تۇرۇپتۇ، 1990 ـ يىلى 6 ـ ئاينىڭ 20 ـ كۈنى مەن يۇرتقا بارغاندىن كېيىن ئۇرۇق ـ تۇققان ۋە ئويدىكىلەر بىلەن كۆرۈشۈپ بولۇپلا سىرتقا چىقالمىغاندىن كېيىن، خەنزۇچە ئۆگىنىشنى باشلاي دەپ كىتابنى قولۇمغا ئالدىم. مىنىڭ ئۆگىنىش ئۇسۇلۇم كىتاب ئوقۇش ئارقىلىق تىل ئۆگىنىش بولدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

مەن غايە زور ئىرادە بىلەن كىتابنى ئاچسام بىرىنچى بېتىدە مەن تونۇيدىغان خەنزۇچە خەتلەر 40پىرسەنتكىمۇ يەتمەيدىكەن ،مەن كۆندە بىر بەت ، بىر بەت ئۆگەندىم ،تونۇمايدىغان خەتلەرنى لوغەتتىن ئىزدەپ خاتىرە قالدۇردۇم ئۇ كىتاب تەخمىنەن 230نەچچە بەتلىك كىتاب ئىدى ، تەخمىنەن 20 كۈن بولغان ۋاقتتا، 50بەتكە يېقىن ئوقۇپ بولدۇم ، سۈرئىتىممۇ سەل تېزلەشتى ھەم سەل چۈشەنگەندەك بولدۇم. 8 ـ ئاينىڭ 20 ـ كۈنى كىتابنى تولۇق ئوقۇپ بولدۇم. بىز 8 ـ ئاينىڭ ئاخىرى ئۈرۈمچىگە كېلىپ بولۇش كېرەك بولغاچقا ئۆيدىكىلەر بىلەن خوشلىشىپ ئۈرۈمچىگە ماڭدىم، ئۇ چاغدا ئاپتوبۇس ئۈرۈمچىگە 5كۈندە كېلەتتى، مەكتەپكىمۇ كەلدىم، ئەشۇ كىتابنى ئىككىنچى قېتىم ئوقۇشقا باشلىدىم، بۇ قېتىم بىر ئايدا قايتا ئوقۇپ بولدۇم. دەل شۇ ۋاقتتا مېنىڭ بۇ كىتابقا بولغان چۈشەنچىم تەخمىنەن 80پىرسەنتكە كۆتۈرۈلدى. شۇنىڭ بىلەن مەن خوشاللىقتا 3 ـ قېتىم ئوقۇدۇم، بۇ قېتىم 10نەچچە كۈندە ئوقۇپ بولدۇم. شۇ ۋاقتتا بىزگە خەنزۇتىلدىن ئاساس دېگەن كىتابنى ئۆتەتتى، قارىسام بۇ كىتابتا مەن بىلمەيدىغان خەتلەر قالماپتۇ. سىنىپتىكى خەنزۇ تىلىدا قالاق بىر ئوقۇغۇچىدىن سىنىپتىكى تونۇيدىغان خەت سانى ئەڭ كۆپ، كىتابنى ياخشى ئوقۇپ چۈشىنىدىغان بىر ئوقۇغۇچىغا ئايلاندىم، لېكىن شۇ ۋاقىتنىڭ ئۆزىدىمۇ، مېنىڭ قۇلىقىم خەنزۇچە ئاڭلىيالمايدۇ، ئېغىزىم خەنزۇچە سۆزلىمەيدۇ، ئەمما بىردىن بىر ئالاھىدىلىكىم خەتنى ئوقۇپ تونيالايمەن، شۇنىڭ بىلەن مەن ئىلگىرى بىر كىتابنى ئوقۇسام ئىلگىركى 40پىرسەنت چۈشىنىدىغان ھالەتتىن 80 ، 90پىرسەنت چۈشىنىدىغان ھالەتكە ئۆزگەردىم، بۇ ۋاقتتا كىتابنىڭ مەزمۇنى ئاساسەن ھېس قىلغىلى بولىدىكەن. 1990 ـ يىلى 11 ـ ئايدىن باشلاپ 1992 ـ يىلى يازغىچە بولغان ئارىلىقتا، مەن سىفەن داشۆنىڭ كۇتۇپخانىسىنىڭ خەنزۇچە بۆلمىدىن دىن ھەر ھەپتىسى چەتئەل ئەدەبىياتى ، بولۇپمۇ مودېرنىزىمغا ئائىت 3، 4 پارچە كىتاب ئاچىقىپ ئىزچىل 2يىل ئوقۇدۇم، مەن كىتابتىن بېشىمنى كۆتەرگەن ۋاقىتنىڭ ئۆزىدە، مەندە بىر خىل غەلىبە قىلىش خوشاللىقى پەيدا بولدى، بۇ غەلبە خوشاللىقى

منى تېخمۇ بەك تېرىشىپ ئۆگىنىشكە دەۋەت قىلدى، مەنمۇ خەنزۇچە ئۆگەنگىنىمنىڭ پايدىسىنى كۆردۇم. كاللامدا مودېرنىزىم ئەمەس ئەدەبىيات ھەققىدىكى چۈشەنچىلەرمۇ خېلى زور دەرىجىدە ئايدىڭلىشىپ قالغان ئىدى.

ھازىر مىنىڭ ئۆيىمدىكى كىتابلىرىمنى 100پىرسەنت دېسەك تەخمىنەن 70پىرسەنتتى خەنزۇچە، 20پىرسەنتتى ئۇيغۇرچە 10پىرسەنت كىتاب ئۆزۈم بىلىدىغان بىر نەچچە خىل تىلدىكى كىتابلار بار. مەن شۇ جەرياندا مۇشۇ كىتابلاردىن غايەت زور بىلىم ئالدىم دېسەم بولىدۇ.

رىياسەتچى: سىز ئىنگلىزتىلىنى 30ياشتىن ئاشقاندىراق باشلاپتىكەنسىز، سىز ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەندى كېيىن، سىزنى ئالىي مەكتەپتە ئوقۇتقۇچى بولۇۋاتسىڭىز نۇرغۇنلىغان ياشلار سىزگە ھەۋەس قىلىدۇ، بولدى مەن مۇئەللىم بولغاندىكىن يەنە ئۆگىنىشنىڭ ھاجىتى يوققۇ دەپ قارايدۇ،

سىز نىمە ئۈچۈن يېشىڭىزنىڭ چوڭىيىشىغا ئەگىشىپ يەنە ئىنگلىزتىلى ئۆگىنىپ ئۆزىڭىزنى تېخمۇ مۇكەممەللەشتۈرۈشنى ئويلاپ قالدىڭىز؟

بەرقى: مەن 20ياش ۋاقتلىرىمدا كىتاب ئارقىلىق بىلىش ۋە باشقىلاردىن ئاڭلاش ئارقىلىق بىلىشتىن ئىبارەت مۇشۇ ئىككى شەكىلدە ئۆزۈمنىڭ بىلىمنى تولۇقلايتتىم. كېيىن تويۇقسىز بىرسى ماڭا، مەلۇم ياشقا كىرىش ئارقىلىقمۇ ئۆگۈنۈش ئارقىلىق ھىس قىلغىلى ،بىلگىلى بولمايدىغان مەلۇم ئىشلارنى ھىس قىلغىلى،بىلگىلى بولىدۇ، 30ياشقا كىرگەندە ، 30ياشقا چۈشلۇق نەرسىنى ھېس قىلالايسەن، 40ياشقا كىرگەندە ، 40ياشقا چۈشلۇق نەرسىنى ھېس قىلالايسەن دېگەن، مەن باشتا بۇگەپكە ئىشەنمىگەن.

رىياسەتچى: ئۇنداقتا سىز 30ياشقا كىرگەندە نىملەرنى ھېس قىلدىڭىز؟

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

بەرقى: مەن 30ياشقا كىرگەن تۇرۇپ قاراپ باقسام، ھەققەتەن ئادەمنىڭ يېشى ئادەمگە نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئۆگىتىدىكەن، 30 ياشقا كىرگەندە ھەققەتەن ھىس قىلدىم. شۇنىڭ بىلەن مەن ئىلگىرى ھاياتىمغا نەزەر سېلىپ يەكۈنلەپ باقتىم. 30 ياشتىن ئىلگىرىكى ھاياتىم، نىسپەتەن تىرىشچانلىق بىلەن ئۆتكەن بولۇپ، 30ياشتىن كېيىن ئۆزۈمنىڭ يەنە بىر نەچچە خىل ئىشنى قىلىپ بېقىشىنىڭ زۆرۈرلىكىنى ھىس قىلىپ نىشان بېكىتتىم. بۇ نىشانلارنىڭ ئىچىدە ئىنگلىز تىلىنى 40ياشقىچە تىرىشىپ ئۆگىنىپ بۇ تىلدا ماتېرىيال كۆرەلەيدىغان ،سۆزلىشەلەيدىغان بولسام، دۇنيانى كۆزىتىش نوقتام يەنە بىر دەرىجە كۆتۈرۈلسە دېگەن پىلانىمۇ بار ئىدى. 30ياشتىن كېيىن شارائىتىنىڭ يار بەرمەسلىكى، ۋاقىت يېتىشمەسلىك قاتارلىق ئامىللار بىلەن ئىنگلىز تىلىنى بەزى ئۆگىنىپ بەزى تاشلىۋېتىپ، ھازىرغىچە داۋاملاشتۇرۇپ كەلدىم، لېكىن ھازىرقى ئەھۋالىمدىن ئۆزۈم رازى، 40ياشقا يېقىنلاپ قالغان بولساممۇ، ئىنگلىزچە كىتابلارنى ئوقۇپ چۈشىنىپ ئۆزىمنىڭ ھۆددىسىدىن چىققۇدەك ھالغا يەتتىم.

رىياسەتچى: بىزدە بىر تىلنى ئارتۇق ئۆگەنسەڭ سىنىڭ دۇنياغا بولغان تونۇشۇڭ، چۈشەنچەڭ، تەپەككۇرۇڭ شۇنچە كېڭىيىدۇ، ئېچىلىدۇ دېگەن بىر گەپ بار. شۇنىڭغا ئوخشاش بىز تىل ئۆگىنىشكە قانچە ئەھمىيەت بەرسەك ئۆزىمىزنىڭ بىلىم دائىرىمىز شۇنچە كېڭىيىپ بارىدۇ، مىنىڭچە سىزنىڭ تىل ئۆگىنىش قىزغىنلىقىڭىز شۇنداق يۇقىرى ئىكەن، بۇنىڭدىكى سەۋەب ئالىي مەكتەپكە كەلگەندىن كېيىن ياشلار تىل ئۆگىنىشكە قىزىقىدۇ، ھەم قايسى تىل ئاسان بولسا شۇ تىلنى ئۆگىنىۋالساق دەيپ، ئامال بار شۇنىڭغا قارايدۇ، سىزمۇ ئالىي مەكتەپكە كەلگەندىن كېيىن ياپۇنچە ئاساس ئۆخشايدۇ، دەيپ. ياپۇنچىگە قىزىقىپ بېقىپتىكەنسىز ھە؟

بەرقى: ئەشۇ چاغلاردا مەكتەپكە بىر پارچە ئېلان چاپلىنىپتۇ، ئەشۇ ئېلاندا ياپۇن تىلىنىڭ گىراماتىكىسى ئۇيغۇرتىلى بىلەن مەلۇم دەرىجىدە ئوخشاش باشقا تىللارغا قارىغاندا ئۆگەنمەك ئاسان دېگەن مەزمۇنلار بار ئىكەن،

شۇنىڭ بىلەن كاللامدا، خەنزۇتىلى ئۆگىنىپ بەك زېرىكىپ كەتكەن بولغاچقا، تەس خەنزۇ تىلىنى ئۆگىنىپ قىينىلىپ يۈرگىچە، ماۋۇ ئاسان ياپون تىلىنى ئۆگىنىپ بىر تىل بىلىدىغان بولۇپ يۈرمەيلىمۇ، دەپ،سىنىپتىكى 30بالىدىن تەخمىنەن 20نەچچە بالا شۇ كۇرۇسقا قاتناشتۇق، ئىككى ھەپتىدىن كېيىن قاراپ باقسام، ياپون تىلى مەن ئويلىغاندەك ئۇنداق ئاسان ئەمەسكەن. ئىچىدە خەنزۇچە خەت ناھايىتى كۆپ ئىكەن، شۇڭا مەن خەنزۇچە ئۆگەنمەي تۇرۇپ ياپونچە ئۆگىنەلمەيدىغانلىقىمنى ھەم شۇ دەۋردە ماڭا ئەڭ لازىم بولىدىغىنى يەنىلا خەنزۇتىلى ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىم، شۇنىڭ بىلەن ئۇ كۇرۇستىن چىقىپ كەتتىم. بىر ئاغىنەم شۇ چاغدا چاخچاق قىلىپ بۇ ئاغىنەم ياپونىيەگە بارىمەن دەپ بوخەي دىڭزىدىن قايتىپ كەلدى دېگەنتى، لېكىن مەن بوخەي دىڭزىدىن قايتىپ كەلگەن بىلەن قالغان 20نەچچە ساۋاقداشلىرىمنىڭ ھەممىسى ياپونىيەگە بارماي يېنىپ چىقتى، داۋاملاشتۇرالمىدى. ئەمىلىيەتتە، ئالىي مەكتەپنىڭ دەسلەپكى يىللىرىدا ھەممە ئالى مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىدا چەتئەل تىلى ئۆگىنىش قىزغىنلىقى بولىدىكەن، بۇ قىزغىنلىق بىزنىڭ سىنىپتىكى ساۋاقداشلارنىڭ ئىچىدە «ب د ت» نىڭ خىزمەت تىلىنىڭ ھەممىسىنى ئۆگىنىپ باققان ھالەتنى شەكىللەندۇرگەن ئىدى. مەسىلەن: ئىنگلىزتىلى ئۆگىنىپ بېقىپ زېرىكسە فىرانسۇزچە ئۆگىنىپ، بىكارغا ئەرەب تىلى ئۆگىنىدىكەن دىسە ئەرەب تىلى ئۆگىنىپ بېقىپ ئەڭ ئاخىردا بىزنىڭ سىنىپتىكى باللارنى بىر يەرگە يىغساق، ب د ت نىڭ بەش خىل خىزمەت تىلىدا ياخشىمۇسىز، خەير ـ خوش دېگەننى دىيەلەيدىغان ھالەت شەكىللەنگەن.

رىياسەتچى: قانداقلا ئىش قىلمايلى؛ مەيلى تىل ئۆگىنىش ۋە باشقا ئىشلاردا بولسۇن يەنىلا ئىرادە بولۇش كېرەك ئىكەن، ئىرادە بولغاندىمۇ سىزنىڭ كەچۈرمىشىڭىزگە قاراپ باقسام ئىرادىڭىز سەل كۈچىيىپ، سەل ئاجىزلاپ بىرىپتۇ، خۇددى تاشپاقىغا ئوخشاش توختاپ، توختاپ يەنە ئاخىرى ئۆزىڭىزنىڭ نىشانىغا يېتىپتىكەنسىز ھە؟

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

بەرقى: ئىرادە دېگەن مەسىلىگە كەلسەك مەن كىچىكىمدىن باشلاپ ئىرادىلىك ئادەمگە ھەۋەس قىلاتتىم، ئەمما ئۆزۈم ئىرادىلىك ئەمەستىم.

رىياسەتچى: سىزنىڭ نەزىرىڭىزدە قانداق ئادەم ئىرادىلىك بولىدۇ؟

بەرقى: بىر ئىشنى باشلىغاندىن كېيىن ئاخىرىغىچە ئېلىپ چىقالايدىغان ئادەم ئىرادىلىك بولىدىكەن، ماڭا ئوخشاش ئارلاپ توختاپ قىلىپ، يەنە دەۋاملاشتۇرىدىغان ئادەملەر سەل ئىرادىسىز ھېسابلىنىدىكەن.

رىياسەتچى: قاراپ باقسام سىز، «مۇشۇ مىنىڭ ئۆمۈرلۈك نىشانىم» دەپ بىرلا نىشانغا ئېسىلىۋالمايدىكەنسىز، مىنىڭچە سىزنىڭ ئۆگىنىش دائىرىڭىزنىڭ كېڭىيىشىگە ئەگىشىپ نىشانىڭىز يوقىرىلاپ، يىراقلاپ ماڭىدىكەن شۇنداقمۇ؟

بەرقى: مەن ئالىي مەكتەپكە كەلگەندىن كېيىن ئالىي مەكتەپنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا مەن يەتمەكچى بولغان بىر نەچچە نىشاننى بەلگىلىدىم، بۇ مىنىڭ غايەم بولۇپلا قالمىسۇن دەپ ئويلاپ مەن بۇنىڭغا كونكرېت پىلان بېكىتتىم. مەسىلەن: مەن پالانى ئىشنى قىلماقچى، بۇنى قاچان قىلىمەن 10يىلدا قىلىپ بولالامدىم ياكى 20يىلدىمۇ، ئۇنداق بولسا 10يىلدا قىلىپ بولىمەن دىسەم، دەسلەپكى ئىككى يىلدا نىمە ئىش قىلىمەن كېيىنكى يىلدا نىمە ئىش قىلىمەن دەپ، بۇ 10يىلنىمۇ مەن بىر نەچچە پارچىگە بۆلدۈم، بۇ پارچىلارنىمۇ كونكرېت بۆلەكلەرگە بۆلۈپ، ئاشۇ 10يىللىق پىلانغا يېتىش ئۈچۈن بۈگۈن مەن نىمە ئىش قىلىمەن دەپ، ئېنىق نىشانلارنى بېكىتتىم، نىشان بېكىتىپ بولغاندىن كېيىن كاللامدا ئۆزۈمگە بېرىپ قويغان ۋەدە بار، يەتمەكچى بولغان نىشان بار، شۇنىڭ بىلەن ئىرادىمۇ غىدىقلىنىپ تۇرىدىكەن، بەزى چاغلاردا قىيىپ كېتىپ 4 ، 5 كۈن ئويناپ كېتىپ قالىدىغان، نىشاننى ئۇنتۇپ قالىدىغان ئىش بولۇپ قالىدىكەن، لېكىن ئۇنتۇلۇپ قالسىڭىزمۇ يەنە «توختا مىنىڭ

يەتمەكچى بولغان نىشانىم بار» دەپ ئىزچىل ئالغا ئىلگىرىلەيدىكەنسىز، ئەگەر ئاخىرىدا دېگەن نىشانغا يېتەلمىسىڭىزمۇ شۇنىڭغا خېلى يېقىلاپ قالىدىكەنسىز، شۇ جەرياندىمۇ ئادەم نۇرغۇن نەرسىگە ئېرىشىپ قالىدىكەن.

رىياسەتچى: ھازىر ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى رىقابەت ناھايىتى كۈچلۈك، ئەمدى شۇ دەرس مۇنبىرىدە ئۆزىنىڭ ئورنىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن، ئوقۇغۇچىلارنىڭ داۋاملىق ئىتراپ قىلىشىغا ئېرىشىش ئۈچۈن داۋاملىق ئۆگىنىش كېرەك شۇنداقمۇ؟

بەرقى: بۇ گېپىڭىز توغرا، لېكىن بىر ئوقۇتقۇچى دەرس مۇنبىرىدىكى ئورنىنى ساقلاپ قالىمەن دەپ تىرىشسا ساقلاپ قالالمايدۇ. نىمە ئۈچۈن دېگەندە ئۇنىڭ نىشانى بەك ئاددى، دەرس دەرس مۇنبىرىدىكى ئورنىمنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن تىرىشىمەن دېگەن ئادەم ئاللىقاچان شۇ ئورنىنى ساقلاپ قالالمىغان بولىدۇ. لېكىن مىنىڭ نىشانىم سەل يۇقىرى، مەن ھەرگىز مەكتەپتىكى دەرس مۇنبىرىدىكى ئورنۇمنى ساقلاپ قېلىش ئەمەس، بەلكى ئۇنىڭدىن تېخىمۇ بەك يۇقىرى نىشانلار بار. مەن ھازىر شىنجاڭ ئۇنۋېرسىتېتىدا ئاسپىرانتلىقتا ئوقۇۋاتىمەن، بەلكىم مەن ھازىر شىنجاڭ ئۇنۋېرسىتېتىدىكى ئەڭ قېرى ئاسپىرانت بولسام كېرەك، لېكىن مىنىڭ ئاسپىرانتلىقتا ئوقۇشۇمدا ئىككى سەۋەب بار.

بىرىنچىسى: مەن ئۆزۈمگە ئۆمۈرلۈك ئۆگىنىشنى، ھاياتىمنىڭ ئاخىرىغىچە بىر نەرسىلەرنى ئۆگىنىمەن دەيدىغان ھاياتلىق شەكلىنى تاللىۋالغان، مەن مۇشۇنىڭغا مايىل.

ئىككىنچىسى: 20يىل نەچچە ياش ۋاقتىمدا غەربلىك بىر تەتقىقاتچىنىڭ ـ ئادەم كاللىسىنى قانچە ئىشلەتسە كاللىسى شۇنچە سەگەك ياش تۇرىدۇ، كىم كاللىسىنى ئىشلەتمىسە شۇ ئادەم شۇ ئاسان قېرىپ كېتىدۇ دېگەن، شۇڭا مەن تېخىمۇ بەك ياش تۇرۇش قېرىپ كەتمەسلىك، ھاياتىمنىڭ ئاخىرىغىچە ساق تەپەككۇرنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىكى تور بېكىتى

كاللامنى توختىماي ئىشلىتىش كېرەككەن، ئىشلىتىشنىڭ ئۇسۇلى ـ يېڭى ئۆتكەللەرنى ئالدىن تۈزۈتۈپ جەڭ ئېلان قىلىپ كاللىمىزنى بىلەپ تۇرۇشىمىز كېرەك ئىكەن.

شىنجاڭ داشۆدىكى ئوقۇشۇم بەلكىم ئالتە يەتتە يىلدا تۈگىشى مۇمكىن، ئۆزىمنىڭ كەسپىگە ئائىت جۇڭگودا بار ئوقۇش تورىنىڭ ئەڭ يوقىرى دىپلوملىرىنى ئېلىپ بولغىچە ئوقىماقچى.

رىياسەتچى: ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلارى بولسۇن، تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى بولسۇن تەپەككۇر جەھەتتە سەل پىشىپ يېتىلمىگەن، لېكىن يېگىلىققا داۋاملىق ئىنتىلىپ تۇرىدىغان مەزگىل بولغاچقا، بۇ مەزگىلدە نىشاننى سەل ئېنىق قىلىۋالمىسا قېيىپ كېتىدىغان ياكى ئىرادىسىنىڭ بوشلىقى تۈپەيلىدىن نىشان، غايە تەسەۋۋۇرىنىڭ ئۆرنىدىلا قېلىشى مۇمكىن، شۇڭا ئاتا ـ ئانىلار بۇ جەھەتتە قانداق قىلىشى كېرەك؟

بەرقى: بۇ سۇئالنى ناھايىتى ياخشى سورىدىڭىز، مەن ئالىي مەكتەپتە ئوقۇتقۇچىلىق قىلىۋاتقىلى 15يىل بولدى، بۇ جەرياندا باللار بىلەن پات ـ پات ئۇچرىشىپ مۇڭدىشىپ تۇرىمەن، مۇشۇ ئۇچرىشىش جەريانىدا ھېس قىلغان ئەڭ مۇھىم نەرسەم ـ ئوقۇغۇچىلاردا غايە ناھايىتى ياخشى، لېكىن نىشان يوق، ئۇلار ئۇلۇغ ئىشلارغا غايە قىلىپ قويۇپ بۇنى نىشان سۈپىتىدە بەلگىلىۋالماي، غايە سۈپىتىدە ساقلايدۇ. نىشان بارمۇ؟ دىسە، بار دەيدۇ ـ دە غايىسىنىڭ نىملىكىنى دەپ بېرىدۇ. ئۇنداق بولسا نىشانغا قاچان يەتمەكچى؟ قانداق يەتمەكچى دەپ سورىسىڭىز ھەممىسى دودۇقلاپ تۇرىدۇ. 18ياشقا كىرىپ ئالىي مەكتەپكە كىلىپ، سايلام ھوقۇقىغا ئىگە بولۇپ تۇرۇپ، بىزنىڭ باللىرىمىزدا ھاياتقا نىسبەتەن بىر ئېنىق نىشان شەكىللەنمىسە بۇ نىمە بولغىنى دەپ ئويلىسام. بۇ تولۇق ئوتتۇرىدىن كېلىپ چىققان مەسىلە ئىكەن، ئۇ تولۇقسىزنى مەنبە قىلغان ئىكەن، ئېنىق دىسەك ئاتا ـ ئانىلاردا غايە تەربىيىسى بېرىش مېتودى يوق بولۇش بىلەن بىرگە نىشان بېكىتىپ بېرىدىغان تۈزۈم يوق ئىكەن. بىزنىڭ ئاتا ـ ئانىمىز كىچىك ۋاقتىمىزدىن باشلاپ بىزدە بىرخىل غايىنىڭ بولۇشىغا ناھايىتى

كۈچەيدىكەن ، باللار كىچىك ۋاقتىدا دوختۇر بولىمەن ، ئۇچقۇچى بولىمەن دىسە ۋاي ـ بالام ئۇچقۇچى بولىمەن دېدى ، دوختۇر بولىمەن دېدى دەپ شۇنداق خوش بولۇپ كېتىدىكەن ، لېكىن بالىسىغا دوختۇر بولۇش ئۈچۈن مۇنداق ئىش قىلىش كېرەك ، ئۇچقۇچى بولۇش ئۈچۈن مۇنداق ئىش قىلىش كېرەك ، مۇنداق يوللارنى بىسىش كېرەك دېگەنلەرنى تەكىتلەپ ،بۇ نىشانغا يېتىش ئۈچۈن مېڭىش كېرەك بولغان يوللارنى ئىزچىل ئىسىگە سېلىپ تۇرمايدىكەن ، بەزى چاغدا ئىسىگە سالغاننىڭ نىمە پايدىسى دەپ ئويلايدىكەن ، كىچىك باللارمۇ مەن ئۇچقۇچى بولىمەن ، دوختۇر بولىمەن دىسەم ئاتا ـ ئانام خوش بولىدىكەن دەپ جەمىيەتنى ئۆزىنى خوش قىلىپ ،شۇ گەپلەرنى تولا دەپ دوختۇر بولۇش ، ئۇچقۇچى بولۇش ئۈچۈن قانداق يوللارنى مېڭىش كېرەك مەسىلىلەرنى ئويلىمايدىكەن. شۇڭا مىنىڭ ئاتا ـ ئانىلارغا بولغان تەكلىپىم ـ   كىچىك باللاردا غايە يېتىلدۈرۈش بىلەن بىللە ئاشۇ غايىگە قانداق يېتىش ،غايىنى نىشان قىلىپ ئۇنىڭغا قانداق يېتىشچەريانىنى ئۆگىتىش كېرەك.   كىچىك باللار قارىماققا مۇشۇ مەسىلىلەرنى ھېس قىلالمايدىغاندەك كۆرۈنىدۇ ، لېكىن بىز بۇ توغرۇلۇق باللارغا سۆزلەۋەرسەك ، پىكىرلىشىۋەرسەك ، شۇنىڭ بىلەن بىرگە ئەڭ ئاددى تىللار بىلەن نىشان بەلگىلەشنىڭ ئۇسۇلۇنى ھەر بىر ئىشنىڭ كونكرىت قەدەم باسقۇچلىرىنى ئۇلارغا ئۆگەتسەك ،بالا بىر قانچە يىل ئىچىدە غايە بولىشى مۇھىم ئىش ئىكەن ،لېكىن غايە بولۇپلا قالماي يەنە نىشان بولمىسا بولمايدىكەن ، نىشان بولۇپ كونكرىت پىلان بولمىسا بولمايدىكەن ، پىلان بولۇپ ئىرادە بولمىسا تېخىمۇ بولمايدىكەن دېگەندەك بىر قاتار ئۇقۇملارنى ئېگىلىۋالالايدىكەن. ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇلارنىڭ ئىش قىلمىقى ، ئىرادە ، نىشان تىكلىمىكى ، ناھايىتى ئاسان بولىدۇ. مەسىلەن: مەن ھازىر ئالىي مەكتەپلەردە يېزىقچىلىق ، ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىن دەرس بېرىمەن ، دەرس بەرگەن ۋاقتىنىڭ ئۆزىدە ئۇنىڭغا قىزىقىدىغان باللارغا بەزى يوللارنى كۆرسىتىمەن ، بەزى باللار مىنىڭ بۇ ئۆگۈنۈش يوللىرىمنى قوبۇل قىلغانلىقى ، نىشان بېكىتكەنلىكى ئۈچۈن مەلۇم دەرىجىدە مۇۋەپپەقىيەتلەرگە ئېرىشتى. مەن ئويلايمەن ، ئەينى دەۋردە تولۇقسىز ۋە تولۇق ئوتتۇرا

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى www.uyghurkitap.com

باسقۇچىدا مىنىڭ ئېنىق نىشانىم بولغان بولسا، نىشاننى پىلانغا ئايلاندۇرالىغان بولسام، مەن ئەينى دەۋرنىڭ ئۆزىدىلا نۇرغۇن ئىشلارنى قىلىشۇەتكىلى بولاركەندۇق. سىز بايام سۆزلەپ ئۆتكەندەك بەزى ئىشلارنى قىلدىم، مەلۇم دەرىجىدە جامائەتنىڭ ئېتراپ قىلىشىغىمۇ ئېرىشتىم، لېكىن، ئەينى دەۋردە مەن ئېنىق نىشان، ئېنىق پىلان، ئاندىن ئۇنى يۈرگۈزىدىغان ئىلمىي جەريان بولغان بولسا مىنىڭ بۇ نەتىجىلىرىم نەچچە ھەسسە قاتلانغان بولاتتىكەنتۇق. مەن بۇنى 30ياشقا كىرگەندە ھېس قىلدىم، لېكىن 60 ياشقا كىرگەندە مەن ماۋۇ ئىشلارنى قىلماپتىمەن، مانداق ئىشلار تۇپەيلى ماۋۇ ئىشلار كەم قاپتۇ دەپ كىشىلەرگە نەسىھەت قىلىپ يۈرمەسلىك ئۈچۈن ئۆزۈم ھازىردىن نىشانلىق ۋە پىلانلىق ياشاشقا باشلىدىم.

رىياسەتچى: لېكىن ھازىر سۆزلىرىڭىزدىن ھېس قىلدىم، ئالىي مەكتەپتىكى بەش يىل ھاياتىڭىز شۇ نىشان، غايىلىرىڭىزنى ئېنىق بەلگىلىۋالمىغىنىڭىزغا ئۆكۈندىكەنسىز ھە؟

بەرقى: ھەئە، شۇڭا مىنىڭ ئويۇم سىز مىنىڭ ئالىي مەكتەپكە كىرىپ بولغاندىن كېيىن سىز ئاۋال مەكتەپنىڭ پروگراممىسى نىمە، سىزنى نەگە ئاپارماقچى، بۇنى بىلىۋالغاندىن كېيىن سىز مۇشىنىڭغا ماس ھالدا ئۆزىنىڭ پىلانىنى تۈزۈپ چىقىڭ، پىلاننى تۈزگەن ۋاقتىنىڭ ئۆزىدە غايىنى پىلان دەرىجىسىگە كۆتىرىۋالماي، پىلاننىڭ جەمىيەت تەرىپىدىن كارغا كەلمەيدىغانلىقى ۋە ياكى بۇ پىلاننىڭ ئىلمىي پىلان بولمىغانلىقىنى ھېس قىلىساق، يەنە قايتا پىلان تۈزسەك بولىدۇ، لېكىن ھەرگىز بۇ پىلاننى تۈزۈپ بولۇپتىمەن، لېكىن سىناپ باقاي دەپ قالساق، زىيان تارتىدىغىنى يەنە ئۆزىمىز بولۇپ قالىمىز.

تاماشىبىن: مەلۇم بىر ماتېرىيالدا كۆرىشىمچە، دۇنياغا داڭلىق خارۋارت ئۇنىۋېرسىتېتى نىشان توغرىلىق ئوقۇغۇچىلار ئارىسىدا تەكشۈرۈش، ستاتستىكا ئېلىپ بارغان، ۋە بىر قىسىم ئوقۇغۇچىلارنى تەكشۈرۈشكە قاتناشتۇرغان، بۇلارنىڭ

ئىچىدە مۇقىم ئۆزۈن مۇددەتلىك نىشانى بار ئوقۇغۇچىلار، 10پىرسەنتكىمۇ يەتمىگەن، يەنە بىر قىسىم ئوقۇغۇچىلارنىڭ قىسقا مۇددەتلىك نىشانى بولغان، خېلى كۆپ ئوقۇغۇچىلارنىڭ مۇقىم نىشانى بولمىغان، 20يىلدىن كېيىن بۇ ئوقۇغۇچىلارغا قايتا تەكشۈرۈش ئېلىپ بارغان ۋاقىتتا نىشانى قانچە مۇقىم ئەمەلى نىشانى ئۈچۈن تىرىشالىغان ئوقۇغۇچىلارنىڭ جەمئيەتتىكى ئورنى شۇنچە يۇقىرى بولغان. قازانغان مۇۋەپپەقىيىتىمۇ شۇنچە چوڭ بولغان، دېمەك بۇ يەردە بىزگە ئىنتايىن مۇھىم بولۇۋاتقان بىر نەرسە بايام ئابلەت مۇئەللىم دەپ ئۆتكەندەك ئۆزۈمىزگە ماس كېلىدىغان ئېنىق بىر نىشاننى بەلگىلىۋېلىش، ئاندىن ئاشۇ نىشانغا يېتىش ئۈچۈن قەدەممۇ ـ قەدەم ئىلگىرىلەش تولىمۇ مۇھىم.

تاماشىبىن: تىرىشچانلىق ۋە ئىرادە ئۈستىدە گەپ بولغاندا، مەن چىن كۆڭلۈمدىن سۆيىدىغان ۋە ھۆرمەتلەيدىغان ۋە ئۇنىڭ روھىنى سېغىنىدىغان بىر ئادام بار، ئۇ بولسىمۇ 11 ـ ئەسىردە ياشىغان ئۇيغۇرلارنىڭ پەخىرلىك تىلشۇناس مەھمۇد بوۋىمىزدۇر. نىمە ئۈچۈن شۇنداق دەيسە دېگەندە، مەھمۇد بوۋىمىز، ئەرەب خەلقى بىلەن تۈرك خەلقى ئوتتۇرىسىدىكى ئالاقىدە توسقۇنلۇق بولۇۋاتقان تىل مەسىلىسىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن بىر لوغەت تۈزۈشنى ئۆزىنىڭ نىشانى قىلغان. ۋە دەشتى چۆللەرنى كېزىپ داۋانلار ئېشىپ، ئۇيغۇر خەلقىلا ئەمەس، بەلكى بارلىق تۈرك خەلقى پەخىرلەنگۈدەك «تۈركى تىللار دىۋانى» دىن ئىبارەت قامۇس خاراكتېرلىك ئەسەرنى بارلىققا كەلتۈرگەن. سەن نىمە ئۈچۈن مۇشۇنداق دەيسەن دېگەندە، مەھمۇد بوۋىمىز مۇشۇ جەرياندا بىزگە، بولۇپمۇ ياشلارغا ئىرادە دېگەن قانداق بولىدۇ، نىشاننى قانداق تىكلەش كېرەك، قانداق قىلغاندا مۇستەقىل ئىشلىيەلەيسەن، قانداق قىلساڭ جەمئيەتتە پۇت تىرەپ تۇرالايسەن دېگەندەك بىر چاقىرقنى يەتكۈزۈپ بەرگەن دەپ ئويلايمەن.

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com

مېھمان: مەسلەن: بىز ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ئۈچۈن نىمە كەم دېگەندە، غايە ۋە نىشان ئىنتايىن كەم. مەن بەزىدە ئوقۇش پۈتتۈرش ئالدىدا تۇرغان ئوقۇغۇچىلاردىن سوراپ قالىمەن، ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن نىمە ئىش قىلماقچى، نىمە ئىش قىلىشنى ئويلىشىۋاتىسىز؟ دەپ سورىغان ۋاقتىمدا ئۇلار ئوقمايىمىز ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن بىر گەپ بولار دەيدۇ. ئوقۇش پۈتتۈرۈش ئالدىدا تۇرغان ئوقۇغۇچىلار ئۆزىنىڭ كېيىن نىمە ئىش قىلىدىغانلىقىنى بىلمىسە، بۇنىڭدىن كېيىن ئۆزىنىڭكى نىمە ئىش قىلماقچى، جەمىيەتكە زادى قانداق بىر ئادەم بولماقچى دېگەنلەر توغرىلىق ئويلىنىپ باقمىغان تۇرسا ئۇلارنىڭ كىلەچىكى نىمە بولماقچى؟ شۇڭا بۇ بىر ئويلىنىپ بېقىشقا تېگىشلىك ئىش.

رىياسەتچى: بۈگۈنكى سۆھبىتىمىزدە شۇنداق بىر خۇلاسىگە كېلەلەيمىزكى، مەيلى بىز قانداق نىشاننى تۇرغۇزمايلى، بۇنىشاننى تۇرغۇزغاندىن كېيىن جاپالىق ئەجىر سىڭدۈرىشىمىز كېرەك، ھەمدە كۈچلۈك ئىرادە تىكلىگەندىلا ئاندىن ئۇلۇغۋار غايە ۋە نىشانىمىزغا يېتەلەيمىز.

شۇڭا بىز بارلىق ياشلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ ئۇلۇغۋار نىشانغا يىتىش ئۈچۈن، ھازىرقى ھەربىر مىنۇتنى ئوبدان، چىڭ تۇتۇشنى «بۈگۈنكى ئىشنى ئەتىگە قويماي»ھەرقانداق ۋاقتىمىزنى تىرىشچانلىق بىلەن، ئەجىر مېھنەت بىلەن ئۆتكۈزىشنى تەۋسىيە قىلىمىز، جاپا چەككەندىلا ئاندىن ھالاۋەتنى كۆرەلەيمىز، جاپالىق ئەجىر سىڭدۈگەندىلا، پارلاق ئەتىگە ئېرىشەلەيمىز.

بۈگۈنكى پىروگراممىمىز تۈگىدى

ئۈرۈمچى تېلىۋىزىيە ئىستانزىسى، «چىن يۈرەكتىن چىن سۆزلەر پىرۇگراممىسى» مەخسۇس بۆلۈمى

قەشقەر تەسراتلىرى

ئابدۇلئەھەد ئابدۇرەشىد بەرقىي

خام بازىرى

ھېيتگاھقا يېقىن بىر يەردىكى خام بازىرىدا تاماق يېدۇق، لېكىن بۇ يەر خام بازىرى دەپ ئاتالغىنى بىلەن خام سېتىلىدىغاندەك قىلمايتتى. خۇددى ئۇردا ئالدى دېگەن يەردە ھازىر ئۇردا بولمىغاندەكلا.

قارىسىڭىز ھەممە جاي يېڭى، ھەتتا ھېيتگاھنىڭ ئالدىمۇ يېڭى، 1000يىللىق تارىخى بار قەشقەر قەيەرگىدۇ كېتىپ قالغاندەك... مەن كېلىپ قالغىنى باشقا بىر قەشقەردەك.

لېكىن زامانىۋى كوچىلار ۋە زامانىۋى بىنالار ئارىسىدىكى قەشقەرگە خاس نامالار ئادەمنى ئويغا سالاتتى. گۈزەر، جانان كوچىسى، دۆلەتباغ دېگەن ئىسىملاردىن بىر خىل تارىخ، سىرلىق ھېكايىلەر پۇراپ تۇراتتى.

تۈمەن دەرياسى ئادەمگە دەريادىن كۆرە كەچمىشلەر ئېقىنىدەك، تۈمەننىڭ كەچمىشىنىڭ بىرىكىشىدىن تۈزۈلگەن، كەچمىشلەرنىڭ قىرتاقلىقىدىن قىزىل بولۇپ قالغان بىر دەريادەك تەسىر بېرەتتى.

خەلق مەيدانىدىكى ماۋزېدۇڭنىڭ غايەت زور ھەيكىلى ئالدىدىكى يولنى ئادەم ۋە ماشىنا ئېقىنى دېسەك ئارتۇق كەتمەيتتى. ئاشۇ يولدا پۈتۈن قەشقەر ئېقىپ باراتتى.

خىيالدىن قايتىپ كەلدىم. شاپ بۇرۇت مۇلازىم قەشقەر تەلەپپۇزىدا يۇقىرى ئاۋاز بىلەن خېرىدار چاقىرىپ تووۋلاشقا باشلىدى.

مەن قەدىمىي قەشقەرنىڭ بۈگۈنكى زامانىۋى قەشقەرنىڭ يەر ناملىرى ئارىسىغا يوشۇرۇنۇپ ياتقانلىقىنى ھېس قىلدىم.

كۆزۈمگە ۋاز كېچىش بىلەن قوبۇل قىلىش، تەرەققىيات بىلەن كونىلىق ئوتتۇرىسىدىكى كۆرۈنمەس مۇساپە ئىچىدە قەشقەر شەھىرى ئەللەيلىنىپ ياتقاندەك كۆرۈپ كەتتى.

كېسەل

ھېيتگاھقا كېتىۋېتىپ يول بويىدا تامغا يۆلىنىپ ياتقان بىر ئادەمگە كۆزۈم چۈشتى. قەلەندەر ئوخشايدۇ دەپ قارىدىم، لېكىن تۇرقىدىن قەلەندەردەك قىلمايتتى، كېسەلمىكىن دەپ ئويلىدىم، لېكىن ئالدىدىكى بىر پارچە گېزىتنىڭ ئۈستىگە نەچچە موچەن پارچە پۇل ۋە يېرىم نان تاشلاپ قويۇلغانىدى. قىسقىسى ئۇ قارىغان ئادەمگە غەلىتىلا تۇيغۇ بېرەتتى. كىيىۋالغان كىيىملىرى بەكمۇ ئۆزگىچە، رەڭگىنى ئۆققىلى بولمايدىغان كاستۇم بىلەن بادام دوپپا بۇ كىشىنى قەلەندەر ئەمەستەك قىلىپ كۆرسەتتى، لېكىن ھېچنىمىگە پەرۋاسىز يېتىشى، چىرايىغا ئولىشىۋالغان چىۋىنلار قارىغان ئادەمنى بۇ كىشى كېسەلمۇ ياكى كېسەللىك سەۋەبىدىن تىلەمچىلىك يولىغا كىرگەن ئادەممۇ دېگەن ئويغا كەلتۈرەتتى.

يېتىۋاتقان بۇ كىشىنىڭ بۇرۇتلىرى قاملاشقانىدى، ئاياغ چوتكىسىدەك توم ۋە قارا بۇرۇتلىرى سالپىيىپ قالغان بولسىمۇ، ئادەمگە ئۆزگىچە تەسىرات بېرەتتى. قارىغاندا ئىلگىرى نوچى ئۆتكەن كىشى بولسا كېرەك، گەۋدىلىك ۋە زور كۆرۈنەتتى. لېكىن بۇرۇتلىرى ئەتراپىغا، كالپۇكلىرىغا نۇرغۇن چىۋىن ئولىشىۋالغانىدى. مەن بۇ كىشىنى ئۆلۈپ قالغانمىدۇ ياكى ھوشىدىن كەتكەنمىدۇ دەپ ئويلىدىم. ئۇنىڭ يۈزىدە مىزىلداپ تۇرغان چىۋىنلار تېنىمنى جۇغۇلداتاتتى. بىر چاغدا ھېلىقى كىشىنىڭ قولى ئېرىنچەكلىك بىلەن ئاستا قوزغىلىپ ئېغىزىنى سۈرتتى، چىۋىنلار

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىكى ئادرېسى

قېچىشقا مەجبۇر بولدى. دەل شۇ چاغدا يېنىك تىن ئالدىم، ھاياتكەن دەپ ئويلىدىم. لېكىن بۇ قول جاۋغايلىرىنى سۇرتۇۋەتكەندىن كېيىن خۇددى جىنى قالمىغاندەك يەنە شالاققىدە يەرگە چۈشتى.

كېتەي دەپ ئويلىدىم ـ يۇ، كېتەلمىدىم. پۈتۈن بەدىنىنى كىر باسقان بىر كۆچۈك قاياقتىندۇر پەيدا بولۇپ ئاۋۋال ھېلىقى كىشىنىڭ ئاياغلىرىنى پۇرىدى، ئاستا ـ ئاستا قوللىرىنى پۇرىدى ۋە ئاخىر بېرىپ ئۇ كىشىنىڭ شۆلگەي ئاققان جاۋغايلىرىنى پۇرىدى.

قوغلا، بۇ نىجاسەت ئىتنى قوغلا! دەپ خىتاب قىلدىم كۆڭلۈمدە. لېكىن ھېلىقى كىشىدىن ھېچقانداق سادا يوق. ئىتنى مەن بولسامۇ قوغلىۋېتەي دېدىم ـ يۇ، تۇرۇپ قالدىم، چۈنكى دەل شۇ چاغدا ھېلىقى كىشى ئىرىنچەكلىك بىلەن يەنە بىر قېتىم مىدىرلىدى. لېكىن ئىتنى ھەيدىمىدى، كۆزلىرىگە قونۇۋالغان چىۋىننى ھەيدىمىدى. ئاۋۋال يېنى بولۇپ، ئاندىن تۈيۈقسىز لوككىدە ئۆرە بولدى، لېكىن قېچىپ بىر نەچچە قەدەم يىراققا بېرىپ تۇرغان ئىتقا ياكى چىرايىدىكى بىزەڭلىك بىلەن ئۇچماي تۇرغان چىۋىنلارغا دىققەت قىلمىدى، ماڭمۇ قاراپ قويمىدى. ئەمما بىر قولى بىلەن گېزىت ئۈستىدىكى پارچە پۇلنى قاماللاپلا يانچۇقىغا سالدى ۋە ئالدىغا قاراپ ماڭدى. خېلى ئۇزاققىچە تۇرۇپ قالدىم، ھېلىقى ئىرىنچەك ئادەم ياكى ھورۇن قەلەندەر شۇ لۈككىلدەپ ماڭغان پېتى ھېيتگاھ يېنىدىكى بىر كوچىغا كىرىپ كەتتى، شۇ چاغدا يېنىك تىن ئالدىم. شۇ كېچىسى پۈتۈن بەدىنىمگە چىۋىن قونۇۋالغان، لالما ئىتلار ئىغىزىمنى يالىماقچى بولغاندەك كۆرۈنۈشلەر كۆزۈمگە تولا كۆرۈنۈپ، چۈشىمدىن ئۆزۈمنى قاچۇرىمەن دەپ ئويغىنىپ، سىلكىنىپ يۈرۈپ ناھايىتى خاتىرجەمسىزلەندىم. كۆڭلۈمدە ئاجايىپ بىر ئارزۇ: ئاشۇ ئادەم يۈزىدىكى چىۋىنلارنى غەزەپ بىلەن قوغلىغان، ئىغىزىنى پۇرىغان لالما ئىتنى زەردە بىلەن تەپكەن بولسا قانداق بولار ئىدى ـ ھە! راھەتلىنىپ كېتەرمىدىم؟ قىسقىسى، قەشقەردىن كېتىپ بولغۇچە مۇشۇ تۇيغۇدىن قۇتۇلالمىدىم.

ملك يول

ئۇ ئىسمى بىر مىسرا شېئىرغىلا ئوخشايدىغان، ئاغلار ئارىسىدىكى بىر كەنت. قەشقەر كونىشەھەر ناھىيەسىنىڭ مۇش يېزىسىدىكى ملك يول كەنتىگە كىرىپ كەلگەندە كاللامدىن شۇ ئويلار كەچتى.

تاغنىڭ تىك تۆۋىنىدىكى ئېقىن بويىدا شەكىللىنىپ قالغان ئوتلاققا ئىككى كالا باغلاپ قويۇلغانىدى. بىز چۈشكۈن قىلغان جاينىڭ ئىككى مېتىر نېرىسىدىن مۇزدەك بۇلاق سۈيى ئېقىپ ئۆتەتتى. سۇندۇك قاتارلىق قۇشلار ئەتراپتا ناھايىتى چاققانلىق بىلەن دانلاپ يۈرەتتى، ئاسمان شۇنچىلىك سۇزۇك ۋە كۆپكۆك.

نېمىشقا بۇ بىر كىچىك كەنتنىڭ نامى ملك يول بولۇپ قالدى بىلەلمىدىم. كەنتنىڭ قىرغىز ئاھالىسىنىڭ قولىدىن ئوغلاق كاۋىپى يەۋېتىپ قىرغىز كىشىنىڭ يوغان، قاتمال گەۋدىسىگە، كونا شەھەر ئۇيغۇرلىرىنىڭ تىلىدىن قىلچە قېلىشمايدىغان قەشقەرچە پۇراقتىكى ئۇيغۇرچە گېپىگە ئۇنسىز دىققەت قىلدىم. قىرغىز كىشىنىڭ گەۋدىسىدىن قوشۇلۇۋاتقان بىر مەدەنىيەتنى ۋە ئورتاقلىقنى سەزدىم، كۆڭلۈم يېنىكلەپ قالغاندەك بولدى.

يېنىمىزدىن نەچچە كىچىك بالا قوي ـ ئۆچكىلەر تويىنى ھەيدەپ ئۆتتى. ئاۋۇسى قىرغىز، ماۋۇسى ئۇيغۇر دېدى يېنىمدىكىلەر. لېكىن مەن ئۇلارنى زادى پەرقلەندۈرەلمىدىم. قارىغاندا ھېلىقى بالىلارنىڭ كاللىسىدا مەن قىرغىز، مەن ئۇيغۇر دېگەن ئوي زادى يوقتەك قىلاتتى، ئۇلار گويا مەدەنىيەت، نام ۋە مەنپەئەتلەر توقۇنۇشىدىن چىقىپ كەتكەندەك قىلاتتى. ئۇلار ئۆزىنى پەرقلەندۈرۈشنى ئويلاپ كۆرمىگەن ۋە ئۆزىنى پەرقلەندۈرۈپ يۈرمىگەن يەردە مەن نېمىشقا ئۇلارنى پەرقلەندۈرۈپ يۈرەي ۋە پەرقلەندۈرەلەي؟ ئۆزۈمنىڭ ئويلىرىغا كۈلۈپ قويدۇم.

قەشقەرنىڭ ئۇلۇغلۇقى

قەشقەرگە كېلىۋېتىپ بىر لوزۇنكىغا يېزىپ قويۇلغان »شىنجاڭغا كەلمىسىڭىز جوڭگونىڭ چوڭلۇقىنى، قەشقەرگە كەلمىسىڭىز شىنجاڭنىڭ سىرلىق ۋە ئۇلۇغلۇقىنى ھېس قىلالمايسىز، شىنجاڭغا كەلگەن ھېسابلانمايسىز« دېگەن خەتلەرنى كۆردۈم.

مەن ئۇلۇغلۇقنى كىشىلەرنىڭ ئېغىزىدىن ئەمەس، بەلكى كىشىلەر تۇرمۇشىنىڭ ئەڭ ئىنچىكە قاتلاملىرىدىن ئايرىشقا ئادەتلەنگەن بىر ئادەم بولغاچقا، ھېلىقى ۋۇيۇسكىنىڭ تەسىرىدە قەشقەرگە كەلگەن كۈندىن باشلاپ قەشقەرنىڭ ئۇلۇغلۇقىنى قەيەردىن كۆرۈش مۇمكىن دېگەن ئوي كاللامدىن چىقمىدى.

مەن ئۆتمۈشتىكى ئۇلۇغلۇق بۈگۈنمۇ ئۇلۇغ بولۇشنىڭ ئىسپاتى بولالىشى ناتايىن دەپ قارىغاچقا، قەشقەرنىڭ ئۇلۇغلۇقىنى تارىختىن ئىزدىمىدىم. كۆڭلۈمدە شۇنداق بىر سوئال: بۈگۈنمۇ قەشقەرنى ئۇلۇغ قىلىپ تۇرغان ئامىللار بارمۇ؟

ئايغى چىقمايدىغاندەك كۆرۈنىدىغان تار كوچىلاردىن كېتىۋېتىپ قەلبىمدە بىر تېڭىرقاشنىڭ ئۈستۈن ئورۇنغا چىقىۋالغانلىقىنى ھېس قىلدىم. شۇنچىلىك زىچ ئۆيلەر، بىر ـ بىرسىنىڭ ئۈستىگە سېلىۋالغان قەۋەتلىك ئۆيلەر، چىندەك پاكىز سۈپۈرۈلگەن كوچا... ئۇلۇغلۇق كەڭ يوللاردا بولۇشى، ھەيۋەتلىك بىنالاردا بولۇشى كېرەك ئىدىغۇ؟ لېكىن قەلبىم نېمىشقىدۇر قەشقەرنىڭ ئۇلۇغلۇقىنىڭ مەخپىيىتى مۇشۇ يەردىمۇ يا دەپ ئويلاپ قالدى. چۈنكى قەۋەتلەرنىڭ ئارىسىغا تارىخ قىستىلىپ كەتكەندى.

كوچىلار تار بولسىمۇ، كىشىلەر ئەركىن ـ ئازادە يۈرۈشەتتى، قىستىلىشىپ قالمايتتى. بۇ كوچا تار بولسىمۇ قەلب كەڭ دېگەن مەنتىقىگە ۋەكىللىك قىلامدۇ ـ يا؟

ئەتىگەندە مېھمانخانا يېنىدىكى ئەتىگەنلىك ناشتا ئۈچۈنلا ئېچىلغان بىر ئاشخاندا قىرىن توغراپ ئېتىلگەن ئۇماچ ئىچتىم. ئاشقازىنىم شۇنداق راھەتلىنىپ قالدى، ئاشخانا خوجايىنىنىڭ ئىللىق پوزىتسىيەسى بىلەن ئاشخاندىن قورساق توق ۋە ئازادە كەيپىيات ئىچىدە يېنىپ چىقتىم.

قەشقەر كونا شەھەرلىك يىگىتلەرنىڭ ئولتۇرۇشىدا ماروژنا سېتىپ تىرىكچىلىك قىلىدىغان، ماروژنا ساتقان پۇلدىن مەلۇم نىسبەتتە ئايرىۋېلىپ مۇددەتلىك ھالدا قەشقەردە پۈتبول مۇسابىقىسى ئۆتكۈزۈۋاتقان تۇرسۇنجان ئىسىملىك تىجارەتچىنىڭ ئىنسى بىلەن ئۇچرىشىپ قالدىم. تۇرسۇنجاننىڭ ئىنىسىنىڭ ئۆتكۈر سوئاللىرىدىن كۆرە تۇرسۇنجاننىڭ ماروژنا سېتىپ تاپقان پۇلنىڭ نىسبىتىنى ئايرىپ پۈتبول مۇسابىقىسى ئۆتكۈزۈشىدىن ئىبارەت ئىش كاللامغا كىرىۋالدى.

كېچىسى ئۇزاق چۈش كۆرۈپتىمەن، چەكسىز ئاسماندا يېگانىسارلىق ئادىل ھوشۇر بىر تال پولات سىمنىڭ ئۈستىدە تۈز يولدا ماڭغاندەك مېڭىپ يۈرۈپتۇ.

كاللام يورۇپ كەتتى، قەشقەرنىڭ ئۇلۇغلۇقى چۈشۈمگە كىرگەندى. بۇ ئۇلۇغلۇقنىڭ يەنە بىر ئۇچى سېتىلىۋاتقان ماروژنىدىن تارتىپ مېھمانخانا ئالدىدىكى بوشلۇقتا بىغىدىن چىققان ئەنجۈرلەرنى ماختاپ سېتىۋاتقان ئۆسمۈرنىڭ يىرتىقىدىن باشمالتىقى چىقىپ قالغان ئايىغىغا قەدەر تۇتىشىپ كەتكەندى.

****

مەنبە: <تارىم> ژۇرنىلىنىڭ 2010 ـ 9 ـ سانى

بىر ئادەمنىڭ ھېكايىسى

(ئەدەبىي ئاخبارات)

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئابدۇلئەھەد ئابدۇرەشىد بەرقى

مۇقەددىمە ئورنىدا

ياشلار ئالى مەكەپنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن ھاياتىدىكى ئەڭ ھالقىلىق ۋە يەڭمەك تەس تىكىرقاش باسقۇچىغا دۇچ كېلىدۇ، مەكتەپتىكى چېغىدا نىمنى ئۆگۈنۈش، نەدە تۇرۇشتىن تارتىپ ھەممىنى مۇئەللىملەر بېكىتىپ بەرگەچكىمۇ مەكتەپ ياتاقنى بوشۇتۇشنى تەلەپ قىلغاندا ئاندىن ئۇلار ئۆزىنى ئىگىسىز قالغاندەك ھىس قىلىپ ،كۆزىگە ناتونۇش، سوغۇق كۆرۈنگەن جەمىيەتكە تەييارلىقسىز جەڭچى جەڭگە ئاتلاندەك يۈزلىنىشكە مەجبۇر بولىدۇ، مەكتەپتىكى چېغىدىكى بىغەم كۈنلىرىنىڭ ھېسابىنى ئەشۇنداق بېرىدۇ،گاڭگىرايدۇ ،قىينىلىدۇ.ھەرقېتىم ئەنە شۇنداق پەرۋاسىز ،نىشانسىز ،نېمە قىلىشنى بىلمەي يۈرگەن باللارغا مەسلىھەت بەرمەكچى بولغىنىمدا دائىم دوستۇم تۇردىنىڭ ئىش ـ ئىزلىرى ئىختىيارسىز ھالدا بىر ئۈلگە، قايىل قىلارلىق ئەندىزە سۈپىتىدە كۆز ئالدىمغا كېلىۋالىدۇ، ئۇ باشقىلار ئورۇنلىششىنى ئارزۇ قىلغان ئورۇنلارغا ئورۇنلىشىپ، ئۇلار كۈتكەن تەلەپتىن ئاشۇرۇپ خىزمەتنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىپ، شۇ ئورۇندا تېخىمۇ يۇقىرى ئىمتىيازغا ئېرىشىدىغان ياكى ئېرىشەلەيدىغان ۋاقىتتا ھاياتىدىكى يېڭى مەنزىل ئۈچۈن،كەلگۈسى پىلانى ئۈچۈن تەجرىبە توپلىغىلى خىزمەت ئورنىنى تاشلاپ كەتتى.ئېنىقراق قىلىپ ئېيتقاندا ئۇ ئىقتىدارى ئارقىلىق خىزمەت ئورۇنلىرىنى شاللىدى. بۇ بۈگۈنكى ئىشقا ئورۇنلۇشۇشقا ئېھتىياجلىق ياشنى ئىش ئورنى ياراتمايۋاتقان ئەھۋالغا سېلىشتۇرما.مانا شۇنداق چاغدا ئۇنىڭ ھايات يولىدىكى تەجرىبىلىرىنىڭ قىممىتىنى تېخىمۇ چوڭقۇر ھىس قىلىمەن، ياشلار ئوتتۇرا مەكتەپتە تىرىشىپ ئوقۇپ ئالى مەكتەپكە ئۆتكەندىن كېيىن بەل قويۇۋېتىدۇ، ئالى مەكتەپتە ئوقۇش بىلەن ھەممە تەقدىرى كاپالەتكە ئىگە بولغاندەك تۇيغۇغا كېلىدۇ، ئالى مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ بىر يەرگە ئورۇنلاشقاندىن كېيىن يەنە بىر قېتىم بەل قويۇۋېتىدۇ، ئۆگۈنۈشتىن ئىبارەت بۇ زېرىكىشلىك مەشغۇلاتتىن ئاخىرى قۇتۇلدۇم دەپ ئويلايدۇ. ئەمىليەتتە ئۆگۈنۈش مەڭگۈلۈك باش تېما.ئادەم ئۈزلۈكسىز ئۆگۈنۈپ تۇرۇش ئارقىلىق ھاياتىنى كۈچىنى ياش پېتى ساقلىيالايدۇ.يېڭى سىناقلارغا دادىل يۈزلىنەلەيدۇ. ھاياتتىكى قىيىن تاللاشلارغا دادىل، قورقماي يۈزلىنىش، قەدەمدە بىر ئۇچراپ تۇرىدىغان ئەگلەكلەردىن ئۆتۈش ئۈچۈن ئىقتىدار يېتىلدۈرۈش بەكمۇ مۇھىم. دوستۇم تۇردىنىڭ بۈگۈنگە قەدەر باشتىن كەچۈرگەن كەچۈرمىشلىرى بۇ نوقتىدا نۇرغۇن ياشنىڭ ئۈلگە ئېلىشىغا ئەرزىيتتى.

2009 ـ يىلى 9 ـ ئاينىڭ 4 ـ كۈنى. كومپيۇتۇرىمنىڭ قاتتىق دېتال قىسمىدىن چاتاق چىقىپ ئاغنەم تۇردى لېتىپقا تېلېفون قىلدىم . تۇردى ۋە ئۇنىڭ شىركتىدىكى تېخنكلار ھەر قېتىم كومپيۇتۇرىمدىن چاتاق چىقىپ قىزىل بايراق يولىدىكى شىنجاڭ بويىچە ئەڭ چوڭ كومپيۇتۇر بازىرىدىكى كومپيۇتۇرنى بىر چۇۋۇپ قويۇپلا مانچە پۇل ئالىمەن دەپ تۇرىۋالىدىغان تېخنكلارمۇ ئامال قىلالمىغاندا بىردەمدىلا كومپيۇتۇرىمنى ئەيۋەشكە كەلتۈرۈپ بېرەتتى . تۇردىنىڭ يانفونى خېلى ئۇزاق ئۇلانماي تۇرغاندىن كېيىن بىر چاغدا ، مەن تېلېفوننى قويۇۋېتەي دېگەندە ئۇلىنىپ تۇردىنىڭ ئايالى مەريەم تېلېپوننى ئالدى ۋە تۇردىنىڭ خىزمەت مۇناسىۋىتى بىلەن كەرىفور تاللا بازىرىنىڭ يىكەنكۆل تارمىقىغا كەتكەنلىكىنى ئېيتتى . ئەسلى تۇردىنىڭ تېلفونى ئائىلە ۋە شىركەت بويىچە تورلاشتۇرۇۋېتىلگەن ئىكەن . ئاپلا دەپ قالدىم . مەن تېخى بايىلا ،تۇردىغا تېلفون ئۇرماستىن بۇرۇن ، بىر تۈركۈم ئۆزىنى تۇتىۋالالمىغان نامايىشچىلارنىڭ كەرىفۇر بازىرىنىڭ ئەتراپى ۋە يىكەنكۆل مەيدانىدا قالايمىقانچىلىق چىقىرىۋاتقانلىقىدىن خەۋەر تاپقان ئىدىم . كۆپىنچە يوللاردا قاتناشقا چەك قويۇلغان بولۇپ ۋەزىيەتتە بىر خىل جىددىيلىك ھۆكۈم سۈرەتتى . ھاياجانلىنىپ ئۆزىنى تۇتالمىغان نامايىشچىلار ئالدىغا ئۇچرىغان بىر قىسىم ئۇيغۇر قاتارلىق ئازسانلىق مىللەت ئاھالىسى بىگۇناھ ئۇۋۋالچىلىققا قالغان ئىدى.

مەن ئەمدى تۇردىنىڭ تىنچ –ئامانلىقىدىن ئەنسىرەپ جىددىيلەشكەن ھالدا ئۇنىڭ يەنە بىر تېلېفونىنىڭ نومۇرىنى باستىم . كاللامدا نامايىشچىلار يەنە ھاياجانلىنىپ كېتىپ ، ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي تۇردىنى ئۇرۇپ سالمىغاندۇ ھە دېگەن ئوي ھۆكۈم سۈرەتتى . تېلېفون ھايال بولمايلا ئۇلاندى.

ـ سىز نەدە ؟ ـ دەپ سورىدىم سالام ـ سائەتمۇ قىلماستىن .

ـ مەن يىكەنكۆلدىكى كەرىفۇر تاللا بازىرىدا . تاللا بازىرىنىڭ بىرنەچچە پۈلئالغۇسىدىن چاتاق چىققانىكەن ، ئوڭشىغلى كەلگەن . ـ دەپ جاۋاپ بەردى تۇردى خاتىرجەم ھالدا .

ـ ئەتراپ بىخەتەرمۇ؟

ـ چېكىدىن ئاشقان نامايىشچىلارنى تارقىتىۋېتىش ئۈچۈن ساقچىلار ياش ئاققۇزىدىغان بومبا تاشلىدى . ھەرھالدا مەن بىخەتەر.

ـ مەن ئادەم ئېلىپ بېرىپ سىزنى ياندۇرۇپ كېلەيمۇ؟

ـ هاجىتى يوق . يېنىمدا كارىفورنىڭ قوغداش خادىملىرى بار ، ـ دەپ جاۋاپ بەردى تۇردى . شۇندىمۇ خاتىرجەم بولالمىدىم . تۇردى كارىفور تاللا بازىرىدا بىر نەچچە سائەت خىزمەت قىلغاندىن كېيىن بىخەتەر هالدا ئىشخانىسىغا يېنىپ كەتتى . شۇ چاققىچە پات ـ پات تېلىفونلىشىپ تۇردۇق . نەچچە كۈندىن كېيىن جاهان تىنجىغاندا تۇردى بىلەن كۆرۈشتۇق .

مەن تۇردىنى (جەمىيەتنى بىر خىل ئەنسىزلىك قاپلىغان) جاهان ئەڭ قالايمىقان چاغدا ، تېخى مالىمانچىلار ئەڭ كۆپ يىغىلغان جايغا قورقماي بارغانلىقى هەققىدە ئەيىبلىدىم .

ـ مەنمۇ ئۆلۈمدىن قورقىمەن ، شۇ كۈنى مەنمۇ قورقتۇم . ئەتراپ بەكمۇ قورقۇنۇچلۇق ئىدى . شۇ كۈنى ئەتىگەندە كەرىفۇر تاللا بازىرىدىن بىر نەچچە پۇلئالغۇ بۇزۇلۇپ قالدى دەپ تېلىفون قىلغاندا خېلى ئىككىلەندىم . ماڭا هازىر جان كېرەك دەپ بارمىساممۇ بولۇۋېرەتتى . لېكىن مەن ئۇلارنىڭ تېخنىكا مۇلازىمىتىنى ئۈستۈمگە ئالغان ئىكەنمەن جان كەتسىمۇ لەۋزىمدە تۇرۇپ ئۇلارنىڭ قىيىنچىلىقىنى ئاسان قىلىشىم كېرەك . ئۇلارمۇ مېنى شۇنداق قىلالايدۇ دەپ تاللىغان . شۇنداق قىلىش مېنىڭ مەجبۇرىيىتىم . مەن كەرىفوردەك چوڭ خېرىداردىن ئايرىلىپ قېلىشتىن قورقمايمەن . خەقنىڭ مېنى لەۋزىدە تۇرالايدۇ ، باشقا شىركەتلەرنى تەكلىپ قىلغان بولساق ئۇنداق بولماس ئىدى ـهە دەپ قېلىشىدىن ، باشقىلارنىڭ ئىشەنچىدىن ئايرىلىپ قېلىشتىن ئەندىشە قىلىمەن . مەن پۇلنى دەپ ئەمەس ئىناۋىتىمنى ، لەۋزىمنى دەپ باردىم . مەن ئۈچۈن ئىناۋەت ۋە لەۋز جاندىن مۇهىم ئورۇندا تۇرىدۇ .

مەن تۇردىنىڭ ئۇرۇمچىدىكى ئۈچ كارىفور تاللا بازىرىنىڭ تېخنىكىلىق مۇلازىمىتىنى هۆددىگە ئالغانلىقىدىن خەۋەردار ئىدىم . تۇردى نۇرغۇن تېخنىكا مۇلازىمەت شىركەتلىرى بۇ تۈرنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن رىقابەتلىشىپ ئاخىرى ئۆزىنىڭ تېخنىكا ئۈستۈنلىكى بىلەن غەلىبە قىلغان ، كارىفورنىڭ باشقۇرغۇچىللىرىمۇ نۇرغۇن مۇلازىمەت شىركەتلىرى ئىچىدىن چېكىپ يۈرۈپ تۇردىنىڭ شىركىتىنى تاللىغان ، تۇردىنىڭ شىركىتىگە ئىشەنچ بىلەن ئۆزىنىڭ تېخنىك مۇلازىمىتىنى تاپشۇرغان ئىدى.

بۇ قېتىم تۇردى ئۇلارنىڭ كۈتكەن يېرىدىن چىقتى . ئۇلارنى ئۈمىدسىلەندۈرمىدى. ئىلگىرىكى تىنچ چاغلاردىمۇ تۇردى خېرىدارلىرى تەلەپ قىلغان هامان نەق مەيدانغا هازىر بولاتتى . بۇ قېتىممۇ شۇنداق بولدى . لېكىن بۇ قېتىمقىسىنى باشقا تىنچ كۈنلەردىكى پەيدا بولۇش بىلەن سېلىشتۇرغىلى بولمايتتى . تۇردى بۈگۈن نۇرغۇن خەتەرلىك جايلاردىن ئەگىپ ئۆتكەن ، ئىشخانىسى جايلاشقان جەنۇبىي باغچا ئەتراپىدىن يىكەنكۆل مەيدانىغا ئىككى سائەت ۋاقىت سەرپ قىلىپ ، نۇرغۇن يوللارنى ئايلىنىپ يۈرۈپ يېتىپ كەلگەن ئىدى . بۈگۈن كەلمىگەن بولسىمۇ كارىفور بازىرىدىكىلەر نازارى بولۇپ كېتىشى ناتايىن ئىدى . لېكىن تۇردى مانا مۇشۇنداق خەتەرلىك پەيتلەردىمۇ لەۋزىدە تۇردى . تۇردى كارىفور بازىرىغا كىرىپ كەلگەندە ئىككى كۈندىن بۇيان ئۆيىگە كېتەلمەي تاللا بازىرىدا قونۇپ قالغان(ئازسانلىق مىللەت) ئۇيغۇر خىزمەتچى خادىملاردىن تارتىپ كارىفورنىڭ باشقۇرغۇچىلىرىغىچە تۇردىنىڭ بۇ روهىدىن تەسىرلەنمىگەن ئادەم قالمىدى . هەتتا بەزىلەر تۇردىنىڭ بۇ تاللىشىدىن هەيران قالدى . 7 ـ ئاينىڭ 5 ـ كۈنىدىكى قانلىق ۋەقەدىن كېيىن ئۇرۇمچى كوچىلىرىدىكى هەرمىللەت ئاممىسى ئارىسىدا مودا بولغان جاندىن پۇلنى ئەتىبار بىلىدىغان ئادەم (ياۋچيەن بۇياۋمىڭ) دېگەن گەپنى تۇردىغا دارتىملىغانلارمۇ بولدى . ئەمما تۇردى بۇنداق گەپلەرگە پەرۋا قىلىپ كەتمىدى . چۈنكى مەن بىلىدىغان تۇردى خەقنىڭ نېمە دېيىشىگە بەك ئېتىبار قىلىپ كەتمەي ، ئۆزىنىڭ بىلگەن يولىدىن مېڭىشنى ئەۋزەل بىلىدىغان بىر يىگىت ئىدى .

شۇ ئىشتىن كېيىن يېقىن دوست بولۇپ ئۆتتۇۋاتقان ، داۋاملىق مۇڭدىشىپ تۇرىدىغان بۇ دوستۇم هەققىدە نىمىشقا بىرنەرسە يازمىغاندىمەن دەپ ئويلاپ قالدىم . مەن تۇردى بىلەن تونۇشقىلى ساق 16 يىل بولغان ، ئارىدا بىز نۇرغۇن قېتىم مۇڭداشقان ، نۇرغۇن ئىشلارنى بىللە باشتىن كەچۈرگەن دوستلاردىن ئىدۇق . هەتتا تۇردى مېنىڭ توييۇمدىكى يىگىت قولدىشىم ئىدى.لېكىن تۇردى هەققىدە بىر نەرسە يېزىشىمغا بۇ ئامىللار مۇهىم سەۋەپ بولالمىسىمۇ تۇردىنىڭ قىلىۋاتقان ئىشلىرى يېزىشقا ، تەشۋىق قىلىشقا ئەرزىيتتى . ئەڭ مۇهىمى بۈگۈن ئىش ئىزدەش كوچىسىدا تېڭىرقاپ يۈرگەن نۇرغۇن ستودىنىتقا تۇردىنىڭ ئىش ـ ئىزلىرى جانلىق ئۈلگە بولالايتتى. ناۋادا ئۇلار تۇردىنىڭ ئىش ـ ئىزلىرىدىن ئۆزىگە پايدىلىق تەپەككۇر يولى ئىزدەپ تاپالىسا مېنىڭ بۇ ئەدەبىي ئاخباراتنى يېزىش مۇددىئايىممۇ قانائەت تاپقان بولاتتى .

مەن شۇنداق خىياللار بىلەن يۈرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە تۇردى بىلەن ئەخمەتجان ئىسىملىك بىر ئاغىنىمىز تۆمۈر يول ئىدارىسى يېنىدىكى بىر مېهماندارچىلىققا مېنىمۇ چاقىرىۋالدى . مېهماندارچىلىقنىڭ ئاساسىي مەزمۇنى شياڭگاڭدىن كەلگەن بىر مېهماننى كۈتۈش ۋە ئۇلارغا هەمراه بولۇش ئىدى . بىر قىسىم يامان نىيەتلىك

www.uyghurkitap.com

كىشىلەرنىڭ بىگۇناھ ئاممىغا يېگەنە سانجىش ۋەقەسى تۈپەيلىدىن ئۈرۈمچىنىڭ خاتىرجەملىكى بۇزۇلغان،مىللەتلەر مۇناسىۋىتى سىناقتا دۇچ كەلگەن شۇ كۈنلەردە شىياڭگاڭدىن كەلگەن مەبلەغ سېلىش نىيىتىدىكى سودىگەرنى بىر نەچچە ئۇيغۇر ، خەنزۇ ۋە مىياۋزۇدىن تەركىب تاپقان ،كۆپ مىللەتلىك ئەل ـ ئاغىنىلەر بىلەن كۈتىۋېلىش ئەھمىيەتلىك بىر(ئىش) ۋەقە ئىدى ،شۇڭا مەنمۇ تارتىنشمايلا ئۇلارغا قېتىلغان ئىدىم.ماشىنا نۇرغۇن كوچىلارنى ئارقىدا قالدۇرۇپ ساھىل يولىغا قەدەم قويغاندا تۇيۇقسىز تېلېپونۇم جىرىڭلىدى.تېلېپوننى ئايالىم ئۇرغان ئىدى.ئايالىم بىلەن بايىلا خوشلىشىپ چىققاچقا ئەمدى نېمە ئىش بولغاندۇ دەپ ئەندىشە ئىچىدە تېلېپوننى ئالدىم.

ئايالىمنىڭ ئېيتىشىچە ئۇنىڭ سىنىپىدىكى ناھايىتى ياخشى ئوقۇۋاتقان بىر ئوقۇغۇچى قىيىنچىلىققا دۇچ كەلگەن،دوختۇرخانىغا كىرىپ قالغاندىن كېيىن ئوقۇش ـ ئوقۇماسلىق ھەققىدە ئويلىنىپ قالغان،ئوقۇش پۇلىنىڭ بىر قىسمىنى تېخى تۆلىيەلمىگەن ئىكەن .ئايالىم مۇشۇ ئىشنى قانداق بىتەرەپ قىلىش ھەققىدە مەندىن مەسلىھەت سوراۋاتاتتى.مەن يول ئۈستىدە بولغاچ بۇ ئىش ھەققىدە ئەتە تەپسىلى بىرنەرسە دېيىشەيلى دەپ تېلېپوننى ئۈزدۈم.تېلېپونۇمنىڭ ئاۋازى ئۈنلۈك بولغاچقا تۇردى ۋە ئەخمەتجان گېپىمنى ئاڭلاپ تۇرغان ئىكەن.

ـ ئۇ ئوقۇغۇچىغا قانچە پۇل بولسا قىيىنچىلىقتىن ئۆتۈپ كېتەلەيدىكەن ؟ ـ دەپ سوراپ قالدى تۇردى.

ـ مەكتەپنىڭ ئوقۇش پۇلىنى تۆلەشكە 1500 يۈەن كېتىدىكەن.قالغان 1400 يۈەننى تۆلەپ بوپتۇ. ـ دەپ جاۋاپ بەردىم مەن.

ـ نىمىشقا مۇشۇنداق ئىشلارنى ماڭا دېمەيسىز؟ئاڭلاپ قالمىغان بولسام دېمەس بولغىيتىڭىز؟ روشەنگۈل(ئايالىمنى دېمەكچى) قىينالمىسۇن.ھېلىقى ئوقۇغۇچىمۇ خاتىرجەم ئوقۇۋەرسۇن.نىمىشقا جان تىكىپ پۇل تاپتۇق؟ مۇشۇنداق چاغلاردا ئەسقاتار دەيمىزدە.مەن چوڭ ياردەم قىلالمىساممۇ ئوقۇغۇچىنىڭ چالا قالغان ئوقۇش پۇلىنى تۆلىۋېتەي ،بىر قېرىنداشىمىزغا ياردەم قىلالماي پاقىراپ يۈرۈشكە بۇ يۈرەك قانداق چىدايدۇ؟قالغان ئىشلارنى كېيىنرەك بىر نەرسە دېيىشەرمىز.

مەن تۇرۇپ قالدىم،تۇردىنىڭ بۇ گېپىدىن سۆيۈنۈش بىلەن بىرگە ئىككىمىزنىڭ دوستلىقى باشلانغان يىللار ئېسىمگە كەلدى.تۇردى بىلەن ئىككىمىز خىزمەت ھاياتىمىزنى بىرگە باشلىغان ئىدۇق.لېكىن ئارىدىن 16يىل ئۆتكەندە مەن بىر ئالى مەكتەپنىڭ ئوقۇتقۇچىسى سۈپىتىدە تۇرۇۋۋەرگەن،تۇردى بولسا ئۆزىدىن ئېشىنىپ قىيىنچىلىقتا قالغانلارغا ياردەم قولىنى سوزالايدىغان ھالغا يەتكەن ئىدى.ئەلۋەتتە ،بۇنداق سېلىشتۇرۇش سەل بىھۇدە.لېكىن بىر تەرەپتىن قارىسا قىسقا ،يەنە بىر تەرەپتىن قارىسا خېلى ئۇزۇن 16 يىل ئىككى ياشنىڭ تەقدىرىنى ئىككى خىل قېلىپ تاشلىغان، ھەر ئىككىمىز ئىزدىگەن نەرسىمىزگە ئېرىشكەن ئىدۇق.

ئەتىسى تۇردى ئوقۇغۇچىنىڭ پۇلىنى تۆلەپ بېرىش ئۈچۈن مەكتەپكە كەلدى.تارماق ئىنىستىتوتىمىزنىڭ سېكرېتارى بۇ ئىشنى ئاڭلاپ تۇردىغا رەھمەت ئېيتماقچى بولدى.لېكىن تۇردى ‹‹ئوڭ قولۇڭ قىلغان ياخشىلىقنى سول قولۇڭ بىلمىسۇن دەيدىغان گەپ بار،كىچىككىنە ياردەم ئۈچۈن سېكرېتار بىلەن كۆرۈشۈپ يۈرسەم يۈزۈم چىدىمايدۇ،كېلەر يىلى چوڭراق بىر ئىش قىلاي ،شۇ چاغدا بىر گەپ بولار ›› دەپ سېكرېتارنىڭ كېلىشىنى كۈتمەيلا ماشىنىسىنى ھەيدەپ تىكىۋەتتى.سېكرېتار يېتىپ كەلگەندە مەن تۇردى بەرگەن 1500 يۈەننى تۇتۇپ يالغۇز قالغان ئىدىم.سېكرېتار تۇردىنىڭ بۇ ئىشىدىن (نىمە دېيىشنى بىلەلمەيلا)ھەي دەپلا قالدى.

بۇ ئىككى ۋەقە مېنى تۇردى ھەققىدە ئەستايىدىل بىر نەرسە يېزىپ بېقىشقا ئۈندىدى.مەن نۇرغۇن ئىككىلىنىشتىن كېيىن قولۇمغا قەلەم ئالدىم.خەق ئاغىنىسىنى يېزىپتۇ دەپ قارىسىمۇ مەيلى دەپ تۇردىنىڭ ئىشلىرىنى ئاغىنەم دەپ يان باسماي،لىللا مەيداندا تۇرۇپ بايان قىلسام ،بىلگەنلەر ئىلھام ئالسا، بىلمىگەنلەر ئىزدىنىپ باقسا ، ياخشى ئەمەسمۇ دەپ ئويلىدىم.مېنىڭ بۇ ئاخباراتنى يېزىشىمغا يەنە 2003 ـ يىلى ئۇستاز يازغۇچى نۇرمۇھەممەت توختىنىڭ خوتەندە ـ بىرمېھماندارچىلىقتا ھال ـ مۇڭ بولۇۋېتىپ دەپ بەرگەن گەپلىرى تۈرتكە بولدى.

شۇ چاغدا بۇ ھۆرمەتكە سازاۋەر يازغۇچى ئۆزىنىڭ يېقىندىن بۇيان ئەتراپىدىكى راست ۋەقە ،راست ئىشلارنى يېزىشقا كىرىشىپ قالغانلىقى ھەققىدە سۆزلەپ كېلىپ ‹‹قەدىمقى يۇناندا ئىلاھلار ۋە خان —پادىشاھلار ،قەھرىمانلارنى يېزىش ئەدەبىيات بولىدۇ دەپ قارايدىكەن كۆز قاراش بار ئىكەن.ئۇلارنىڭ كۆز قارىشىچە مۇشۇنداق ئادەملەر كۆپ يېزىلغانسىرى بۇنى ئوقۇغان ئادەملەردە شۇلارغا خاس بولغان خۇسۇسىيەت پەيدا بولىدىكەن.مەن ئەشۇ گەپنى راست دەپ ئويلاپ قالدىم.نەچچە يىلدىن بۇيان مىللىتىمىز ئىچىدىكى ئەسكىلىكلەرنى يازدۇق،پاش قىلدۇق،لېكىن ئەسكىلىكلەر غولدىسا غولدىدىكى تۈگەپ كەتمىدى. بىز تەنقىد قىلغان ئەسكى ئادەملەر بىزيازغان نەرسىنى يا ئوقۇيدىكەن يا ئوقۇمايدىكەن.يەنىلا بۇ يازمىلارنى ئوقۇغان ياخشى

كىشىلەرنىڭ دىلى ئاچچىق بولىدىكەن. شۇڭا بۇندىن كېيىن ئەتراپتىكى ياخشى ئىش قىلغان، خەقنىڭ ھۆرمىتىنى قوزغىغان، ئىگىلىك تىكلەپ باشقىلارغا ئۈلگە بولغان ئادەملەرنى يېزىش قارارىغا كەلدىم››دېگەن ئىدى، مەن يازغۇچىنىڭ بۇ پىكرىگە قېتىلغان ۋە ئۆزۈمنۇ ئىلگىرى يازغان ئەسەرلىرىم ھەققىدە ئويلىنىپ قالغان ئىدىم.

مەلۇم مەنىدىن ئېيتقاندا تۇردى ھەققىدە ئەدەبىي ئاخبارات يېزىشىم نۇرمۇھەممەت توختىنىڭ تەشەببۇسىنى ئەمەلىي ھەركەت بىلەن قوللىغان بولۇپلا قالماي، يوق نەرسىلەرنى توقۇپ خەققە ھىكايە قىلىپ بەرگەندىن مەنىلىك ئىدى. تۇردىنىڭ ھىكايىللىرى ئەتراپىمىزدا راست يۈزبەرگەن ئىشلار بولغاچقا چىقىش يولى ئىزدەپ تېڭىرقاپ قالغان نۇرغۇن ياشقا ئىلھام بېرەلەيتتى. گەرچە تۇردى قىلغان ئىشلىرىنى داۋراڭ قىلىپ يۇرۇشنى خالىمايدىغانلار تىپىغا مەنسۇپ بولسىمۇ باشقىلارغا ئىلھام بېرىش نوقتىسىدا ئۇنىڭ قارىشىمۇ مېنىڭ بىلەن ئورتاق ئىدى.

ئادەم ئۆز قىممىتىنى قانداق باھالايدۇ؟

بىر ئادەمنىڭ ئۆز قىممىتىگە باھا بەرمىكى بەك تەس. لېكىن ئۆزىنىڭ قانچىلىك قىممەت يارىتالايدىغانلىقىغا باھا بەرمىكى ئۇنچە تەسكە چۈشمەسلىكى مۇمكىن. تۇردى بىلەن يېڭى تونۇشقان چاغلىرىمىز دەل كاللامدا ئەنە شۇنداق ئويلار ئەگىپ يۈرىدىغان، يېڭى دوست تۇتقاندا قارشى تەرەپنىڭ قانچىلىك قىممەت يارىتالايدىغانلىقى ۋە ئۆز قىممىتىگە قانداق باھا بېرەلەيدىغانلىقى دوست تۇتۇشۇمنىڭ مۇھىم ئۆلچىمى بولۇپ قالغان ئىدى.

تۇردىنىڭ تېخى سانائەت ئىنىستىتوتىنى پۈتتۈرمەي تۇرۇپ ياپون تىلىنى ناھايىتى راۋان ئۆگىنىۋالغانلىقى مەندە تۇردىغا نىسبەتەن ھۆرمەت قوزغىدى. مەنمۇ چەتئەل تىلى ئۆگىنىپ باققان، بىرەر تىلنى ئۆز ئانا تىلىغا ئوخشاش راۋان ئۆگىنىۋېلىشنىڭ ئۇنچە ئوڭاي ئەمەسلىكىنى ئۆز ئەمەلىيىتىم ئارقىلىق تەجرىبە قىلىپ باققان ئىدىم. بىز تونۇشقان **1994** ـ يىلى كۈز مەن ئەمدىلا ئالى مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ شىنجاڭ مائارىپ ئىنىستىتوتىغا خىزمەتكە چۈشكەن، پۈتۈن جەمىيەتتە چەتئەل تىلى ئۆگىنىش قىزغىنلىقى كۆتۈرۈلگەن، دوكتورلۇقنى پۈتتۈرگەنلەرنىڭ قارشى ئېلىنىش دەرىجىسى مودا ناخشا چولپانلىرى بىلەن تەڭلىشىپ قېلىشقا باشلىغان، جەمىيەتتە مىسلىسىز ئۆگىنىش ۋە يۇقۇرى دىپلوم قىزغىنلىقى كۆتۈرۈلگەن ئىدى. شۇ چاغلاردىكى چۈشەنچىمىزدە ئەنە شۇنداق يۇقۇرى ئوقۇش تارىخىغا ئىگە بولۇشنىڭ ئالدىنقى شەرتى بىرەر چەتئەل تىلىنى راۋان بىلىش دەپ ئويلايتتۇق. مەتبۇئاتلار دوكتور ۋە دوكتور ئاشتىلىقنى پۈتتۈرگەنلەرنى ئىز قوغلاپ خەۋەر قىلاتتى. ھەتتا بەزى ئىخلاسمەن ئوقۇرمەنلەر جوڭگودىكى ئۇيغۇر دوكتورلىرىنىڭ قىسقىچە تارىخىنى تۈزۈپ نەشر قىلدۇرۇش كويىدا يۈرۈۋاتاتتى. ئەنە شۇنداق كۈنلەردە تۇردى بىلەن تونۇشۇپ قالدۇق. تۇردى ئۆزىنىڭ تىل ئۆگىنىشتىكى ئارتۇقچىلىقى بىلەن مېنىڭ دىققەت نەزىرىمدىن ئورۇن ئالدى. ئەنە شۇ چاغلاردا تۇردى ياپون تىلىنى خېلى ياخشى ئۆگەنگەن، خىزمەت ۋە تۇرمۇش ئېھتىياجىدىن ئىنگلىز، ئەرەب، پارس تىللىرىنى يامىدىغان، ھەتتە كورىيە تىلىنى ئۆگىنىپ باققان ئىدى. مانا مۇشۇ تىللاردا كۈندىلىك تۇرمۇش ئېھتىياجىدىن چىقالايتتى. مەن تۇردىنى مۇشۇ ئارتۇقچىلىقلىرى بىلەن يېقىن كەلگۈسىدە دوكتورلار تىزىملىكىدىن ئورۇن ئالالايدىغان بىر شەخس دەپ قارايتتىم. لېكىن تۇردىنىڭ ياپون تىلىنى راۋان بىلىشى كاللامدا ‹‹ ئۇ ياپون ئەدەبىياتىنى ئۆز ئەسلى بىلەن كۆرۈپ زوقلىنالايدۇ. نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىنىڭ ساھىبى كاۋاباتا ياسۇنارىنىڭ ئەسەرلىرىنى ئۆز تىلىدا ئوقۇيدۇ، لېكىن مەن ئوقۇيالمايمەن ›› دېگەن خىياللارنى پەيدا قىلاتتى. بۇ خىيال ئاخىرىدا ماڭا تۇردىنىڭ تەبىئىي پەن كەسپىدە ئوقۇيدىغان ئادەملىكىنى ئۇنتۇلدۇردى. ئاخىرى ئۇنى ئۆز كەسپىم تەرەپكە سۆرەپ ئۇنىڭغا ئەڭ مۇنەۋۋەر ياپون يازغۇچىلىرىنىڭ ئەسەرلىرىنى ياپون تىلىدىن بىۋاستە ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلىپ بېقىش تەكلىپى بەردىم.

تۇردى بىراز ئويلىنىپ قالغاندىن كېيىن تەكلىپىمگە ماقۇللۇق بىلدۈردى. ئەنە شۇنداق ھەپتىدە بىرەر ـ ئىككى قېتىم كۆرۈشۈش نەتىجىسىدە تۇردى بىلەن دوستلىشىپ قالدۇق. بولۇپمۇ ئۇنىڭ بىلەن تونۇشۇپ بىرەر يىل ئۆتكەندە تۇردىنىڭ تويۇقسىز ئۆزى خىزمەتكە تەقسىم قىلىنغان شىنجاڭ ئالىيمىن زاۋۇتىدىكى خىزمىتىدىن ئىستىپا بېرىشى كاللامدا غۇلغۇلا قوزغىدى. بۇ ھەقتىكى غۇلغۇلا ئۇنى تېخىمۇ چۈشىنىشمگە سەۋەپ بولۇپ قالماي ئۇنىڭ بىلەن بولغان دوستلۇقىمىزغا ئاساس سالدى.

تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە ئۇلاقچىلىقنى ئۆگىنىپ باغدىكى ئاچچىق ئۆرۈكلەرنى ئۇلاپ باققان ئىدىم. تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا ئۆيىنىڭ دېھقانچىلىقىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالايدىغان بولۇپ قالغان ئىدىم. لېكىن بۇ ئىشلارنى ھۈنەر دەپ قارىغىلى بولمايتتى. چوڭ شەھەردە بۇنداق ئىشلارنىڭ كارغا ياراپ قېلىشىمۇ ناتايىن ئىدى. ئەنە شۇ چاغدا مىجىت ناسىر ئاكىنىڭ ئۆتكۈر قاراشلىرى ئاستىدا خەپ، بۇندىن كېيىن ھۈنەر

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

دەرىجىسىگە كۆتۈرۈلگۈدەك بىرەر كەسپنى ئۆگىنىۋېلىپ قويمىسام،ياكى ئۆز كەسپىمنى ھۈنەر دەرىجىسىگە يەتكۈزۈپ ئۆگەنمىسەم دەپ ئۆزۈمگە ۋەدە قىلغان ئىدىم.

تۇردىمۇ مىجىت ناسىر ئاكىغا ئوخشاش خىيال قىلغان ،ئالى مەكتەپنىڭ دەسلەپكى يىللىرىدىلا ئەنە شۇنداق ئويغا ئېگە بولۇپ قالغان ئىدى.ئۇنىڭ كاللىسىدا بۇنداق ھۈنەر ئۈيىنى ياكى بۇنداق تۇرمۇش قارىشىنى كىم پەيدا قىلدى؟ياكى ئۇيغۇرنىڭ كىشىنىڭ قولىغا قاراپ ياشاپ قېلىشنى نومۇس بىلىدىغان مىجەزى تەبىئىي ھالدا تۇردىنىڭ كاللىسىدا مانا شۇنداق ئۈينى پەيدا قىلىپ قويدىمۇ ئېنىق ئەمەس ئىدى.لېكىن ئۇ چوڭ شەھەر مۇھىتىدا ياپون تىلىنى بىر كۆۋرۈك دەپلا قاراپ قالماي جان باققىلى بولىدىغان بىر ھۈنەر دەپ قارىغان ۋە مۇشۇ ھۈنەر بىلەن قوراللىنىپ بېقىش ئۈچۈن كۈرەش قىلغان ئىدى.ئۇنىڭدىن باشقا ياپونىيەلىكلەرنىڭ روھى ،ئېلكتىر ساھەسىدىكى مۇۋاپىقىيىتى ،ئىككىنچى دۇنيا ئۇرۇشىدا ئېغىر دەرىجىدە ۋەيران بولغان دۆلەتنى ئوتتۇز يىلغا يەتمىگەن ۋاقىت ئىچىدە دۇنيادىكى ئىككىنچى ئىقتىسادى گەۋدە قىلىپ قۇرۇپ چىقىشى قاتارلىق بىر قاتار ۋەقەلەر تۇردىنىڭ تىل ئۆگىنىش ئىشتىياقىنى ياپون تىلىغا باغلاپ تۇراتتى.باشقا ساۋاقداشلىرى ھەۋەس ئۈچۈن تىل ئۆگەنگەن بولسا تۇردى ھەۋەستىن كۆرە جان بېقىش ياكى قوراللىنىپ قويۇش،ياپون تىلى ئارقىلىق ياپونلارنى مۇۋاپىقىيەتكە ئېرىشتۈرگەن تەپەككۇر ئۇسۇلىدىن خەۋەردار بولۇپ ئۇنى ئۆز ھاياتىغا تەدبىقلاش ياكى ھۈنەرلىك بولۇپ قويۇش ئۈچۈن تىل ئۆگەنگەن ،شۇڭلاشقا ھۈنەرگە چالا بولۇپ قالماسلىق ئۈچۈن بۇ تىلنى يىلمىدەك چاپلىشىپ يۈرۈپ ناھايىتى پۇختا ئۆگەنگەن ئىدى.ئەمەلىيەت تۇردىنىڭ بۇ قارىشىنىڭ توغرا ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىدى.قۇۋ تۇشقاننىڭ ئۇۋىسى ئۈچ دېگەندەك بۈگۈنكى كۈندىكى مەۋجۇت بولۇش رىقابىتى كۈندىن كۈنگە كەسكىنلىشىۋاتقان چاغلاردا ئۈچ يەردىن ئۇۋا تۇتۇپ قويۇش ياكى ئېنىقراق قىلىپ ئېيتقاندا ئۆزىمىز جان بېقىشتا تايىنىدىغان ھۈنەرنى بىر نەچچە قىلىپ قويۇش ھاياتى كۈچىمىز ۋە رىقابەت ئىقتىدارىمىزنى ئاشۇرىدىغان ئەۋزەل چارە ئىدى.خەقنىڭ قولىغا قاراپ قالىدىغان ئىقتىدار تايىنىشقا ئەرزىمەيدىغان كەتمەيتتى.قارشى تەرەپ خالىغان بىر كۈنى بىزنى تايىنىدىغان نوقتىدىن ئايرىپ تاشلىسا نېمە قىلىشنى بىلمەي گاڭگىراپ قالاتتۇق.ئىش ئورنىدىن قالدۇرۇش سىياستى ئومۇملاشتۇرۇلغاندىن كېيىن ئىش ئورنىدىن ئايرىلىپ قالغان نۇرغۇن ئادەم نېمە قىلارنى بىلمەي تۇرۇپ قالغان ئىدى.ياش ۋاقتىدا نېمە قىلارنى بىلمەي تۇرۇپ قالغانغا قارىغاندا قېرىپ زېھنى كۈچلۈك ئاجىزلاشقاندا نېمە قىلارىڭنى بىلمەي تۇرۇپ قېلىش ئادەمنىڭ ئىچىنى سىرىلدۇرەتتى.مەن 50 ياشلارغا يېقىنلاشقاندا ئىش ئورنىدىن قالدۇرۇلۇپ جان بېقىش كويىدا چىرايى ساماندەك سارغايغان ئادەملەرنى خېلى كۆپ ئۇچراتقان ،ئۇلار بىلەن مۇڭدىشىپ كۆرگەن ئىدىم.ئۇلارنىڭ شۇ چاغدىكى تەڭقىسلىقى ۋە پۇشايمىنى ئالدىدا ئادەمنىڭ باغرى ئېچىشاتتى.

ئالىيومىن زاۋۇتىدىكىلەر تۇردىنىڭ ئىستىپا بەرگەنلىكىدىن قانداق تۇيغۇدا بولدى؟قولىمىزدىن بىر ئىقتىساس ئىگىسى ئۇچۇپ كەتتى دەپ ئاھ ئۇردىمۇ؟ ئېنىق ئەمەس.لېكىن ئۇلارنىڭ ئاھ ئۇرۇپ كەتمەيدىغانلىقىنى ،ھەي ،ياخشى خىزمەتنى تاشلاپ كەتتىدە بۇ بايقۇش دەپ ئويلىغانلىقىنى پەرەز قىلماق تەس ئەمەس .چۈنكى ئەينى چاغدا ئۇلار شۇنداق ئويلاشقا ھەقلىق ۋە شۇنداق ئويلايدىغان بولۇپ قالغان ،شۇنداق ئويلاش ئادەتكە ئايلىنىپ كەتكەن ئىدى.

تۇردى ئۇن-تۇنسىز ھالدا ئالىيومىن زاۋۇتىدىن ئايرىلىپ بەش يۇلتۇزلۇق ئىستىراھەت مېھمانخانىسىنىڭ تەربىيەلەش بۆلۈمىنىڭ ياپون تىلى ئوقۇتقۇچىسى بولۇپ قالدى.ئەلۋەتتە ،تۇردى بۇ خىزمەتكىمۇ شۇنداق ئوڭاي ئېرىشىپ قالغىنى يوق.تۇردىنىڭ ياپون تىلى سەۋىيەسى ئۇرۇمچى تىل ئۆگىنىش چەمبىرىكىدىكى ئادەملەر ئىچىدە تەسىر قوزغىغان ئىدى.بەزى ياپونلار تۇردىنىڭ ياپون تىلىدىكى راۋان نۇتقىغا قاراپ ھەيران قالاتتى.سۆيۈنەتتى.مانا مۇشۇ تەسىر كۈچ ۋە ئەمەلىي ئىقتىدار تۇردىنى ئىستىراھەت مېھمانخانىسىغا باشلاپ كەلدى.تۇردىنى خىزمەتكە قوبۇل قىلىش ئىنتىھامىنى ئىستىراھەت مېھمانخانىسىنىڭ گوللاندىيەلىك مەسئۇلى ئۆزى ئالدى.تۇردى نۇرغۇن رىقابەتچىللىرىنى يېڭىپ بۇ ئىنتىھامدىن مۇۋاپىقىيەتلىك ئۆتۈپ كەتتى.ئىستىراھەت مېھمانخانىسىنىڭ كاپىتالىستىك دۆلەتتىن كەلگەن خوجايىنى مىللەت ،ئىرىق ،جىنسىي پەرقلەر بىلەن كارى يوق ،پەقەت قارشى تەرەپنىڭ ئۆزىگە لازىم بولىدىغان ئىقتىدارىنىڭ قانداقلىقىغا كۆڭۈل بۆلىدىغان ئادەم ئىدى.شۇڭا ئۇ ئىنتىھامغا قاتناشقۇچىلار ئىچىدە ئەمەلىي ئىقتىدارى ئەڭ كۈچلۈك تۇردىنى تاللىۋالدى. لېكىن تۇردى بۇ يەردىكى ئوقۇتقۇچىلىق خىزمىتىنى ئۆز قىممىتىنى تاپقانلىقىم دەپ قارىمىدى.پەقەت بۇ خىزمەتنى ھاياتىمدىكى بىر ئۆتكۈنچى دەۋر دەپ قارىدى.ئۆتكۈنچى دەۋر بولغان ئىكەن چوقۇم تۇردىنىڭ قىممىتىگە ۋەكىللىك قىلالايدىغان ياكى تۇردى ئۆز قىممىتىنى تاپالايدىغان يېڭى خىزمەت ئورنىغا ئۆتۈپ كېتىش كېرەك.تۇردىنىڭ ئىستىراھەت مېھمانخانىسىدىكى خىزمىتى بەك ئېغىر ئەمەس ئىدى.مېھمانخانىنىڭ كۈتكۈچىلىرىگە ھەپتىدە نەچچە سائەت ياپون

تىلى ئاساسى بىلمىلىرىدىن دەرس ئۆتۈپ بەرسە بولاتتى.قالغان بوش ۋاقىتلاردا تۇردى ئۆگۈنۈش قىلىش بىلەن بىرگە شەھەرنى كۆزىتەتتى.تەپەككۇر قىلاتتى.بىلىمنى تولۇقلايتتى.ئاخىرى ئۇ بىر مەزگىل تەپەككۇر قىلغاندىن كېيىن ئىستىراھەت مېھمانخانىسىنىڭ يېنىدىكى قىزىل تاغ مېھمانخانىسىدىكى تەبئەت نامىدىكى بىر ساياھەت شىركىتىدىن خىزمەت تاپتى.خىزمەت تاپتى دېگەندەك كۆرە ئۇنى ئىقتىدارىغا ئاساسەن ساياھەت شىركىتى خىزمەتكە تەكلىپ قىلدى.

تۇردىنىڭ كىچىك ۋاقىتلىرىدىكى ئارزۇلىرىدىن بىرى دۇنيانى چۆرگىلەپ بېقىش ئىدى.ئۇنىڭ كالىلىسىدىكى دۇنيانى كۆرۈپ بېقىش ئويى تىل ئۆگەنگەندىن كېيىن پەسىيىش ئورنىغا كۈچىيىپ كەتكەن ئىدى.ئالىيومىن زاۋۇتىدىكى خىزمەتنىڭ ئۇنى زېرىكتۈرگەن يەنە بىر تەرىپى دۇنيانى كۆرەلمەسلىك ياكى تۇردىنى بىر ئورۇنغا چۈشەپ قويۇش ئىدى.تۇردى ساياھەت شىركىتىدە ئىشلىسە بىر تەرەپتىن ساياھەتچىلەرنى باشلاپ دۇنيانى كۆرەلەيتتى.يەنە بىر تەرەپتىن ئىستىراھەت مېھمانخانىسىدىكىدىن كۆپرەك پۇل تاپالايتتى.ئەڭ مۇھىمى تۇردى ئوتتۇز ياشقا كىرىپ بولغۇچە يۇرتۇمنىڭ مەشھۇر جايلىرىنىڭ ھەممىسىنى كۆرۈپ چىقمەن،دۇنيانى كۆرۈشنى ئۆز يۇرتۇمنى كۆرۈشتىن باشلايمەن دەپ نىيەت قىلغان ئىدى.شۇڭا ئىستىراھەت مېھمانخانىسىنىڭ تۈتۈپ قېلىش ئۈچۈن ئۆرۈنۈشلىرىغا قارىماي ئورنىغا بىر ئوقۇغۇچىسىنى تونۇشتۇرۇپ قويۇپ خىزمىتىدىن ئىستىپا بەردى.

دېگەندەك تۇردى ساياھەت شىركىتىدە بىر يىلدىن ئوشۇق ئىشلىدى.شۇ چاغقىچە تۇرپان بىزەكلىكتىن تارتىپ ،كۇسەن مىڭ ئۆيلىرىگە قەدەر ،قەشقەردىكى مۇزتاغدىن كىرىيەدىكى پولۇ تاغلىرىغا قەدەر ئايلىنىپ چىقتى.بوغدا كۆلى ۋە جەنۇبىي تاغقا قانچە قېتىم چىققانلىقىنى ساناپ تۈگەتكىلى بولمايدۇ.قىسقىسى ئۇ چەتئەللىكلەر كۆرۈشنى خالايدىغان ھەرقانداق بىر ساياھەت رايۇنىغا بېرىپ كۆرۈپ كەلدى.ياپونىيە ساياھەتچىلىرىنىلا ئەمەس بەلكى ئېنگلىز ،كورىيان ساياھەتچىلەرنىمۇ ئايلاندۇردى.ساياھەت شىركىتى بىرگە ماھىر كۆپكە قادىر بۇ يىگىتنى نەسلىلىك ئېنەكنى ساغقاندەك سىغىشقا كىرىشتى.

ساياھەت يېتەكچىلىك كەسپىمۇ قارىماققا ئاددى تۇيۇلغاندەك بىلەن ئادەمنىڭ ئورنۇېرسال ساپاسىنىڭ يۇقۇرى بولۇشنى تەلەپ قىلاتتى.ئۇنۇېرسال ساپا يۇقۇرى بولۇپ ساياھەتچىلەر بىلەن چىقىشىپ ئۆتۈشمۇ خېلى قول تۇتاتتى.ئۇيغۇر ئاقىللىرىنىڭ ئادەمنىڭ ئىچىدىن توقماق –توخۇناقتىن باشقا ھەممە نېمە چىقىدۇ دېگەن گېپى ھەقىقەتەن توغرا ئېيتىلغان بولسا كېرەك.تۇردى بۇ جەرياندا ساياھەتچىلىك كەسپىنى ئەستايىدىللىق بىلەن ئۆگەندى،ساياھەتچىلەرنىڭ مىجەز ـ خۇلقىنى تەتقىق قىلدى.ھەتتە بىر دۆلەت ساياھەتچىلىرى بىلەن يەنە بىر دۆلەت ساياھەتچىلىرىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى پەرقلەرنى بايقاپ خىزمىتىگە بىرلەشتۈردى.ئىمكان بار چەتئەللىك ساياھەتچىلەرنى رازى قىلىشقا تىرىشتى.

ـ مەن قىلغان ھەرقانداق ئىشنى ئەستايىدىل قىلىشنى ،يۇقۇرى سۈپەت بىلەن ۋايىغا يەتكۈزۈپ ئورۇنلاشنى ياخشى كۆرىمەن.قولىنىڭ ئۇچىدا ئىش قىلىپ قويىدىغانلارنى كۆزگە ئىلمايمەن.ئەڭ ساپاسىز ئادەم ھىساپلايمەن. ـ دەيدۇ تۇردى.

ئۇ ساياھەت يېتەكچىسى بولۇپ بىر يىل بولاي دېگەندە **1996** ـ يىلى 7 ـ ئايدا شىركەت ئۇنى بەش ئادەمدىن تەشكىل تاپقان ياپونلۇق ساياھەت ئۆمىكىگە يېتەكچى قىلىپ قەشقەرگە ماڭدۇردى.بەش ياپونلۇقنىڭ ئاساسلىق مەقستى شىنجاڭدىكى ئىگىز مەشھۇر قارلىق چوققىلاردىن بىرى بولغان مۇزتاغ ئاتا چوققىسىغا چىقىش ياكى ئۇنى بويسۇندۇرۇش ئىدى.تۇردى بۇنىڭدىن ئىلگىرى بۇنداق ساياھەت ئۆمىكىنى كۈتۈپ باقمىغان بولغاچقا سەل جىددىيلىك ھىس قىلدىيۇ ئادەم قىلغان ئىشنى مەن نىمىشقا قىلالمايمەن دەپ قاراپ كىتاب ـ ماتىرىياللاردىن ئىگىز تاغ چوققىسىنى بويسۇندۇرۇشقا ئائىت بىلىملەرنى ئۆگۈنۈشكە كىرىشتى.قەشقەرگە بېرىپ بولغۇچە بۇ ھەقتىمۇ بەزى ساۋاتلارغا ئېگە بولۇپ قالدى.

7 ـ ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرى قەشقەرنىڭ ئەڭ ئىسسىق چاغلىرىدۇر.مۇشۇ مەزگىللەردە قەشقەر،خوتەن قاتارلىق جايلاردا ئىسسىقنىڭ كۈچلۈكلىكىدىن ئىسسىق ئۆتۈپ قالىدىغانلارمۇ خېلى كۆپ.لېكىن ئۇلار چىقماقچى بولغان ،دېڭىز يۈزىدىن يەتتەمىڭ نەچچە مېتىر ئىگىز مۇزتاغ ئاتا چوققىسى 7 ـ ئاي مەزگىلى قېلىن قار ئاستىدا ئۇخلاپ ياتاتتى.ھەتتا ئاربالاپ شۇۋىرغان كۆتۈرۈلۈپ قوياتتى.

تۇردى 7 ـ ئايدىكى تومۇزنىڭ ئىسسىقىدا قىشنىڭ تەييارلىقىنى قىلىپ،بەش ياپونلۇقنى باشلاپ تاغقا قاراپ ماڭدى.ئىگىز تاغ چوققىسىنى بويسۇندۇرۇشمۇ بىر ھۈنەر.مەلۇم ئىگىزلىككە يېتىپ ھاۋا شالاڭلاشقا باشلىغاندا ھەر مىڭ مېتىر ئىگىزلىكتە بىر قېتىم توختاپ بەش كۈن شۇ يەردىكى مۇھىتقا ماسلىشىپ مەشق قىلىنىدۇ.ئاندىن كېيىن يەنە مىڭ مېتىر ئىگىزلىككە يۇقۇرى كۆتۈرىلىدۇ.بۇ جەرياندا ئادەم يېڭى بىر مۇھىتقا دۇچ كېلىدۇ.بۇ مۇھىت تامامەن ناتونۇش ۋە خەتەرلىك.مەسلىلەرنى بىر ـ بىرلەپ ھەل قىلىش كېرەك.تۇردى ئەمدى ساياھەت يېتەكچىسى

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

بولۇپلا قالماي ئۆزىنىڭ ساياھەت ئۆمىكىدىكى مېھمانلارنىڭ ھەممە ئىشىغا –تامىقىدىن تارتىپ سالامەتلىكىگە قەدەر مەسئۇل بولۇشى كېرەك ئىدى.

تاغ ئېگىزلىكىگەنسېرى ھاۋا شالاڭلاپ ھاۋا شالاڭلايدۇ.تاغنىڭ تۆۋىنىدە پىشقان تاماق ئەمدى پىشماسلىققا باشلايدۇ.ھەتتا قايناۋاتقان قازانغان قولنى تىقسىمۇ كۆيۈش تۇيغۇسى بولمايدۇ.تۇردى ئۆمەكنىڭ ئاشپىزى بىلەن بىرگە تاماقنىڭ ھەربىر ھالقىسىدىن تارتىپ چىڭ تۇتتى.لېكىن ئۇلار ئالتە مىڭ مېتىر ئېگىزلىككە چىقىپ كۆنۈش مەشقى ئېلىپ بېرىۋاتقاندا يۈز بەرگەن ۋەقە ئۇلارنىڭ تاققا چىقىش پىلانىنى ئاستىن-ئۈستىن قىلىۋەتتى.

ساياھەت ئۆمىكىدىكى ئوقۇتقۇچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ساياھەتچىنىڭ قۇرسىقىدىن چاتاق چىقتى.ساياھەتچىنىڭ قورسىقى تولغاپ ئاغرىشقا ،تەرىتىدىن قان كېلىشكە باشلىدى.ئاخىرى تۇردى قالغان تۆت ساياھەتچى بىلەن كېلىشىپ بىمارنى قەشقەرگە ئېلىپ بېرىپ دوختۇرغا كۆرسىتىدىغان،قالغان تۆت ئادەم ئاشپەز بىلەن بىرگە داۋاملىق چوققىغا يامىشىدىغان بولۇپ كېلىشتى.

ئوقۇتقۇچىنىڭ كېسىلى بارغانسېرى ئېغىرلاشتى.تۇردى ئوقۇتقۇچىنىڭ تاتىرىپ كەتكەن چىرايىغا ،قورسىقىنى بېسىپ ئىڭراشلىرىغا قاراپ سوقۇر ئۈچەي ياللۇغى بولسا كېرەك دەپ قارىدى .ئوقۇتقۇچى ئاتتا ئولتۇرالمىغاچقا ئامالسىز ئوقۇتقۇچىنى ئاتقا ئارتىپ تاڭدى ۋە ئۆزى ئاتنى يېتىلەپ يۈگۈرۈشكە باشلىدى.ئالدىغا ئۇچرىغا شورمەللىشىپ ئېقىۋاتقان بىر دەريادىن قىشلىق ئاياق بىلەنلا كېچىپ ئۆتتى.سوغۇققا پەرۋا قىلماي يۈگۈرۈپ نەچچە سائەتتىن كېيىن قارا ماشىنا ماڭالايدىغان بىر يولغا يەتتى.

ياپونلۇق ئوقۇتقۇچى ساياھەتچى بۇ جەرياندا كۆرمىگەن جاپانى كۆردى.ئاخىرى ئۇلارنىڭ ئالدىغا بىر كۆمۈر توشۇيدىغان قارا ماشىنا چىقىپ قالدى.تۇردى شوپۇر بىلەن سۆزلىشىپ ياپونلۇق ساياھەتچىنى ماشىنىغا سېلىپ ئەڭ يېقىن ئۆتەڭگە-كىچىك ماشىنا بار جايغا قاراپ ماڭدى.ماشىنىغا چىقىپلا مېھمانىنىڭ كېسىلى تېخىمۇ ئېغىرلاشتى.چوڭ تەرىتىنى تۇتالمايدىغان بولۇپ قالدى.ماشىنا ئەگرى بۈگرى يولدا سەل تىزراق ماڭسا جالاقشىپ كېتەتتى.بۇ چاغدا مېھمانىنىڭ ئاغرىقى ئەۋجىگە چىقاتتى.تۇردى شوپۇر بىلەن ئامال بار بىمارنى سىلكىمەسلىككە تىرىشىپ ئەڭ يېقىنقى بىر بېكەتكە كېلىپ چۈشتى .لېكىن بېكەتتە بىرەر ماشىنا كۆرۈنمەيتتى.ئاخىرى تۇردى يەنە شۇ قارا ماشىنىغا مۇراجەت قىلىپ سەككىز سائەتچە ماڭغاندىن كېيىن قاراڭغۇ چۈشكەندە قەشقەرگە يېتىپ كەلدى.

كېسەل قەشقەر يېڭىشەھەردىكى ھەربىي دوختۇرىندا ياتاققا ئېلىندى.بۇ دەل 8-ئاينىڭ بىرىنچى كۈنىدىكى ئىش ئىدى.ئاردا دوختۇرخانا نۇرغۇن تەكشۈرۈشلەرنى ئېلىپ بېرىپ كېسەلنىڭ چوقۇر ئۈچەي ئەمەسلىكىنى دەلىللىدى.شۇ چاغدا تۇردىغا ياپونىيەنىڭ بېيجىڭدىكى باش ئەلچىخانىسىدىن تېلېفون كېلىپ كېسەلنىڭ ئەھۋالىنى سورىدى ۋە مەخسۇس ئايروپىلان ئەۋەتىپ كېسەلنى بېيجىڭغا ئالدۇرۇپ كېلەمدۇق يا دەپ سورىدى.بۇ چاغقا ھەربىي دوختۇرخانا رەھبەرلىرى ئۆرۈمچى ھەربىي رايون دوختۇرخانىسىدىن دوختۇر تەكلىپ قىلىپ ئەستايىدىل داۋالاشقا كىرىشكەن،مۇكەممەل داۋالاش پىلانى تۈزگەن ئىدى.تۇردى باش ئەلچىنى بۇ ئىشلاردىن خەۋەردار قىلدى.شۇنىڭ بىلەن بىمار قەشقەردە داۋالىنىدىغان بولدى.دوختۇرخانا كېسەلنى نەچچە كۈن كۆزىتىپ ،تەكشۈرگەندىن كېيىن كېسەلنىڭ نەچچە يىل ئىلگىرى قوزغىلىپ داۋالىتىلغان ئاشقازان يارىسىنىڭ قايتا قوزغالغانلىقىنى بىكىتتى.ھەقىقەتەن ئېگىز تاغدىكى ئوكسىگېن كەم شارائىتتا چالا پىشقان يېمەكلىك بۇ ياپونلۇق ساياھەتچىنىڭ كېسىلىنى قوزغاپ قويغان ئىدى.

ئوپېراتسىيە ناھايىتى مۇۋاپىقىيەتلىك بولدى.ئەپسۇس بىمارنىڭ ئاشقازىنىنىڭ بىرقىسمى كېسىپ تاشلاندى.تۇردى مۇشۇ جەرياندا كېسەلگە 24 سائەت ھەمرا بولدى.كېسەلنىڭ تەرىتىنى تۆكتى.ھەتتا كېسەلنىڭ تەلىپى بويىچە ياپون تىلىدا كېسەلنىڭ تەرىتىنىڭ رەڭگىدىن تارتىپ داۋالىنىش جەريانىغىچە تەپسىلى خاتىرە يېزىپ ماڭدى.

-دادامنىمۇ بۇنچە كۈتۈپ باقمىغان ئىدىم، -دەيدۇ تۇردى مۇشۇ ئىشنى ئەسلىگەندە.

تۇردى بىركۈنى كېسەل كارۋىتى يېنىدا تۇرۇپ بىمارنىڭ پاسپورتىغا نەزەر سېلىپ دەل 8-ئاينىڭ 8-كۈنى كېسەلنىڭ تۇغۇلغان كۈنى ئىكەنلىكىنى سەزدى.بۇ كۈنگە ئاران بىر كۈن قالغان ئىدى.شۇنىڭ بىلەن ئۇ دوختۇرخانا رەھبەرلىرى بىلەن مەسلىھەتلىشىپ بىمارنىڭ تۇغۇلغان كۈنىنى ئۆتكۈزۈپ بەرمەكچى بولۇشتى.دېگەندەك سەككىزىنچى ئاۋغۇست بىمارنىڭ كېسەلخانىسى گۈل بىلەن توشتى.بىمار ئۆزىنىڭ بۇ تۇغۇلغان كۈنىدىن ھەيران قالدى ۋە تۇردىغا ھەشقاللا ئوقۇدى.تۇردى بىمارنى شۇ كۈتكەن پېتى بىمار دوختۇرخانىدىن چىقىپ شاڭخەيدە ياپونىيەگە قايتىدىغان ئايروپىلانغا چىققۇچە بولغان ئارىلىقتا بىمارغا ھەمراھ بولدى.تۇردى يازغان كېسەللىك خاتىرىسى كېيىنكى مەزگىلدە بىمارنىڭ ياپونىدىكى داۋالىنىشى ئۈچۈن پايدىلىق ئاساس بولۇپ قالدى.بۇ ئىش

ئەينى چاغدا مەتبۇئاتنىڭ دىققىتىنى قوزغاپ كېسەلخانىغا مۇخبىرلار يىغىپ كەتتى.لېكىن تۇردى مۇشۇ جەرياندا ئىزچىل بۇ جەرياندىكى ئۆزىنىڭ رولىنى ناھايىتى تۆۋەن مۇقامدا بىتەرەپ قىلدى.

ساياھەت شىركىتى تۇردىنىڭ بۇ قېتىملىق خىزمىتىنى تولۇق مۇئەييەنلەشتۈردى.بىمار دوختۇرخانىغا قالدۇرغان لەھۆەدىن تارتىپ ،كېيىن ئېيتقان رەھمەتلىرىگە قەدەر بولغان بىر نەچچە پايدىلىق ئامىل ،بولۇپمۇ تۇردىنىڭ كەسپكە ئۆزىنى بېغىشلاش روھى شىركەتنىڭ رەھبەرلىك قاتلىمىنى مۇئەييەنلەشتۈرۈشكە ئېرىشتى.شۇڭا ئۇلار تۇردىغا يەنە بىر ئامېرىكىدىن كەلگەن ساياھەت ئۆمىكىگە يېتەكچىلىك قىلىپ كىرىيە ناھىيەسى تەۋەلىكىدىكى قارا قۇرۇم تېغىغا چىقىش ۋەزىپىسىنى تاپشۇردى. تۇردى مېنىڭ ئېنگلىزچە سەۋىيەم دېگەندەك ئەمەس دەپ رەت قىلغان بولسىمۇ شىركەت ئۇنىڭ رەت قىلىشلىرىغا پەرۋا قىلمىدى.

ھەقىقەتەن بۇ قېتىمقى ساياھەت جەريانىمۇ مۇزتاغ ئاتا چوققىسىغا قىلغان ساياھەتتەك جاپالىق بولدى.قىرىق كۈن جەرياندا تۇردى ساياھەتچىلەرنى ئەتراپلىق رازى قىلىپ قالماي نۇرغۇن جاپا ـ مۇشاقەت ۋە خىيىم —خەتەرلەرنى بېشىدىن كەچۈردى .ھەتتا بۇ ئىشلارنى ئۇنتالماي كېيىنچە شۇ چاغدا قالدۇرغان خاتىرىسىگە ئاساسەن ‹‹قاراقۇرۇمغا سەپەر›› ناملىق ئەدەبىي خاتىرىسىنى يېزىپ چىقتى.گەرچە بۇ خاتىرە شۇ يىللاردا مەلۇم سەۋەپلەر تۈپەيلىدىن ئېلان قىلىنمىغان بولسىمۇ كۆرۈپ باققان بەزى ئەدەبىياتچىلارنى خېلى ھاياجانغا سالدى.

لېكىن تۇردى ساياھەت يېتەكلىكى بىلەن شۇغۇللىنىپ بىرىيلدىن ئاشقاندا يەنە تۈيۇقسىز بۇ ئىش ئارقىلىق ئۆز قىممىتىنى يارىتالمايدىغانلىقىنى ھىس قىلدى.ياكى بۇ خىزمەتنى ئۆزىنىڭ ئىقتىدارىغا مۇناسىپ كۆرمىدى.ئۇ يەنە بىر پەللە ئىلگىرلىشى ،يېڭى پەللە يارىتىشى كېرەك ئىدى.ئۇندىن باشقا ئۇنى شىنجاڭنىڭ ساياھەتچىلىكىدىكى بەزى ئىشلار سەل بىزار قىلىپ قويدى.بىرىنجىسى ساياھەت شىركىتى تۇردى ھەممە ئىشنى ئورۇنلاشتۇرۇپ ،مۇلازىمەت قىلىپ چىققان ساياھەتچىلەردىن ئالغان ھەقنى تاغ دەپ ھىساپلىساق تۇردىغا بۇ تاغنىڭ كىچىك بىر دۆڭمۇ تەگمەيتتى.ئىككىنجىدىن ئەينى يىللاردا شىنجاڭدىكى ساياھەتچىلىك كەسپى تېخى پىشمىغان ،ساياھەتچىلەرنى ئالداش ،قانۇنسىز پۇل تېپىش خېلى ئەۋج ئېلىپ قالغان ئىدى. ئۈچىنجىدىن ئۇ ئالى مەكتەپتە بەش يىل ئۆگەنگەن ،ئۆگىنىش جەريانىدا پىشانىسىدىن بۇژۇلداپ تەر ئاققان ئېلىكتىر ئېنژېنېرلىقى كەسپى تاشلىنىپ قېلىۋاتاتتى.ئۇ ئۆزىنىڭ شۇ چاغدىكى ئەھۋالىنى ئالتۇن كان بار تاغدىن كۆمۈر كان قازغاندەك بىر ئىش بولدى دەپ سېلىشتۇراتتى.شۇڭا تۇردى بۇ شىركەتتىنمۇ ئىستىپا بەردى.شىركەتتىكىلەر ھەرقانچە قىلىپمۇ تۇردىنى توسۇپ قالالمىدى.مۇھىمى تۇردى بىرىيلدىن ئوشۇق ۋاقىتتا ئۆز يۇرتىنىڭ تاغ —دەريالىرىنى بىر قۇر ئارىلاپ چىققان ،مەشھۇر جايلار ئۇنىڭغا يادا بولۇپ كەتكەن ئىدى.قىسقىسى ئۇ خېلى يۇقۇرى ھەق ئېلىپ تۇرۇپ ئۆزئانا يۇرتىنى پۇل تېپىپ تۇرۇپ ساياھەت قىلىش ،كۆرۈپ چىقىش،ئاندىن ئۆزىگە ،خەلقىگە قايتا باھا بېرىپ بېقىش مەقسىتىگە يەتكەن ئىدى.كەلگۈسىدە ئۆزقىممىتىنى ئەڭ كەڭ تۈردە جارى قىلدۇرۇش ئۈچۈن ئۆزى تەۋە بولغان تۇپنى چۈشىنىش زۆرۈر ئىدى.چۈنكى ئۆزى تەۋە بولغان تۇپنىڭ ئەۋزەللىكلىرى بىلەن كەمتۈكلىكلىرى ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا يوشۇرنۇپ ياتاتتى.ئۆزى چۈشەنمەي ،ئۆزىنىڭ ئەۋزەللىكلىرىنى ھىس قىلماي،ئۆزىنىڭ كەمچىلىكلىرى بىلەن ئىلمى يوسۇندا ئېلىشماي تۇرۇپ ئۆز قىممىتىنى ھەقىقي يوسۇندا ئىسپاتلاپ چىقماق تەس ئىدى.

شۇڭا تۇردى ئۆز قىممىتىگە يەنە بىر قېتىم باھا بېرىپ ئۆزى ياراتقان قىممەت بىلەن ئۆزى ئېرىشكەن ھەق،ئۆزى يارىتىش مۇمكىنچىلىكى بار قىممەتلەرنى سېلىشتۇرۇپ ئۆزى ھەققىدە يەنە ئويلىنىشقا باشلىدى.بۇ يەردە قىستۇرۇپ قويۇشقا تېگىشلىك بىر ئىش قىزىل تاغ تەبىئەت ساياھەت شىركىتى ئەينى چاغدا تۇردىغا ئايدا 480 يۈەن مۇقىم مائاش،ھەركۈنگە ھەممە چىقىدىن سىرت 120 يۈەن كوماندىروپكا بېرەتتى.مۇكاپات ۋە باشقا پۇللار بۇنىڭ سىرتىدا ئىدى.قىسقىسى تۇردىنىڭ ئايلىق ئىش ھەققى شۇ چاغدا تۆتمىڭ يۈەندىن ئېشىپ كېتەتتى.مەن ئەينى چاغدا شىنجاڭ مائارىپ ئىنىستىتوتىدىن 365 يۈەن ئىش ھەققى ئالاتتىم.

تۇردىنىڭ خىيالىچە ھىچ ئىش قىلماي تۇرۇپ ياش كۈندىن —كۈنگە چوڭىيىپ كېتىپ باراتتى.شۇنداقتىمۇ ئۇنىڭ بىلىدىغان بىلىملىرى بىلەن قىلالايدىغان ھۈنەرلىرى بارغانسىرى كۆپىيىپ بېرىۋاتتى.شۇنىڭغا ماس ھالدا ئۇنىڭ قوڭى بىر يەردە ئىسساي دېمەيتتى.قىسقىسى ئۇنىڭ باشقىچىرەك بىر ئىش قىلىپ باققۇسى بار ئىدى.

دۇنيانى كۆرۈش —دۇنيا نەزىرىدە تۇرۇپ ئۆزۈمنى كۆرۈش ئۈچۈندۇر

1997 ـ يىلى 2 ـ ئاينىڭ 7 ـ كۈنى كورلىدا توي قىلدىم.شۇ چاغدا ئاقسۇدا تۇرىۋاتقان تۇردى كورلىغا كېلىپ ماڭا قولداش بولدى.1997 ـ يىلى 2 ـ ئاينىڭ 28 ـ كۈنى ئايالىمنىڭ تۇغۇلغان كۈنى ئۈرۈمچىدىكى دوستلارغا توي چېيى بېرىشنى پىلانلاپ يۈرگەن كۈنلەردە يەنى 2 ـ ئاينىڭ 26 ـ كۈنى تۇردى تۇيۇقسىز يېنىمغا بىر

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

پويىز بېلىتىنى كۆتۈرۈپ كىردى.مەن بۇ بىلەتنىڭ ئۈرۈمچىدىن گۇئاڭجوغا بارىدىغان پويىز بېلىتى ئىكەنلىكىنى بىلدىم.ھەيرانلىق بىلەن تۇردىغا قارىدىم.

ـ مەن يەنە بىر تەۋەككۇل قىلاي دىدىم. ـ دىدى تۇردى ئۈيچانلىق بىلەن.

ـ شېنجىنغا بېرىپمۇ ؟ ـ دەپ سورىدىم مەن.

بىز بىر كەچ مۇڭداشدۇق ،كەچتە تۇردىنى شېنجىنغا يولغا سېلىپ قويدۇم.شۇ چاغدا ئۈرۈمچىدە تۇردىغا ھېچنىمە كەم ئەمەس ئىدى.ئۇنىڭ تەڭ تۇش دوستلىرى توي قىلىپ ئائىلە راھەتىدىن زوقلىنىشقا باشلىغان ئىدى.لېكىن تۇردى نامەلۇم شەھەرگە بېرىپ ھاياتنى يېڭىدىن باشلىماقچى،ئۆزىگە رىقابەت ئېلان قىلماقچى بولۇۋاتاتتى.

ـ مەلۇم ئورۇندا گەۋدىلىنىپ، مەلۇم ئورۇنلاردا ئۆز ھاياتى كۈچىنى يوقۇتۇپ قويىدىغان ئىقتىدارنى ئادەمنىڭ ھەقىقى ئىقتىدارى دەپ قارىغىلى بولمايدۇ.مەندە دۇنيانىڭ ئەڭ ئالدىنقى قاتاردىكى شەھەرلىرىدە ياشىغۇدەك ئىقتىدار شەكىللەندىمۇ يوق ئۆزۈمنى سىناپ باقاي،ئىقتىدارىمنىڭ ھاياتى كۈچىگە قايتا باھا بېرەي. ـ دىدى ئۇ مېڭىش ئالدىدا.

مەن ئەسلى تۇردىنىڭ بىرەر ئىككى يىل جاھان كۆرۈپ ئاندىن ياپونىيەگە چىقىپ تېخىمۇ يۇقۇرىلاپ ئوقۇشنى ئارزۇ قىلاتتىم.تۇردىدىكى ياپون تىلى ئىقتىدارى ۋە كەسپكە ئۆزىنى بېغىشلاش روھى ئۇنىڭ ئوقۇش ئارقىلىق نەتىجە يارىتالايدىغانلىقىدىن دېرەك بېرىپ تۇراتتى. شېنجىن ئۇ چاغلاردا ئىقتىدارلىقلار ۋە ئىقتىدار چېنىقتۇرىدىغانلار ئۈچۈن ئەڭ ئەۋزەل ئورۇن بولغان بىلەن ئۇيغۇر ياشلىرى خەنزۇ تىلى ئانا تىلىمىز بولمىغانلىقىدىن كېلىپ چىققان كەمتۈكلۈكنى ئويلىمساق بولمايتتى، ئۇ ياپونچىغا ئۇستا بولغىنى بىلەن شېنجىندىكى رىقابەتكە چۈشلۈق خەنزۇ تىلى ئىقتىدارى ياپون تىلى ئىقتىدارىغا يەتمەيتتى. ئالى مەكتەپنى بەش يىل خەنزۇ تىلىدا ئوقۇغان بولسىمۇ تىلنى خەنزۇلاردەك راۋان دېگىلى بولمايتتى.مەن بۇ ھەقتە ئۆز قاراشلىرىمنى ئوتتۇرىغا قويۇپ تۇردىنىڭ شېنجىنغا بېرىپ جاھان كېزىش خىيالىنى ئوقۇش تەرەپكە بۇرىغۇم كەلدى.

ـ ئوقۇش ھەقىقەتەن مۇھىم،لېكىن ئوقۇغانلارنى شارائىت بىلەن تەمىنلەيدىغانلارمۇ بولۇشى كېرەك.مەن ياپونغا چىقىپ ئوننەچچە يىل ئوقۇپ كەسپىمدە ئۆزۈپ چىققاندا يەنە بىرسىنىڭ شىركىتىگە كېلىپ ئىشلەيدىغان گەپ.ئۇنىڭدىن مەن ھازىردىن باشلاپ شىركەت قۇرۇش يولىغا مېڭىپ ئوننەچچە يىلدىن كېيىن ئۆز شىركىتىمدە ئەنە شۇنداق ئوقۇپ كەلگەن ئىقتىساس ئىگىلىرىگە شارائىت يارىتىپ بەرسەم تېخىمۇ ياخشى ئەمەسمۇ.مەن ئاليومىن زاۋۇتىدىن نىمشقا ئىستىپا بەردىم؟ نىمشقا كېيىن چىققان نۇرغۇن خىزمەتلەرنى قىلىشنى خالىماي قالدىم؟ كاللام ئىششىپ قالغىنى يوق.كاللامدا ئېنىق سان بار.مەن باشقىچىرەك يول تۇتماقچى.تىل مەسلىسىدىن ئەندىشە قىلىشنىڭ ھاجىتى يوق،كىشىلەرگە كېرىكى ئەمەلىي ئىقتىدار.شېنجىندا ئىگىلىك تىكلەش ئىقتىدارىم بىلەن خەنزۇ تىلى سەۋىيەم تەڭ ئۆسۈپ قالسا ياخشى ئەمەسمۇ؟ ـ دىدى تۇردى ئۈيچانلىق بىلەن.

ھەقىقەتەن تۇردى بىلەن ئالاقە قىلىپ يۈرىدىغان بىر قىسىم چەتئەل تىلىدا ئىقتىدارى بار بالىلار ئارقا ـ ئارقىدىن چەتئەللەرگە قاراپ يول ئالغان ئىدى.چەتئەلگە چىقىپ تەلىيىنى سىناپ بېقىش بىر قىسىم بالىلارنىڭ زۆرۈر تاللاش يولىغا ئايلىنىپ قالغان ئىدى. ئۇلار چەتئەلنى غايىۋى ھىس قىلاتتى، چەتئەلگە چىقسىلا قالتىس ئادەم بولىدىغاندەك ئويلايتتى، لېكىن تۇردى چوڭقۇر ئەملى ئانالىز قىلالايدىغان كاللىسى ۋە چەتئەل تىلىنى ئۆگىنىش بىلەن چەتئەلنى چۈشىنىشنى بىرلەشتۈرگەن ئۆگىنىش ئۇسۇلى ئۇنى چەتئەلگە بارماي تۇرۇپمۇ چۈشىنىش ۋە ئەملى خۇلاسە چىقىرىش ئامىتىگە سازاۋەر قىلغان ئىدى، ئۇ ماتىرىيالنى كۆپ كۆرۈش ئۇسۇلى بويىچە تىل ئۆگەنگەچكە تىل ئۆگىنىش جەريانىدا ئۇنىڭدا مول قاراش شەكىللەنگەن ئىدى، شۇڭا تۇردى چەتئەلدىن چىقىش يولى ئىزدەشكە بەك قىزىقىپ كەتمەيتتى. ئۇنىڭ ئالدىن كۆرەرلىكى ئەشۇ قىممەتلىك قاراشلىرىدا گەۋدىلەندى، ئۇ تېخىمۇ چوڭ پۇرسەتنى تونۇپ يەتكەن ئىدى.

ـ جوڭگومۇ بىر چوڭ مەملىكەت ،چەتئەلدە بار نۇرغۇن نەرسىلەر جوڭگودىمۇ بار.لېكىن بۇ نوقتىنى بايقىيالمىغانلا يېرىمىز.ھەممە ئادەمگە چەتئەلگە چىقىش پۇرستى نېسىپ بولۇش ناتايىن.ئۇندىن باشقا ھازىر چەتئەلگە چىقساق غورۇرىمىز بىلەن ئەمەس بىچارە ،ھېچقانداق ئىقتىدارى يوق ھالدا چىقىپ قالىمىز.چەتئەللىكلەرگە سەت كۆرۈنۈشتىن باشقا تاللىشىمىز يوق. ياپون تىلى بىلگەنلىكىم ياپونلۇقلار ئالدىدا ھېچنىمە ئەمەس، ياپون تىلنى يەتتە ياشلىق ياپون بالىسىمۇ بىلىدۇ، مەن بىلەن رىقابەتلىشىدىغان ياپونلۇقنى يەڭگىدەك ئىقتىدارنى ئۆگىنىش پىلانىم بار .مەنمۇ چەتئەللەرگە چىقىمەن،لېكىن بىر كۈنلىرى ئىززەت ـ ئابروي بىلەن چەتئەلگە چىقىمەن .ئەشۇلار بىلەن بىر قاتاردا ئولتۇرالايدىغان بولۇپ ،ئۇلارغا ئۆزۈمنىڭ ئىقتىدارى بار بىر ئادەم ئىكەنلىكىمنى ھىس قىلدۇرۇپ ئاندىن چەتئەلگە چىقىمەن.

مۇشۇ يەردە قىستۇرۇپ ئۆتۈشكە ئەرزىيدىغان بىر ئىش تۇردى شېنجېنغا ماڭغاندا يېنىدا كۆپ يوق ئىدى.تۇردىنىڭ نۇقتىنەزىرى بويىچە تۇردى شېنجېنغا پۇل خەجلەپ راھەت كۆرگىلى ئەمەس بەلكى شېنجېنغا پۇل تاپقىلى،ئىگىلىك تىكلەش يولىنى ئۆگەنگىلى كېتىۋاتاتتى.شۇڭا ئۇ قەستەن يېنىغا جىق پۇل سېلىۋالمىغان ،قۇرۇق قول شېنجېنغا بېرىپ ،شېنجېندىكى بارلىق ئىمكانىيەتلەرنى ئۆز تۇيغۇسى ئارقىلىق تەجرىبە قىلىپ كۆرمەكچى بولغان ئىدى.تۇردىدىكى غەيرى مىجەزلەردىن بىرسى دەل مانا مۇشۇنداق نوقتىلارنى ئۆز ئىپادىسىنى تاپاتتى.تۇردى ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ياردىمى ئارقىلىق ئىگىلىك تىكلىمەك بولغانلار بىلەن نامرات يەردە پۇل يىغىپ ،باي يەرگە مەبلەغ سېلىش نىيىتىدە بېلىگە پۇل تۈگۈپ چوڭ شەھەرلەرگە ئۈسسۈپ كىرىدىغانلارغا باشقىچە كۆزدە قارايتتى.قىسقىسى ئۇلارنى مەنسىتمىگۈسى كېلەتتى.قۇرۇق قول ئىگىلىك تىكلەش تۇردى ئەڭ چوقۇنىدىغان ئىگىلىك تىكلەش ئۇسۇلى ئىدى.

دېگەندەك تۇردى شېنجېنغا كېتىپ ئىككى يىلدىن كېيىن كېچە سائەت بىر بولغاندا تېلېپونۇم جىرىڭلىدى.مەن ئەنسىزلىك بىلەن تېلېپوننى ئالدىم.

ـ مەن تۇردى،كېچىدە خاتىرجەملىكىڭىزنى بۇزۇپ قويدۇم.مەن ھازىر شياڭگاڭدا ،ياپونىيەگە بېرىش ئالدىدا تۇرىۋاتىمەن.بۈگۈن مېنىڭ ئابروي بىلەن چەتئەلگە چىقىش چۈشۈم ئەمەلگە ئاشتى.مەن ئىشلەيدىغان شىركەت مېنى ياپونغا بېرىپ ئارام ئېلىپ كېلىشكە ئورۇنلاشتۇردى.دوستۇم،مەن ئۈچۈن خوشال بولۇڭ.

بۇ بىر خوش خەۋەر ئىدى.مەن ھەقىقەتەن دوستۇمنىڭ بۇ مۇۋاپىقىيىتىدىن شاتلاندىم.ئىككىمىز تېلېپوندا خېلى ئۇزۇن مۇڭداشتۇق.تۇردى شياڭگاڭ شەھرىدىكى بىر مېھمانخانىدىن تېلېپون ئۇرغان،شاتلىقنى مەن بىلەن ئورتاقلاشقۇسى كەلگەن ئىدى.ئۇ شياڭگاڭدا بىر كېچە قونۇپ ئەتىسى ئەتىگەندە ياپونىيەگە بارىدىغان ئايروپىلانغا ئولتۇرۇپ ئانا ۋەتىنىدىن ئايرىلاتتى.مەن تۇردىنى بۇرۇنراق ئارام ئېلىشقا دەۋەت قىلىپ خوشلاشتۇق.

تۇردى شېنجېنغا قاراپ ماڭدى.ئۇ مەن بىلەن خوشلىشىپ پويىز ئىستانسىسى تەرەپكە قارىپ ماڭغاندا مەن ئۇنىڭ تاللىشىغا ھۆرمەت قىلىشىنىڭ زۆرۈرلىكىنى ھىس قىلىپ قالدىم.چۈنكى شۇ چاغدىكى جوڭگونىڭ ۋەزىيىتىدىن قارىغاندا شېنجېن شەھرى جوڭگونىڭ ئىسلاھات ۋە ئىشىكنى ئېچىۋېتىشىنىڭ كۆزنىكى بولۇپ قالغان ئىدى.قىسقىسى ئىقتىسادقا مۇناسىۋەتلىك سىياسەتلەر ئەڭ ئاۋال شېنجېندا يولغا قويۇلۇپ ئاندىن دۆلەتنىڭ باشقا جايلىرىغا كېڭەيتىلەتتى.چەتئەلنىڭ ئىقتىساد ۋە بازارغا ئائىت تۈزۈملىرى(ئالدى بىلەن) ئەڭ مۇشۇ جايدا سىناق قىلىناتتى.مەلۇم نوقتىدىن ئېيتقاندا جوڭگودىكى بازار ئىگىلىكىنىڭ ئويۇن پرىنسىپلىرى ئاۋال شېنجېندا يولغا قويۇلۇپ ئاندىن دۆلەتنىڭ باشقا جايلىرىغا كېڭىيەتتى.سىز ئۆرۈمچىدە تۇرۇپ ئىگىلىك تىكلەش يولىدا باش قاتۇرۇپ يۈرگەندە شېنجېندا ياشاپ باققان بىرسى شېنجېندا ھەممە ئادەمگە تونۇش بولۇپ كەتكەن ئىگىلىك تىكلەشنىڭ مەلۇم بىر تۈرىنى شىنجاڭغا ئېلىپ كىرسە ئۇ ئۆرۈمچىدە يېڭىلىق بولۇپ قالاتتى.قىسقىسى ئۆرۈمچى بىلەن شېنجېن ئارىلىقىدا ئەنە شۇنداق ئىلغار ۋە قالاقلىق ۋە تەپەككۇر بوشلۇقى شەكىللىنىپ قالغان ئىدى.

مەن ئالى مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چاغلاردا دېڭ شياپىڭنىڭ 1992 ـ يىلى جەنۇبنى كۆزدىن كەچۈرگەندە دېڭ شياۋپىڭنىڭ ھەممە سۆزىگە دىققەت قىلغان ،بولۇپمۇ بىر قىسىم رايونلارنى ئاۋال تەرەققى قىلدۇرۇش ،بىر قىسىم كىشىلەرنى ئاۋال بېيىتىش دېگەن يوليورۇقلىرى ھەققىدە ئۇزۇن مەزگىلگىچە ئويلانغان ئىدىم.ھەتتا شۇ چاغدا بىزگە سوتسىيالىستىك قۇرۇلۇش دەرسى بېرىدىغان ئوقۇتقۇچى بىلەن مۇشۇ ھەقتە مۇنازىرىلىشىپ قالغان ئىدىم.

ـ مۇئەللىم ، ـ دېگەن ئىدىم مەن، ـ بىر قىسىم رايونلارنى ئاۋال تەرەققى قىلدۇرۇش ،بىر قىسىم كىشىلەرنى ئاۋال بېيىتىش دېگەن گەپنى چۈشەندۈرۈپ قويغان بولسىلا.

مۇئەللىم خېلى ئۇزاق ئويلانغاندىن كېيىن تېڭىرقاپ تۇرۇپ قالدى.

ـ ئاۋال تەرەققى قىلدىغان بىر قىسىم رايونلار دېگىنىز بويىى رايونلىرىنى كۆرستەمدۇ؟ ـ دەپ سورىدىم يەنە.

ـ شۇنداق ، ـ دەپ جاۋاپ بەردى مۇئەللىم.

ـ ئۇنداقتا بۇ گەپتىن دېڭىزغا قانچە يىراق بولساڭ شۇنچە كېيىن تەرەققى قىلىسەن دېگەن مەنە چىقامدۇ ، ـ دەپ سورىدىم مەن تېخىمۇ ئىچكىرلەپ.

ـ بۇنداق دېسەڭ قانداق بولىدۇ؟ ـ دىدى ئوقۇتقۇچى گاڭگىراپ.

ـ بۇ گەپتە دەل شۇنداق مەنە بار.لوگىكا نوقتىسىدىن شۇنداق ، ـ دەپ تالاشتىم مەن. ـ دېڭىز بويىى رايونلىرىنى ئاۋال تەرەققى قىلدۇرۇش دېگەنلىك دېڭىزغا قانچە يېقىن بولسا شۇنچە ئاۋال تەرەققى قىلىدۇ ،دېڭىزغا يىراق بولغانسىرى كېيىن تەرەققى قىلىدۇ دېگەنلىكقۇ.

كېيىن مۇئەللىم سوئاللىرىمغا جاۋاپ بېرىشنى خالىماي قويدى.مەن مۇئەللىمدىن تېخىمۇ ئىچكىرلەپ ئاۋال بېيىيدىغانلار قاتارىدا مەن بارمۇ يوقمۇ؟ قانداق كىشىلەر ئاۋال بېيىيدۇ؟ دېڭىز بويىى رايونلىرىدىكى كىشىلەر ئاۋال

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

بېيىپ ،دېڭىزدىن يىراق كىشىلەر كېيىن بېيىمدۇ دېگەن سوئاللارنى سورىماقچى ئىدىم. لېكىن سورىيالمىدىم. كېيىن بۇ ھەقتە نۇرغۇن ئويلاندىم،ماتېرىيال كۆردۈم،ئىقتىسادقا ئائىت قوللانمىلاردىن گېپىمگە جاۋاپ ئىزدىدىم. ئەڭ ئاخىرى مۇشۇ ھەقتىكى ئويلىنىشلىرىمنى بىر پارچە ماقالە قىلىپ چىقىپ 《ئىچىدە ۋە سىرتىدا 》 دەپ نام قويۇپ مەتبۇئاتقا تەكلەپ كۆردۈم،ئاخىرى بۇ ماقالەم شىنجاڭ ياشلىرى ژورنىلىدا 2009 ـ يىلى يازدا ئامما بىلەن ئۇچراشتى.

قىسقىسى شېنجېن دۇنيادىكى پىشقان ئەڭ چوڭ بازار شىياڭگاڭ پورتىنىڭ يېنىغا جايلاشقان ئىدى. ھۆكۈمەت شېنجېننى مۇشۇ ئەۋزەللىككە ئاساسەن ئىقتىسادى ئالاھىدە رايون قىلىپ قۇرۇپ چىققان ئىدى. مەقسەد شىياڭگاڭدىن ئىبارەت چوڭ بازاردىن مەغلەغ جەلىپ قىلىش ،ئەڭ مۇھىمى شىياڭگاڭدىن ئىبارەت پىشقان بازاردىن بازار ئىگىلىكىنىڭ ئويۇن پىرىنسىپلىرىنى ئىگەللەش ئىدى. شۇڭا شىياڭگاڭدا بارلىققا كەلگەن ياكى شىياڭگاڭدا بار ئويۇن پىرىنسىپلىرى ناھايىتى تېزلا شېنجېندا پەيدا بولاتتى. ئاندىن جوڭگونىڭ باشقا جايلىرىغا تارقىلاتتى. مەبلەغ سالىدىغان تۈرلەردىن تارتىپ ،ئىگىلىك تىكلەشكە مۇناسىۋەتلىك يېڭى شەيئىلەرنىڭ ھەممىسى ئاۋال شېنجېندا پەيدا بولۇپ ئاندىن جوڭگونىڭ باشقا جايلىرىغا تارقىلاتتى. شۇ سەۋەپتىنمۇ شېنجېن ئىگىلىك تىكلىگۈچىلەر ماھارەت ئىگەللەيدىغان مەكتەپكە ئايلىنىپ قالغان ئىدى.

قىسقىسى بىر مەزگىل شېنجېندا ياشاپ بېقىش ،شېنجېننى كۆزىتىش ئىگىلىك تىكلىگۈچىلەرنى پۇرسەت ۋە يېڭى تەپەككۇر مۇھىتى بىلەن تەمىنلەيتتى. ئۇلار شېنجېندا ئۆگەنگەنلىرىنى تېخى بەك تەرەققى قىلىپ كەتمىگەن رايونلارغا كېلىپ ئومۇملاشتۇرسا ناھايىتى تېزلا گۈللىنىپ كېتەلەيتتى.

قارىغاندا تۇردى دەل مانا مۇشۇ مەقسەدنى كۆزلىگەندەك قىلاتتى. كېيىنكى ئەمەلىيەت مېنىڭ خاتالاشمىغانلىغانلىقىمنى ئىسپاتلىدى. تۇردى شېنجېنغا ئاشۇ مەقسەتتە بېرىپلا قالماي ئۆزىنىڭ يەتمەكچى بولغان مەقسىتىگە باشقا ئۇسۇل بىلەن يەتكەن ئىدى.

ـ مەلۇم نوقتىدىن ئېيتقاندا شېنجېن ئىقتىسادتىكى بىر چوقا. بۇ چوققىنىڭ ئەڭ ئۇستىگە چىقىپ قاراپ باققاندا ئاندىن نىمىنىڭ ئىقتىسادتىكى ئويۇن پىرىنسىپى ئىكەنلىكىنى تېخىمۇ ئېنىق بىلىۋالغىلى بولۇشى مۇمكىن. مەن دەل مۇشۇ ئويدا شېنجېنغا كېلىشنى قارار قىلدىم، ـ دېدى تۇردى خېلى مەزگىلدىن كېيىن.

تۇردىنىڭ نېمە ئويلاۋاتقانلىقى ئەمدى ئايان بولۇشقا باشلىغان ئىدى. ئەلۋەتتە ،ھاياتىنى پىلانلىق ئورۇنلاشتۇرىدىغان تۇردى كەبى ئادەملەر ئۈچۈن ئېيتقاندا ئۇلارنىڭ زادى نېمە ئويلايدىغانلىقىنى بىلمەك ئۇنچە ئوڭاي ئەمەس. چۈنكى ئۇلارنىڭ ئەڭ ئاخىرقى مەقسىتى نۇرغۇن مەقسەتلەرنىڭ ئاستىغا يوشۇرۇپ قويۇلغان بولىدۇ. ئۇلار ئىمكان بار ئۆز مەقسىتىنى يوشۇرۇپ ،شەرقتىن شەپە بېرىپ ،غەرپتىن ھۇجۇم قىلىشنى ،ئويلىمىغان يەردىن چىقىپ غەلبە قىلىشنى ياخشى كۆرىدۇ. شۇڭا مېنىڭ بۇ يەردە ئوتتۇرىغا قويغان تۇردىنىڭ نېمە ئويلاۋاتقانلىقى ئايان بولۇشقا باشلىدى دېگەن گېپىنى تۇردىنىڭ چەتئەلگە چىقىپ ئوقۇماي ئۇ بۇ يەرلەردە سەرگەردان بولۇپ يۈرىشىنىڭ مەقسىدى ئىگىلىك تىكلەش ئىكەن دەپ چۈشەنسەك تېخىمۇ توغرا بولىدۇ. ئۇ قانداقراق بىر ئىگىلىك تىكلىمەكچى بۇ تېخى ئېنىق ئەمەس. ئەڭ ئاخىرى نېمە مەقسەتكە يەتمەكچى بۇ نوقتا تېخىمۇ گۇڭگا .لېكىن تۇردى ئۆز قىممىتىنى ئىسپاتلاشنىڭ يولىنى ئىگىلىك تىكلەش دەپ مۇقىملاشتۇرغان ئىدى. قۇرۇق قول ئىگىلىك تىكلەشنى ئۆزىنىڭ چىقىش يولى قىلىپ تاللىغان ،شېنجېننى تۇنجى قەدەمنى ئالىدىغان پەلەمپەي قىلىپ بېكىتكەن ئىدى. بۇنداق تاللاش ئۇنىڭ تەپەككۇر شەكلىگە ماس كېلەتتى. دۇنيانىڭ ئىقتىسادى قانۇنىيەتلىرىگە ئائىت ئەڭ يېڭى ئويۇن پىرىنسىپلىرى ئوينىلىپ تۇرىدىغان شېنجېن شەھرى جوڭگودىن ئىبارەت ئەڭ تېز تەرەققى قىلىۋاتقان دۇنيادىكى ئەڭ چوڭ ئىقتىسادى گەۋدىنىڭ كۆزنىكى ئىدى.

مېنى ھېچكىم خىزمەتتىن ھەيدەپ باقمىدى،مەن ئۇلارنىڭ يالۋۇرىشىغا قارىماي خىزمىتىمدىن ئىستىپا بەردىم.

خىزمەت ،ئىدارە ھەققىدە گەپ بولۇپ قالغاندا تۇردى 《مەن ھازىرغا قەدەر نۇرغۇن ئورۇندا خىزمەت قىلىپ باقتىم،لېكىن ھېچكىم مېنى ئىش ئورنۇمدىن قالدۇرۇپ باقمىدى. ئەكسىچە يالۋۇرىشىغا قارىماي ئۇلارنى شاللاپ تاشلىدىم. ئۇلارنى مېنى ئىشلىتىش ھوقۇقىدىن مەھرۇم قىلدىم》 دەپ ماختىنىپ قويىدۇ.

تۇردىنىڭ بۇگەپلىرىگە ئۆزىگە بولغان چوڭقۇر ئىشەنچ يوشۇرۇلغان. ھەقىقەتەن تەرەققىي قىلىۋاتقان بىر شىركەت ياكى ئىدارە ئۈچۈن ئېيتقاندا ئۆزىنىڭ ئەڭ سەرخىل بىر ئەزاسىدىن ئايرىلىپ قېلىش تولدۇرغىلى بولمايدىغان زىيان. لېكىن كىمنىڭ قانچىلىك ئىقتىدارى بارلىقىنى ئايرىپ كەتكىلى بولمايدىغان،ئىقتىساسلىقلارنىڭ رولى تېخى بەك جارى بولۇپ كەتمىگەن ئىدارە ـ ئورگان ۋە شىركەتلەردە ئىشلەيدىغان ئادەملەر ئۈچۈن ئېيتقاندا تۇردىنىڭ بۇ گېپىنىڭ مەنىسىگە يەتمەك ئۇنچە ئوڭاي ئەمەس. ھازىرمۇ نۇرغۇن ئىدارىلەردە موللا جىق ،قوي ھارام

بولۇپ كېتىۋاتىدۇ.ھەتتا بەزى شاللاش مېخانىزمى يوق ئىدارىلەردە لاياقەتسىز رەھبەرلەر مەلۇم ئارقا تىرىكى ياكى قېلىنلىق ئىلمىنىڭ مۇناسىۋەتشۇناسلىققا ئائىت بەزى ماھارەتلىرىنى ياخشى ئىگەللىگەنلىكى تۈپەيلىدىن نۇرغۇن ئىقتىساسلىقلارغا يول بەرمەي ئۇلارنىڭ يولىنى توسۇپ تۇرىۋاتىدۇ.لېكىن شىنجاڭدا تۇردىنىڭ بۆگېپىنى چۈشىنەلەيدىغانلار يوق ئەمەس. ئارىمىزدا تۇردىغا ئوخشاش ئىدارە ۋە شىركەت تاللاپ يۈرگەن،ئەڭ ئاخىرى ئۆزى ئىشلىگەن ئورۇنلاردىن كۆڭلى سۇ ئىچمەي ئۆزى ئۆزىگە خىزمەت ئورنى يارىتىپ يۈرگەن ئىقتىساس ئىگىلىرىمۇ خېلى بار.بۇ بىر ياخشى يۈزلىنىش.لېكىن نۇرغۇن ئىقتىساس ئىگىسىدە تۇردىغا ئوخشاش ئۆزى ئۈچۈن ئىش ئورنى يارىتىش ئىقتىدارى بولۇشى ناتايىن.يەنە نۇرغۇن ئىقتىساس ئىگىسى ئۆزى ئۈچۈن ئىش ئورنى يارىتىمەن دەپ نۇرغۇن قىممەتلىك ۋاقتىنى ئىگىلىك تىكلەش ئۈچۈن سەرپ قىلىۋېتىشى مۇمكىن.ناۋادا ئەشۇ ئىقتىساس ئىگىلىرىگە ئۆز ئىقتىدارىنى جارى قىلدۇرالايدىغان ئىش ئورۇنلىرى ھازىرلانغان بولسىچۇ؟ بەلكىم ئىقتىساس ئىگىلىرىنىڭ زېھنى مۆھتىنى ئۆزگەرتىشكە سەرپ بولماي بىۋاستە ئۆز كەسپىگە قارىتىلىپ نۇرغۇن نەتىجىلەرنىڭ يارىتىلىش ۋاقتى ئالدىغا سۈرۈلگەن بولاتتى.ئۇندىن باشقا ھەممە ئىقتىساس ئىگىسىدە ئىگىلىك يارىتىش ئىقتىدارى بولىدۇ دەپ قاراشمۇ ئىلمىيلىك ئەمەس.

ئامال قانچە،شۇڭا بۈگۈنكى كۈندە نۇرغۇن ئىقتىساس ئىگىسىنىڭ تۇتقان يولى شارائىت بار بولسا قەدىرلەش ،شارائىت بولمىسا يارىتىش ،يول يوق يەردە يول ئېچىپ ئىلگىرلەش.بۇ بىر ياخشىلىقمۇ ياكى يامانلىقمۇ ؟ئادەمنى چوڭقۇر ئويغا سالىدۇ.لېكىن جەمىيەت مانا مۇشۇنداق قۇربان بېرىش روھى ئادەملەر تۈپەيلىدىن تەرەققىي قىلىدۇ .ئىلگىرلەيدۇ.ئۆي كونىراپ قالسا ياكى ئىشلىتىش ئۇنىمدە مەسىلە بارلىقى سېزىلسە بەزى ئۆي ئىگىلىرى قىلچە ئىككىلەنمەي ئۆينى قايتىدىن سالىدۇ.بەزى ئۆي ئىگىلىرى تۆكىنى يېتىشىغا سىلاپ يەنە شۇ مۆھىت ئىچىدە ماسلىشىپ ياشاشنىڭ يولىنى ئىزدەيدۇ.قايسى يولنى تاللاش ئادەمنىڭ دىتىغا باغلىق خالاس.

تۇردىنىڭ خىزمىتىدىن ئىستىپا بېرىش تارىخى خېلى بار.لېكىن بۇ تارىخلارنىڭ ئىچىدە تىلغا ئېلىشقا ئەرزىيدىغىنى شېنجېندىكى بىر ياپونىيە شىركىتىدىن ئىستىپا بېرىش جەريانى.

تۇردى **1997**-يىلى شېنجېنغا بېرىپ ئانچە ئۇزۇن ئۆتمەي ئۆزىنىڭ راۋان ياپون تىلى ئىقتىدارى ۋە ئالى مەكتەپتە ئۆگەنگەن ئېلېكتىرگە ئائىت بىلىملىرىگە تايىنىپ ياپونىيەنىڭ بىر سائەت شىركىتىنىڭ شېنجېندىكى شۆبىسىدىن خىزمەت تاپتى.نۇرغۇن ئۇيغۇر شېنجېنغا بېرىپ تەرجىمانلىق،چەتئەللىكلەرگە مال سېتىۋېلىشقا ياردەملىشىش ،شېنجېننىڭ ئەرزان ئېلېكترونلۇق بۇيۇملىرىنى شىنجاڭغا يۆتكەپ ئوتتۇرىدىن پايدا ئېلىش يولىغا ماڭغان بولسىمۇ تۇردى ئۇلارنىڭ بۇ يولدا مېڭىشىنى خالىمىدى.ئۇ ياپونىيەنىڭ شىركىتىگە ئىنتىھان بېرىپ نۇرغۇن رىقابەتچى ئىچىدىن ئۇزۇپ چىقىپ خىزمەتكە كىرىشتى.لېكىن باشقا نۇرغۇن شېنجېنغا ئېقىپ كىرگەن ئىشلەمچىدەك قارا ئىش قىلمىدى.بىز مەزگىل تېخنىكىلىق ئىشلارنى ئىشلىگەندىن كېيىن باشقۇرغۇچىلىققا كۆتۈرۈلدى.تۇردىنىڭ ئەستايىدىللىقى،كەسپكە پىششىقلىقى ناھايىتى تېزلا سامان ئىچىدىن داننى بايقاشقا ماھىر ياپونىيە تەرەپ باشقۇرغۇچىلىنىڭ نەزىرىنىڭ سىرتىدا قالمىدى.ئۇلار تۇردىنىڭ ئىقتىدارىنىڭ خېلى ئىشلارنى قىلىشقا يېتىدىغانلىقىنى بايقاپ ئۇنى قازدى.تۇردىنىڭ گېپى بويىچە ئېيتقاندا قېزىش ئەمەس تۇردىنىڭ بارلىق ئىقتىدارلىرىنى سۈت كالىسىنى ساغقاندەك سېغىشقا باشلىدى.سوتسىيالىستىك تۈزۈمدىكى جوڭگونىڭ كارخانىسىدا ئىشلەش تارىخى بار تۇردى ئەمدى كاپىتالىستىك دۆلەتنىڭ باشقۇرىشىدىكى كارخانىدا كاپىتالىستلارنىڭ ئادەمنى قانداق ئىشلىتىدىغانلىقىنىڭ تەمىنى تېتىشقا باشلىدى.

-ئۇلار تېخنىكىغا ماھىر بولۇپ قالماي ئادەم ئىشلىتىشكە ،ئادەمدىن ئۆزى بەرگەن ھەقتىن نەچچە ھەسسە ئېشىپ كەتكۈدەك قىممەت يۇلىۋېلىشقىمۇ ماھىر ئېكەن.مەن ئۇلارنىڭ زاۋۇتىدا باشقۇرغۇچى بولۇپ ئىشلەش جەريانىدا كاپىتالىزىم تۈزۈمىنىڭ ئادەمنىڭ يىلىكىنى شوراش ئىقتىدارى –توغرىسىنى ئېيتقاندا كاپىتالىستلارنىڭ ئادەمنىڭ يىلىكىنى قانداق شوراپ ،قانداق مەززە قىلىش ئىقتىدارىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم ، -دەيدۇ تۇردى ئۆزىنىڭ شۇ چاغدىكى تارىخى ھەققىدە گەپ بولغاندا.

لېكىن تۇردى جاپاغا چىدىدى.سەندە ئۇلاردىن ئېشىپ چۈشكىدەك ئەۋزەللىك ياكى ئۇلارنى ئىشلىتىش ئىقتىدارى بولمىغان ئىكەن چىداش كېرەك.لېكىن جاپا-مۇشاقەت تۇردىنىڭ روھىنى سۇندۇرالمىدى.ئەكسىچە تۇردىنى تېخىمۇ قەيسەر ۋە ئۈمىدلىك قىلىپ چېنىقتۇردى.تۇردى شىركەتنىڭ زاۋۇتىنىڭ ئاساسىي قاتلىمىنى بىر-بىرلەپ كۆزىتىش ئارقىلىق ئۇلارنىڭ ئادەم ئىشلىتىش،ئەمگەك سىجىللىقىنى ئاشۇرۇش پىرىنسىپىنى بىر-بىرلەپ كۆڭلىگە پۈكتى.لېكىن ئۇ بۇ شىركەتتىمۇ ئاران بىر يىل ئىشلىدى.بىر يىلغا يېقىن ۋاقىت ئىچىدە ئۆزىنىڭ بۇ شىركەتنىڭ ئىشلەش پىرىنسىپىنى ئاساسەن ئىگەللەپ بولغانلىقىنى ھىس قىلدى.ئەمدى ئۇ شىركەتتە ئىشلەپ داۋاملىق ۋاقتىنى زايە قىلىپ يۈرسە بولمايتتى.ئۇ يەنە يېڭى نەرسىلەرنى ئۆگىنىشى ،بىرمۇنۇتمۇ ۋاقتىنى بىكارغا

ئۆتكۈزمەسلىكى كېرەك ئىدى. ۋاقىت ئادەمنى ساقلاپ تۇرمايتتى. ئۇ قانچە كېچىكسە ئۇنىڭ كەلگۈسى تىكلىمەكچى بولغان ئىگىلىكىنىڭ ئۇلى شۇنچە كېيىن قويۇلاتتى.

تۇردى كەسكىنلىك بىلەن بۇ شىركەتتىكى خىزمىتىدىن ئىستىپا بەردى. ئۇنىڭ بىر ئوبدان باشقۇرۇش خىزمىتىدىن ئىستىپا بەرگەنلىكى ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئىشلەۋاتقان جوڭگو تەرەپ خىزمەتچىللىرىنى ھەيران قالدۇردى. ياپون تەرەپ خىزمەتچىلىرى بولسا ھەي دەپلا قېلىشتى. ئۇلار بىر ئىقتىساس ئىگىسىنىڭ قولدىن چىقىپ كەتكەنلىكىدىن ھەسرەت چېكىۋاتاتتى. ياپونلۇقلار بىلەن ئوخشاش ئىش ئۈنۈمىگە ئېگە، لېكىن جوڭگولۇقلاردەك ئىش ھەققى ئالىدىغان بۇنداق ئىقتىساس ئىگىسى ھەقىقەتەن كەم تېپىلاتتى. ئۇلار تۇردىنىڭ تەمىناتىنى ياخشىلاش، مائاشىنى ئۆستۈرۈپ بېرىش ھەققىدە ۋەدە بەردى، لېكىن تۇردى ئۇلارنىڭ ۋەدىسىنى چىرايلىق رەت قىلدى. ياپونىيەلىكلەرمۇ بۇ خىل تەپەككۇر شەكلى بىلەن بۇنداق بىر ئىقتىساس ئىگىسىنى بوگون تۇتۇپ قالغىلى بولسىمۇ ئەتە تۇتۇپ قالغىلى بولمايدىغانلىقىنى، ئۇنىڭغا پەرۋاز قىلىدىغان ئۆزىگە خاس بوشلۇق لازىملىقىنى ھىس قىلىپ تۇردىنى ناھايىتى چىرايلىق ئۇزىتىپ قويدى.

تۇردى ئىشلىگەن بۇ شىركەتنىڭ تولۇق ئىسمى شېنجېن يوەنلەي ئېلېكترون چەكلىك شىركىتى. تۇردىنىڭ ئۇستىگە ئالغان ۋەزىپىسى تام ياكى ئۇستەل سائەتنىڭ مەركىزى توچكىسى بۆلىمىنىڭ مۇدىرى. ئۇيغۇرغا چۈشىنىشلىك تىل بىلەن ئېيتقاندا ياپونىيەنىڭ سېيكو ماركىلىق سائىتىنىڭ جوڭگودىكى زاۋۇتىنىڭ سائەتنىڭ مەركىزى توچكىسى بۆلىمىنىڭ مۇدىرى.

تۇردى بۇ شىركەتتىن چىقىپ كەتكەندىن كېيىن ئۆزىنى دەسىەپ كۆرۈش بىلەن بىرگە ئەمدى بۇندىن كېيىن قانداق قىلىش، قەيەردە ئىشلەش، نېمە ئۆگىنىش ھەققىدە ئويلاندى، دەل شۇچاغدا ئۇنى 1998-يىلى 2-ئايدا ئۇنى شېنجېندىكى داڭلىق شىركەتلەرنىڭ بىرى شىمال شىركىتىنىڭ سودا بۆلىمى خىزمەتكە تەكلىپ قىلدى. تۇردى باش لېدىر يارده مچىسى بولۇپ بۇ شىركەتكە ئىشقا چۈشتى. بۇ شىركەتتە خەلقارا سودا، مەبلەغ سېلىشقا ئائىت بىلىملەرنى ئۆگەندى. لېكىن ئۇ بۇ شىركەتتە ئاران بەش ئاي ئىشلەپ، بۇ خىزمەتتىنمۇ ئىستىپا بېرىپ، 1998-يىلى ئەسىر يېتىپ كېلىۋاتاتتى. تۇردىنىڭ يېشىمۇ ئوتتۇرغا يېقىنلاشقان ئىدى. ئەمدى تۇردى خەقلەرگە ئىشلەپ يۈرۈۋەرسە بولمايتتى. ئۈرۈمچىدىكى ۋاقىتتا مەن ئۇنىڭغا مەشھۇر ئۆزبەك شائىرى مۇھەممەت سالىھنىڭ 30 ياش ھەققىدىكى بىر شېئىرنى ئوقۇپ بەرگەن ئىدىم. شېئىردا 30 ياش بىر ئەرنىڭ قەد كۆتىرىدىغان دەۋرى ئىكەنلىكى ئەسكەرتىلىپ، 30 ياشتا خوتۇن ئالالمىغان ئادەم خوتۇن ئالمىسىمۇ بولىدۇ، چۈنكى ئۇ ئەمدى خوتۇننىڭ خۇۋلىقىنى ھىس قىلالمايدۇ، 30 ياشقىچە ئۆي سالالمىغان ئادەم ئۆي سالمىسىمۇ بولىدۇ، تالادا يۈرۈپ قالغان ئۆمرىنى ئۆتكۈزەلەيدۇ دېگەندەك كۆز قاراشلارنى ئوتتۇرىغا قويغاتتى. بۇ شېئىر ماڭا بەكمۇ ياقاتتى. مەن شۇ يىللاردا 30 ياشنى ھاياتىمدىكى بىر دەۋر بۆلگۈچ يىل دەپ قارىغان ئىدىم. مۇھەممەت سالىھنىڭ بۇ كۆز قارىشى مۇتېپەككۇر كوڭزىنىڭ ئوتتۇز ياش ئەر -ئەر بولىدىغان دەۋر دېگەن كۆز قارىشىغا ماس كېلەتتى.

لېيۇ شىركىتىنىڭ يۇقۇرى قاتلام باشقۇرغۇچىلىرى تۇردىنى تۇتۇپ قېلىش ئۈچۈن خېلى كۈچ سەرپ قىلدى. چۈنكى تۇردى بۇ شىركەتتە بىلمىگەنلىرىنى ئۆگەندى، ھازىرقى دۇنيادا ئەڭ ئىلغار ئۆگىنىش خىزمەت جەريانىدا ئۆگىنىش ئىدى، لېكىن ئۇ شىركەتتىن ئالغانلىرىغا قارىغاندا شىركەتكە بېغىشلىغانلىرى كۆپ ئىدى، ئىقتىسادى جەھەتتىكى ئەركەك ئەشۇنداق ياشاش كېرەك ئىدى. شىركەتتىكى ئۇنىڭغا مەسئۇل باشقۇرغۇچىلار ئاشۇنداق قارايتتى، تۇردى تېزلا تەرەققى قىلىپ تېخىمۇ كۆپ مۇۋە بېرىش ئالدىدا تۇراتتى. تۇردى بىلەن يېقىن ئۆتكەن بىر نەچچە ياپون تەرەپ خادىمى تۇردىنى ئۇزۇلدۇرمەي مېھمانغا چاقىرىپ، تۇردىغا مۇشۇ شىركەتتە داۋاملىق ئىشلەشنىڭ ئىستىقبالىنى ئېزىپ ئىچۈردى. تۇردىنى نەچچە قېتىم ياپونىيەگە يېغىن ۋە ئارام ئېلىشقا ئەۋەتكەنلىكىنى، بۇنداق پۇرسەتنىڭ بۇندىن كېيىن ناھايىتى كۆپ ئىكەنلىكىنى ئەسكەرتتى. لېكىن تۇردى قارارىدىن قەتئىي يانمىدى. ئەلۋەتتە، تۇردى ئىستىپا بېرىشتە مەن ئەمدى ئىشلىمەيمەن دەپ ئەمەس بەلكى ئۆزىنىڭ ئىشلىيەلمەسلىكىنىڭ سەۋەبىنى ئىلمىي يوللار بىلەن چۈشەندۇردى. ياپونىيە تەرەپ خادىملىرى ئاخىرى تۇردىنىڭ قارارىغا ھۆرمەت قىلىشنى لايىق تېپىپ ئۇنى ھەشەمەت بىلەن ئۇزىتىپ قويدى. تۇردىغا ياخشى تىلەكلەرنى بىلدۈردى. ئەمدى بىر شىركەتتە ئىشلىيەلمىسىمۇ دوستلۇقنىڭ ئۈزۈلمەيدىغانلىقىنى، تۇردىنىڭ شىركەتكە قوشقان تۆھپىسىنىڭ ئۇنتۇلمايدىغانلىقىنى قايتا-قايتا ئەسكەرتتى.

ئەمدى تۇردى داۋاملىق باشقىلار ئۈچۈن ئىشلەۋەرسە بولمايتتى. ئۇ ئۇزاق ئويلىنىش ۋە بازار تەكشۈرۈش ئارقىلىق ئاخىرى «شېنجېن لەتىپ سودا چەكلىك شىركىتى» نى تىزىمغا ئالدۇردى. ئەمدى ئۇنىڭ مۇستەقىل، ئۆزىگە خاس ئىشى بولدى. ئۇ مۇستەقىل خوجايىن سۈپىتىدە سودا قىلىشقا كىرىشتى. بۇ 2000-يىلى 11-ئايلار ئىدى. تۇردى 2002-يىلغىچە لەتىپ سودا شىركىتىنى ئاساس قىلىپ سودىسىنى قانات يايدۇردى. ئېلېكترونلۇن

مەھسۇلاتلار سودىسىدىن تارتىپ ھەرخىل تاشقى سودىلارغىچە ئارىلاشتى. ھەتتا تۈركمەنىستان ، ئىراندىن دېڭىز يولى ئارقىلىق تېرە يۆتكىدى. تۈركىيەدىن گۆلە يۆتكىدى. ئىشلىرى كىچىكلىكتىن چوڭايدى، تەرەققى قىلدى.

2002 ـ يىلىغا كەلگەندە تۇردى دەل ئوتتۇز ياشقا كىردى. گەرچە ئۇ شىركەت قۇرغان بولسىمۇ لېكىن تېخى ئۆيلەنمىگەن، ئۆزىگە خاس ماكانغا ئىگە بولمىغان ئىدى. مۇھەممەت سالىھنىڭ شېئىرىنىڭ مەزمۇنى بويىچە ئۇ ئۆيلىنىشنى بۇ يىلدىن كېچىكتۈرۈپ قويسا بولمايتتى. كەسپىي مۇۋاپىقىيەت ھوزۇرى بىلەن ئائىلىنىڭ ھوزۇرىنى بىر ـ بىرىگە سېلىشتۇرۇشقا بولمايتتى. شۇڭا ئۇ كەسكىنلىك بىلەن شېنجېندىكى گۈللىنىشكە باشلىغان ئىگىلىكنى تاشلاپ ئۈرۈمچىگە قايتىپ كەلدى ۋە شېنجېندىكى چاغدا تونۇشقان، كۆڭۈل بېرىشكەن ، بىر ـ بىرىنى چۈشىنىشكەن، ئۆزىنىڭ ئىشلىرىنى قوللايدىغان سۆيگەن قىزى مەريەم بىلەن توي قىلدى.

ئەمدى تۇردى ئائىلىگە ئىگە بولغان ئىدى. ئىلگىرىكىدەك ھەممە يەردە چېپىپ يۈرسە بولمايتتى. غالىپ كىشىلەرنىڭ ئورتاق ئالاھىدىلىكى مەسئۇلىيەتچان بولىدۇ، قىلغانكى ئىشقا مەسئۇل بولىدۇ، شۇڭا ئىشلارمۇ ئۇلارغا مەسئۇل بولىدۇ، ئۇ ئائىلە قۇرۇشتىن ئىبارەت يېڭى بىر مۇساپىدىمۇ مەسئۇلىيەتچانلىقىنى ئىپادىلىدى، ئۇنىڭ تۇرمۇش رىتىمى ئۆزگەردى، ئۇ بۇرۇن كۈندۈلۈك ئىشلىرىنى پۇل تېپىش، سودا تىجارەتتىن ئىبارەت بىرلا مەقسەتكە بويسۇندۇرۇپ ئورۇنلاشتۇراتتى، ئەمدى ئائىلىسىگە مەسئۇل بولۇشى، ئۆزىگە بارلىقىنى تاپشۇرغا ئايالىغا مەسئۇل بولۇشى كېرەك ئىدى. ئۇ ئۆي تۇتمەن دەپ ئايرىلىپ قالغانلىرىدىن قاقشىمىدى، ئۇ ئىقتىدارلىقلارغا يول كۆپ دىگەنگە ئىشىنەتتى، ئۇ يول ئىزدەپ شېنجېنغا كەتكەن، لېكىن ئۈرۈمچىدە يول يوق دىگەنگە ئۇ ئىشەنمەيتتى. مۇھىمى ئەمدى ئۇ شېنجېندا ئۆگەنگەنلىرىنى ئۆز يۇرتى ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇشى، ئۆزىنىڭ يۇرتىدا ئىشلىرىنى راۋاجلاندۇرۇشى كېرەك ئىدى. شۇنىڭ بىلەن تۇردى ئۈرۈمچى شەھىرىنىڭ كوچىلىرىنى ئارىلاپ ئۇ يەردىكى سودا پۇرسەتلىرىنى ئىزدەشكە باشلىدى. شېنجېندا يېڭى كۆزىتىش نوقتىسىغا ئىگە بولغان ئادەم ئۈچۈن ئېيتقاندا ئۈرۈمچى پۇرسەت بىلەن تولۇپ تاشقان، تېخى ئېچىلمىغان بىر شەھەر ئىدى. ئاخىرى تۇردى ئۈرۈمچىدە تۇرۇپ قېلىش ، ئىشلىرىنى مۇشۇ يەردە قانات يايدۇرۇش قارارىغا كەلدى.

شېنجېندىكى دوستلىرى ئۇنىڭ قارارىدىن ھەيران قالدى. شېنجېندىكى بىر ئوبدان راۋاجلىنىش يولىنى تاشلاپ ئۈرۈمچىدە ھەممە ئىشنى يېڭىدىن باشلىماقچى بولۇش دەرۋەقە قارىماققا زور زىيان، ۋاز كېچىش ئۈستىگە قۇرۇلغان، ھەممىنى نۆلدىن يەنى باشقىدىن باشلاش تېپىدىكى تەۋەككۈلچىلىك ئىدى. لېكىن تۇردى بۇنى تەۋەككۈلچىلىك دەپ قارىمايتتى. چۈنكى قايتىدىن ئىرىشىشكە ئىقتىدار تەييارلىق بولغانلىقى ئۈچۈن قىينىلىپ كەتمەيتتى، نۇرغۇن ئېسىل خىزمەت ئورنىدىن كەسكىنلىك بىلەن ئىستىپا بېرەلىگەن تۇردى ئۈچۈن ئېيتقاندا ھەممىنى يېڭىدىن باشلاش ئۇنىڭ ئۆز يۇرتىدا قىلماقچى بولغان ئىشلىرىنىڭ تۇنجى قەدىمى ئىدى. چۈنكى ئىقتىدارلىق كىشى ئۈچۈن يول كۆپ ئىدى.

يازغۇچى بولۇشقا قىل قالغان تۇردى

تۇردىنىڭ شېنجېندا قۇرغان تۇنجى مۇستەقىل شىركىتىنىڭ ئىسمى لەتىپ سودا شىركىتى ئىدى. نىمىشقا تۇردى بۇ شىركەتكە لەتىپ دەپ ئىسىم قويىدى؟ بەلكىم مۇشۇ نوقتا ئوقۇرمەننىڭ دىققىتىنى قوزغىغان بولۇشى مۇمكىن. چۈنكى تۇردىنىڭ كېيىن قۇرغان شىركەتلىرىدىمۇ بىر خىل ئەدەبىي مەنە پۇراپ تۇراتتى. شېنجېندا باشقىلار بىلەن شېرىكلىشىپ قۇرغان ئىخلاس سودا شىركىتىنىڭ ئىسمىدىمۇ شۇنداق پۇراق بار ئىدى. ھازىرقى شىركىتىنىڭ ئىسمىمۇ ئېزگۈ ئۈچۈر ، پەن ـ تېخنىكا چەكلىك شىركىتى ئىدى.

تۇردىنىڭ لەتىپ دېگەن ئىسمىنى تۇنجى شىركىتىنىڭ نامى قىلىپ تاللىشىدا مەلۇم شەخسىي سەۋەپ بار ئىدى. شۇڭا بۇ شەخسىي سەۋەپنى چۈشەندۈرۈش ئۈچۈن گەپنى يەنە باشتىن باشلاشقا توغرا كېلىدۇ.

1994 ـ يىلى تۇردى بىلەن ئىككىمىز تونۇشقان يىللاردا مېنىڭ ئەدەبىياتچىلىق نوقتىسىدىن چىقىپ تۇردىنىڭ ئەدەبىياتچىلىققا —يەنە ياپونچە ئەدەبىي ئەسەرلەرنى بىۋاستە ياپون تىلىدىن ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىپ بېقىشقا ئۈندىگىنىم ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەننىڭ ئېسىدە بولسا كېرەك. ئەنە شۇ يىللاردا تۇردى مېنى ھۆرمەتلىگەنلىكتىنمۇ ياكى ئۆزىدە تۇغما بولغان ئەدەبىياتقا قىزىقىش بارمۇ تۇيۇقسىز ئەدەبىياتقا كىرىشىپ قالدى. بەلكىم تۇردىنىڭ سۆزلەشكە ،ئۆزىنى ئىپادىلەشكە ھېرىسمەنلىكىمۇ ئۇنىڭ ئويلىرىنى يېزىق ئارقىلىق ئىپادىلەشكە باشلىغان بولۇشى مۇمكىن.

ھەقىقەتەن توختىماي سۆزلەش، ئۆزىنى ئىپادىلەشنى تۇردىنىڭ بىر ئالاھىدىلىكى دىيىش مۇمكىن. لېكىن تۇردىنىڭ بۇ ئالاھىدىلىكى كۆپىنچە سورۇنلاردا گەۋدىلىنىپ كەتمەيدۇ. لېكىن يېقىن دوستلىرىنى —بولۇپمۇ ئۆزىنى چۈشىنىدىغان دوستلىرىنى كۆرگەندە تۇيۇقسىز يانار تاغدەك پارتلايدۇ. ئۇ تۇنجى قېتىم شىياڭگاڭغا چىققاندىمۇ يېرىم كېچىدە تېلېفون قىلغان، ئۆزىنىڭ ئويلىغانلىرىنى بىر سائەتتىن ئارتۇق ئىپادىلىگەن ئىدى. كېيىن ھەتتا توققان يوقلىغىلى ئۈرۈمچىگە كەلگەندە مېھمانخانىدا ئېلىپ قويغان ياتىقىدا ياتماي ، مېنىڭ ئۆيۈمگە كېلىپ مەن بىلەن

www.uyghurkitap.com

بىر كېچە مۇڭداشقان، ھەتتا ئۆيقىدىن كۆزلىرىم يۇمۇلۇپ كەتكەندە‹‹ سىز ئۇخلاۋېرىڭ، مەن داۋاملىق سۆزلەي›› دەپ مېنى كۇلدۇرىۋەتكەن ئىدى.

تۇردى ئاۋال مېنىڭ ئارزۇيۇم بويىچە ئەدەبىي تەرجىمىگە كىرىشتى. لېكىن مېنىڭ ئويلىغىنىمدەك كاۋاباتا ياسۇنارى قاتارلىقلارنىڭ ئەسىرىنى ئەمەس بەلكى ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان ھىندىستان يازغۇچىسى كىراش چاندىرنىڭ ‹‹بومباي كوچىسى ›› ناملىق رومانىنى ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىپ چىقتى. تەرجىمىگە شۇنداق ئەستايىدىللىق بىلەن ئىشلىدىكى ئۇنىڭ ئەستايىدىللىقى بىر مەزگىل ئەدەبىي تەرجىمە بىلەن شۇغۇللانغان مېنىمۇ قايىل قىلدى. كېيىن ئۇ لېۋ تولستوينىڭ ‹‹كاۋكاز تۇتقۇنى ›› ناملىق پوۋېستىنى ياپون تىلىدىن تەرجىمە قىلىپ چىقتى. لېكىن ئىككىلا ئەسەرنىڭ ھەجمى بەك چوڭ بولغاچقا بىرەر نەشرىيات ياكى مەتبۇئات ئورنى بۇ ئەسەرلەرنى تەرجىمە قىلىشقا قىزىقمىدى. شۇنىڭ بىلەن تۇردى قىسقا ئەسەرلەرنى تەرجىمە قىلىشقا باشلىدى. كۆپ ئۆتمەي ئۇ قىلغان ئەمگەكنىڭ نەتىجىسىنى كۆردى. 1995 ـ يىللىق دۇنيا ئەدەبىياتى ژورنىلىنىڭ 6 ـ سانىدا ئۇنىڭ ياپون تىلىدىن تەرجىمە قىلغان ‹‹رەسىملىك كىتاب ›› ناملىق ھېكايىسى، 1996 ـ يىللىق 2 ـ سانىدا ‹‹چۆجە بىلەن خانقىز ›› ناملىق ھېكايىسى، 1997 ـ يىلى 2 ـ سانىدا ‹‹ياشلىققا قايتىش ›› ناملىق ھېكايىسى ئېلان قىلىندى.

تۇردى ئەدەبىي تەرجىمە بىلەن شۇغۇللىنىش ۋە مېنىڭ يانتىقىمدا بولىدىغان ھەرخىل ئەدەبىي سورۇنلارغا قاتنىشىش، ئەدەبىياتچى دوستلارنىڭ گېپىنى ئاڭلاش نەتىجىسىدە بىر نەرسىلەرنى يېزىپ بېقىشقا كىرىشتى. ئۇ ئۆزىنىڭ تۇردى مۇنىياز دېگەن ئىسمىدا بۇ ئەسەرلەرنى ئېلان قىلىشتىن كۆرە ئۆزىگە تەخەللۇس قويۇپ ئەسەر ئېلان قىلىش ئويىغا كېلىپ قالدى. بەلكىم تەخەللۇسى بولۇشنى ئەدەبىياتچى بولۇشنىڭ ئالدىنقى شەرتى دەپ ئويلاپ قالغاندۇ ياكى بولمىسا مەن بىر تەبىئىي پەنچى تۇرسا، يازغان ئەسەرلىرىمنى كەسپداشلار كۆرسە نېمە دەپ ئويلاپ قالار دەپ ئويلىغاندۇ. قىسقىسى ئۇ ئۆز ئەسەرلىرىنى تۇردى مونىياز دېگەن نامدا ئەمەس بەلكى تۇردى لېتىپ دېگەن ئىسمىدا ئېلان قىلدى. مەنمۇ لەتىپ دېگەن ئىسمنى ئۆزۈمگە تەخەللۇس قىلىۋالدىم دىدى ئۇ كۈلۈپ تۇرۇپ. ئۇ بۇ دەۋردىكى ئۇيغۇر ياش ئىگىلىك تىكلىگۈچى، بۇ ئاز تويۇقا شۇنداق بىر تامغا بېسىلغانكى ئۇلار گاھىدا ئۆزىنى تەنھا ھىس قىلىدۇ، ئەتراپىدىكى بىر مىللەت كىشىلىرىنىڭ ئەقەللى قاراشتىمۇ ئارقىدا قالغانلىقىغا ئېچىنىدۇ، گاھىدا ئۇ سۆزلىسە سورۇندىكىلەر ھەيران بولۇپ قاراپ قالىدۇ، ياكى چۈشەنمەيدۇ، شۇڭا ئۇ تاللاپ پىكىر قاتناشتۇرۇشقا كۆنگەن، ئۇ يېڭى تېپتىكى كارخانىچى. ئۇ پۇلنى قاراملىق ياكى تەساددىپىي پۇرسەتتە بېيىغان ئالدىنقى ئەۋلات ئۇيغۇر تىجارەتچىلىرىگە ئوخشىمايدۇ، شۇڭا ئۇ بىكار قالغانلىرىدا ئويلىنىدۇ، ماتىريال كۆرىدۇ، لاھىيە يازىدۇ، كومپيۇتىر ئالدىدا ئۇخلاپمۇ قالىدۇ. ئۇ يازغۇچى دوستلىرىنىڭ تەسىرى ۋە يازغۇچىلىرى كۆپ مىللەتنىڭ ئەۋزەللىكى بىلەن يېزىقچىلىققا كىرىپ قالدى. باشقا تىلنى شۇ تىلدا كۆندىلىك خاتىرە يېزىش ۋە تەرجىمە قىلىپ تۇرۇپ ئۆگىنىشتەك ئۇسۇللىرى ھەم يېڭى تېپتىكى كارخانىچى بولۇش ئەۋزەللىكى بىلەن يېزىقچىلىقتا تەبىئىي ئارتۇقچىلىققا ئىگە بولۇپ قالغان ئىدى. شۇڭا توختىماي يازدى، يېزىپ تۇرۇپ تەپەككۇر قىلدى، يەنە بىر تەرەپتىن ئۇ تىلنى ئىشلىتىپ تۇرۇپ كۆپ ماتىريال كۆرۈپ تۇرۇپ كۆپ قىر، كۆپ تەرەپتىن چېنىقىپ تۇرۇپ ئۆگىنىشتەك ئۈنۈملۈك ئۇسۇل بىلەن ئۆگەنگەن بولغاچقا تەبىئى ھالدا تەرجىمان بولۇپ قالدى.

1997 ـ يىلى شىنجاڭ ياشلىرى ژورنىلىنىڭ بىرىنچى سانىدا ئۇنىڭ ‹‹زامانىمىزدىكى رەقەدارلىق ۋە كىشىلەرنىڭ دىتىغا سىغمايۋاتقان سۇپەت ئۆزگىرىشى ››ناملىق ماقالىسى بېسىلىپ چىقتى. شۇ يىلى شىنجاڭ مەدەنىيىتى ژورنىلىنىڭ 4 ـ سانىدا ‹‹ئېچىۋېتىش ھەققىدە ئويلىغانلىرىم›› ناملىق ماقالىسى ئېلان قىلىنىپ ئوقۇرمەنلەرنىڭ دىققىتىنى قوزغىدى. ئۇ تاكى شىنجىڭغا كېتىپ يېزىشقا ۋاقتى چىقمىغانغا قەدەر شىنجاڭ ياشلىرى، شىنجاڭ مەدەنىيىتى، دۇنيا ئەدەبىياتى، ئاسىيا كىندىكى، ئىشچىلار ۋاقت گېزىتى قاتارلىق مەتبۇئاتلاردا 10 نەچچە پارچە ئەسەر ئېلان قىلدى. ‹‹كوئېنلۇنغا سەپەر ›› دېگەن نامدا چوڭ تىپتىكى ئەدەبىي خاتىرە يېزىپ ئېلان قىلىشقا مۇۋەپپەق بولالمىدى.

بەلكىم تۇردى شېنجىنغا كەتمەي ئۈرۈمچىدە تۇرۇۋەرگەن، مېنى ئىزدەپ كېلىدىغان ئەدەبىياتچى دوستلار بىلەن ئارىلىشىۋەرگەن بولسا بەلكىم بۇگۈنكى كۈندە خېلى نامى بار بىر يازارمەن بولۇپ قېلىشىدا گەپ يوق ئىدى. ئەلۋەتتە، تۇردى كېيىنكى مەزگىلدىمۇ يېزىشنى تاشلىمىدى. لېكىن كۆپ يېزىپ كېتەلمىدى. ئۇ شېنجەندىكى چاغلاردا رەھمەتلىك يازغۇچى ھوسەيىن تاشنىڭ ‹‹ رەڭ قارغۇسى ›› ناملىق ھېكايىسىنى ياپون تىلىغا تەرجىمە قىلىپ چىقتى. باشقىلارنىڭ نەزىرىدە بۇ پەقەت تەرجىمە قىلىپ ئەسەر ئېلان قىلىپ قەلەم ھەققى ئېلىشلا ئىدى، ئەمەلىيەتتە ئۇ تەرجىمە ئارقىلىق تىل، يېزىقچىلىق ۋە ئەقىل جەھەتتە مەشقلىنىش ئىدى، شۇڭا ئۇنىڭ تەرجىمە ئۇسۇلىمۇ باشقىلارنىڭكىگە ئوخشىمايتتى .كېيىن‹‹ ئىزدىنىش›› قاتارلىق تورلاردا ئىقتىساد

،ئېچېۋېتىش ،يېڭى تەپەككۇر ،يېڭى سودا پۇرستى ھەققىدە بىر قىسىم ماقالىلەرنى يېزىپ تورداشلار ئالقىشلايدىغان تور يازغۇچىسىغا ئايلاندى.

لېكىن تۇردى يېزىقچىلىقنى ئۆزىنىڭ كەسپى ئەمەس بەلكى ئۆزىنى ئىپادىلەيدىغان بىر ۋاستە دەپلا قارىدى.ئەدەبىياتقا پۈتۈن كۈچى بىلەن ئۆزىنى ئۇرمىدى.ئەدەبىياتتىن ئىبارەت يېزىقچىلىق سەنئىتى ئارقىلىق ئۆزىنىڭ ئېغىز تىلى ئارقىلىق ئىپادىلەپ بەرگىلى بولمايدىغان ياكى ئىپادىلەپ بەرگىلى بولسىمۇ جىق ئادەم نەپ ئالالمايدىغان ،ھەرخىل ئويلىرىنى ئىپادىلەشنى مەقسەد قىلدى.ئۇنىڭ بۇ خىل ئەدەبىيات قىزغىنلىقى ئىختىيارسىز ئادەمنىڭ ھۆرمىتىنى قوزغايتتى.ئادەمنى تۇردى نۇرغۇن ئەدەبىياتچىلارغا قارىغاندا ئەدەبىياتنىڭ ماھىيىتىگە تېخىمۇ يېقىن ئىكەن دېگەن خىيالغا كەلتۈرەتتى.

تۇردى ھازىرمۇ ئويلىغانلىرىنى خاتىرلەپ قويۇش بىلەن بىرگە تۇردى مۇنىياز دېگەن ئىسمىدىن كۆرە تۇردى لېتىپ دېگەن تەخەللۇس قوشۇلغان ئىسمىنى كۆپرەك ئىشلىتىدۇ.ھەتتە نۇرغۇن ئادەم تۇردىنى تۇردى لېتىپ دەپ تونۇيدى.ھەتتا بەزى تونۇشلىرى ئۇنىڭ تۇردى لەتىپ دەپ ئاتىلىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ ئۇ ھېلىقى تۇردى مۇنىياز شۇمۇ دەپ ھەيران قېلىشىدۇ.لېكىن تۇردى بۇنداق ھەيران قېلىشلارغا بىپەرۋا. ئەتراپتىكى ئۆزى ھەققىدە بولۇۋاتقان مۇھاكىمىلەرگە بىپەرۋا قاراپ ،ھەممە ئىشقا ئەقلىي تەپەككۇر بىلەن مۇئامىلە قىلىش ئۇنىڭ بىر ئالاھىدىلىكىگە ئايلىنىپ قالغان.

بەزىدە تۇردى يېزىقچىلىق ھەققىدە گەپ بولغاندا ياخشى ئىش ـ ھەركەتمۇ ناھايىتى يۇقۇرى سەۋىيەلىك يېزىقچىلىق دەپ پو ئېتىپ قويىدۇ. بەلكىم بۇ ئۇنىڭ ھازىرقى كۆپ يېزىشقا ۋاقىت چىقىرالماس بولۇپ قالغانلىقىغا كەلتۈرگەن باھانىسىدۇر.لېكىن تۇردىغا ئوخشاش يېزىقچىلىققا كىرىشىپ قالغان ئادەملەرنى يېزىش –يازماسلىق ھەققىدە سۆيلەپ يۈرۈشنىڭ ھاجىتى يوق.ئۇ يېزىش ئۈچۈن ئەمەس ئۆزىنى ئىپادىلەش ئۈچۈن يازغاچقا ئۆزىنى ئىپادىلىگۈسى كەلسە ئەڭ ئالدىراش ۋاقىتلىرىدىمۇ بىر نەرسىلەرنى يېزىپ قويۇشى مۇمكىن.ھەتتا بەزى خىياللىرىنى يازغاندىن كۆرە ئۆزىنىڭ ئىگىلىك باشقۇرۇش ۋە كارخانا قۇرۇش ئەمىلىيىتى جەريانىدا ئىشلىتىپ تاشلىشى مۇمكىن.بۈگۈنكى جەمىيەتكە زۆرۈر بولغىنى قۇرۇق نەزىرىيەدىن كۆرە سەنئەت دەرىجىسىگە كۆتۈرۈلگەن ئەمەلىيەت ئىكەنلىكى نۇرغۇن ئوقۇرمەنگە سىر بولمىسا كېرەك.

تۇردىنىڭ ھايات ھەققىدىكى ئويلىرى

تۇردىنى چۈشۈنۈش ئۈچۈن ئۇنىڭ ھايات ھەققىدىكى ئويلىرىنى چۈشۈنۈش كېرەك.ئەلۋەتتە ،تۇردىنى چۈشۈنۈشتىن كۆرە ئۇنىڭ قىلغان ئىشلىرىنى بايان قىلىش ئوقۇرمەننىڭ زوقىنى قوزغاپ تۇرسىمۇ تۇردىنىڭ ھايات چۈشەنچىسى ئۇنىڭ ئەمەلىيىتى بىلەن بىرلىشىپ كەتكەن بولغاچقا ئۇنىڭ ھايات چۈشەنچىسىنى تەكشۈرۈپ كۆرۈشنىڭ زىيىنى بولمىسا كېرەك. بەلكىم تۇردىنىڭ بەزى ھايات چۈشەنچىلىرى بەزى ئوقۇرمەنلەرگە يېڭى تەپەككۇر يولى ئاتا قىلىپ قالسا ئەجەپ ئەمەس.

تۇردى ياپۇنىيەلىك بىر كارخانىچى يازغان ‹‹ياشاش ئۇسۇلى›› ناملىق خەنزۇچە كىتابنى تەكرار –تەكرار ئوقۇيدۇ.ياپون تىلى ئۇنىڭ دۇنيانى كۆزىتىشىدىكى مۇھىم بىر ئۆتكەل بولۇپلا قالماي ياپۇنىيەلىكلەرنىڭ تەپەككۇر شەكلى تۇردى ئۆلگە ئېلىشنى خالايدىغان ئەڭ ئالى تەپەككۇر شەكلىدۇر.تۇردى ياپۇنىيەلىكلەرنىڭ تەپەككۇر شەكلىگە قىزىقىدۇ.لېكىن بۇ قىزىقىش چوقۇنۇش دەرىجىسىگە كۆتۈرۈلمىگەن.ياكى تۇردىدا ئۇلارنىڭ تەپەككۇر شەكلىگە چوقۇنۇش تۇيغۇسى يوق.ئۇ ئادەتتە ھەرقانداق شەكىلدىكى چوقۇنۇشقا قارشى تۇرىدۇ.ئۇنى ياپۇنلارنىڭ بۈگۈنكى تەپەككۇر شەكلىنى ياپۇنىيەنىڭ بۈگۈنكى قۇدرىتىگە ئاساس سالغان دەپ قاراپ ،ئەشۇ تەپەككۇر شەكلىنى ئۆزلەشتۈرۈشنى ئارزۇ قىلىدۇ،ئەشۇ تەپەككۇر شەكلىنى ئۆزىگە ئۆلگە قىلىدۇ دېسەك ئەڭ مۇۋاپىق بولىدۇ.لېكىن ياپۇنلارنىڭ تەپەككۇرىغا بولغان مەپتۇنلىقى ئۇنىڭ ئۇيغۇرنىڭ قەدىمي تەپەككۇرىغا بولغان سېغىنىشىنى يوققا چىقىرالمىغان.بەزىدە ئۇ ئاتا ـ بوۋىلىرىمىزنىڭ قاتناش تەرەققىي قىلمىغان ئەشۇ يىللاردا يىپەك يولىنى ئاچقان ،ئاسىيا ـ ياۋروپانى بويلاپ سودا قىلغان شانلىق تارىخنى ئەسكە ئېلىپ كۆڭلىنى تاتلىق قىلىدۇ ۋە ئەشۇ جەريانلاردىن بۈگۈنكى سودا يولى ۋە ئىگىلىكى ئۈچۈن ئۆلگە ئالغىلى بولىدىغان تەركىپلەرنى ئىزدەيدۇ.

مۇكەممەل ئادەم ئۆزىنىڭ مۇستەقىل ھايات قارىشى ۋە ياشاش ئۇسۇلىنى بەرپا قىلىپ بولغان ئادەم دەپ قارايدۇ تۇردى.

ياشاش ئۇسۇلى دەل شۇكىشىنىڭ كىشىلىك مۇناسىۋەتلەرنى بىتەرەپ قىلىشىدىن تارتىپ ھاياتنى قانداق ئۆتكۈزىشىگە قەدەر بولغان جەريانلارنىڭ سىستېمىسىدۇر ياكى كىشى ئەشۇ جاريانلاردا ئەمەل قىلىدىغان قائىدە ـ پرىنسىپلارنىڭ يىغىندىسىدۇر.ياخشى ۋە ئۆزگىچە ياشاش ئۇسۇلى بىزنى مۇۋاپىقىيەت يولىغا باشلايدۇ.

www.uyghurkitap.com

تۇردى بىيجىڭدىكى بىر ياپۇنىيە شىركىتى بىلەن خېلى ئۇزاق سودا مۇناسىۋىتىدە بولدى. لېكىن ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەت يا تەرەققىي قىلماي، يا پەسىيىپ كەتمەي بىر ئىزدا تۇرۇپ قالدى. بىر قېتىم ياپۇنىيە شىركىتى ئۇنى بىيجىڭغا تەكلىپ قىلىپ كەچلىك زىياپەت بەردى. زىياپەتتە ياپۇن تەرەپ ئۇنى سۆزگە تەكلىپ قىلدى. تۇردى ناھايىتى سالماقلىق بىلەن ئۇلارغا ئۆزى باشلانغۇچ مەكتەپتىكى چاغدا تىل ـ ئەدەبىيات دەرسلىك كىتابىدىن ئوقۇۋالغان بىر مەسەلنى ھېكايە قىلىپ بەردى.

بىر تۇرنا بىلەن تۈلكە دوست بوپتۇ. بىركۈنى تۈلكە تۇرنىنى مېھمانغا چاقىرىپتۇ. تۈلكە ئۆزىنىڭ ئادىتى بويىچە يەيدىغان تاماقنى بىر چوڭ تەخسىگە ئۇسۇپ ئېلىپ كەپتۇ. تۇرنىنىڭ تۇمشۇقى ئۇزۇن بولغاچقا ياپىلاق تەخسىدىكى تاماقنى يېيەلمەي ئاچ قاپتۇ. تۈلكە بولسا يالاپ ـ يالماپ ھەممە تاماقنى يەۋېتىپتۇ.

بىركۈنى تۇرنا تۈلكىنى مېھمانغا چاقىرىپتۇ. بۇ قېتىم تۇرنا تاماقنى ئېغىزى تار، قورسىقى ئۇزۇن، ئۆزى بەھۇزۇر تاماقلىنالايدىغان چۆگۈنسىمان نەرسىدە ئەكەپتۇ. تۈلكە تاماق يەي دەپ ھەرقانچە ئۇرۇنسىمۇ تۇمشۇقىنى چۆگۈنسىمان قاچىغا تىقالماي ئاچ قاپتۇ. تۇرنا بولسا ئۇزۇن تۇمشۇقى بىلەن تاماقنى تويغۇچە يەپتۇ.

مەن بىلەن سىلەرنىڭ مۇناسىۋىتىڭلار دەل تۇرنا بىلەن تۈلكىنىڭ مۇناسىۋىتىگە ئوخشاپ قالدى. ناۋادا ھەمكارلىقىمىزنى كۈچەيتەيلى دېسەك بۇ ھالەتنى ئۆزگەرتسەك.

سورۇندىكى ياپۇنلار بۇ مەسەلنى ئاڭلاپ جىمىپ قاپتۇ. لېكىن شۇندىن كېيىن ئۇلارنىڭ سودىسى شۇنداق راۋانلىشىپ كېتىپتۇ. سودا مۇناسىۋىتى بولسۇن ياكى دوستلۇق مۇناسىۋىتى بولسۇن تۈلكە بىلەن تۇرنىنىڭ مۇناسىۋىتىگە ئوخشاپ قالسا بۇنداق مۇناسىۋەتنى داۋاملاشتۇرغاننىڭ ھېچقانداق پايدىسى يوق. كەسكىن ھالدا ئۆزگەرتىش، تۇرنا تۈلكىنىڭ تاماق يېيىش ئۇسۇلىغا، تۈلكە تۇرنىنىڭ تاماق يېيىش ئۇسۇلىغا ھۆرمەت قىلىش كېرەك.

تۇردى ياپۇنلار بىلەن ئارىلىشىش، ياپۇنلار بىلەن سودا قىلىش جەريانىدا ئۆزگە خاس كارخانا باشقۇرۇش ئۇسلى بىلەن ياشاش ئۇسۇلىنىڭ ناھايىتى مۇھىم ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدى. ئۇ ھازىرمۇ بار ئامال بىلەن ئۆزىنىڭ ياشاش ئۇسۇلىنى مۇكەممەللەشتۈرۈش ئۈچۈن كۈچەۋاتىدۇ.

قول ـ قولنى يۇيسا، قول قوپۇپ يۈزنى يۇيۇپتۇ دېگەن ھېكمەتنىڭ روھىغا كارخانا باشقۇرۇشنىڭ ئەڭ ئاساسىي قائىدىسى سىڭىپ كەتكەن. ئاتا ـ بوۋىلىرىمىز سودىغا ماھىر مىللەت بولۇش سۈپىتى بىلەن ئۆزىنىڭ بۇ ھەقتىكى يەكۈنلىرىنى ماقال –تەمسىل، چۆچەك ۋە مەسەللەرگە يوشۇرۇۋەتكەن. شۇڭا دۇنادا ياخشىلىق ئارقىلىق ياخشىلىققا ئېرىششتەك ياخشى قانۇنىيەت ئاساسى ئورۇندا تۇرغاچقا دۇنيا ياخشىلىقلار جۇغلانمىسى ئىچىدە ئامان ئېسەن تۇرماقتا.

مۇۋاپىقىيەت قازىنىش ئۈچۈن ئەتراپتىكى ئادەملەرنىڭ پىكىر قىلىش شەكلى قانداق، ياشاش شەكلى قانداق چوقۇم ئېنىق چۈشەنچىگە ئېگە بولۇش لازىم. ئۆزىنىڭ سودا ئوبيېكتىنى چۈشۈنۈش سودا رىقابەتچىسىنى چۈشەنگەندەك مۇھىم .

بەلكىم تۇردىنىڭ ھايات ئۇسۇلى ھەققىدىكى كۆز قاراشلىرى بۇندىن كېيىن تېخىمۇ مۇكەممەللىشىشى، تۇردى مۇشۇ ھايات ئۇسۇلىغا تايىنىپ تېخىمۇ زور ئىشلارنى ۋۇجۇدقا چىقىرىشى مۇمكىن. چۆجىنى كۈزدە، چۆچۈرىنى پىشقاندا ساناشقا توغرا كېلىدۇ. لېكىن تۇردىنىڭ بۇ خىل سوغۇققان تەپەككۇرى مەلۇم نوقتىدا ئادەمگە تۇردىنىڭ كەلگۈسىدىن بېشارەت بېرىپ تۇرىدۇ.

سارائڭ دەپ نامى بار تۇردى

تۇردى سانائەت ئىنستىتوتىدا ئوقۇۋاتقان يىللاردا ساۋاقداشلىرىنىڭ نەزىرىدە كالۋىسىنىڭ سۈيى بارلار تىپىدىن ئىدى. تۇردىنىڭ باشقىلارنىڭ ئويلىمىغان يېرىدىن چىقىدىغان مىجەزى، ئېقىمغا ئەگىشىشنى خالىماسلىق روھى، مەلۇم بىر ئىشقا كىرىشكەندىن كېيىن شۇ ئىشنى باشقا ئەپچىقىش ئۈچۈن ئۆزىنى پىدا قىلىدىغان تەلۋىلىكى باللارنىڭ كاللىسىدا سارائڭ دېگەن ئوينى پەيدا قىلغان ئىدى.

ھازىرمۇ تۇردىدا بەزى سارائڭلىق ئېلېمىنتلىرى بار . لېكىن بۇ سارائڭلىق ئامىللىرىنىڭ تەكتىگە يەتسەك تۇردىنىڭ ھاياتىدىكى يەنە بىر لوگىكىنى بايقايمىز. مەن بۇ يەردە پەقەت تۇردىنىڭ ھاياتىدىكى بىرلا مىسالنى ئۇنىڭ ھايات لوگىكىسىنى چۈشەندۈرۈش مەقسىتىدە بايان قىلىپ قويىماقچى.

تۇردى ئۈرۈمچىگە يېنىپ كەلگەندىن كېيىن ئىزچىل ئۆي ئىجارە ئېلىپ تۇردى. تۇردى شىنجىندىن ئۈرۈمچىگە يېنىپ كەلگەن ئەشۇ يىللاردا يەنى 2002 ـ يىللىرى ئۈرۈمچىدە ئۆي باھاسى ئۇ قەدەر ئۆسۈپ كەتمىگەن، شەھەرنىڭ مەركىزى رايونلىرىدىنمۇ ھەر كىۋادىرات مېترى مىڭ نەچچە يۈئەنلىك ئۆيلەرنى تېپىش مۇمكىن ئىدى. لېكىن تۇردى نىمىشقىدۇر ئۆي ئالماي قويدى. ئۇ شېنجىندا ياشاش جەريانىدا جوڭگونىڭ ئۆي –مۈلۈك بازىرىنى چۈشەنگەن، ئۈرۈمچىدىكى ئۆي –مۈلۈك بازىرىنىڭ شىددەت بىلەن جانلىنىدىغانلىقىنى، ئۆي باھاسىنىڭ شىددەت

بىلەن ئۆرلەيدىغانلىقىنى بىلمەيدىغان يەردە ئەمەس ئىدى.بىزنىڭ ئۆي ئالامىسىز دېگەن سۇئالىمىزغا كۈلۈپ قويۇپلا جاۋاپ بەرمەيتتى.شۇ چاغدا تۇردىنىڭ بەزى دوستلىرى تۇردى پو ئاتقان بىلەن قولىدا ئۆي ئالغۇدەك پۇل يوقمۇ يا دەپ ئويلاپ قالغان ئىدى.كېيىن تۇردى ئۆزى ئىشلەۋاتقان شىركەتنىڭ يېنىدىكى بىر رايۇندىن ئۆي ئالدى.ئەمما بۇ ئۆيىنمۇ چاقماق تىزلىكىدە سېتىۋەتتى ۋە باشقا بىر رايۇنغا كۆچۈپ بېرىپ ئۆي ئىجارە ئېلىپ ئولتۇردى.

مەن ئاخىرى تۇردى بىلەن ئۆي ھەققىدە ئەستايىدىل پاراڭلىشىپ بېقىش قارارىغا كەلدىم.

تۇردى مېنىڭ ئۆي ئېلىش ھەققىدىكى پىكىرلىرىمنى بىردەم ئاڭلىغاندىن كېيىن چوڭقۇر ئويغا چۆكتى.تۇردى باشقىلار بىلەن پاراڭلاشقاندا ئىزچىل ھالدا قارشى تەرەپنىڭ كۆڭلىنى رەنجىتىپ قويماسلىققا ،ئۆزىنىڭ گەپلىرىنىڭ قارشى تەرەپنىڭ جاراھىتىگە تېگىپ قويماسلىقىغا دىققەت قىلاتتى.

ـ ھەقىقەتەن قاراپ باقسىڭىز ئۆي ئېلىش ئۆمرۈمچىدە بىر زۆرۈرىيەتتەك تۇيۇلىدۇ.لېكىن مېنىڭچە ئۆي بىر زۆرۈرىيەت ،بىردىنبىر زۆرۈرىيەت ئەمەس.مېنىڭ ئالدىمدا نۇرغۇن زۆرۈرىيەتلەر تۇرسا ئۆيدىن ئىبارەت زۆرۈرىيەتكە باغلىنىپ قالسام قانداق بولىدۇ.ئۆزىڭىز بىلىسىز مېنىڭ خاراكتېرىم ئەركىنلىككە ئادەتلىنىپ قالغان.بەزىدە ئۆي ماڭا تۈرمىدەك كۆرۈنۈپ قالىدۇ.بىر يەردە مۇقىم ئۆينىڭ بولۇشى ئادەمنى شۇ يەرگە مۇقىملاشتۇرىۋېتىشتىن باشقا گەپ ئەمەسمۇ.بەزى ئادەملەر نىمىشقا بىر رايۇندا ،بىر ئۆيدە شۇنچە ئۇزاق ۋاقىتقىچە زېرىكمەي ياشايدىغاندۇ دەپ ئويلاپ قالىمەن. پات ـ پات كۆچۈپ تۇرسىڭىز ،يېڭى قوشنىلار بىلەن تونۇشىسىز،يېڭى مۇھىتتا كۆڭلىڭىز كۆتۈرۈلۈپ قالىدۇ.بىر رايۇن، بىر ئۆيدە ياشاۋەرسىڭىز كۆزىتىش ئىقتىدارىڭىز گاللىشىپ،ئادەتلىنىپ قېلىش پىسخىكىڭىز باش كۆتىرىدۇ،ئىجادچانلىقىڭىز كۈچتىن قالىدۇ.

بۇ گەپلەرنى مەلۇم مەنىدىن توغرا دەپ قاراشقا بولاتتى.لېكىن بۇنداق چۈشەندۈرۈش مېنى قايىل قىلالمايتتى.تۇردىنىڭ پات ـ پات كۆچۈپ ئۆي ئالماشتۇرۇپ تۇرۇشى بەزى تونۇشلارنىڭ نەزىرىدە قويمىچىلىق سۈپىتىدە كۆزگە چېلىقاتتى.لېكىن مەن بۇ نوقتىغىمۇ قايىل بولمايتتىم.قويمىچى بولسا ئۆي ئالماشتۇرۇپ قالماي شىركەت ئالماشتۇراتتى.تېلېفون نومۇرى ئالماشتۇراتتى .ياكى ئۆزلۈكسىز ئادرېس ،سالاھىيەت ئالماشتۇرۇپ تۇراتتى.لېكىن تۇردىنىڭ ئۆيدىن باشقا تېلېپونى بىرەر قېتىم ئۆزگىرىپ باقمىغان ئىدى.

كېيىن مەن ئۆي بازىرى ھەققىدە ئەھۋال ئىگەللەش جەريانىدا تۇردىنىڭ لوگىكىسىنى چۈشۈنۈپ يەتتىم.تۇردىنىڭ بۇ ھەقتە ماڭا نىمىشقا تولۇق ئىزاھات بەرمىگەنلىكىنى تونۇپ يەتتىم.تۇردى تولۇق ئىزاھات بەرسە مېنىڭ كۆڭلۈمنىڭ ئازار يېيىشىدىن ئەندىشە قىلغان ئىدى.

تۇردىنىڭ نوقتىنەزىرى بويىچە ئادەم تەرەققىي قىلىپ مەلۇم نوقتىغا يەتكەندە ئۆي قاتارلىق ئامىللار ھاياتتىكى ئىككىلەمچى ئامىلغا ئايلىنىپ قالاتتى.ئۆينى پەقەت كىيىم سۈپىتىدە كۆرۈش مۇمكىن ئىدى.كۆڭۈلنىڭ مەيلى بويىچە ئالماشتۇرغىلى بولاتتى .لېكىن شىنجاڭدا مەندەك مائاش قاتلىمىدىكى ئادەم ئۆينى كىيىم دەپ قارىيالمايتتى.ئۆيگە ئېرىشىش بىزنىڭ ھاياتىمىزنىڭ بىر پەللىسى ئىدى.نۇرغۇن ئادەم ئۆيگە ئېرىشكەنلىكى تۈپەيلىدىن شاتلىناتتى.

يەنە بىر نوقتىدىن ئېيتقاندا ئۈرۈمچىدە نۇرغۇن ئادەم مەبلەغ سېلىش ئۈچۈن ئۆي سېتىۋالاتتى.ئۇلار ئۆي سېتىۋېلىشنى ئۈنۈملۈك مەبلەغ سېلىش دەپ قارايتتى.ھەقىقەتەن ئۆي باھاسى تېز سىزىق بىلەن ئۆرلىگەن يىللاردا بىر قىسىم كىشىلەر ئۆي سېتىۋېلىش ئارقىلىق مەنپەئەتلەنگەن،پۇل پاخاللىقىغا ئۈنۈملۈك قارشى تۇرغان ئىدى.لېكىن تۇردىدەك شېنجېن ۋە شياڭگاڭنىڭ ئۆي مۈلۈك بازىرىدىن خەۋەردار ئادەم ئۈچۈن ئېيتقاندا ئۆي ئېلىپ قويۇشنى مەبلەغ سېلىش دەپ قارىغىلى بولمايتتى.بەلكى تۇردى ئۆي سېتىۋېلىش ئارقىلىق مەبلەغ سېلىشنى ئەڭ كالۋالەرچە مەبلەغ سېلىش دەپ قارايتتى.چۈنكى پۇل ھەر يىلى مەلۇم نىسبەتتە پاخاللىشىپ تۇراتتى ياكى مەلۇم نىسبەتتە مال باھاسى ئۆسۈپ تۇراتتى.ئۆي ئېلىپ قويسىڭىز بىرىنچىدىن سىزنىڭ سېتىۋالغىنىڭىز زېمىن ئەمەس بەلكى ئۆينىڭ ئىشلىتىش ھوقۇقى ئىدى.ئىشلىتىش ھوقۇقى تۈگىگەن ھامان ئۆي قولدىن كېتەتتى ياكى بىنا چاققۇدەك ئەھۋالغا كېلىپ قالاتتى.شۇڭا ئۆي سېتىۋالغان كۈندىن باشلاپ ئۆينىڭ ئىشلىتىش ھوقۇقى كۈنسىرى ئاز قېلىشقا باشلايتتى.ئىشلىتىش ۋاقتى ئاز قالغانسىرى ئۆينىڭ قىممىتى چۈشەتتى.ئىككىنچىدىن ئىجارە ئېلىش بىلەن ئۆينى سېتىۋېلىش ئوتتۇرىسىدىكى باھا پەرقى ۋە ئۆيىڭىز جايلاشقان جايدىكى ئۆي مۈلازىمەت ھەققى قاتارلىق تۈرلۈك ھەقلەر ۋە پۇل پاخاللىشىش قاتارلىق ئامىللارنى قوشقاندا ئۆي ئىجارە ئېلىش سېتىۋالغاندىن ئەرزان توختايتتى.ئۈچىنچىدىن ئۆي سېتىۋالغان پۇلنى ياخشى سودىلارغا مەبلەغ قىلىپ سالسا قولغا كەلتۈرگىلى بولىدىغان ئۈنۈم تېخىمۇ يۇقۇرى بولاتتى.بىر ئۆي سېتىۋالغۇچە ئاددىي بولسىمۇ تۈرلۈكماللار دۇكىنىدىن بىرنى ئېلىپ قويۇش ياكى دۇكان سېتىۋېلىش ،كىرا ماشىنىسى سېتىۋېلىش قاتارلىق تۈرلەرنىڭ پايدا نىسبىتى تېخىمۇ يۇقۇرى بولاتتى.

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

شۇ سەۋەپتىنمۇ تۇردى سېتىۋېلىپ بولغان ئۆيىنى مەبلەغ سېلىش ئېھتىياجى تۈپەيلىدىن سېتىۋەتكەن ياكى نۇرغۇن پۇلنىڭ ئۆي شەكلىدە خوراپ تۈگىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن ئۆيىنى سېتىۋېتىپ ئۆز ئىگىلىكىگە مەبلەغ سالغان ئىدى.

ـ ئالى مەكتەپتە ئوقۇۋاتقاندا قەستەن باللار ئۈگۈنۈشكە ماڭسا مەن ئوينىغىلى ماڭاتتىم.ئۇلار تاماققا ماڭغاندا تاماقتىن قايتاتتىم.قىسقىسى ھەممە ھەركىتىمدە ئۇلاردىن پەرقلىنىشكە تىرىشاتتىم.شۇ سەۋەپتىنمۇ بەزى ئەخمىقانە ئىشلارنى قىلىپ سالاتتىم.ھەرقانداق ئىشنى باشقا نوقتىدىن ئويلاشقا ،مەسىلىلەرنىڭ تېخىمۇ ياخشى يېشىمى بارمۇ دەپ تەپەككۇر قىلىشقا ئىنتىلاتتىم.دەل مۇشۇ ئامىللار مېنى ئۆزگەرتتى.خەلق ساراڭ دىدىيۇ لېكىن مەن ساراڭ بولۇپ چىقىشنىڭ ئورنىغا ئۆز ھەركىتىم بىلەن قىلغانلىرىمنىڭ توغرا ياكى توغرىغا مايىل ئىكەنلىكىمنى ئىسپاتلىدىم ، ـ دەيدۇ تۇردى.

ئاشخانىغا يېپىسز باغلىنىش

ئەمدى بۇ يەردە تۇردىنىڭ ئىقتىدار يېتىلدۇرۇش ئىسخىمىسى ھەققىدە سۆزلەشكە زۆرۈرلۈك چىقتى، تۇردى ئالى مەكتەپ ئىمتىھانىنىڭ ئالدىدا ئارزۇ جەدۋىلىنى تولدۇرغاندىن باشلاپ ئۇنىڭدا بىر ئېنىق ئىزچىل ھايات پىلانىنى تۇرغۇزۇلغان ئىدى، بۇ ياشلاردا ئاز ئۇچرايدىغان سەزگۈرلۈك. نۇرغۇن ياشلار جەمئىيەت ئېھتىياجى، ئۆز شارائىتى، مەكتەپ مۇھتى ھەققىدە ئويلۇنۇنۇش ۋە قارار چىقىرىش ۋە بۇنى ئىزچىللاشتۇرۇشقا سەل قارايدۇ، تۇردى ئېلىكتىر كەسپىنى تاللىدى، شۇنىڭ بىلەن ئالى مەكتەپتە بۇ كەسپتە ئوقىدى، ئېلىكتىر كەسپى ھەرقانداق باشقا كەسپكە قارىغاندا دۇنيانى دۇنيا بارلىققا كەلگەندىن تارتىپ ئېلىكتىر كەسپ بارلىققا كەلگەن ۋاقىتچە بولغان نەچچە مىڭ يىللىق ۋاقىتنىڭ يىغىندىسىنىمۇ نەچچە يۈز ھەسسە ئۆزگەرتىۋەتكەن كەسپ. تۇردى بۇ كەسپنى ئوقۇۋاتقاندا دۇنيانىڭ ئېلىكترون كەسپى كومپيىيتىرنىڭ ئۈچقاندەك تەرەققىياتى ئارقىلىق دۇنيانىڭ تەرەققىياتىنى نەچچە ھەسسە قاتلىۋەتتى، لېكىن بۇ كەسپمۇ ئۆگەنگۈچىدىن بىر مۇھىم دىت تەلەپ قىلىناتتى.بۇ دەل ئۆگەنگەنلىرىنى ئۆگۈنىۋاتقانلىرىنى، ئۆگەنمەكچى بولغانلىرىنى ئەمىلىيەتكە ئېھتىياجىغا باغلاش دىتى ئىدى. شۇڭا ھازىرقى زاماننىڭ كارخانىچىلىرى ياكى يۇقۇرى كىرىملىك مۇتەخەسسىلىرىگە قارايدىغان بولساق ئۇزۇن مۇساپىلىق مۇشۇنداق ئۇلاش ۋە زورۇيۇش مۇساپىسىنى بېسىپ ئۆتكەن، ھەرگىزمۇ بىر كېچىدىلا بايلار قاتارىغا كىرمىگەن. تۇردى ئېلىكتىر كەسپىدە ئوقۇۋاتقاندا ئېلىكتىر تېخنىكىسى ئېلىكتون تېخنىكىسى دەپ ئاتىلىدىغان بولدى، چۈنكى ئېلىكترون مەھسۇلاتلىرى بۇرۇنقىدىن كۆپ خىللىشىپ مەخسۇسلىشىپ تۈر ئىقتىدار تەننەرقى فۇنكتسىيىسى تەسەۋۋۇر قىلغۇسىز تەرەققى قىلىپ كىشىنىڭ ئەقلىنى لال قىلدى، تېخنىكىمۇ زىللاشتى، مەكتەپتە ئاساسەن ئېلىكترۇننىڭ ماھىيەتلىك نەزىرىيە قىسمى ئۆگۈتۈلەتتى، تۇردى ئۆز نىشانىغا يېتىش ئۈچۈن 90 پىرسەنتتىن يۇقۇرى بىلىمنى يەنىلا ئۆزلۈكىدىن ئۆگەنمەي بولمايتتى، بولۇپمۇ باشقا كەسپكە قارىغاندا يېڭىنلىش سۈرئىتى ئەڭ يۇقىرى بولغان ئېلىكترون كەسپىدە شۇنداق ئىدى، ئۈچۈر دۇنياسى دىگەن گەپنىڭ ھەققى مەنىسىمۇ شۇ ئىدى، ئەڭ يېڭى بىر تېخنىكىنى ئىگەللىۋالغان بىر ئادەم بەزىدە ئالدىدىكى بارلىق نوپۇز ئىگىسىدىنمۇ يامان بولۇپ قالاتتى، شۇڭا ئۇ ئەڭ يېڭى تېخنىكىنى ئۆگۈنۈش ئۈچۈن ياپونچە، ئېنگىلىزچە تىلنى ئۆگۈنۈشى كېرەك ئىدى، ئېلىكترون تېخنىكىسى قاتتىق دېتال ۋە يۇمشاق دېتال دەپ بىربىرىدىن ئايرىلمايدىغان ئىككى تەرەپتىن تەركىپ تاپاتتى، يۇمشاق دېتال ساھەسىدىكى تەرەققىيات جۇغلانمىسى ئاساسىغا تايىنىپ ئامېرىكا قاتتىق دېتال ۋە يۇمشاق دېتالدىكى مۇتلەق ئۈستۈنلۈكىنى قولغا كەلتۈرگەن ئىدى، لېكىن شۇنداقتىمۇ ياپون ساپ ئېلىكترون يەنى قاتتىق دېتالدا ئۆز ئەۋزەللىكى بارئىدى، قاتتىق دېتال مەكتەپتە بەكراق ئۆتۈلىدىغان ئۆزى كۆپرەك ئۆگەنگەن ساھە، يېڭىنلىش سۈرئىتى يۇمشاق دېتالدەك ئەمەس، ماھىيەتلىك پىرىنسىپ ئۈستىدە تەرەققى قىلغان. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ئېلىكتىر كەسپىنى ئۆگەنگۈچى سالاھىيتىگە تىل ئۆگەنگۈچى سالاھايتىنى، تىل ئۆگەنگۈچى سالاھىيتىگە كومپيۇتىر ماھىرى سالاھىيتى قوشۇلدى، لېكىن بۇ سالاھىيەتلەرگە ئۇ يۈز كېلەلشى كېرەك، ئۇ بۇنىڭدا ياخشى ئۇسۇلغا تاياندى، ئېلىكتىر كەسپىدىكى ساۋاقداشلىرى ئۆتۈلگەن دەرستىكى نەتىجىسى بىلەن قانائەت تاپاتتى، ئۇچۇ ؟ دەرستىن سىرت ئەملى تېخنىكا ماتىيالرىنى ئوقۇپ قوللۇنۇپ باقاتتى، چاقىرغۇدىن تارتىپ ئۈنئالغۇ، زاۋۇتلاردىكى ئۈسكۈنە قاتارلىقلار ئىچىدە ئۇنىڭ قىزىقمايدىغان نەرسىسى يوق ئىدى، دۇنيا نىمە دىگەن رەڭگارەڭ، بۇنىڭغا قوشۇلۇپ ئىنسانلار ياراتقان ئۈسكۈنىلەرمۇ قىزىقارلىق، ئەشۇنداق قىزىقىش ئىچىدە ئۇ توك يولىرى، توپلانما توك قانۇنىيەتلىرىنى تەتقىق قىلاتتى، تىل ئۆگەنگۈچىلەر سىپىدە بولسا ئۇ يەنە ئۆزگىچە بىر ئىنسان ئىدى، باشقىلار تىلنى كەسپ دەپ قاراپ تىل ئۆگۈنۈش ئۈچۈنلا ئۆگۈنەتتى، تىلنىڭ ئۆزىدىن باشقا ھىچنىمىگە قىزىقمايتتى، بۇ خىل قىزىماسلىق تۈپەيلىدىن ئۇلارنىڭ تىل ئىقتىدارىمۇ ئىشلىتىش ئۈنۈمىدىن يىراق بولاتتى، چۈنكى تىل ھەرقايىسى سەھە، تۇرمۇش يەنى بىلىمنى تەپەككۇرنى تۇپراق قىلىدۇ، بۇنىڭدىن مۇستەسنا تىل بولمايدۇ، شۇڭا

ئۇلارنىڭ خام سۆز بايلىقى تۇردىنىڭ خام سۆز بايلىقىدىن نەچچە ھەسسە يۇقۇرى، لېكىن گاچا، ساۋاتسىز.تېخى گىراماتىكا بىلىمىمۇ يۇقۇرى. تۇردىچۇ ئۆز كەسپى ۋە تۇرمۇشى قىزىقىشى بويىچە تىل ئۆگەنگەچكە ھەر بىر سۆز ،جۇملە تەركىپلىرى ئېسىدە مەھكەم ئورناپ خۇددى ئاغزى، قۇلىقى، كۆزى بىراقلا ئېچىۋېتىلگەن ھالەتكە يەتكەن ئىدى، ئۇ تونۇيدىغان كومپيوتىرچىلار خۇدى بىلگېيتىس بولىدىغاندەك يۇمشاق دېتال ئېچىش ياكى مەشغۇلات تەرپىگە قاراپ قارغۇلارچە تەرەققى قىلىۋاتاتتى، لېكىن ئەشۇ يۇمشاق دېتالنى ئەملى ئېھتىياجقا ئۇلاش ھەققىدە ئويلۇنۇپ قويمايتتى، شۇڭا جەمئىيەتتە بىربىرىدىن مەنمەنچى كومپيوتىرچىلار كۆپ. لېكىن بۇ بىلىملەر ئىسراپ بولىۋاتاتتى، تاكى شىنجاڭ تېخنىكا بازىرى ئۇلارغا ئېھتىياجلىق ئىقتىدار ـ ئېھتىياج قۇرۇلمىسىنى شەكىللەندۇرگىچە ئۇلار ئەشۇنداق بېسىلىپ ياتاتتى، دەرۋەقە دۇنيا ۋە ئىچكىرى ئۆلكە كومپيوتېر بازىرىدا ئىش تەقسىماتى ئېنىق مۇكەممەل شەكىللەنگەن، شۇنىڭغا چۇشلۇق كەسكىن رىقابەتمۇ شەكىللەنگەن. يۇمشاق دېتال ئاچالايدىغان لېكىن ئېھتاجلىق يۇمشاق دېتالنىڭ لاھىيىسى كاللىسغا كەلمەيدىغان ياشلار كۆپ . ،ئۇلارنى يىغىپ كۆلەملەشكەن لاھىيە ئارقىلىق، بازار ئېچىپ،ئۇلارنىڭ ئىقتىدارىنى پۇلغا ئايلاندۇرىدىغان خەلقارالىق چوڭ مەبلەغلىق كارخانىنىڭ يوقلۇقى ئاچقۇچلۇق مەسىلە ئىدى، لېكىن بۇنىڭلىق بىلەن پۇرسەت يوقمۇ؟ پۇرسەت بار.ھازىرچە ئۇنىڭغا قالغىنى يۇمشاق دېتال ئېچىش ئەمەس، خەق ئىشلەپ چىقارغاننى چۈشۈنۈش، ئىشلىتىشنى ئۆگۈنۈش، كۈندە يېڭىدىن پەرپا بولۇپ بازارغا سېلىنىۋاتقان ئېلكرۇن مەھسۇلاتلىرىنى ئىشلىتىش رېمۇنت قىلىش ۋە ئۇنىڭ سېتىشتىن كېيىنكى مۇلازىمەتكە بىرلەشتۇرۇپ ئومۇملاشتۇرۇشتەك بىر كەڭ ئىقتىدار ـ ئېھتىياج بازىرىنى يوشۇرۇپ ياتقان ئىدى، شۇنىڭ بىلەن تۇردى ئۆزىنى تەربىيەلەش ئىسخىمىسىنى سىزدى، ئېلىكترۇن قاتتىق دېتال، كومپيوتىر يۇمشاق دېتاللىرى ۋە ئۇنى ئۆگۈنۈش ۋە پايدىلىنىش، بازار ئېچىشتا خەنزۇ تىلى، ياپون تىلى، ئېنگلىس تىلى قاتارلىق تىللارنى بىلىش بەكمۇ زۆرۈر ئىدى. لېكىن مەكتەپ ھاياتى بەكلا قىسقا ئىدى،ۋاقىت يېتىشمەيتتى. تېزلا مەكتەپ ھاياتى ئاخىرلاشتى.ئۇ ئوقۇپ چۈشۈنۈش، سۆزلەپ چۈشەندۇرۇش، يېزىپ قايىل قىلىشقا يەتكۈدەك ياپون تىلى ئىقتىدارى ، ھەرقانداق ئېلىترۇن مەھسۇلاتنىڭ قاتتىق دېتال قانۇنىنى بىلەيدىغان كەسپى ئىقتىدارى، ھەرقاداق يۇمشاق دېتالنى ئىشلىتەلەيدىغان ئۆگۈنۈش ئىقتىدارى شەكىللەنگەندە ئوقۇش پۈتتۈردى، لېكىن بۇ يېتەرلىك ئەمەس ئىدى، بازار قانۇيىتىنى ئىشلەپچىقىرىش لىنىيىسىنى ، ئىقتىساد، ئىگىلىك تىكلەشنىڭ تەپەككۇر شەكلىنى ، يەنە ئاللىقانداقتۇ يۇمشاق دېتالارنى ئۆگۈنۈشى كېرەك ئىدى، شۇڭا ئىشلەيدىغان ئورۇننى مەكتەپ تاللىغان ئۆلچەم بويىچە تاللىدى. ئۇ ئالىيمىن زاۋۇتىنى تاللىغاندا چەتئەل سودىسى ئىدارىسى، سودا نازارىتى، شىنجاڭ ئۇنۋېرستىتى، بانكا قاتارلىق ئورۇنلارغا ئورۇنلاشقانلارنىڭ ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىدى، لېكىن ئۇ بۇ ئورۇننى خۇددى مەكتەپنى تاللىغاندەك تاللىغان ئىدى، زاۋۇتنىڭ قانداق ئورۇن ئىكەنلىكنى كۆرۈپ باقماقچى ئىدى، چۈنكى ئالىيۇمىن زاۋۇتىدەك بۇنداق ئورۇندا قۇرۇۋۇق نەزىيە بىلەن پۈت دەسسەپ تۇرغىلى بولمايتتى، مەكتەپنىڭ قارمۇ قارشىسى ئىدى، ئېلىكترۇن كەسپىنىڭ ئالدىنقى سېپى ئىدى، ئۇ مەھسۇلات يېڭىلاش، بازار ئېچىش دىگەندەك زامانىۋى ئاتالغۇلار توشۇپ كەتكەن ئوقۇغۇچى كاللىسى بىلەن بۇ ئورۇنغا ئىشقا چۈشتى، ئۇ ئىشقا چۈشۈپلا بۇرۇرن سىرلىق بىلىنگەن بۇ زاۋۇتتىكى ھەممە نەرسە ئۇنىڭغا تەلتۆكۈس ئايان بولدى، زاۋۇت كىچىك جەمئىيەت ئىدى، ئالدى بىلەن زاۋۇت ئارقىلىق جەمئىيەتنى چۈشەندى، ئالى مەتكەپ ئوقۇچىسىنىڭ جەمئىيەت بىلىملىرى تېيىز بولىدۇ، ئۇلار دەرسلىكتىكى ئاتالغۇلار بويىچە جەمئىيەتنى تەسەۋۋۇر قىلىدۇ، كىشىلىك مۇناسىبەتتىكى مۇرەككەپلىكلەر ئۇلارنىڭ ئويلىغىنىدىنمۇ مۇرەككەپ بولىدۇ، ئۇ زاۋۇتنىڭ ماتىيال كىرگۈزۈش ھالقىسىدىن تارتىپ سېتىشقىچە ئىشلەپچىقىرىشتىن تارتىپ مەمۇرغىچە ھەممە ھالقىسىغىچە كۆزەتتى. زاۋۇتنىڭ قۇرۇلمىسى ئۇنىڭ ئويلىغىنىدىنمۇ قالاق ئىدى، لېكىن بۇ قالاقلىق ئۇنىڭغا چۈشكۈنلۈك بەخش ئەتمىدى، بەلكى شىنجاڭنىڭ سانائىتىدىكى قالاقلىق يول ئېچىشتىكى پۇرسەتلەرنىمۇ ئۇنىڭغا تونۇتتى، ئۇنىڭ زاۋۇتتىكى قىسقىغىنە ھاياتى مەكتەپتىكى ھاياتىدىنمۇ مول بىلىملەرنى بەردى. بىلىم ئوغرىسى ئوغرى ئەمەس، ئۇ ئىقتىسادى قانۇنىيەتنى سەلبى ۋە ئىجابى تەرەپتىن ئۆگەندى، كىشىلىك مۇناسىبەتلەرنى بىر تەرەپ قىلىشتا ئۆز خاملىقىنى تونۇپ يەتكەندە بۇ جەھەتتىمۇ پىشماقچى بولدى، ساياھەت يېتەكچىلىكى بىلەن شۇغۇللاندى. ئوقۇتقۇچى بولدى. ئۇ شېنجىنغا بېرىپ تىجارەت قىلغان چېغىدا شىنجاڭنى ئۇنتۇپ قالمىدى، ئۇ ئىچكىرىدە پىشىپ مەلۇم مەھسۇلات بويىچە شىنجاڭ بازىرىنى ئاچىدۇ. ئۇ شۇ پىلان بويىچە ئېلىرۇنلۇق گىرنى تاللىدى.

تۇردى ئىچكىرىدە ئۇزاق مۇددەت ياشاش جەريانىدا ئۇيغۇرنىڭ ئۆزىنىڭ تاماق مەدەنىيىتىگە بەكمۇ مۇستەھكەم باغلىنىپ قالغان بىر مىللىي گەۋدە ئىكەنلىكىنى ھىس قىلدى.ئۇ شېنجىنىدا ھەپتە ئاخىرىدا نەچچە يۈز كىلومىتىر يول يۈرۈپ ئۇيغۇر ئاشخانىسى ئىزدىگەندە بولسۇن ياكى ئۇيغۇر تاماقلىرىنى سېغىنىپ تۆت كۆز بولغاندا بولسۇن ئۇيغۇر تاماقلىرى ھەققىدە پىكىر يۈرگۈزۈشنى توختاتمىدى.توكيودا ياپۇنلار بىلەن ئەڭ ئالى رېستوراندا

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى

غىزالانغاندا بولسۇن ياكى خەنزۇلار بىلەن شاڭخەي ـ بېيجىڭ، گۇئاڭجو –شېنجېندىكى ئەڭ ئالى مۇسۇلمانچە ئاشخانىلاردا غىزالانغاندا بولسۇن ئۇيغۇر تاماقلىرىنىڭ ئۆزگىچە تەمىنى ئېسىدىن چىقىرالمىدى. بىر ۋاق تاماقنى نەچچە مىڭ يۈەنگە يىگەن چاغدىمۇ دۆڭكۆۋرۈكتە بەش يۈەنگە يىگەن چېنە لەغمەننىڭ ھوزۇرىنى سۈرەلمىدى.

مېنىڭ تەم سەزگۈمدە مەسىلە بارمۇ ياكى ئۇيغۇرنىڭ قولىدىن چىققان تاماقتا ئالاھىدە بىر سېھرى كۈچ بارمۇ؟ بۇ سوئال دائىم تۇردىنى ئويغا سالاتتى. ئۆزى يىگەن ھەرخىل تاماقلار بىلەن ئۇيغۇر تاماقلىرىنى سېلىشتۇرۇپ ئويغا چۆكەتتى.

شۇڭلاشقىمۇ ئۇ شېنجېندا تۇرىۋاتقان چاغلاردا ماڭا بىر ئۇيغۇر ئاشپەز ئەۋەتىپ بەرسىڭىز دەپ تېلېپون قىلدى. مەن بىلەن بىر يۇرتلۇق، ئاق كۆڭۈل بىر ئاشپەز يىگىتنى تۇردىنىڭ يېنىغا ئەۋەتتىم. تۇردى ۋە ئۇنىڭ شېنجېندىكى تونۇشلىرى بىر مەزگىل مەن ئەۋەتكەن ئەشۇ ئاشپەز يىگىتنىڭ قولىدىن تاماق يەپ يۈردى. ھەتتا كېيىن ئۆزىنىڭ ئۆيىنىڭ شۇ يەردىكى ئۇيغۇرلارنىڭ لەغمەن يەيدىغان ئاشخانىسىغا ئايلىنىپ قالغانلىقى ھەققىدە ھكايە قىلىپ بەردى.

قىسقىسى ئۇيغۇرنىڭ تاماقلىرىدا ئۇيغۇرغىلا خاس بولغان بىر خىل تەم ۋە جەلپكارلىق بار ئىدى. بۇ تاماقلار ۋاقىتنىڭ سىنىقىدىن ئۆتكەن بولۇپلا قالماي ماكان ھالقىغان ئىدى. ئۇيغۇرنىڭ نان ۋە كاۋاپ مەدەنىيىتىنىڭ ناھايىتى تىزلا پۈتۈن مەملىكەتكە تارىلىپ، 13 مىليون جوڭگو خەلقى تەرىپىدىن ئېتىراپ قىلىنىشى بۇنى ئىسپاتلاپ تۇراتتى. جوڭگونىڭ چوڭ شەھەرلىرىدە ئېچىلغان ئۇيغۇر ئاشخانىلىرىنىڭ سودىسىنىڭ شۇ قەدەر ياخشىلىقى ئادەمنى ھاياجانلاندۇراتتى. مەن بېيجىڭدىكى شىنجاڭنىڭ ئىش بېجىرىش ئورنى ۋە ئۈرۈمچى شەھرىنىڭ بېيجىڭدىكى ئىش بېجىرىش ئورنىدا ئۇيغۇرچە ئاشخانا ئالدىدا ئۆچىرەت بولۇپ كەتكەن ئادەملەرنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەن ئىدىم. ھەتتا ئۈرۈمچى شەھرىدىكى ئابلاجان نانلىرىنىڭ غەربىي ھەسەن –ھۈسەن يولى (ئىلگىرىكى غەربىي شىمال يولى) بويىدىكى كۆمۈش ئاستانە مېھمانخانىسىنىڭ قارشى تەرىپىگە جايلاشقان ئابلاجان نانلىرى ناۋايخانىسىنىڭ ئالدىدا نان ئېلىش ئۈچۈن ئۆچۈرەت بولۇپ كەتكەن بىرەر يۈز ئادەمنى كۆرۈپ ھەيران قالغان ئىدىم.

جاھان كۆرگەن تۇردى ئۇيغۇر تاماقلىرىنىڭ سېھرى كۈچىگە مەپتۇن بولۇپلا قالماي سودا ۋە ئىگىلىك تىكلەشكە ، كارخانا باشقۇرۇشقا قىزىقىدىغان بىر ئادەم بولۇش سۈپىتى بىلەن ئۇيغۇر ئاشخانىلىرىنىڭ كەينىگە يوشۇرۇنغان غايەت زور بازار كۈچى ھەققىدە ئويلىنىپ قالدى. ئۇ كېن تاككى، ماكدونالد قاتارلىق تىز تاماقخانىلاردا تاماق يەپ كۆرگەن، بۇ خىل زەنجىرسىمان ئاشخانىلارنىڭ باشقۇرۇش مىخانىزمى ۋە مۇۋاپىقىيەت قازىنىش يولى ھەققىدە ئىزدىنىپ باققان ئىدى. نىمىشقا تاماقلىرىنىڭ سېھرى كۈچى بىر يىگەن ئادەمنى ماگنىتتەك تارتىپ تۇرىدىغان ئۇيغۇر ئاشخانىلىرى مېك دونالد ۋە كېنتاككىلاردەك مۇۋاپىقىيەت قازىنالمايدۇ؟ نىمىشقا بىز ئۇنى دۇنياغا يۈزلەندۇرمەيمىز؟ نىمىشقا ئۇيغۇر ئاشخانىلىرى ئەڭ قارشى ئېلىشقا ئېرىشكەن جوڭگودەك غايەت زور ئادەم دېڭىزىدا ئۇيغۇر ئاشخانىلىرىنى ئۇيغۇرلارنى قەد كۆتەرگۈزىدىغان پەلەمپەي قىلمايمىز؟

تۇردى ئەمدى ئۇيغۇر ئاشخانىلىرىنى تاماق يىيىش، تامىقى ئوخشايدىغان، پاكىز ئاشخانىلارنى ئىزدەش نوقتىسىدىن ئەمەس ئۇيغۇر ئاشخانىسىنىڭ كەينىگە يوشۇرۇنغان غايەت زور سودا قىممىتى نوقتىسىدىن كۆزىتىشكە باشلىدى. ئۇيغۇر ئاشخانىلىرى تېخى جوڭگودا ئۇنچە ئومۇملىشىپ كەتمىگەن، پەقەت چوڭ شەھەرلەردە ئازىلاپ ئېچىلغان ئىدى. لېكىن پۈتۈن جوڭگو بويىچە بۇنداق ئاشخانىلارنى بەك كۆپ دەپ قاراپ كەتكىلى بولمايتتى. ھەتتا ئىچكىرىدىكى بەك روناق تاپقان بەزى ئۇيغۇر ئاشخانىلىرى باشقا مىللەتنىڭ قولىدا ئىدى. پەقەت تاماق راسلايدىغانلارلا ئۇيغۇر ئىدى . ھەتتا بەزى ئاشخانىلار ئۇيغۇر تاماقلىرىنى راسلاشنى ئۆگىنىۋالغاندىن كېيىن ئۇيغۇر ئۇستىلارنى خىزمەتتىن قوغلىغان ئىدى. لېكىن پۈتۈن جوڭگو خەلقىنىڭ كاللىسىدا ئۇيغۇر ئەتكەن ئۇيغۇر تاماقلىرىلا ھەقىقىي مەنىدىكى ئۇيغۇر تامىقى دېگەن كۆز قاراش بار ئىدى. نۇرغۇن ئادەم ئۇيغۇر تاماقلىرىنى ئۇيغۇرنىڭ قولىدىن يىيىشنى خالايتتى. گەنسۇ ۋە چىڭخەيدىكى سالا، دوڭشياڭ قاتارلىق مۇسۇلمان مىللەتلەر تەرىپىدىن ئېچىلغان شىنجاڭ توخۇ قورۇدىقى دېگەن نامدىكى ئاشخانىلارنىڭ سودىسىمۇ يامان ئەمەس ئىدى. بۇ ئاشخانىلارنىڭ ۋېۋىسكىسىدىكى شىنجاڭ توخۇ قورۇدىقى دېگەن ۋېۋىسكا دەل مۇشۇ ئاشخانىلارغا ھاياتى كۈچ بەرگەن نوقتا ئىدى. ئۇيغۇرنىڭ كىملىكىنى بىلمەيدىغان نۇرغۇن ئادەم ئاشۇ ئاشخانىلاردا ئۇيغۇرنىڭ قولىدىن چىقمىغان، ئۇيغۇرچە تەمى يوق توخۇ قورۇدىقى ۋە لەغمەننى يەپ ئۇيغۇرچە تەمنى خاتا چۈشىنىپ يۈرىۋاتاتتى. لېكىن ئەنە شۇ ۋېۋىسكا بىر سېھىرلىك ماگنىتتەك كىشىلەرنى جەلپ قىلىپ، ئەشۇ ئاشخانىلارنىڭ ھاياتى كۈچىنى ئاشۇرۇپ تۇراتتى. جوڭگودەك ھەركۈنى نەچچە يۈز مىليون ئادەم بازاردا تاماق يەيدىغان دۆلەتتە ئاشخانا ئېچىش ئىستىقباللىق كەسىپ ئىدى. ناۋادا ئۇيغۇردىكى مۇشۇ ئىستىقباللىق كەسىپ ئۆز ئىگىسى بىلەن

جوڭگۇدەك ئادەم دېڭىزىدا ئۆز تەمى ۋە ئۆزىنىڭ پەلسەپە ۋە لوگىكىسى بويىچە ئېچىلسا ناھايىتى تېزلا بىر كىشلىك ئورۇنغا ئىگە بولالايتتى. مېك دونالد ۋە كونتاككىدىن ئېشىپ چۈشۈش ئېھتىماللىقى يوق ئەمەس ئىدى.

شۇنداق ئەۋزەللىككە ئىگە تۇرۇپ نىمىشقا بۇ ئەۋزەللىكنىڭ مېغىزىنى چاقمايمىز؟ نىمىشقا ئۇيغۇر ئاشخانىلىرى دۇنياغا يۈزلەنمەيدۇ؟تۇردى بۇ ھەقتە ئىزلىنىپ يۈرۈپ ئاخىرى ئۇيغۇر ئاشخانىلىرىنىڭ دۇنياغا ،ئاددىسى جوڭگوغا يۈزلىنىپ كېتەلمەي ،شىنجاڭدا ئەگىپ يۈرىشىنىڭ سەۋەبىنى چۈشەنگەندەك بولدى.

ئۇيغۇر ئاشخانىسىنىڭ تۈپ مەسلىسى دۇنياغا يۈزلىنىش ئۈچۈن ئېھتىياجلىق بولغان باشقۇرۇش جەھەتتىكى زامانىۋىلىشىشتىن تېخى بىخەۋەر ئىدى.

نۇرغۇن ئادەم ئاشخانا ئېچىشتا ئاشپەز ۋە پۇل تۇتىدىغان ئادەم ئۆزىمىزدىن چىقسا ئاندىن بىر ئاشخانىنى روناق تاپتۇرغىلى بولىدۇ دەپ قارايتتى.چۈنكى ئاشخانىلاردا ئاشپەز تۇرغۇزۇش ،تاماق پۇلىنى يىغىش جىددىي بىر مەسىلە ئىدى.ئاشپەزلەر ئاشخانىدىن نارازى بولۇپ قالسا تاماقنىڭ سۈپىتىنى ئۆزگەرتىپ تاشلاپ پۈتۈن ئاشخانىنىڭ سودىسىنى بۇزۇپ قوياتتى.پۇل ئالغۇچى ئۆز ئادەمدىن چىقمىسا خىيانەت قىلىپ ئاشخانا ئىگىسىگە نەپ بېرىشى ناتايىن ئىدى.ئىشچى —خىزمەتچىلەرنىڭ مەسئۇلىيىتىنىڭ ئېنىق بولماسلىقى ،مۇكاپات ۋە جازانىڭ قالايمىقانلىقى،ئىش ھەققى تۈزۈمىنىڭ كەمتۈكلىكلىرى ئاشخانىلارنىڭ گۈللەپ ياشنىشى ئۈچۈن توسالغۇ بولاتتى ،مۇۋاپىقىيەتلىك ھالدا ئاشخانا ئېچىش ئۈچۈن ئەشۇ بىر نەچچە تۈرلۈك خىزمەتنى ئىشلەش زۆرۈر ئىدى.

تۇردى ئاشخانىدىكى بۇ مەسلىلەرنى ئوڭشاش ئۈچۈن بىر نەچچە ھالقىنى ئوڭشاش كېرەك ئىكەن دەپ قارىدى. بىرىنچى ،ئاشخانىدىكى سودىنىڭ جەريانى ئېنىق بولۇش كېرەك.نۇرغۇن ئاشخانىلار بۇ جەريانىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن تالون يېزىش تۈزۈمىنى قوللانغان ،لېكىن مەسئۇلىيەتنى ئېنىق قىلىش ئۈچۈن بىر تالوننى بىر نەچچىگە كۆپەيتىپ ئاشپەز ،كاسىر ،كۈتكۈچى ساقلايدىغان ،ھىساپنى بوغقاندا ئۆز ئارا سېلىشتۇرىدىغان قىلغان ئىدى.شۇ ئارقىلىق بەزى تېز تاماقخانىلار پۇل يىغىشتا ئۆز ئادىمىنى قويۇشتىن ئىبارەت تەپەككۇر ئۇسۇلىدىن قۇتۇلغان ئىدى.لېكىن بۇ خىل ئۇسۇل پۈتۈنلەي قولدا ئېلىپ بېرىلىدىغان بولغاچقا سۈرئەت ئاستا ئىدى.يەنە نۇرغۇن كەمچىلىكلىرى بار ئىدى.

ئىككىنچىدىن باشقۇرۇش رەتلىك ۋە ئېنىق بولۇش كېرەك.تالانتلىق باشقۇرغۇچىنىڭ بولۇشى ئاشخانىغا ھاياتى كۈچ بېغىشلايتتى.لېكىن ئاشخانا ئاچقان ئادەم ھەممە ئىشقا ئارىلىشىۋالىدىغان ،ئاشخانىنى بىر كارخانا دەپ قاراپ باشقۇرغۇچى خادىم تەكلىپ قىلىشنى ئارتۇقچە ئىش دەپ بىلىش ئۇيغۇر ئاشخانىلىرىنىڭ ئادىتىگە ئايلىنىپ قالغان ئىدى.شۇڭا نۇرغۇن ئادەم ئاشخانىنى ئېچىپ قويۇپ يا ئۆزى ماڭدۇرالماي ،يا ئادەم تەكلىپ قىلىشقا چىدىماي زىيان تارتىپ يۈرەتتى.پايدا ئالغان تەقدىردىمۇ ئىگىلىكىنى كېڭەيتىپ ،ئاشخانىسىنى كۆلەملەشتۈرەلمەيتتى.ئۈچىنچىدىن ئۇيغۇر ئاشخانىلىرىدا ھەركۈنلۈك سودا مىقدارىنى شۇ كۈنى ئېنىقلاپ ،پايدا زىيانىنى ئېنىق ئايرىپ ،قايسى ئىش ھالقىسىدا مەسىلە بارلىقىنى تەكشۈرۈش ،خام ماتېرىيالنىڭ كىرىشى بىلەن پىششىقلىنىپ پۇلغا ئايلىنىشىنى ئېنىق تەكشۈرۈپ تۇرغىلى بولىدىغان قۇرۇلما كەم ئىدى. ناۋادا مۇشۇ مەسىلىلەر ھەل قىلىنىپ قالسا ئۇيغۇر ئاشخانىلىرىنىڭ ھاياتى كۈچىنى بىر ھەسسە ئاشۇرۇش مۇمكىنچىلىكى تۇغۇلاتتى.

شۇ سەۋەپتىن تۇردى شېنجېندىن ئۈرۈمچىگە قايتىپ سودا بوشلۇقى ئىزدىگەندە ئىزچىل ھالدا مۇشۇ مەسىلىلەرنى كالللىسىدىن چىقارمىدى.ئەسلى شۇ شېنجېندا ئىشلىگەن لىيئو شىركىتى ھەرخىل ئېلكتىرونلۇق گىر،پۇل ئالغۇ ،نۇسخىلىغۇچ دېگەندەك نەرسىلەرنى ئىشلەپ چىقىراتتى.ئۇ مۇشۇلارنى كۆزىتىش ۋە مۇۋاپىقىيەت قازانغان ئاشخانىلارنىڭ تەجرىبىسىنى ئانالىز قىلىش ئارقىلىق ئۆزىنىڭ تۇنجى ئىشنى مەخسۇس تاللا بازارلىرى قاتارلىق جايلاردا مەھسۇلاتنىڭ ئېغىرلىقىنى ئۆلچەپ ،باھاسى ۋە تۈرىنى ئۇرۇپ چىقىرىپ بېرىدىغان ئېلكتىرونلۇق گىر ۋە پۇل ئالغۇلارنى ياساش ،سېتىش تىجارىتى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ياپونىيەنىڭ سىگاڭ شىركىتىنىڭ شىنجاڭدىكى ۋاكالەتچىسى بولۇشتىن باشلىدى.چۈنكى ئۇ لىيئو شىركىتىدە مۇشۇ تېخنىكىنى ئۆگەنگەن ،مۇشۇ ھەقتە ئېنژېنىرلىق كېنىشكىسىگە ئېرىشكەن ئىدى.ئۇ لىيئو شىركىتىدىكى تونۇشلىرى ئارقىلىق سىگاڭ شىركىتى بىلەن ئالاقە قىلدى ۋە سىگاڭنىڭ شاڭخەيدىكى باش زاۋۇتىدىغا بېرىپ ،زاۋۇت رەھبەرلىرى بىلەن كۆرۈشۈپ ،ئۇلارنىڭ قوللىشىغا ئېرىشىپ ئۈرۈمچىدە بىر خەنزۇ دوستى بىلەن بىرلىشىپ سىگاڭ شىركىتىنىڭ ئۈرۈمچى شۆبىسىنى قۇرۇپ سىگاڭنىڭ ئېلكتىرونلۇق گىرلىرىنى سېتىشقا ،كېڭەيتىشكە كىرىشتى.شۇنىڭ بىلەن بىرگە ئېلكتىرونلۇق گىرلارنىڭ رېمونت مۇلازىمىتىنى ئۆز ئۈستىگە ئالدى.ئۇ بىر تەرەپتىن شىنجاڭنىڭ ھەممە يېرىگە بېرىپ ئۆزىنىڭ گىرلىرىنى ساتسا يەنە بىر تەرەپتىن گىرلارنىڭ سېتىشتىن كېيىنكى مۇلازىتىمىنى قىلدى.مۇشۇ جەريانىدا ئۇنىڭ ئايىقى تەگمىگەن ئالتايدىكى كۆكتوقايدىن تارتىپ خوتەننىڭ سەھرالىرى قالمىدى،يەنە بىر قېتىم شىنجاڭنى تەكرار ئايلىنىپ قىلدى.شۇنىڭ بىلەن بىرگە پۇل ئالغۇ ۋە ئېلكتىرونلۇق گىرلارنىڭ باشقۇرۇش يۇمشاق دىتالىنى

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇرچىلاشتۇرۇش تەتقىقاتىنى توختاتمىدى.ئۇنىڭ كاللىسىدا كېنتاككى ۋە مېكدونالدلارنىڭ پۇل ئېلىش ماشىنىسى بىلەن تاللا بازارلىرىدىكى پۇل ئېلىش ئىقتىدارى بىلەن تالون بېسىش ئىقتىدارى بىرلەشتۈرۈلگەن ئېلىكترونلۇق گىرلار ياكى پۇل ئالغۇلارنى ئۇيغۇر ئاشخانىلىرىغا كىرگۈزۈپ بېقىش ئويى ئەگىپ يۈرەتتى .ناۋادا شۇ ئويى ئەمەلگە ئاشسا ئۇيغۇر ئاشخانىلىرىنىڭ نۇرغۇن ئىشلىرى ئوڭايلىشىپ كېتىشى مۇمكىن ئىدى.شۇڭا ئۇ كۈندۈزى شىركەتتە تېخنىكىلىق مۇلازىمەت ۋە باشقا ئىشلار بىلەن ئالدىراش بولسا كېچىسى كومپيۇتۇر ئالدىدا تۇرۇپ ئېلىكترونلۇق گىر ۋە پۇل ئالغۇنىڭ يۇمشاق دېتالىنى ئۆرۈپ-چۆرۈپ ئۇنى قانداق ئۇيغۇرچىلاشتۇرۇش ،قانداق قىلىپ ئۇيغۇرنىڭ دىتىغا ماس ھالدا ئۆزگەرتىشنىڭ خىيالىنى سۈرەتتى.بىر نىملەرنى لاھىيەلەيتتى.ئۆچۈرەتتى.مۇشۇ ساھەدىكى جوڭگو چەتئەلنىڭ كارخانىلىرى بىلەن ئالاقە قىلاتتى.پىكىر ئالماشتۇراتتى.

ئېزگۈ ئارزۇدىن تۇغۇلغان ئېزگۈ

تۇردىنىڭ ئىزدىنىشلىرى ئۇنى نائۇمىد قويمىدى.ئۇ نۇرغۇن ئويلىنىشلاردىن كېيىن 2006-يىلى 6-ئايدا ،شېنجىندىن يېنىپ كېلىپ تەخمىنەن 4 يىل بولغاندا مۇستەقىل ھالدا ئېزگۈ دېگەن نامدا شېنجىن ئېزگۈ ئۈچۇر ئېلىكترون شىركىتىنى قۇرۇپ ،شىركەتنى شېنجىندا تىزىمغا ئالدۇرۇپ ،شېنجىندا ئىش بېجىرىش ئورنى تەسىس قىلغاندىن كېيىن 11-ئايدا رەسمىي ھالدا ئېزگۈ شىركىتىنىڭ شىنجاڭ شۆبىسىنى قۇرۇپ ئىش باشلىدى.بۇ شىركەتنىڭ ئاساسلىق خىزمەت دائىرىسى ئاشخانىلارنى ئاپتوماتلاشتۇرۇش ۋە ئاشخانا ئاپتوماتلاشتۇرۇش سايمانلىرىنى سېتىش ،ياساش،ئېچىش ئىدى.

2007-يىلى 4-ئايدا تۇردى ئۈرۈمچىدە خەلقارا بازاردا ئېزگۈ شىركىتىنىڭ ئاخبارات ئېلان قىلىش يىغىنىنى ئاچتى.يىغىنغا تۇردىنىڭ ھەمكارلاشقۇچىلىرىدىن تارتىپ مۇخبىرلارغا قەدەر ئىلگىرى ئاخىر بولۇپ ئۈچ يۈزدەك ئادەم قاتناشتى .يىغىنغا ياپونىيە توۋاش شىركىتىنىڭ مۇدىرى ،شىياڭگاڭ شىيەنخۋا شىركىتىنىڭ مەسئۇل خادىملىرى كېلىپ قاتناشتى.ئۈرۈمچىدىكى بىر نەچچە مۇھىم ئاخبارات ئورنى بۇ ھەقتە مەخسۇس خەۋەر بەردى.تۇردى مانا مۇشۇ ئاخبارات ئېلان قىلىش يىغىنىدا ئاشخانىلاردا ئىشلىتىلىدىغان پۈتۈنلەي ئۇيغۇرچە يېزىقتىكى غەللىنىڭ دۇنياغا كەلگەنلىكىنى جاكارلىدى.شۇنىڭ بىلەن تۇردىنىڭ ئۇيغۇر ئاشخانىلىرىنى ئاپتوماتلاشتۇرۇش سەپىرى باشلاندى.

دەسلەپتە نۇرغۇن كىشى تۇردىنىڭ بۇ ئىشىغا بەك قىزىقىپ كەتمىدى.ئۈرۈمچى شەھىرىدىكى مۇھىم ئاشخانا-رېستورانلارنىڭ خوجايىنلىرى ئاخبارات ئېلان قىلىش يىغىنىغا قاتناشقان بولسىمۇ تۇردى تەتقىق قىلىپ ئىشلەپچىقارغان ئاشخانا ئاپتوماتلاشتۇرۇش سىستېمىسىغا بەك قىزىقىپ كەتمىدى.ھەممەيلەن كۆرۈپ بېقىش پوزىتسىيەسىدە بولدى.

تۇردى ئۆز مەھسۇلاتىنى كېڭەيتىش ئۈچۈن ئاشخانا خوجايىنلىرىغا ھارماي چۈشەندۈردى ،تەشۋىق قىلدى.ھەقىقەتەن يېڭى شەيئىنى قوبۇل قىلىپ ،ئومۇملاشتۇرۇش بىر مەزگىل كېتەتتى.تۇردىنىڭ بۇ نوقتىدا كۆڭلى توق ئىدى.چۈنكى ئۆز مەھسۇلاتىنى ئىشلىتىدىغان ئادەم چىقىپلا قالماي ،بۇ يېڭى شەيئىي كۆپ ئۆتمەي ھەممە ئۇيغۇر ئاشخانىسىغا ئومۇملىشىشقا باشلايتتى.چۈنكى ئۇ تەتقىق قىلىپ ئۇيغۇرچىلاشتۇرغان بۇ مەھسۇلات ئاشخانىلارنىڭ نۇرغۇن يۈكىنى يەڭگىللىتىپ قالماي ئاشخانا باشقۇرۇشنىڭ تەرتىپكە چۈشىشىگە ياردىمى بولاتتى.

ئۇنىڭ ئىشلەپچىقارغان بۇ يېڭى مەھسۇلاتى كومپيۇتۇرنىڭ دائىرىلىك تور ئۇسۇلىدىن پايدىلىنىپ تۈزۈلگەن بولۇپ ئاشخانىغا بىر مەركىزىي بىتەرەپ قىلغۇچ ياكى مۇلازىمېتىر قويۇلاتتى.ئاندىن تاماق قىلىدىغان ئۆيگە بىر خەتباسقۇ قويۇلاتتى.كۈتكۈچىلەرنىڭ قولىدا بىردىن بۇيرۇتقۇ بولاتتى.خېرىدار تاماقنى بۇيرۇتقاندا تاماق تىزىملىكى كۈتكۈچىنىڭ قولىدىكى بۇيرۇتقۇ ئارقىلىق مەركىزى بىتەرەپ قىلغۇچقا بېرىپ خاتىرلەنگەندىن كېيىن خەتباسقۇ ئارقىلىق ئاشپەزنىڭ قولىغا تېگەتتى.پۈتكۈل جەريان شۇنداق ئاددىي بولۇپ ئىلگىرىكى ئاۋاز ئارقىلىق توۋلاپ ،يۈگۈرۈپ يۈرۈپ تاماق بۇيرۇيدىغان ئىپتىدائىي ئۇسۇلدىن قۇتۇلۇپ ئاشخانىدىكى ۋاراڭ-چۇرۇڭنى ئازايتقىلى بولاتتى.خېرىدارلار جىمجىت ۋە ئازادە مۇھىم ئىچىدە غىزالىنالايتتى.يەنە بىرى قولدا يېزىپ ،كاسسىرغا ۋە ئاشپەزگە ئاپىرىپ تاپشۇرۇش ئاۋارىچىلىقىدىن خالى بولغىلى بولاتتى.ئاشخانا خوجايىنى مەركىزى بىتەرەپ قىلغۇچ ئارقىلىق خالىغان ۋاقىتتا ئاشخانىدا بولغان سودا ،خام ماتېرىيالنىڭ خوراش ئەھۋالى ،قانچە تەخسە لەغمەن ياكى قورۇما سېتىلغانلىقىنى بىلەلەيتتى.قايسى تاماقنىڭ قايس بۇيرۇتقۇدىن بۇيرۇلغانلىقى ،قايسى كۈتكۈچىنىڭ قانداق خىزمەت قىلغانلىقىنى ئايرىپ چىققىلى بولاتتى.كەچتە تالونلارنى ئۇدۇللاپ ساناپ ھساپ چىقىرىش ئاۋارىچىلىقىدىن خالاس بولغىلى بولاتتى.

كۆپ ئۆيمەي بەزى ئاشخانلار تۇردىنىڭ مەھسۇلاتلىرىنى سىناپ بېقىشقا كىرىشتى.سىناپ باققانلار رازى بولغاندىن كېيىن باشقا ئاشخانىلارمۇ بۇ يېڭىلىققا قىزىقىشقا باشلىدى.كۇتكۈچى بىلەن خېرىدار ئوتتۇرىسىدىكى ھەرتۇرلۇك ئۇقۇشماسلىق شىددەت بىلەن ئازىيىپ ئۇيغۇر ئاشخانا مەدەنىيىتىدە يېڭى بىر مەنزىرە بارلىققا كەلدى. ئۇ مەخسۇسلاشمىسا بولمايتتى، مەخسۇسلىشىش پۇختىلىق ئىدى، چۈنكى ھازىرقى دۇنيادا مەھسۇلات ئىشلەپ چىقىرىلىپلا كەمكۇتىسىز بولمايدۇ، ئۇ ئىزچىل يېڭىلىنىپ بارسا رىقابەتكە تاقابىل تۇرالايدۇ، يېڭىلىنىش ئۇچۇن شىركەت مەھسۇسلىشىشى مەھسۇسلىشىش ئىچىدە ئەۋزەللىكىنى ئاشۇرۇشى كېرەك، ئۇ ئۆگەنگەنلىرىنى يىغىپ ئىشلىتىشى كېرەك، بارلىق ئەۋزەللىك جۇغلىنىشى كېرەك.

2006 ـ يىلى 6 ـ ئايدا باشلانغان خاسىيەتلىك ئەمگەك مەن مۇشۇ ئەدەبىي ئاخباراتنى يېزىۋاتقان كۈنلەردە ئۆز ئۈنىمىنى كۆرستىپ تۇردى ئىشلەپچىقارغان مەھسۇلاتلار ئاشخانىلاردىن ئورۇن ئالدى.نۇرغۇن ئادەم ھازىر ئاشخانا –رېتۇرانلاردا تاماقلىنىۋاتقاندا كۇتكۈچىلەرنىڭ يانپون چوڭلىقىدىكى بۇيرۇتقۇ بىلەن خېرىدارلارنىڭ بۇيرۇتمىسىنى ناھايىتى تېزلىكتە ئاشپەزگە يوللىۋاتقانلىقىدىن خەۋەردار .داڭلىق ئاشخانىلارنىڭ ھەممىسىدە بۇ ئۈسكۈنىلەر ئاساسەن ئومۇملىشىپ بولدى.تۇردىنىڭ پەخىرلىنىدىغان بىر تەرىپى ئۇيغۇرچىلاشتۇرۇپ ،شىنجاڭ بازىرىنىڭ ئەمەلى ئەھۋالىغا ئاساسەن ياساپ چىقىلغان بۇ ئۈسكۈنىلەر ھازىر كۈنسىرى خېرىدارلارنىڭ دىتىغا لايىقلىشىپ پۈتۈن ئۇيغۇر ئاشخانا بازىرىدا ئۇنىڭ ئۈسكۈنىلىرى ئاساسىي ئېقىمغا ئايلانغان ئىدى.

دەرۋەقە تۇردىنىڭ تۇنجى قەدىمى ئۇنىڭ بىر تۈركۈم رىقابەتچىللىرىنى ئوتتۇرىغا تاشلىدى.لېكىن تۇردى رىقابەتچىلىرىنىڭ ئوتتۇرىغا چىققانلىقىنى ئۆزىنىڭ كەسپىدىكى بىر مۇۋاپىقىيەت دەپ قارشى ئالدى ۋە ناھايىتى شاتلاندى.بازاردا يالغۇز مەۋجۇت بولۇپ تۇرۇش ئۇنىڭ شىركىتىنىڭ خىيىم –خەتىرىنى ئاشۇرىۋېتەتتى.يەنى رىقابەتچىسىنىڭ يوقلىقى تۇپەيلىدىن تېخنىكىدا چېكىنىش ياكى ئالغا باسماسلىقىنى ،ھەرخىل سۇپەت مەسىلىلىرىنى كەلتۇرۇپ چىقىراتتى.ناۋادا رىقابەتچىسى پەيدا بولسا ،سۇپەت ،مۇلازىمەت،يېڭى مەھسۇلاتلارنى ئېچىش قاتارلىق جەھەتلەردە داۋاملىق ھوشيارلىقنى ساقلاپ ،ئىزگۈدىكلەرنىڭ جەڭگىۋارلىقىنى ساقلاپ قالغىلى بولاتتى.

خاتىمە ئورنىدا

تۇردىنى كارخانا قۇرۇش ۋە ئىگىلىك تىكلەش نوقتىسىدىن پۈتۈنلەي غەلبە قىلدى دېيەلمىسەكمۇ 40 ياشقا يېقىنلاشقان بۇ كۈنلەردە ئۇ ئۆزىنىڭ مەۋجۇتلىقىنىڭ دەسلەپكى ئاساسىنى سالدى.ئۆزىنىڭ ئەقىل –پاراستى ۋە تىرىشچانلىقى،قۇربان بېرىش روھىغا تايىنىپ شىنجاڭ بازىرىدا ئۆز مەھسۇلاتىنىڭ ئېھتىياجىنى ئويغاتتى.ئۆزىنىڭ تەپەككۇرىنى ھاياتى كۈچكە ئىگە قىلدى.شۇ ئارقىلىق ئىگىلىك تىكلەش پۇرستىگە ئېرىشتى.

ھازىرنىڭ ئۇنىڭ قولىدا تەستىقلىنىپ ،بازارغا سېلىنىش پۇرستى كۈتۈپ ياتقان ئىككى پاتېنت بار.

ئۆزى شىنجاڭدىكى ئۆلچەم قوراللىرى ساھەسىدىكى سانى بارماق بىلەن ساناشقا توشمايدىغان ئازسانلىق مىللەت مۇتەخەسسىلىرىنىڭ بىرى.ھەتتا ئۇ ئۇيغۇر ئىچىدىلا ئەمەس خەنزۇلار ئىچىدىمۇ تەسرگە ئىگە.شۇ سەۋەپتىن 2002 ـ يىلدىن تا ھازىرغا قەدەر ئاپتونوم رايونلۇق مۇناسىۋەتلىك ئىدارىلەر ئۇنى ئۆلچەم قوراللىرى تېخنىكىسى ھەققىدە يىلدا نەچچە قېتىم لېكسىيەگە تەكلىپ قىلىپ تۇرىۋاتىدۇ.

ئۇرۇمچىدىكى ئۇچ كارىفور شىركىتىنىڭ تېخنىك مۇلازىمىتىنى ھۆددىگە ئالغۇچى.ئېنىقراق ئېيتقاندا ئۇلارنىڭ ئېلىكتىرونلۇق گىر،پۇلئالغۇ ،كومپيۇتېرلۇق قوراللىرىنىڭ تېخنىك مۇلازىمىتىنى ھۆددىگە ئالغۇچى.

تۇردى ئۆزىنىڭ بۇندىن كېيىن قىلماقچى بولغان ئىشلىرى ھەققىدە كۆپ سۆزلەشنى خالىمايدۇ.سۆزلەپ هارمايدىغان بىر ئادەمنىڭ بۇ نوقتىدىكى كەم سۆزلىكى ئۇنىڭ سودا مەخپىيەتلىكىنى ساقلاش ئېھتىياجى تۇپەيلىدىن كېلىپ چىققان.شۇڭا مەنمۇ بۇ ھەقتە ئۇنىڭ ئېغىزىنى كوچىلىمىدىم.ئەمما دەپ قويۇشقا ئەرزىيدىغان بىر نوقتا بار .ئىزگۇ شىركىتىنىڭ شىركەت تەرەققىيات پىلانىدا ئىزگۇ شېركىتىنى مۇشۇ نەچچە يىل ئىچىدە شىنجاڭدىكى ئەمەلىي كۈچى ئەڭ زور پۇقراۋىي ئۇچۇر،يەن –تېخنىكا كارخانىسىغا ئايلاندۇرۇش،ئۇيغۇر ئاشخانىلىرىنىڭ دۇنياغا يۇزلىنىش قەدىمىنى تېزلىتىدىغان يۇمشاق دېتاللارنى قېزىش ۋە ئىشلەپچىقىرىش تۇردى باشچىلىقىدىكى ئىزگۇ شىركىتىدىكىلەرنىڭ نىشانى.

مەن پەقەت بۇ ئەسەرنىڭ ئاخىرىدا ئۇنىڭ بىر قىسىم كۆز قاراشلىرى بىلەن بەزى ئىشلىرىنى قىستۇرما قىلىپ قويماقچى .مۇۋاپىقيەت قازىنىش ئۇچۇن پاي ـ پېتەك بولۇۋاتقانلار ئۇچۇن پايدىسى تېگىپ قالسا ئەجەپ ئەمەس.

ـ مەن، ـ دەيدۇ تۇردى لېتىپ ، ـ كارۋاننىڭ يولى بىر رىسقى باشقا دېگەندەك قانچە كۆپ ئادەم مۇۋاپىقيەت قازانسا ،ئىگىلىك تىكلىسە ،ياكى خاتىرجەم ،بەختىيار ئائىلىگە ئېگە بولسا شۇنچە خوش بولىمەن.شۇ تۇپەيلىدىن

www.uyghurkitap.com

شنجاڭغا يېنىپ كەلگەندىن كېيىن نۇرغۇن ئادەمنى شىركىتىمدە ئىشلەشكە تەكلىپ قىلدىم.لېكىن مېنى ئەپسۇسلاندۇرغان ئىش –ئۆزىنى ئىختىساس ئىگىسى دەپ قارايدىغان ،ئىگىلىك تىكلەش كويىدىكى نۇرغۇن ئۇيغۇر بالا ئەڭ ئاۋال مەن يارىتىپ بېرىدىغان تەرەققىي قىلىش پۇرسىتى ئۈستىدە ئەمەس بەلكى مەن بېرەلەيدىغان مائاش ھەققىدە گەپ باشلىدى.شىنجاڭنىڭ ئەھۋالىدىن ئېيتقاندا ئۆزىنىڭ قىممىتى تېخى ئىسپاتلانمىغان يېڭى خادىمغا بېرىدىغان مائاش كۆپ پەرقلەنمەيدۇ.ياكى مائاش يۇقۇرىلىدى دېگەن تەقدىردىمۇ شۇ ئادەمنىڭ ياللىغۇچىغا يارىتىپ بېرەلەيدىغان قىممىتىگە تاناسىپ ھالدا يۇقۇرىلايدۇ.مەن ئۇلارنىڭ مەن يارىتىپ بېرەلەيدىغان ئىمكانىيەتلەر ھەققىدە سۆز ئېچىشىنى ،مېنىڭ شىركىتىمنى پەلەمپەي قىلىپ تۇرۇپ ،يېقىن كەلگۈسىدە بازاردا مەن بىلەن بىر سەپتە مەۋجۇت بولۇپ تۇرىشىنى ئارزۇ قىلاتتىم.لېكىن بۇنداق بالىلار ناھايىتى ئاز ئىكەن.شۇڭا نۇرغۇن بالىلارنى شىركىتىمدە ئىشلىتىپ كۆرۈپ ،بىر مەزگىلدىن ئىشتىن بوشىتىشقا مەجبۇر بولدۇم.ھەتتا شىركىتىمدە ئىشلەش ئۇچۇن ئاتا ـ ئانىسىنى باشلاپ كەلگەن بىر نەچچە ئوغۇل بالىنى ئاتا ـ ئانىسىنى سىرتقا چىقىرىۋېتىپ ‹‹ئىسىت سېنىڭ ئوغۇلبالىلىقىڭغا ،ئالى مەكتەپنى پۈتتۈرۈپ تۇرۇپ بىر شىركەتكە خىزمەت ئىزدەش ئۇچۇن يالغۇز كېلەلمەيدىغان ئادەمنى ئىشلەتكىلى مەن ساراڭمىتىم،كۆزۈمدىن يوقال،خىزمەت ئىزدەيمەن دىگۈچە ئاۋال مۇستەقىل ئادەم بولۇشنى ئۈگەن›› دەپ ئىشخانىدىن ھەيدەپ چىقاردىم.

تۇردىنىڭ بۇ گەپلىرىنىڭ ئاساسى يوق ئەمەس.بۈگۈن ئەتراپىمىزدا مۇۋاپىقىيەت قازىنىشنىڭ پۇرسەتلىرى تولۇپ يېتىپتۇ.پۇرسەتنى قىزغىنىشنىڭ ھاجىتى يوق.بۈگۈن بىزگە كېرىكى ئەشۇ پۇرسەتنى قانداق تونۇش مەسلىسى.ۋۇجۇدىمىزدا ئىقتىدار يېتىلدۇرمەي تۇرۇپ بۇ پۇرسەتنى تونۇماق تەس.تونۇغان تەقدىردىمۇ تۇتىۋالغىلى بولمايدۇ.بۈگۈن قانداق ياشاش ئۇسۇلىنى تاللاش ۋە قانداق ياشاشقا رازى بولۇش مەلۇم دەرىجىدە بىزنىڭ شۇ ھەقتىكى ئىزدىنىشلىرىمىزگىمۇ مۇناسىۋەتلىك.تىلىگەن تاپار دېگەندەك ھاياتتىن نېمە ئىزدىسەڭ شۇنى ئالىدىغان گەپ.لېكىن بىز نېمە ئىزدەيدىغانلىقىمىزنى بىلمىسەك بۇ ئەڭ چوڭ پاجىئە.نېمە ئىزدەيدىغانلىقىمىزنى بىلىپ بۇ ھەقتە پىكىر يۈرگۈزمىسەك،پىلان تۈزمىسەك ،كۈرەشمىسەك بۇمۇ ئېغىر پاجىئە.ھەممە ئىشنى ۋاقتىدا قىلىپ ،سائىتىدە بىجىرمىسەك ھاياتىمىز تراگىدىيەگە ئايلىنىدۇ.تۇردىنىڭ تەپەككۇر يولى ،قىلغان ئىشلىرى ئادەمگە مەلۇم دەرىجىدە مۇۋاپىقىيەت قازىنىشنىڭ يول خەرىتىسىنى تاشلاپ بېرەلەيدۇ.مېنىڭ ئۇشبۇ ئەسەرنى يېزىپ چىقىشىممۇ دەل شۇ سەۋەپتىن بولسا كېرەك.

2009 ـ يىلى سېنتەبىردىن 8 ـ ئۆكتەبىرگە قەدەر ئۈرۈمچىدە يېزىلدى.27 ـ ئۆكتەبىر تۈزىتىلدى.

ئىشسىزلىقمۇ ياكى ئىقتىدارسىزلىقمۇ؟

(ماقالە)

ئابدۇلئەھەد ئابدۇرەشىد بەرقى

ئۇيغۇرچە ئىشسىزلىق دىگەن ئاتالغۇ بىر سوتسولوگىيە پەنلىرى ئاتالغۇسى سۈپىتىدە قاچان بارلىققا كەلدى نامەلۇم، لېكىن ئۇنىڭ ئىجتىمائىي تەرەققىيات ئەڭ تېزلەشكەن بىر دەۋردە بىزگە يۈزلەنگىنى پاكىت. شۇنداقلا ئىشقا ئېرىشىش، ئىش قىلىش پۇرسىتىگە ئېرىشىشنىڭمۇ بىر بەخت ئىكەنلىكىنىڭ دەۋرىمىزدە تەجرىبىمىز ئارقىلىق ئىسپاتلانغىنى ھەم پاكىت. ئادەم ئىشتىن باش كۆتۈرەلمىگەندە ئىشتىن بىزار بولغاندەك قىلغان بىلەن ئىش تاپالمىغاندا جانىدىن، ھاياتتىن بىزار بولىدۇ، ئىش قىلىشنىڭ جاپالىق ئەمما ئادەمنىڭ ئاجايىپ

ئۇلۇغ بىر ھوقۇقى ئىكەنلىكىنى تونۇپ يېتىدۇ. توختىماي ئىشلەپ، قىلغان ئىشى ئېتىراپ قىلىنىشقا ئېرىشەلمىسە ياكى ساپاسىز باشقۇرغۇچىلار تەرىپىدىن سانسىز قېتىم تەكرارلىنىشقا مەجبۇر قىلىنسا ۋە ياكى ئىشلىگەنگە چۇشلۇق ھەق ۋە باھاغا ئېرىشەلمىسە بۇ مۇقەددەس ھوقۇق خارلىنىش يولىغا قەدەم قويىدۇ.

بۇگۈن ئۇيغۇر جەمىيىتى ئېغىر بىر ئىشسىزلىق كىرزىسىنىڭ بوسۇغىسىدا تۇرىۋاتىدۇ. بۇ كىرزىسنىڭ مۇقەددىمىسى ئىسلاھات، ئىشكىنى ئېچىۋېتىش بىلەن تەڭ باشلانغان، ئۇلۇغ ئىسلاھاتچى دىڭ شياۋپىڭ 1992-يىلى جەنۇبتىكى دېڭىز بويى رايونلىرىنى كۆزدىن كەچۈرۈپ ‹‹ئاق مۆشۈك، قارا مۆشۈك، چاشقان تۇتقان ياخشى مۆشۈك›› دىگەن مەشھۇر سۆزىنى قىلىپ جوڭگو پىلانلىق ئىگىلىك تۈزۈلمىسىدىن بازار ئىگىلىكى تۈزۈلمىسىگە قەدەم قويغاندا ئۇيغۇر جەمىيىتىنىڭ سەرخىللىرى بۇ خىل يۈزلىنىشنى تونۇپ يەتكەن، ئەندىشە ۋە خوشاللىق ئىچىدە ئۇنىڭ يىتىپ كېلىشىنى، ئۇيغۇر جەمىيىتىنىڭ ھەممە ئەزاسىنىڭ بۇ كىرزىس ئىچىدە پىششىپ يېتىلىپ تەرەققىياتنىڭ يېڭى بىر قەدەم باسقۇچىغا ئوڭۇشلۇق قەدەم قويۇشىنى ئۈمىد قىلغان ئىدى. چۈنكى ئۇلار ئەمىلىيەتتىمۇ شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدا بەكمۇ چوڭ داغدۇغا قىلىنماي، خەلقنىڭ نىمىگە يۈزلىنىۋاتقانلىقىنى ئېنىق ئايدىڭلاشتۇرماي باشلانغان بۇ ئىشنىڭ يېڭى بىر تارىخى تەرەققىياتتىن دىرەك بېرىدىغانلىقىنى، بۇ تارىخى تەرەققىياتنىڭ خەلقىمىزگە ئاتا قىلىدىغان پۇرستى بىلەن خەتىرىنىڭ تەڭمۇ تەڭ تۇرىدىغانلىقىنى، ناۋادا بۇ پۇرسەتنى چىڭ تۇتالىسسا مىللىتىمىزنىڭ ئۆز ئىجتىمائىي تەرەققىياتىدىكى بىر ئالتۇن دەۋرگە قەدەم قويىدىغانلىقىنى ئېنىق بىلەتتى. چۈنكى بازار ئىگىلىكى ھەممە نەرسىنى بازارنىڭ تەڭشىشىگە قويۇپ بېرىش دىگەنلىك بولۇپ، بىزدىكى پىلانلىق ئىگىلىك دەۋرىدىكى بەزى ئىشلارنىڭ كەلمەسكە كېتىدىغانلىقىنىڭ بىشارىتى ئىدى. شۇنداقلا ۋۇجۇدىدا تۇغما سودىگەرلىك ئامىللىرىنى ھازىرلىغان، مەدەنىيەت تىندۇرمىسىمۇ سودىگەرلىك ۋە بازار ئىگىلىكىگە بەكمۇ ماس كېلىدىغان بىزدەك مىللەت ئۈچۈن بۇ ھەقىقەتەن بىر زور تارىخ پۇرسەت ئىدى. مۇھىمى كىشىلەرنىڭ ئەمگەك قىلىش ھوقۇقىنىڭ يېڭى بىر تارىخى تەرەققىيات دەۋرگە قەدەم قويۇپ، ھەممە ئادەم ئىشسىز قالمايدىغان پاراۋانلىق ئىش تۈزۈمىنىڭ ئاخىرلاشقانلىقى ۋە ئاز كۈن ئۆتمەي بىزدىمۇ ئىشسىزلىق دەيدىغان سوتسىيال پەنلەر ئاتالغۇسىنىڭ كىشىلەرنىڭ تەپەككۇرىغا ۋە تۇرمۇشىغا تەسىر قىلىدىغانلىقىدەك رىياللىقنىڭ تۆنجى قەدىمىنىڭ بېسىلغانلىقى ئىدى. لېكىن

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

كۆپىنچە ئۇيغۇر بۇنى تونۇشنى خالىمىدى، تونۇشنى خالىمىغانلىق تەبىئىي ھالدا ماتېرىيالىستىك بازار ئىگىلىكىگە خاس ئىسلاھاتنىڭ ئېلىپ بېرىلىپ، جەمئىيەتنىڭ بازار ئىگىلىكىگە تۈرتكە بولۇشىنى كىچىكتۈرۈشتىن باشقا نەرسە ئەمەس ئىدى. شۇ سەۋەپتىمۇ ئۇيغۇر خەلقى تاكى 2000 ـ يىللارغىچە بالىسى ئالىي مەكتەپكە ئۆتسە شتاتى بارمىكەن دەپ سوراشنى داۋاملاشتۇردى، بۇ ھۆكۈمەت بىۋاستە خىزمەت بېرەمدىكەن ياكى ئۆزى خىزمەت تاپامدىكەن دىگەنلىك ئىدى. بۇنداق كىشىلەر ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەن باللارنىڭ خىزمەتكە ئورۇنلىششىنى تەبىئىي ھالدا دۆلەتنىڭ ئۈستىگە ئېلىشى ئارزۇ قىلدى. دىققىتىنى دادىللىق بىلەن ئاجايىپ پۇرسەتلەر بىلەن تولغان بازار ئىگىلىكى مۇھىتىدىن پۇرسەت ئىزدەشكە يىغماي داشقازاننىڭ ئادەمنى يا تويغۇزمايدىغان، ئەمما ئاچمۇ قويمايدىغان تامىقى ھەققىدە خام تامالاردا بوڭلدى. بالام بۈگۈنكىدەك بازار ئىگىلىكى شارائىتىدا قانداق كەسىپلەرنى ئىگەللەپ، قانداق ئىقتىدارغا ئېرىشىپ، جەمئىيەتتىن بىر كىشىلىك خىزمەت ئورنىنى قانداق ئىزدەپ تاپىدۇ ياكى ئۆز ئەقلىگە تايىنىپ ئۆزىنى قانداق خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرىدۇ ياكى شۇنداق قىلىشى كېرەك دەپ ئويلىمىدى. پۈتۈنلەي ئويلىمىدى دىسەك خاتالاشقان بولىمىز، ئەمما كۆپىنچە ئادەم بۇ ھەقتە ئويلاشنى خالىمىدى. ھەتتە مۇشۇنداق بىر زۆرۈرىيەتنى تونۇپ يەتمىدى.شۇنىڭ بىلەن 21 ـ ئەسىرنىڭ بوسۇغۇسىدا تۇرۇۋاتقان شىنجاڭدىن ئىبارەت ئىقتىساس ئىگىللىرى ئەڭ كەمچىل يەردە ئادەمگە شۇنداق ئالاھىدە ۋە غەيرى تۇيۇلىدىغان، قارا يۇمۇرغا ئوخشايدىغان ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەنلەرنىڭ ئىشسىز قېلىش ھادىسىسى پەيدا بولدى.بازار ئىگىلىكى مۇھىتىدا شەكىللەنگەن ئالىي مەكتەپتە ئوقۇش پۇرسىتىنىڭ كېڭىيىشى ئالىي مەكتەپلەرگە كىرىش نىسبىتىنىڭ شىددەت بىلەن ئۆرلىشىنى كەلتۈرۈپ چىقاردى. لېكىن كاللىسى زامانىنىڭ كەينىدە قالغان، كۆزى مەنپەئەت بۇلۇتلىرى بىلەن خىرەلەشكەن بىر تۈركۈم ئادەم بۇنداق نورماللىق ئىچىدىكى نورماللىقنى توغرا چۈشەنەلمىدى، چۈنكى ئۇلارنىڭ كاللىسىدا ھۆكۈم سۈرۈۋاتقىنى جەمئىيەتنىڭ پىلانلىق ئىگىلىك تەپەككۇرى پەيدا قىلغان، كىشىلەرنىڭ ئالىي مەكتەپلەردە ئوقۇيالىشىدىن ئىبارەت ئەڭ ئەقەللى كىشىلىك ھوقۇقىنىڭ خارلىنىشىنى توغرا ھېساپلايدىغان بىنورمال كۆز قاراش ئىدى. شۇنداق قىلىپ پىلانلىق ئىگىلىك تەرتىپىدە ئالىي مەكتەپنى پۈتتۈرگەن نۇرغۇن ئوقۇغۇچى پىلانلىق ئىگىلىك قېلىپى بۇزۇۋېتىلگەن بازار ئىگىلىكى ئاستا ـ ئاستا ھۆكۈمران ئورۇنغا ئۆتىۋاتقان جەمئىيەتتە

ئىشسىز قالدى. ئالى مەكتەپلەرنىڭ ئۆزىنى بازار ئىگىلىكى مۇھىتىغا ماسلاشتۇرمىغان ئالى مەكتەپلەرنىڭ بىنورمال كەسىپ قۇرۇلمىسى بىلەن بۆيرۇقىقا بويسۇنۇشقىلا ئادەتلىنىپ، ئىجادىي تەپەككۇر قىلىشقا ئىنتىلمەي تەپەككۇرى يىگىلەپ كەتكەن باشقۇرغۇچىلارنىڭ مەسئۇلىيەتسىزلىكى ۋە ئاتا ـ ئانىلار ۋە جەمىيەت، شۇنداقلا ئوقۇغۇچىلارنىڭ كاللىسىدا بازار ئىگىلىكىگە خاس كىرزىس تۇيغۇسىنىڭ شەكىللىنەلمەسلىكى ۋە بۇنىڭدىن باشقا بەزى سۇنئىي ۋە تەبىئىي سەۋەپلەر بۇخىل ھادىسىنىڭ بىۋاستە سەۋەپچىللىرى ئىدى. مەن 2002 –يىلى خىزمەت مۇناسىۋىتى بىلەن جەنۇبىي شىنجاڭنى ئايلانغاندا ئېلىشۋۇزۇردىن جەنۇبىي شىنجاڭدىكى تۆت ۋىلايەت ئوبلاستتىكى ئالى مەكتەپنى پۈتتۈرگەن ئىشسىزلار ۋە ئۇلارنى ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش ھەققىدىكى پائالىيەتلەرنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەن ئىدىم، شۇ چاغدىكى مەلۇماتتىن قارىغاندا جەنۇبىي شىنجاڭدىكى كۆپىنچە ناھىيەلەردە تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپتىن يۇقۇرى دىپلومى بار، جەمىيەتنىڭ ئىستىمالىدىن ئېشىپ قالغان ياكى ھۆكۈمەتنىڭ خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرۇشىنى كۈتۈپ ياتقان ئىقتىساس ئىگىللىرىنىڭ سانى 2000 مىڭدىن كەم ئەمەس ئىدى، شۇنداقلا ھەر يىلى ھەر بىر ناھىيەگە ئوقۇش پۈتتۈرۈپ قايتىپ كەلگەن ئىككى ـ ئۈچ يۈز ئوقۇغۇچى يەرلىك دائىرىلەرنىڭ كۆتۈرۈپ قوپماس تەس يۈكىگە ئايلانغان ئىدى. چۈنكى ئەشۇ ناھىيەلەردە يارىتىلىۋاتقان ئىش ئورنى يوقنىڭ ئورنىدا بولۇپ مۇشۇ يىللاردا كۆپىنچە ناھىيلەردە تۈركۈملەپ ئىقتىساس ئىگىللىرىنى ھەزىم قىلىدىغان كارخانىلار ئاساسەن قۇرۇلمىغان ياكى قۇرۇلسىمۇ پۈتۈن خوتەن ۋىلايىتىنىڭ بىر نەچچە ناھىيەسىدىكى زىيان تارتىپ توختاپ قالغان يىپەك زاۋۇتلىرىدەك بىر نەچچە يىل ئۆز پونكسسيەسىنى جارى قىلدۇرۇپ ۋەيران بولغان ئىدى. ھەر بىر ناھىيەدىكى ئىقتىساس ئىگىللىرىنى سىڭدۈرىدىغان ئەڭ چوڭ ئاشقازان مائارىپ سېستىمىسىمۇ تويۇنۇشقا باشلىغان ئىدى. ئىشسىزلىق دائىرىلەرلا كۆڭۈل بۆلىدىغان جىددىي مەسلىلا ئەمەس ھەر بىر ئادەم كۆڭۈل بۆلىدىغان ئىش بولۇپ قالغان ئىدى.چۈنكى كېلىپ چىققان بۇ ئىشسىزلىق بازار ئىگىلىكى بىلەن پىلانلىق ئىگىلىك ئوتتۇرىسىدىكى سۈركىلىشتىن پەيدا بولغان مەسلە بولۇپلا قالماي، ئىشسىز قېلىۋاتقان ھەر بىر ئادەمنىڭ ۋۇجۇدىدا كۆمۈلۈپ ياتقان ئىقتىدارسىزلىق مەسلىسى ئىدى. مائارىپنىڭ مۇھىم مەقسەتلىرىدىن بىرى ئادەمگە بىلىم ئىگىلىتىپ، ھۈنەر كەسىپ ئىگەللىتىپ تېخىمۇ زور ئىقتىدارغا ئىگە قىلىش ياكى ئۇلارنىڭ ھاياتىنى كۈچى ئاشۇرۇش، شۇ ئارقىلىق ئۆزىنىڭ تۇرمۇشىنى باياشاتلىققا

www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇر كىتاب تورى

ياكى بەختكە باشلاشتۇر. لېكىن بىزدىكى ئالى مەكتەپنى پۈتتۈرگەن باللارنىڭ كۆچلىنىش ئورنىغا ئىش تاپالماسلىقى ، يېڭى ئىشسىزلار قوشۇنىنىڭ ئەزالىرىغا ئايلىنىشى ئادەمنى بەكمۇ ئويغا سالىدۇ ، ئۇنداقتا سەۋەب زادى نەدە؟ ئۇلارنى تەربىيەلەۋەتقان مائارىپتىمۇ ياكى يېڭى ئىش ئورنى بەرپا قىلىش ئىقتىدارى بىلەن ئالى مەكتەپنى پۈتتۈرگەنلەرنىڭ نىسبەت پەرقىنى پەيدا قىلىپ قويغان دائىرىلەردىمۇ؟ ۋە ياكى ئاشۇ ئالى مەكتەپلەر تەرپىدىن تەربىيەنلگەن باللارنىڭ ئەمەلىي ئىقتىداردىمۇ؟

كېيىسپ ئېيتىشكە بولىدۇكى جوڭگۇدەك ئادىمى چوڭ دۆلەتتە ئىشسىزلىق ئادەمنىڭ دىققىتىنى ئالاھىدە تارتىدىغان مەسىلە. بۇ دۆلەتتە يەنە ئادەم كۆپ بولغاچقا ئىشسىزلىقتىن ساقلانماق تەس دەيدىغان كىسەل قاراشنىڭ كۆپىنچە ئادەملەرنىڭ كاللىسدا ھۆكۈمران ئورۇندا تۇرۇشى بۇ مەسىلىنى تېخىمۇ ئېغىرلاشتۇرۇپ ، بۇ مەسىلىنى سۈنئىي كىرزىسكە ، باشقۇرغۇچىلارنىڭ مەسئۇلىيەتسىزلىكىدىن كېلىپ چىققان ئىجتىمائىي ئاپەتكە ئايلاندۇرۇپ قويۇش خەۋپىمۇ يوق ئەمەس. نىمشقا بىز بۇ يەردە كىسەل كۆز قاراش دىگەن ئاتالغۇنى ئوتتۇرغا قويىمىز؟ گەرچە جوڭگۇ دۇنيادىكى نوپۇسى ئەڭ كۆپ دۆلەت سانالسىمۇ نوپۇس زىچلىقى ئەڭ كۆپ دۆلەت ئەمەس، دۇنيادا نوپۇس زىچلىقى جوڭگودىن كۆپ دۆلەتلەر ناھايىتى نۇرغۇن، مەسىلەن دۆلەت زىمنى شىنجاڭنىڭ تۆتتىن بىرىگە توغرا كېلىدىغان ياپۇنىيەنىڭ ئاھالىسى 120 مىليۇندىن كۆپ، مۇشۇ نىسبەت بويىچە قارىغاندا جوڭگولۇقلارنىڭ نوپۇس بايلىقىدىن كېلىپ چىققان ئەقىل بايلىقى تولۇق ئېچىلسا ياپونىيە بىلەن سېلىشتۇرغاندا بىر شىنجاڭ زىمىنى تەخمىنەن 600 مىليۇندەك ئاھالىنى ياپۇنىيەنىڭ تۇرمۇش سەۋىيەسىدە باقالىشى كېرەك. ئەلۋەتتە بۇنداق سېلىشتۇرۇشقا ھەر خىل گەپلەر بىلەن قارشى تۇرىدىغانلار ناھايىتى كۆپ بولۇشى مۇمكىن، لېكىن قىلدەك پاكىت پىلىندىمۇ چوڭ قورۇق گەپتىن ئۈستىن تۇرىدۇ .

ئۆز –ئۆزىنى تەمىنلەش ئاساسىدىكى ناتۇرال ئىگىلىكنىڭ ھۆكۈمرانلىقىدا نەچچە مىڭ يىل ياشىغان، ئادەملىرى ناتۇرال ئىشلەپچىرىش ئەندىزىسىدىن تېخىچە تولۇق قۇتۇلالمىغان، ئەزەلدىن جىددىي ئىجتىمائىي رىقابەتكە يۈزلىنىپ باقمىغان، بىر مەزگىللىك پىلانلىق ئىگىلىك دەۋرىنى بېشىدىن كەچۈرگەن شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايۇنىدا بۇ تېخىمۇ چوڭ مەسىلە. چۈنكى ناتۇرال ئىگىلىك پەيدا قىلغان ھورۇنلۇق، يېڭى ئىش ئورنى يارىتىشقا ئىنتىلمەسلىك، ئاەتتىكى ئىشلارنى ياراتماي، ئۇلۇغ ئىشلارغا ئېرىشەلمەسلىكتىن ئىبارەت

مجەز ـ خاراكتېر زامانىنىڭ تېز تەرەققىياتى سەۋەبىدىن كېلىپ چىققان ئىشسىزلىق بىلەن ئۇچراشسا تراگېدىيە تېخىمۇ ئېغىرلىشاتتى.

ئەمىلىيەتتىمۇ ئالى مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ئىشسىزلىق مەسلىسىنىڭ بۈگۈنكى كۈندە شىنجاڭدىكى ئەڭ مۇھىم مەسىلە بولۇپ قېلىشى دەل مانا مۇشۇنداق تراگېدىيەنىڭ تۈرمۇشىمىزغا رەھىمسىزلىك بىلەن باستۇرۇپ كېتىۋاتقانلىقىنىڭ بىۋاستە ئىپادىسى .

ئىشسىزلىقنى تۈگىتىش ئۈچۈن ئىش ئورنى يارىتىش كېرەك. ئالى مەكتەپنى پۈتتۈرگەنلەرنى ھەزىم قىلىش ئۈچۈن تېخىمۇ يۇقۇرى تېخنىكا تەلەپ قىلىدىغان ئىش ئورنى كېرەك، ئۇنداقتا بۇنداق ئىش ئورنىنى زادى كىم يارىتىدۇ؟ ھۆكۈمەتمۇ؟ ياكى بىل.گايتسقا ئوخشاش تالانتلىق كارخانىچىلارمۇ؟ پىلانلىق ئىگىلىك دەۋرىدىكى تەپەككۇرىمىز بويىچە قارىغاندا بۇنداق ئىش ئورۇنلىرىنى ھۆكۈمەت يارىتىشى كېرەك. چۈنكى پىلانلىق ئىگىلىك دەۋرىدە ھەممە ئىشىمىزغا ھۆكۈمەت ئىگە بولۇپ، ھەتتا بىزگە خىزمەت بېرىپ كاللىمىزدا ئېغىز دەرىجىدە ھۆكۈمەتكە يۆلىنىۋېلىش پسىخكىسىنى پەيدا قىلغان، نەتىجىدە نۇرغۇن كىشىلەر جەمىيەتتىكى خىزمەت ئورنى قانداق پەيدا بولىدۇ دىگەن مەسىلىلەردە قىلچە باش قاتۇرماس بولغان، شۇنىڭ بىلەن جەمىيەتىمىزنىڭ تەرەققىياتىدا ئۆزىنىڭ ئىجادىي تەپەككۇرى بىلەن جەمىيەت تەرەققىياتىغا تۆرتكە بولىدىغان ئىشلار ناھايىتى ئاز يۈز بېرىدىغان ياكى زادى يۈز بەرمەس بولۇپ قالغان. لېكىن بازار ئىگىلىكى تۈزۈلمىسى ھۆكۈمەتنىڭ ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇش پونكسىيەسىنى زور دەرىجىدە ئاجىزلاشتۇرۇپ ،بۇ ۋەزىپىنى بازارغا تاپشۇرىدۇ. ھەممە ئىش بازارنىڭ قانۇنىيىتى بويىچە تەشكىللىنىدۇ.

ئۇنداقتا بۈگۈنكى ئىشسىزلىقىمىزنىڭ سەۋەبى زادى نىمە؟ ئۇ ھەقىقىي ئىشسىزلىقمۇ ياكى ئىدىيەنىڭ ئازات بولالماسلىقى تۈپەيلىدىن كېلىپ چىققان، بازار ئىگىلىكىگە ماسلىشالمايدىغان ئىقتىدارسىزلىقمۇ؟ قانداق قىلغاندا بازار ئىگىلىكىگە ماسلىشىپ، بازار ئىگىلىكىنىڭ پۇرسەتلەر بىلەن توشۇپ ياتقان قوينىدا يېڭى ئىش ئورنى مۆجىزىلىرىنى ياراتقىلى بولىدۇ؟ ھەتتا نۇرغۇن كىشىگە ئىش ئورنى يارىتىپ بەرگىلى بولىدۇ؟

مەن بەزىدە مۇشۇ ئويلار بىلەن دەرس بېرىۋاتقان، ئالى مەكتەپلەرنى پۈتتۈرۈش ئالدىدا تۇرغان ئوقۇغۇچىلار بىلەن مۇڭدىشىپ قالىمەن.

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىگانە ئادرىسى

ـ ئالى مەكتەپنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن نىمە ئىش قىلىش ئويىدا يۈرۈۋاتسىلەر ؟ ـ دەپ سورىدىم بىر كۈنى.

ـ مەمۇرلۇق ئىمتىھانغا قاتنىشىمىز، ئوقۇتقۇچىلىق ئىمتىھانغا قاتنىشىمىز ، ـ دەپ جاۋاپ بەردى باللار

ـ ئۇنداقتا ھەممىڭلار دۆلەتنىڭ خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرىشىنى تاما قىلىدىكەنسىلەردە ؟ ـ دىدىم مەنبالىلار تۇشمۇ تۇشتىن سۆزلەپ كەتتى، ھەتتا بەزىللىرى ئالى مەكتەپكە ئوقۇشقا كىرگۈزۈپ قويۇپ خىزمەتتە كارى بولماپۋاتقان ھۆكمەتتىن ئاغرىندى،ئۇلار گەرچە ھەر خىل خىزمەتكە قوبۇل قىلىنىش ئىمتىھامغا قاتنىشىمىز دىيىشكەن بولسىمۇ ئۇلارنىڭ خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرمىدى دەپ دۆلەتتىن ئاغرىنىش كويىدا بولغانلىقى، ئۇلارنىڭ تېخىچە پىلانلىق ئىگىلىك دەۋرىدىكى داشقازاننىڭ تامقىنى يىيىش تەپەككۇرىدىن قۇتۇلالمىغانلىقىنى بىلدۈرۈپ تۇراتتى،

مەن تونۇيدىغان نۇرغۇن ئالى مەكتەپ ئوقۇغۇچىسىنىڭ بازار ئىگىلىكىدىكى خىزمەت مۇھىتىغا نىسبەتەن بەكمۇ كۆپ تەييارلىقى يوق ئىدى. ئۇلار زور كۆپچىلىكى ئۆتۈلگەن دەرسلەرنى مەلۇم دەرىجىدە ئۆگىنىپ قويۇپ ،ئۆزىنىڭ كەلگۈسى ھەققىدە قىلچە شەخسىي پىلانسىز ،مەكتەپنىڭ پىلانغا ماشىنا ئادەمگە ئوخشاش بويسۇنۇپ كىتىپ باراتتى. ھەتتا نۇرغۇن باللارنىڭ كاللىسىدا ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىنكى خىزمەت رىقابەتكە قانداق تەييارلىق قىلىمەن؟ كەلگۈسىدە مىنى قانداق تەقدىر كۈتۈپ تۇرىدۇ دىگەن مەسىلىلەر ھەققىدە ھىچقانداق تەييارلىق يوق ئىدى. بۇ نوقتىدا ئۇلار مەكتەپداشلىرى بولغان خەنزۇ ستۇدىنتلاردىنمۇ زور دەرىجىدە پەرق قىلاتتى.ئۇيغۇر ستۇدىنتلارنىڭ كۆپىنچىسىنى سۇنىڭ ئېقىشىغا ،توكنىڭ يېتىشىغا قاراپ ئىش تۇتىتۋاتىدۇ دەپ سۆپەتلەشتىن باشقا ئامال يوق ئىدى.

مۇشۇنداق خىياللار بىلەن تۇرغاندا 2002 ـ يىلى خىزمەت مۇناسىۋىتى بىلەن خىنەن ئۆلكىسىنىڭ جېڭجۇ شەھرىدە تۇرۇپ قالغان يېرىم يىلغا يېقىن ۋاقىت ئىچىدە يولۇققان بەزى ئىشلار ئېسىمگە چۈشتى.4 مەن شۇ يەردە بىر نەچچە سورۇنغا قاتناشتىم، مەن شۇ سورۇنغا يېگى بولغاچقا ھەممىشە سورۇندىكىلەر بىر قاتار تونۇشتۇرۇلۇپ چىقىلاتتى. ياكى ئۆزىنى ئۆزى تونۇشتۇرۇش ئېلىپ بېرىلاتتى

ھەر قېتىم مەن ئۆزۈمنى شىنجاڭ مائارىپ ئىنىستىتوتىدا ئىشلەيمەن دەپ تونۇشتۇراتتىم، لېكىن خېنەنلىكلەر بولسا مەن پۇستانى يەردە داگۇڭ(مەدىكارلىق قىلىش دىسە سەل مۇۋاپىق) دەپ جاۋاپ بېرەتتى. لېكىن ئەنە

شۇنداق مەددىكارلىق قىلمەن دىگۈچىلەرنىڭ كىيىمى شۇنداق رەتلىك، ئوقۇش تارىخى ناھايىتى يۇقۇرى بولۇپ چىقاتتى. بىر كۈنى بىر سورۇندا جىڭجۇدىكى مەلۇم داشۆدە ئىشلەيدىغان بىرسى ئۆزىنى مەن پۇستانى ئالى مەكتەپتە داگۇڭ (مەددىكارلىق) قىلمەن دەپ تونۇشتۇردى. مەن ئۇلارنىڭ مۇشۇنداق دىيىشىدە مەلۇم سەۋەپلەر بار ئوخشايدۇ دەپ ئويلىدىم ۋە مۇشۇ سەۋەپنى بىلىش ئۈچۈن پۇرسەت كۈتتىم، بىر كۈنى يەنە بىر سورۇندا ئولتۇرۇپ قالدىم، ئەتراپىمىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى مەن تونۇيدىغان، ئالى مەكتەپتە ئىشلەيدىغان زىيالىلار ئىدى. ئۇلار ئۆزلىرىنى پۇستانى ئالى مەكتەپتە مەددىكارلىق قىلمەن دەپ تونۇشتۇردى ،لېكىن مەن دائىم مەكتەپنىڭ يېنىدىكى بىر گېزىت بوتكىسىدا كۆرۈپ قالىدىغان بىر يىگىتنى ئۇلار ئالاھىدە ھالدا خوجايىن دەپ تونۇشتۇردى. مەن بىر گېزىت بوتكىسى ئاچىدىغان ئادەمگە بىلدۈرۈلگەن ھۆرمەتتىن ھەيران قالدىم.7 نىمشقا دىگەن سۇئالىمغا خېنەندىكى مەلۇم ئالى مەكتەپتە ئىشلەيدىغان خېلى نامى بار زىيالى مۇنداق دەپ جاۋاپ بەردى.

ـ بىز بۇ يەردە سېنى باشقىلار خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرغان بولسا، بۇندىن كېيىنكى تەقدىرىڭ خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرغۇچىنىڭ ئىلتىپاتىغا باغلىق بولىسا ،ھەتتا سەن ھۆكۈمەت خىزمىتى ئىشلەيدىغان ئادەم بولساڭمۇ كىشىلەر سېنى مەددىكار دەپ ئاتايدۇ، مەنمۇ ئۆزۈمنى پالانى ئالى مەكتەپتە مەددىكارلىق قىلمەن دەپ تونۇشتۇرىمەن. ئويلاپ باق سېنى مەددىكار دىمەي نىمە دەيدۇ. چۈنكى سېنى ئۆستۈرۈش، خىزمەتتىن بوشۇتۇش، قانداق مائاش بېرىش، ھەتتا خىزمەتتىن ھەيدىۋېتىش قاتارلىقلارنىڭ ھەممىسى باشقىلارنىڭ قولىدا تۇرسا ئۆزۈڭنى مەددىكار دىمەي نىمە دەيسەن ؟

شۇڭا بىز بۇ يەردە ئۆز ئالدىغا ئىگىلىك ياراتقان ئەقىل ئىگىللىرىنى ـ ھەتتا ئۇ ئاياغ مايلىغۇچى بولسىمۇ ـ ھۆرمەتلەيمىز، چۈنكى ئۇلار ئۆزىنىڭ ھەممە ئىشىنى ئۆزى باشقۇرىدۇ، ئۆزىگە ئۆزى خوجايىن، بىزگە ئوخشاش بىزنى ياللىغۇچىلارنىڭ كۆزىگە قاراپ ئولتۇرمايدۇ. 4 بۇ گەپلەر ھەققەتەن ئويلىنىپ بېقىشقا ئەرزىيتتى،خېنەنلىكلەرنىڭ خىزمەت ئېڭى ھەققەتەن بىزدىن نەچچە ھەسسە ئىلگىرلەپ كەتكەن،بىز تېخى پىلانلىق ئىگىلىك دەۋرىدىكى خىزمەت ئېڭىدىن قۇتۇلالمىغان ئىدۇق. مەددىكار بولۇشنى شان ـ شەرەپ دەپ بىلەتتۇق. شۇ سەۋەپتىن شىنجاڭدىكى ئالى مەكتەپلەر بىلەن ئىچكىرى ئۆلكىلەردىكى ئالى مەكتەپلەرنىڭ

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ئوقۇش كەيپىياتىدا ئالەمشۇمۇل پەرقلەر پەيدا بولغان ئىدى. مسالى خېنەندكى ئالى مەكتەپ ئوقۇغۇچىللرى ئالى مەكتەپنى جەمىيەتتىن قانداق ئورۇن ئېلىشنى بىۋاستە بېكىتىدىغان بوسۇغا دەپ قارايتتى، ئالى مەكتەپنى ئەڭ ياخشى نەتىجە بىلەن پۈتتۈرگەنلەرنىڭ خزمەت غايىسى باشقىلارغا ياللىنىپ ئىشلەش ئەمەس مۇستەقىل ئىگىلىك يارتىشنى مەقسەت قىلغان ئىدى.شۇڭا بەزى يىللىرى ھۆكۈمەت ئورۇنلىرى ئەڭ ياخشى ئالى مەكتەپ ئوقۇغۇچىللىرىنى جەلىپ قىلالماي بەزى جەلپ قىلىش تەدبىرلىرىنى تۈزۈشكە مەجبۇر بولغان ئىدى، نوپۇسى يۈز مىليۇنغا يېتىدىغان خېنەن ئۆلكىسى ئادەمگە ئىشىسزلار ھەممە يەردە لاغايلاپ يۈرگەن تۈيغۇ بەرمەيتتى. كىشلەرنىڭ مەدكار بولامسەن ياكى خوجايىن بولامسەن تاللاش ئۆزۈڭگە باغلىق دىگەن پەلسەپىسى خېنەننى بىر ناھايىتى پۈختا ۋە تىز تەرەققىي قىلىۋاتقان ماشىنغا ئوخشتىپ قويغان ئىدى. ئادەم كۆپ بولسمۇ ئىشلەيمەن دەيدىغان ئىرادە بولسلا ئىش تېپىلىش خېنەندەك ئادەم كۆپ جەمىيەتنىڭ ئىجتىمائىي ئالاھىدىلىكى بولۇپ قالغان ئىدى. بىزدە ئالى مەكتەپ ئوقۇغۇچىللىرى يۈككە ئايلىنىپ قېلىشقا باشلىغاندا خېنەندە ئالى مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى ئەمەس ئەڭ ئادەتتىكى ئوتتۇرا تېخنىكۇملارنىڭ ئوقۇغۇچىللىرىغۇ جەمىيەتنىڭ خېلى زور ئېھتىياجى بار ئىدى.

جەمىيمىزدىمۇ مەدكار بولۇپ قېلىپ، باشقىلارغا ئۆز تەقدىرىنى تاپشۇرۇپ قويۇپ بىر مەلۇم ساندىكى ماڭاشنىڭ قۇلى بولۇپ ياشاشتىن نومۇس قىلىدىغانلارمۇ يوق ئەمەس ئىدى، ئۇلار ھەممە كىشى تۆمۈر تاۋاقتىن مېھرىنى ئۈزەلمەي يۈرگەندە تۆمۈر تاۋاقتىن ئاكتىپلىق بىلەن ۋاز كەچتى ۋە مۇستەقىل ئىگىلىك يارىتىش يولىغا قەدەم قويىدى. 1 مەن بىر كۈنى 30 نەچچە ئادىمى بار بىلىم ئاشۇرغىلى كەلگەن ئوقۇغۇچىلارغا دەرس بېرىۋېتىپ ئۇلاردىن ‹‹ ھازىرلا خزمەت ئورنىڭلاردىن ئايرىلىپ قالساڭلار قانداق قىلىسىلەر ؟ ھەر ئايدا ھازىر ئېلىۋاتقان ماڭاشىڭلارنى جەمىيەت قويىندىن تېپىپ خەجلەپ،كۆنۈڭلارنى ئېلىشقا كۆزۈڭلار يېتەمدۇ ؟ ›› دەپ سورىدىم، سىنىپ ئىچى جىمىپ كەتتى، تېخى ئىككى ئۈچ بالا ئۇنداق بولۇشتىن خۇدايىم ساقلار دەپمۇ ئۈلگۈردى.مەن ئۇلارنىڭ كۆزىدىن بىر خىل قورقۇمسىراش ۋە بىچارىلىقنى ھىس قىلدىم، پەقەت 30 نەچچە ئادەمدىن بىر نەچچىسلا بىز جېنىمىزنى بېقىپ كىتەلەيدىغاندەك قىلىمىز دەپ جاۋاپ بەردى.

قىسقىسى 30 نەچچە ئادەم خزمەتتىن ئايرىلىپ قالىمىز دىگەن ئويدا بولۇپ باقمىغان، ھەتتا بىر ئۆمۈر

مۇشۇنداق ئۆتۈپ كېتىشنى پىلانلاپ بولغاندەك قىلاتتى، قىسقىسى كەلگۈسىدىكى ھەر خىل يۈز بېرىپ قېلىش ئېھتىماللىقى ناھايىتى يۇقىرى ئېھتىماللىقلارغا نىسبەتەن كاللىسىدا ھېچقانداق تەييارلىق يوق ئىدى.

ـ مىليونېر بولۇپ باققۇڭلار يوقمۇ؟ چەتئەلگە ساياھەتكە چىقىپ باققۇڭلار يوقمۇ؟ ـ داچا سېتىۋالغۇڭلار يوقمۇ؟ دىگەندەك بىر قاتار سوئاللارنى ئارقا ــئارقىدىن سورىدىم. ئۇلار يۇقارقى ئىشلارنىڭ ئۆزلىرى بىلەن قىلچە باغلىنىشى يوقتەك ماڭا چەكچىيىپ قاراپ تۇرۇشتى. مۇشۇ ئوقۇغۇچىلارنىڭ تۇرقىدىن ئۇلارنىڭ تەربىيەسى ئاستىدا چوڭ بولىۋاتقان باللارنىڭ سىماسى كۆزۈمگە كۆرۈنگەندەك بولدى.ئىچىم ئاچچىق بولدى، چۈنكى ئۇستازنىڭ ھازىرقى تۇرقىدىن شاگىرتنىڭ كەلگۈسى ئەھۋالىنى كۆرىۋالماق بەك تەس ئەمەس ئىدىمانا مۇشۇنداق چاغدا ئادەمنىڭ ئېسىگە بۈيۈك ئېمپىراتۇر ناپالىيۇننىڭ گېنىرال بولۇشنى ئويلاپ باقمىغان ئەسكەر، ياخشى ئەسكەر ئەمەس دىگەن گېپى كىلەتتى.

3

1991ـ يىلى ئالى مەكتەپنى ئەلا نەتىجە بىلەن پۈتتۈرگەن بىر ياش كىشلەر ھەۋەس قىلغۇدەك جايغا خىزمەتكە ئورۇنلاشتى، لېكىن بىر نەچچە يىل خىزمەت قىلىپ بېقىپ بازار ئىگىلىكىنىڭ ناھايىتى نۇرغۇن پۇرسەتلەرنى يوشۇرۇپ ياتقانلىقىنى، ھازىرقى خىزمەت ئورنىنىڭ ئۆزىنىڭ ئىقتىدارىنى تولۇق جارى قىلدۇرۇشقا دەرىجىدە ئىمكان بەرمەيدىغانلىقىنى ھىس قىلىپ، قەتئىي نىيەتكە كېلىپ 1997ـ يىلى خىزمىتىدىن ئىستىپا بەردى ۋە ئۆزىنىڭ مۇستەقىل ئىگىلىكىنىڭ ئاساسىنى سالدى. ناھايىتى ئاز مەبلەغ ۋە شارائىت ئىنتايىن ناچار ھالەتتە بەش ئادەم بىلەن ئىش باشلىدى. ئارىدىن ئون يىل ئۆتكەندە بۇ ياشنىڭ شۇ چاغدىكى قارارىنىڭ بەكمۇ توغرا بولغانلىقى ئىسپاتلاندى. مانا بۈگۈن ئۇ 10 يىل بۇرۇن تىككەن مايسا ئۈنۈپ خوتەن، قەشقەر، ئاقسۇلاردا تارماق دوختۇرخانىسى بار، قۇرۇلۇش كۆلىمى 11785 كىۋادىرات مېتىر، 220 كىسەل كارۋىتى بار،300 ئىشچى خىزمەتچىسى بار بىر كارخانىنىڭ ــبوغدا دوختۇرخانىسىنىڭ خوجايىنىغا ئايلاندى. مۇھىمى كىشلەر تۆمۈر تاۋاقتىن ۋاز كېچەلمەي ھەتتا ۋاز كېچىشنىمۇ خىيالغا كەلتۈرمەي يۈرگەندە ھۆكۈمەت بەرگەن بىر خىزمەت ئورنىدىن ۋاز كېچىپ جەمئىيەتتە 300 كىشلىك خىزمەت ئورنى ياراتتى. 300 ئادەم ئۆزىنىڭ قۇرغان ئىگىلىكىدىن نەپ ئېلىپ ئائىلىسىنى بېقىشقا باشلىدى. كەم دىگەندە ئۈچ يۈز ئائىلە ئىقتىسادىي

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

كاپالەتكە ئېرىشتى. ئەلۋەتتە، بۇ دوختۇرخانا ياراتقان ئىجتىمائىي قىممەتلەرنى ساناپ كەلسەك گەپ تولا. ئۇ جەمىيەت ئۈچۈن دەل ئۈچ يۈز خىزمەت ئورنى ياراتتى، ھۆكۈمەتنىڭ خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇرۇش بېسىمىنى يەڭگىللىتىپ قالماي نۇرغۇن خىزمەت كۆتۈپ تۇرغانلارنىڭ خىزمەت قىلىش ھوقۇقىنى كاپالەتكە ئىگە قىلدى. شاڭخەيدىكى بىر نوقتىلىق ئالى مەكتەپنىڭ ئەتىۋارلىق بىر كەسپىنى پۈتتۈرگەن بىر ياش 1995 ـ يىلى ئۆزىنى مىڭ بىر جاپادا يىققان ئېشىنچىسى بىلەن بازار ئىگىلىكىنىڭ مۇنبەت تۇپرىقىغا بىر ئۇرۇق تىكتى. ئارىدىن 10 يىل ئۆتكەندە بۇ ئۇرۇق كۆكلەپ چىقىپ بىر مۇنتىزىم كارخانىغا ئايلاندى. 600 كىشىلىك خىزمەت ئورنى ياراتتى، ئۇنىڭ ماركىسى ئارمان شىنجاڭنىڭ بۇلۇڭ ـ پۇچقاقلىرىغىچە تونۇش داڭلىق ماركىغا ئايلاندى. مانا بۇ ئۇرۇقنى تىككۈچى داڭلىق كارخانىچى رادىل ئابلا ئىدى.

ئابدۇۋەلى ئىسمىلىك بىر ياش شىنجاڭ داشۆنى پۈتتۈرۈپلا ھۆكۈمەت بەرگەن خىزمەتكە قانائەت قىلماي خوتەن تۇپرىقىغا بىر ئۇرۇق تىكتى، بۇ ئۇرۇق ناھايىتى تېزلا كۆكلەپ چىقىپ، ئابدۇۋەلى ئىسمىلىك بۇ يىگىت 30 ياشقا كىرمەي تۇرۇپ، مەسھۇلاتلىرى ناھايىتى چاپ ـ چاپ كىرىوران گىرىم بۇيۇملىرى زاۋۇتى ۋە شۇ نامىلىق شىركەتنىڭ خوجايىنىغا ئايلاندى. نۇرغۇن ئادەمنى ئىشقا ئورۇنلاشتۇردى. مەن مۇشۇ ئۈچ مىسال يېتەرلىك دەپ قارايمەن، بۇ ئۈچ كارخانىنىڭ ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇشتىن باشقا پونكسىيەلىرىنى، جەمىيەتكە قوشقان تۆھپىلىرىنى سانساق گەپ ئاۋۇپ كېتىدۇ. ئەڭ مۇھىم تۆھپە ئۇلار بىر يول بارلىققا كەلتۈردى. ئۇلار بارلىققا كەلتۈرگەن يول نۇرغۇن كىشىگە ئۈمىد ۋە ئىشەنچ ئاتا قىلدى. چىقىش يولىنى كۆرسىتىپ بەردى. ئۇلارنىڭ ئەھۋالى كاللىسى ھېلىمۇ پىلانلىق ئىگىلىك دەۋرىدە تۇرۇۋاتقان كىشىلەر ئۈچۈن ياخشى بىر ئۈلگە ئىدى.

ئەلۋەتتە بۇ كارخانىلار نۇرغۇن ئەگرى توقايلىقلارنى باشتىن كەچۈردى، قۇرۇق قول دىگۈدەك ئىش باشلىغاچقا نۇرغۇن توسالغۇلارغا دۇچ كەلدى. لېكىن ئۇلار بۇ توسالغۇنى بۆسۈپ ئۆتۈپلا قالماي شانلىق نەتىجە ياراتتى. ئەلۋەتتە، بىزنىڭ خەلقىمىز ئىش قىلماي گەپ تېپىش بىلەن خېلى مەشھۇر، بىزئۇلار ھەققىدە ھەرخىل گەپلەرنى توقۇيمىز. ھەتتا سېستىماقچى بولىمىز، كاللىمىزغا ئۇ بىزنىڭ كارخانىمىز، ئۇ بىزنى ئىش ئورنى بىلەن تەمىنلەيدىغان كارخانا، قوللىشىمىز، ئەيۋ قىلىشىمىز ۋە يول كۆرستىشىمىزگە مۇھتاج دەپ قارىمايمىز. ھەتتا ئۇلارنى جەمىيەتكە تىگىشلىك تۆھپە قوشمىدى دەيدىغانلارمۇ بار. ئەمما شۇنىسى ئېنىقكى ئۇلار ياراتقان

ئىش ئورنى جەمئيتىمىز ئۈچۈن ئەڭ چوڭ تۆھپە ئىدى. چۈنكى بىر ئادەمگە ئازراق ئىقتىسادى ياردەم بېرىپ قوتقۇزغانغا قارىغاندا ئۇنىڭغا داۋاملىق ئەنە شۇنداق ئىقتىسادىي مەنپەئەتكە ئېرىشىپ تۇرىدىغان بىر مەنبەنى هازىرلاپ بېرىش هەقىقىي مەنىدىكى ياردەم ئىدى. بەزىدە كوچىلاردا بىكار يۈرىۋاتقان ئەنە شۇنداق نۇرغۇن كىشىلەرگە قاراپ، ماتېرىياللاردىن ئالى مەكتەپ ئوقۇغۇچىللىرىنىڭ ئىش تاپالمىغانلىقى هەققىدىكى خەۋەرلەرنى ئوقۇپ ئۇلار هەققەتەن ئىشسىزمۇ ياكى ئىقتىدارسىزمۇ دەپ ئويلاپ قالىمەن.

ئەلۋەتتە مەن جەمئيەت تۈزۈلمىسى بارلىققا كەلتۈرگەن ئىشقا ئورۇنلىشىش فونكسىيەسىنىڭ ئىش ئورنى يارىتىشتىكى هەل قىلغۇچ رولىنى ئىنكار قىلمايمەن. لېكىن جەمئيەتتە ئەنە شۇنداق ئىشسىزلار بىلەن بازار ئىگىلىكى بارلىققا كەلتۈرگەن يوشۇرۇن پۇرسەتلەر هەققىدە خىيالغا پېتىپ بىزنىڭ ئىشسىزلىقىمىزنىڭ تۈپ مەنبەسى نىمە؟ بىز ئىشسىزمۇ ياكى ئىقتىدارسىزمۇ دەپ خىيالغا پاتىمەن.

كوچىلاردىكى سانجاق ـ سانجاق ئۇيغۇر ئاشخانىلىرى ماهيەتتە بىر كارخانىنىڭ هۆلى ئىدى. لېكىن نۇرغۇن كىشى مەن كارخانا قۇردۇم دەپ ئەمەس ئاشخانا ئاچتىم دەپ تەپەككۇر قىلغاچقا بۇ ئاشخانىلار ئالغا باسماي ئاشخانا پېتى قېلىۋەردى. ئاشپەزلەر مەن ئىقتىدارىمنى جارى قىلدۇرۇپ مۇشۇ ئورۇندا ئۈزلۈكسىز ئالغا ئىلگىرلەپ كەسپىمنىڭ قەنتىنى چاقمەن دەپ ئويلىمىغاچقا ئاشپەز پېتى قېلىۋەردى ۋە ئۇيغۇر ئاشخانىللىرىنىڭ ئاشپەز ئىشلىتىش مەسلىسى ئۇلارنىڭ كارخانىسىدىكى ئەڭ ئاجىز هالقا بولۇپ قالدى. شۇ سەۋەپتىن ئۇيغۇر رايۇنىدا ئون يىل ئۆمۈر كۆرگەن بىرەر رېستوران، ئاشخانىنىڭ نامىنى تىلغا ئالغىلى بولمايدۇ. ئۇرۇمچىدە رېستورانلارنىڭ نامىنى ئالماشتۇرۇش ۋە پات ـ پات يېڭى رېستورانلار بارلىققا كېلىش بىر مودا.

يول بويىدىكى بىر ساتراچخانا ئۆزىنى بىر ساتراچخانا دەپلا قارىغاچقا ۋە تېخنىكا يېڭىلاش تېخنىكا ئۆگۈتۈشكە سەل قارىغاچقا تەرەققىي قىلىپ هۆسىن تۈزەش مەركىزى ۋە مەكتىپىگە ئايلىنالمىدى. مۇزدۇزلار ئاياق تىكىشتىن ئاياق ياماش تەرەپكە قاراپ تەرەققىي قىلىپ بىرەرسى مۇزدوزلۇقتىن ئاياق زاۋۇتى بارلىققا كەلتۈرۈشكە يۈزلەنمىدى. هەتتا بەزى نورمال ئېچىۋاتقان كارخانىلار كارخانا باشقۇرۇشنى بىر ئىلىم دەپ قارىماي، زامانىۋىي كارخانا تۈزىمىنى سىناپ باقماي، كارخانىنىڭ خوجايىنى ئۆلۈپ كەتسە كارخانا تەڭ تاقىلىپ قالىدىغان، كارخانا باشقۇرۇش ئىلمىگە ماهىر بىر ئادەمنى يۇقۇرى مائاش بېرىپ تەكلىپ قىلىشقا رازى

www.uyghurkitap.com

بولماي رىقابەتچىللىرىدىن تەرپىدىن شالاڭلىتىلدىغان ،ئىلىم بىلەن پۇل ئورگانىك ھالدا بىرلەشمەي ، ئىلىم ئىگىسى نامرات ، پۇل ئىگىسى بىلىمسىز قالىدىغان تەقدىر ئۇيغۇر كارخانىللىرى دۇچ كېلىۋاتقان نۆۋەتتىكى ئەڭ جىددىي مەسىلە.

2006 ـ يىلى 11 ـ ئاينىڭ 12 ـ كۈنى پۈتتى

تىلنىڭ قۇدرىتى ، ئۇستاز ھۆرمىتى

ئابدۇمجىت مۇھەممەد

(مەن بۇ ئاددى يازمامنى ماڭا ئۆزۈندىن بۇيان سەممىي كۆڭۈل بۆلۈپ ، ئەستايىدىل يېتەكلەپ كېلىۋاتقان تەلەپچان ئۇستاز ئابدۇلئەھەد ئابدۇرېشىت بەرقىنىڭ ئۇستازلىق بايرىمىغا بېغىشلايمەن)

مەن ئۇنى قايتا كۆرگەندە ئۆز ئۆزۈمدىن ھەيران قالدىم. ئۇ بۇقېتىم بۇرۇنقى ئۆزىگە زادىلا ئوخشىمايتتى. ئۇ بىر شائىر ئىدى. بۇنىڭدىن 10 يىل ئىلگىرى مەن ئۇنى ئۆرۈمچىدە ئۇچراتقان ۋاقتىمدا ئۇنىڭ قەلبىمدىكى بۈيۈك شائىرلىق ئوبرازى بىر نادان دېھقان ئوبرازىغا ئالماشقان ئىدى. شۇ چاغلاردا مەن ئۇنىڭ شائىرانە تەپەككۇر ۋە ئىلمىي يەكۈنلىرىدىن گۇمانلانغان ئىدىم. چۈنكى ئۇنىڭ نەتىجىسى بىرلا ئانا تىل بىلىمى ئاساسىدا ئانچە زور تەرەققى قىلالمىغاندەك قىلاتتى. ئۇ ۋاقىتتا بىز ئۇچەيلەن تىببى ئۇنىۋېرسىتېتى ئالدىدىكى قىستا قىستاڭ بازارنى ئارلاۋېتىپ ئۇنىڭ نەچچە قېتىم قىزارغانلىقىنى كۆرگەن ئىدۇق. بۇنىڭ سەۋەبى ئىنتايىن ئاددى لېكىن تولىمۇ تاساددىبي ئىدى. ئۇ بىرتال تۇخۇمنى تۇتۇپ ئىغىزنى ئاچقىنچە خىلى ئۇزاق تۇرۇپ قالغان ئىدى. دەسلەپتە بىز بۇنىڭدىن ھەيران قالدۇق. كېيىن بىلدۇقكى ئۇ ئۆز ئۆيلىرىنى خەنزۇ تىلىدا تولۇقى بىلەن ئىپادىلەپ بىرەلمىگەنلىكىدىن ، ئىپادىلىگەنلىرىنى قارشى تەرەپنىڭ تولۇق چۈشىنىپ كىتەلمىگىنىدىن خىجىللىق ھىس قىلىۋاتقان ئىدى.

ئارىدىن ئىككى مىنىتۇ ئۆتمەي ئۇ يەردە بىز يەنە بىرقېتىم خەنزۇتىلىنىڭ بىسىمىغا دۇچ كەلگەن ئىدۇق. بۇقېتىم بىز ئالما سىتۇۋالماقچى بولدۇق. بىراق بۇ ئەتىراپتا ئالما ساتىدىغانلارنىڭ ھەممىسى خەنزۇ ئىدى. ئۇ تىنتىت بولدى، ئەتىراپقا ئىزتىراپ بىلەن قارايتتى. ئۇنىڭ چىھرىدىكى ئازاپ، كەملىك تۇيغۇسى لەۋلىرىنى چىڭ چىشلىگەندىن كىينكى قىپقىزىل قاننىڭ لەۋلىرىگە، خىجالەت ئىلكىدىكى مەڭزىگە ئۇخچۇپ چىقىشى بىلەن ئىپادىلەنمەكتە ئىدى. كۆزلىرىمىز بىر نوقتىدا ئۇچراشتى. ئۇ شۇنچە بىچارە، شۇنچە مەيۇس ھالەتتە ئىدى. ـ ئاھ دېگەن ئىدى ئۇ ئاخىرى يۇرىگىنى قاماللاپ ...بۇنىڭدىن مەنمۇ ھەيران قالغان ئىدىم. چۈنكى ئۇ چاغلاردا ماڭا ئوخشاش بىر ساددا ئەدەبىيات ھەۋەسكارى ئۈچۈن نەچچە يىللاپ چوقۇنۇپ، ياخشى كۆرۈپ ئەسەرلىرىنى يادلاپ كىلىۋاتقان بىر ئۇستازىنىڭ شۇدەۋىرنىڭ ئەڭ ئاددى تەلەپلىرىدىن بىرى بولغان، ئۆزى ئۈچۈن ئەڭ زۆرۈر ھەم ئاددى نەرسە بولۇپ تۇيۇلىدىغان خەنزۇ تىلىدىن ئانچە يۇقىرى ساۋاتقا ئىگە بولالمىغانلىقى ئىدى. چۈنكى مەن ھەربىر قىتىن ئۇنىڭ شېئىرلىرىنى ئوقۇغاندا ئۇنى بۇيۇك شائىرلار بىلەن سېلىشتۇراتتىم. ئەلشىر ناۋايى مۇنداق دىگەن ئىدى. «ئەرەپ پارىس تىللىرىدا مەن چىلىك پاساھەتكە يەتكەنلەر يوقتۇر، لىكىن مەن يەنىلا شىئىرنى ئۇيغۇر تىلى بىلەن يازىمەن.» مەن يەنە توختىماي تەپەككۇر قىلاتتىم، ئابدۇخالىق ئۇيغۇر ماڭا ئۇستازىمنىڭ ئۇستازىدەكلە تۇيۇلاتتى. ئۇ نىمە دىگەن ئىدى. «ئەي پىقىر ئۇيغۇر ئۇيغان ئۇيقۇڭ يىتەر...›› دىمەككى بۇگۈنكى ئۇچۇر دەۋرىدە جۇڭگۇدەك مۇشۇنداق بىر دۆلەتتە ياشاۋاتقان ھەرقانداق بىر مىللەت ئەزاسى ئۈچۈن ئىيتقاندا خەنزۇ تىلىنى بىلىش ئويغىنىشنىڭ ئەڭ ئەقەللى بەلگىلىرىدىن بىرى ئىدى.

مانا ئەمدى ئارىدىن ئون يىل ئۆتكەندە مەن بۇ ئاددىي يىزا شائىرىنى يىراق سىپىل ئىچىدىكى بىيجىڭ شەھرىدە ئۇچىراتتىم. بۇ قىتىم ئۇ تولىمۇ خۇشال ۋە روھلۇق ئىدى. نورغۇن ئادەملەر بىلەم سالاملىشاتتى. توختىماي چاخچاق قىلاتتى. بۇنى كۆرۈپ ئىغىزىم ئىچىپىلا قالدى. چۈنكى ئۇنىڭ چاخچاقلىرى مىنى يەنە بىرقېتىم

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

چۆچۈتتى. ئۇ مەن ئۇيلىغان ئاددى يىزا شائىرى ئەمەس ئىدى، بەلكى ئۇنىڭ سىماسى قەلبىمدىكى ئىلگىرىكى بۆيۈكلۈكىنىمۇ خىجىل قىلغۇدەك دەرىجىدە يۇقىرى ئىدى. ئىلگىرى ئۇ ئاددى ئاۋام ئارىسىدا ئۆز تەلەپپۇزىدىن، سۆز قىسىنچىلىقىدىن ئۇيالغان بولسا، مانا ئەمدى ئۇنىڭ راۋان خەنزۇ تىلىدىكى چاقچاقلىرىدىن جۇڭگودىكى 56 مىللەتنىڭ ھەربىرى كۈلەيتتى. ئۇنىڭ يىغىسىنى 56 مىللەتنىڭ ھەربىر قىز يىگىتلىرى ئاڭلىيالايتتى، يىغىسىغا يىغا كۈلكىسىگە كۈلكە قوشالايتتى، چۈنكى ئۇ ھازىر خەنزۇتىلىنى ھەربىر خەنزۇ زاتلىرىدىنمۇ پاساھەتلىك ئىشلىتەلەيتتى ئىدى.

- ياق دىدىم ئۇستازدىكى بۇ ئۆزگىرىشلەردىن چۆچۈپ ۋە گۇمانلىنىپ. ئەجىبا ئۇستاز شۇنچە تىز ئالغا باسقانمىدۇ؟ ئۇ قانداق ئۆگەنگەندۇ؟ ئۇنى شۇنچە تىز، شۇنچە پۇختا ئىلگىرلەتكەن نەرسە زادى نىمىدۇ؟...

ئەمما يىنىمدىكى ئامرىكىلىق ياش مەكەي باشقىچە قاراشتا ئىدى. مۇئەللىمدىنلا ئەمەس ئۇ ئۆزىنى تونۇغان ھەرقانداق بىر ئۇيغۇر زىيالىسىغا قايىل ئىدى. ئۇلارنىڭ ئەقلىگە، چىدامچانلىقىغا، بولۇپمۇ تىل ئۆگۈنۈش جەھەتتىكى ئارتۇقچىلىقلىرىغا قايىل ئىدى.

- سىلەر ئۇيغۇرلار ئاجايىپ مىللەت ئىكەنسىلەر! دەيتتى مۇئەللىمنىڭ ئىنگىلىزتىلىدا ئىنتايىن راۋان بايان قىلىۋاتقان چاقچاقلىرىن زوقلىنىپ. مەن تۇيدۇرماستىن مۇئەللىمنى كۆزەتتىم، ئۇنىڭ چىھرىگە نەزەر سالدىم. ئەپسۇسكى ئۇنىڭدا بۇرۇنقى جىددىيلىششلەر، ئىككىلىنىشلەر ۋە يەنە قانداقتۇر غەلىتە تۇيغۇ، تەسراتلار كۆرۈلمەيتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ ئۇيغۇرتىلىدا ياكى خەنزۇ تىلىدا ۋە ياكى ئىنگىلىز تىلىدا سۆزلەۋاتقانلىقىدىن ھەيرانمۇ قالمايتتى. دۇدۇقلاپمۇ ئولتۇرمايتتى. پەقەت ئارىلاپ ئارىلاپ ئانا تىل ھەققىدە قوشۇمچە قىلغىنىدا ياكى قايسىدۇر ئۇلۇغ ھىكمەتلىك سۆزلەرنى، ياكى ئۇزۇندىلەرنى بايان قىلماقچى بولغىنىدا خۇددى خەنزۇ، ئىنگىلىز تىللىرى ئاجىزلىق قىلىۋاتقاندەك ئانا تىلىدا شۇنچىلىك راۋان ۋە ئىنىق قىلىپ ئىيتىپ قوياتتى. بۇ ۋاقىتتا ئۇنىڭ

كۆزلىرى تىخمۇ چاقناپ، چىرايىدىن ھاياجان، پەخىر ئۇرغۇپ تۇراتتى. ئەتراپىدىكى تىڭشىغۇچىلىرىمۇ تىخمۇ زور قىزىقىش ۋە ھەۋەس بىلەن ئۇنىڭ ئىغىزىغا تىكىلىپ خۇددى ئۇيغۇرتىلىنى بىلىدىغاندەك، مەنىلىرىنى چۈشىنىدىغاندەك قايىللىق ئىلكىدە بېشىنى لىڭشىتاتتى. مانا موشۇ دەقىقىلەردە ئۇيغۇرتىلى ماڭا تىخمۇ ئۇلۇغ، تىخمۇ چىرايلىق ئاڭلىنىشقا باشلىدى. ـ توغرا، دېدىم ـ ئۇستازىم چىھرىمگە مەنىلىك باقىنىدا. ئۇ ماڭا نورغۇن نەرسىلەرنى ئىيتماقچىدەك قىلاتتى. ئەمما ئادىمىلىكنىڭ بەلگىسى بولمىش ئادىدى ئىنسان تىلى بىلەن ئەمەس بەلكى «يۈم كۆزۈڭنى كۆزگە ئايلانسۇن كۆڭۈل»دىگەن ھېكمەتنىڭ مەنىسى بويىچە ماڭا ئۇلۇغ بىر تىلدا سۆزلىمەكچى ئىدى.

بىز نەچچە مىنۇت كۆزىمىزنى ئۈزىشمىدۇق. بۇ قىتىم ئۇ ماڭا سۆزلىمەكتە ئىدى. ئىلگىركى خىجىلچىلىقنىڭ ئورنىدا ئەمدى بىرخىل ھاياجان، ئىشەنچ نورى چاقنىماقتا ئىدى. ناھايىتى سىپايە ۋە ئىشەنچ بىلەن ماڭا شۇنداق دەيتتى: ـ تىرىشايلى ئۇكام. كىشىگە ھەربالا كەلسە نادانلىق ۋە خوراپاتلىقتىن كىلىدىكەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ خورلۇقلار تاما سەۋەبىدىن تىخمۇ ئىغىرلاپ كىشىنى ۋىجدان ۋە بۇرىچ ئالدىدا باش كۆتىرەلمەس قىلىپ قويىدىكەن...

مىللەتنى دۇنيا تونۇتۇش ھەرگىزمۇ قۇرۇق شۇئار، خەلق مەيدانىغا ئىسىپ قۇيۇلغان لوزىنكىلارنىڭ سانى بىلەن ئەمەلگە ئاشمايدىكەن. پەقەت توختىماي ئۆگۈنۈش ئۆگەنگەندىن كىيىن ئۆگەنگەن نەرسىلەرنى ئىشلىتىش، سىرتتا چىقىرىپ ئىپادىلەش ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشىدىكەن. ئەگەر نادانلىق تۈگىمىسە بۇنىڭغا بىز تاڭ خورازلىرى باش بولمىسان دۇنيا بىزنى تونىسىمۇ بۇ تونۇش بىزگە بالا قازا، خىيىم خەتەردىن باشقا نەرسە ئىلىپ كىلەلمەيدىكەن...

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

مانا ئەمدى ئىلگىركى باللارچە تەپەككۇرۇمدىن، قارغۇلارچە چوقۇنۇش نەتىجىسە كىلىپ چىققان ساددا تەپەككۇرۇمدىن قاتتىق نۇمۇس ھىس قىلىپ قالدىم. مانا ئەمدى ئۇنىڭ ئاۋازىنى يالغۇز يەتتە مىللىيون ئۇيغۇرلارئەمەس نەچچە مىللىيارت جۇڭگولۇق ھەتتا پۈتۈن دۇنيادىكى ئىنگىلىز تىلىدىن خەۋىرى بار ھەرقانداق مىللەت ۋە خەلقلەر چۈشىنەلەيتتى. ئۇ ئارقىلىق ئاۋال ئۇنى ئاندىن كىيىن ئۇنى ۋە بىزنى چۈشىنەلەيتتى. دىمەككى، بىرمىللەتنى دۇنياغا تونۇشتۇرۇش ئۈچۈن ئاۋال شۇ مىللەتتە دۇنياغا تونۇلغۇدەك ساپا ۋە ئاڭ بولۇشى، بۇخىل ئاڭ بۇرۇنقى مىللى ئەنئەنە ۋە مەدىنىيەت تىندىنسىيەسى بىلەن يۇغۇرلۇپ مىللەتنىڭ كۆتۈرۈلۈش ۋە چۈكۈشىدىكى ئۇلۇغ بۇرۇلۇشنى ھاسىل قىلالىشى كىرەك ئىدى. بۇ بۇرۇلۇش خۇددى ئەشۇ ئادەمدەك ئەقلى ئويغاق كىشىلىرىمىزنىڭ بولۇپمۇ ئىلىم ئەھلىلىرىنىڭ قەلەمكەش ساھىب قىرانلىرىمىزنىڭ تىرىشىشى ئۆلگە كۆرسىتىپ بىرىشى ئاساسىدا ئەمەلگە ئاشاتتى.

دەرھال قايىسى بىر قىتىم بىر قەلەم ساھىبىنىڭ ئۇھەققىدە «ھەي! بۇ ئادەم كىنو سىنارىيىسى يىزىپ باقماپتۇ ئاشۇنى بىر يىزىپ باققان بولسا ھەممە ئىشقا چەتنى كىرىپ بولاركەن» دىگەن تەنقىدى ئىسىمگە كەلدى. ئەينى ۋاقىتتا بۇ تەنقىدچىنىڭ كۆرەلمەسلىگىدىن، ھەسەتخورلۇقىدىن نارازى بولغان بولسام مانا ئەمدى ئۆزۈمنىڭ شۇ ۋاقىتتىكى چۈشىنىش ئىقتىدارىمدىن شەكلىنىشكە باشلىدىم. ئۇ چاغدا ئۇ قەلەم ساھىبى ئۇستازنى تەنقىت قىلمىغان بەلكى ئۇستازنىڭ كەلگۈسى تەرەققىياتىغا كۆزى يىتىپ شۇنداق باھا بەرگەن بولسا كىرەك دىگەن خۇلاسىگە كەلدىم. چۈنكى مەن ئۇنىڭ يىقىنقى مۇۋاپىقيەتلىرىدىن تولىمۇ رازى ۋە خۇشال ئىدىم. ئۇنىڭ « قىز پەسلى» دىن باشلانغان شېئىرلىرى، «كۆز ئىچىدىكى كۆز سۆز ئىچىدىكى سۆز» دىكى ئىلمىي تەپەككۇرلىرى ۋە كۆزنىتىشلىرى، تەرجىمە ساھەسىدىكى «بۈركۈت سايىسى»، «بىل گەيتسىنىڭ بالا تەربىيلەش ئۇسۇللىرى»، «ئورۇۋقلاشىنىڭ يىگى تەدبىرلىرى»، «تالانتلىق باللارنىڭ تەربىيلەشنىڭ سىرى» قاتارلىق ئەمگەكلىرىدە ئۆز ئىپادىسىنى تاپقان بولسا

«ئارتىبالىق ھەققىدە قىسسە» ، «قىساس» ناملىق رومان پوۋېستلىرى ئارقىلىق ۋايىغا يەتكەن ، «ئۇلۇغ قورۇق گەپ ۋە چۆمۈلە روھى» دىكى ماقالىلىرىدە يەنە بىرقېتىم قاسراق تاشلىغان ئىدى. دىمىسىمۇ ئۇ ھەرقايسى ژانىرلاردا قەلەم تەۋرىتىشكە جۈرئەت قىلغان ۋە ھەر ساھەدە ياخشى نەتىجىگە ئېرىشكەن زات ئىدى. ئىشقىلىپ ئۇنىڭ ئەمەلىيىتىدىن ئۇنىڭ ھەرنىمە قىلالايدىغانلىقى ، قولىدىن كېلىدىغانلىقى ۋاقتى كەلسە خەلقىنىڭ تەشنالىقى ئۇنىڭ جامىدىن قانائەت تاپالايدىغانلىقى ئىسپاتلانغان ئىدى.

دەرھال ئۆزۈمگە قايتتىم. شىنجاڭ پېداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ تىل ئەدەبىيات كەسپىنى ئەمدىلا پۈتتۈرگەن ۋاقتىم ئىدى. بىركۈنى ئۇمىنى ئۆيىگە چاقىرتىپتۇ. ئۇ ماڭا تۈزلا «ھە ، ئۇيغۇر تىلى كەسپىنى پۈتتۈردىڭىز ، ئىنگلىز تىلىدا ئوقۇغۇچىلارنى تەربىيىلەۋاتقىنىڭىزغىمۇ 2 ـ 3 ـ يىل بولۇپتۇ ، ئەمدى ئەشۇ تەجرىبە ساۋاقلىرىڭىزنى يەكۈنلەيدىغان ۋاقتىمۇ بولۇپ قالدى. تىل ئۆزى بىر كۆۋرۈك. ئوقۇغۇچى تەربىيىلەشمۇ ياخشى ئىش، لېكىن بىر ئىزدا توختاپ قالسىڭىز بولمايدۇ. ئەمدى تېخىمۇ پىشىڭ» دەپ ئالدىمغا «ئىنگلىز تىلى گىراماتىكىسىنىڭ مەخپىيىتى» ، «ئىنگلىز تىلى سۆزلۈكىنىڭ مەخپىيىتى» ۋە «ئىنگلىز تىلى جۈملە شەكىللىرىنىڭ مەخپىيىتى»ناملىق ئۈچ كىتاپنى تاشلاپ بەرگەن ئىدى. دەسلەپتە تولىمۇ تەمتىرىگەن ، بۇ خۇددى بىر ئاجىز چۈمۈلىنىڭ زىممىسىگە بىر چوڭ تاغنى ئارتىپ قويغاندەك ، توكۇرنى سۇغا ئىتتىرگەندەك ئىش بولدى دەپ ئويلىغان ئىدىم ، لېكىن شۇنداق بولۇشنى ، ئەنە شۇنداق ئۆز شاگىرتىغا كۆيۈنىدىغان ، ئىشىنىدىغان ، قاتتىق تەلەپ قويالايدىغان بىر ئۇستازغا يولۇقۇشنى تولىمۇ ئارزۇ قىلاتتىم. شۇنىڭ بىلەن كۈچسىز بىلەكلىرىمگە كۈچ كىردى ، ئاجىز روھىمغا روھ كىردى. خۇددى شۇچاغلاردىكى ئۇنىۋېرسىتېتىدىكى يەنە بىر ئۇستازىم ئەنۋەر سەمەت قۇرغاننىڭ دائىملىق سۆز بولمىش «سەن قىلالمىغاننى ھېچ كىشى قىلالمايدۇ» ، «تەۋەككۈلنى ئاللاغا قىلغۇلۇق» دىگەن ھېكمەتنىڭ زورى بىلەن تەرجىمىگە كىرىشىپ كەتتىم. دەل ئالتە ئاي بولغاندا بۇ ئۈچ كىتابنىڭ دەسلەپكى تەرجىمىسى قولۇمدىن چىقتى.مۇئەللىم

www.uyghurkitap.com

تەكشۈرۈشتە ئىنتايىن ئەستايىدىل ئىدى، لېكىن يەنىلا نۇرغۇن نەرسىلەرنى، مەسىلىلەرنى مېنىڭ ھەل قىلىشىمغا تاشلايتتى. بىرقېتىم ئاتالغۇ، ئىسىملار ھەققىدە مەسىلەت سورىدىم. مەسىلەت ئىنتايىن ئاددى، خۇددى كېيىنكى ئۇستازىم مەترېھىم سايىتنىڭ دائىملىق سۆزى«ئۇيغۇرلارغا ئىككى سائەتتە پىشىدىغان پولۇدىن قورساق ئېچىپ ئۆلەي دەپ قالغاندا تىلغا ھەسەل تېتىدىغان ئەشۇ بىر پارچە نان تولىمۇ زۆرۈر. ئەمگەك قانچە ئاددى،ئۇسسىغان يەرگە بارىدىغان، بازارغا يارايدىغان بولسا شۇنچە ياخشى»دېگەنگە ئوخشاش پىكىرلەرنى بىرەتتى. ئۆز تەرجىمىلىرىمنى ئۆزۈم كۆرۈپ نەچچە يەردە ھايانجانلىنىپ كەتكەن ئىدىم. ئۇستاز مەن بىلەن تەڭ ھاياجانلىناتتى. دىمىسىمۇ ئۇ كىتابلار تولىمۇ ياخشى ماتىرىياللاردىن ئىدى. چۈنكى ئىنگلىزتىلىغا ھەۋەس قىلىدىغان خەنزۇ باللىرى خېلى يۇقىرى سەۋىيىگە يەتكەندە ئاندىن كۆرۈپ پايدىلىنالايدىغان بۇ كىتابلار ئەملىيەتتە سۆز قۇرۇلمىسى جەھەتتىن ئۇيغۇر تىلىغا تولىمۇ ئۆخشاپ كېتىدىغان بولۇپ، كىتابدىكى بۇ خىل ئۆگىنىش ئۇسۇلىنىڭ ئۇيغۇر باللىرىنىڭ دەسلەپكى سەۋىيىدىلا بۇكىتابنى ۋاستە قىلىش ئارقىلىق سۆز ۋە گىراماتىكىنى تېز ئىگەللەش مەخسىتىگە يېتەلەيدىغانلىغىنى ئالللىقاچان ھىس قىسپ يەتكەن ئىدىم. ھەرقېتىم بىر ئىسىل مەزمۇننى تەرجىمە قىلغىنىمدا ئۇستازىنىڭ كىتاب تاللاش ئىقتىدارىغا بىر قايىل بولاتتىم. تولىمۇ ئەپسۇس، كىتاب پۈتكەندىن كېيىن نەشرىياتقىمۇ تاپشۇرىدۇق، تەھرىرنىڭ چەكلىك سەۋىيىسى، ۋە نەشرىياتچىلىقنىڭ تازا ئادىل بولماسلىقى سەۋەبىدىن كىتابلارنىڭ ئېسىلى، ئۇيغۇرلارنىڭ ئەڭ ئېھتىياجلىق كىتابىي بولغان بۇ ئەسەرلەر ئىقتىسادى مەنپەت توقۇنۇشلىرى سەۋەبىدىن«سۆزلۈكنىڭ مەخپىيىتى»گە نەچچە ئادەمنىڭ ئىسمى قوندۇرۇلۇپ، خېلى بىر مەزگىل كىتاپ سۆدىگەرلىرى بىلەن نەشرىيات ئارلىقىدا سوزۇلۇپ ياتقان بولسىمۇ، ئىنگلىزتىلى بىلمەي تۇرۇپ ئىنگلىزچە ماتىرىياللارنى تەھرىرلەيدىغان تەھرىرى ۋە خەت ئۇرغۇچى سەۋەبىدىن بىرقىسىم قۇر ئالمىشىپ قىلىش ۋە ئىملا خاتالىقلىرى يۈزبەرگەن. كېيىنكى ئىككى كىتابنىڭ ئاتالمىش ئادىل رىقابەتنى قوغلىشىدىغان كۆرىس چىلارنىڭ غەيۋەت پاراڭلىرى، كۆرىسلاردىكى تەتۈر

تەشۋىقاتلار ئارقىلىق كىتابنىڭ بىر مەزگىل بازار تاپالماسلىقىغا سەۋەب بولغان بولسىمۇ يەنە نورغۇن ئىلىم سۆيەر ئوقۇرمەنلەر، ئىنگلىزتىلى ئۇستازلىرى ۋە ئوقۇغۇچىلارنىڭ رەھمەت، تەبرىك خەتلىرىنى تاپشۇرۇپ ئالدىم.مانا بۇلار ئەمىلىيەتتە 10يىل ئاۋال خەنزۇچىدا دۇدۇقلايدىغان، مانا ئەمدى خەنزۇ، ئىنگلىزتىللىرىدا مەخسۇس ئەسەرلەرنى كۆرۈپ، ھوزۇرلىنىدىغان، ماگىستىر، دوكتۇر ئاسپىرانتىلىقىنىڭ تەمىنى تېتىپ، بۇ ساھەدە ۋايىساپ يېرگەنلەرگە ئۆلگە بولۇپ تۇلپاردەك كۆزنى چاقنىتىپ كىتىۋاتقان بۇ قەلەم ساھىبىنىڭ مەن ئارقىلىق رۇياپقا چىقارغان زور نەتىجىلىرى ئىدى...

ئارىدىن يەنە نەچچە يىل ئۆتۈپ، ھايات بوگۇنگە ئۇلاشقاندا ئاقرىۋاتقان چاچلارغا كىرزىس تۇيغۇسى ئىلىپ كىلىۋاتقان 27 ـ قىتىملىق ئوقۇتقۇچىلار بايرىمىنىڭ ئىلھامى بىلەن ئاددى ئەسلىملىرىم ئارقىلىق بۇ ئۇستازغا سالام بىرىشنى، قەلبىمنىڭ چوڭقۇر قاتلىرىدىكى ھۆرمىتىم بىلەن يەنە بىر قىتىم بىيىجىڭ سەپىرىگە ئۇزۇتۇپ قويۇشنى مۇۋاپىق كۆردۈم.

خەيرى ئۇستاز ئاق يول بولسۇن!...

2011 ـ يىل 9 ـ ئاينىڭ 10 ـ كۈنى ئۈرۈمچى

لۈكچەكسىز زامان

بەرقى

بۆرە يوق جاڭگال جاڭگال ئەمەس ئۇ ،
شىر ، يولۋاسسىز
يوق ھايۋانلار پادىشاھلىقى .
بۇلبۇلسىز باغلار قەبرىستان ،
گۈلسىز چىمەن نەدە ؟
ئەڭ بىچارە يارسىز ئاشىق.
شىر ، يولۋاسسىز ،
مايمۇنلارغا ئەسىر بولار قاپلان .

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

كۆنلەر بەكمۇ ئۆتەر شلىمشىق ،
لۆكچەكسزلىككە ئايلانسا زامان .

لۆكچەكسىز زامان ،
قۇرتلار لۆكچەك بولۇۋالغان .
لۆكچەك بولۇۋالغان قاغا ، سىغىزخان .
قارغايلار يېقىلىدۇ پولاتتەك تۇرۇپ ،
بىر يۇمشاق قۇرت ئالدىدا .
پالۋانلار جان بېرەر ،
مەزلۇمغا ئايلىنار ،
قىلىچ ئالدىدا ئەمەس
ئادەملەرنىڭ سۆيى قاچقان قەلبى ئالدىدا .

كۆنلەر نەقەدەر ئاستا ئۆتمەكتە ،
مەنىسىز نەرسە تۇتامسىز شۇنداق .
يۈرەك بىر پارچە گۆش ،
ياق !
ئۇ بىر تاشتۇر،
زەخىملەنمەسلىك ئۈچۈن
بولۇۋالغان يۇملاق ،
قاتتىق بولۇۋالغان
باغرىدىكى تىترەشلەرنى
سەزمەسلىك ئۈچۈن .

ماشىنا ئىچىدە قۇرۇتلار ،
لىفتلاردا ئۆرلىمەكتە يۇقىرىغا
توخۇلار ،
بۇركۈت قەپەستە ،
ئۇ قەپەستە باغلانغان ،
قاناتلىرى داغلانغان ،
كەڭرى ئاسمانغا
مۆڭلانغانچە تۇرىدۇ قاراپ .
بۇلبۇلسىز باغلار قەبرىستان ،
ئاشىق قەلبى يارسىز باياۋان ،
شىر ، يولۋاسسىز
يوق هايۋانلار پادىشاھلىقى .
كۆنلەر نەقەدەر ئاستا ئۆتمەكتە ،
بىر پاشا پىچىرلىدى يەنە بىرىگە :
لۆكچەكسىز زامان .

بەرقىنىڭ « قىز پەسلى » ناملىق شېئىرلار توپلىمىدىن

تەنھالىق تەشۋىشلىرى

مەيلى ھېچكىم كەلمىسە يوقلاپ ،
يوقلاپ تۇرار ۋاپادار چۈشۈم .
تاملار بىلەن سۆزلىشۋالار ،
ھىجران بىلەن تىترەپ تۇرۇشۇم .

مەيلى دوستلار كەتسىمۇ تاشلاپ ،
تاشلىمايدۇ بۇ دەردلىك جاھان .
ھېچكىم ھېچكىم ئۈچۈن دۇنيادا ،
دەرد تارتىشىپ بېرەلمەس ھامان .

مەيلى سەندىن كەلمىسىمۇ خەت ،
كېلىپ تۇرار خىيالىڭ بىراق .
پاكلىنىدۇ تەبەسسۇمىڭدا ،
خاتىرىلەر تۇغقان ئىشتىياق .

«قىز پەسلى»دىن

خەيرى، 18 باھار

قېنىغا پاتماستىن ئاققان بىر دەريا ،
كەپ قالدى دولقۇنلۇق دېڭىز ئالدىغا .
بىر چىنار پەلەككە قاراپ سوزدى بوي،
كۆرۈنۈپ بارغانچە گۈزەل بۇ دۇنيا.

....
مىنۇتلار ئۆتمەكتە... تۇرمەن سېزىپ.
بىلمەن ئۇ مەڭگۈ قالماس تىرىلىپ.
يۈرىكىم چۈشمەكتە ياش بولۇپ ئېقىپ...

كۆمۈلدى بىر چېچەك يەرنىڭ ئاستىغا ،
كۆمۈلدى بىر يالقۇن تەكتىگە يىلتىز.
خوشلاشتى بىر دەريا ناخشىسى بىلەن،
باغاشلاپ دولقۇنلاپ تۇرغان كۆك دېڭىز ...

1989 ـ يىلى 23 ـ ئاۋغۇست لوپ ناھىيە سامپۇل يېزىسى

قىش شەپىسى

www.uyghurkitap.com

داللاردا ھۇۋلايدۇ شامال،
سارغايماقتا شاخلاردا ياپراق.
ئېتىزلاردا ئۇخلايدۇ مايسا،
بوشلۇقلاردا تىنەيدۇ توزغاق.

تاۋلانماقتا جۇدۇندا گىياھ،
زىمستانغا ئېچىپ كەڭ ئېتەك.
ئەتىكى ئۈز ،يېڭى باھاردىن
قىش شەپىسى بەرمەكتە دېرەك.

1988 ـ يىلى 17 ـ ئۆكتەبىر لوپ 1 ـ ئوتتۇرا مەكتەپ

(بۇ شېئىر <<يېڭى قاشتېشى >>ژورنىلىنىڭ 1989 ـ يىللىق 3 ـ سانىدا ئېلان قىلىنغان)

ئاي تۇتۇلغان ئاخشىمى

ئاي تۇتۇلدى بۇلۇتسىز ئاخشام،
شۇنچە خۇنۇك ، قاتىل يۈزىدەك.
جىمىرلىشار يۇلتۇزلار سوغۇق،
ئالەم تىمتاس ئۆلۈك كۆزىدەك.

باغچىسىغا نازۇك كۆڭۈلنىڭ،
بايۋانلار كېلىدۇ دەۋرەپ.
سۇنۇق دەرەخ شېخىدا بىر گۈل،
ئاجىزغىنە تۇرغاندەك تىترەپ.

بىر مېھماندۇر چاقىرىلمىغان،
تومۇرلاردا ئەگەن تەشۋىش.
ئاي تۇتۇلغان بۇ سوغۇق ئاخشام،
روھىيەتتە ھۆكۈم سۈردى قىش...

1989 ـ يىلى 21 ـ فېۋرال لوپ

گۇم

تىنىمسىز بىر خىل شاقىرار ئازما،
قىرغاقتا تەكرار ئۇرۇلار دولقۇن.
ئىنسان چۈشەنمەس گۈزەل بىر تىلدا،
سۆزلىشەر تىنماي،

سۇ بىلەن زېمىن.

قايnar بۇژغۇنلار ياساپ كەڭرى گۇم،
سۈزۈك مارجانلار ئۈرۈلار ھەريان.
بەلكىم بىر چۆچەك ، بەلكىم بىر تارىخ،
قىلىپ بارىدۇ بۇ يەردە داۋام.

گۇمغا قارايمەن،ئەجەپقىنا ھال،
يۈرەك تىنىچسىز ،چېچىلار خىيال...

1988 ـ يىلى 10 ـ ئۆكتەبىر ساميۇل

بىر ئېشەككە تېز سىزما

(ھەجۋىي)

ھاڭرىشى يوق مۇستەقىل پەقەت،
باشقىلارغا جۆر بولۇپ ھاڭرار.
خىيالى يوق تەنھا ھەتتاكى ،
دەپ بولمايدۇ شەخسىي پىكرى بار.

يەم يىسە گەر يېنىدا بىرسى ،
ئۇمۇ دەرھال يەمگە يېپىشار.
خۇددى بىر تال سايىدۇر جىسمى،
باشقىلارنى دوراشقا تەييار.

ئۆلدى ئاچ قېپ ئاخىرى ئېشەك،
ئۆزى قالغاچ ئېغىلدا تەنھا .
چۈنكى ھېچكىم نەرسە يېمىسە،
بولمايدۇدە ئۇ يىسە توغرا.
1989 ـ يىلى 14 ـ يانۋار شەنبە ساميۇل

ئىشەنمەيمەن ئادەملەرگە ھېچ

(بىر قۇش تىلىدىن)

قولىدا دان چاقىرار ھارماي،
مېنىڭ ئۈچۈن بولۇپ پاي ـ پېتەك.
پەرۋازىمغا باقار زوقلىنىپ،
قونسۇن ئۇ دەپ ئېچىپ كەڭ ئېتەك.

لېكىن كۆلەر ئەجەپمۇ سىرلىق،
بىر كۆز ئوينار كۆزى ئىچىدە.

www.uyghurkitap.com

بىر يۈز باردۇر يۈزى ئىچىدە،
سۆز بار يەنە سۆزى ئىچىدە.

كۆرىنىدۇ تۇزاق سايىسى
كۆزىدىكى قارا كېچىدە. . .

1988 ـ يىل 26 ـ سېنتەبىر لوپ

باللىق يالدامىسى

قوي باققان بالا ئىدىم،
سوۋغا بولغان قويلاردىن قوي كۆز.
سوۋغا بولغان بۇلاقلاردىن،
سۈزۈك بىر قەلب.

سوۋغا بولغان جاڭگاللىدىن،
قاراقچىغا ئوخشاش بىر مىجەز.
سوۋغا بولغان تىكەنلەردىن ،
تاپىنىمغا جەسۇرلۇق.

قوي باققان بالا ئىدىم،
باقماقتىمەن هازىر
سۆيگۈنىڭ قويلىرىنى
ئوتلىتىپ
مىسرالارنىڭ جاڭگاللىرىدا . . .

1989 ـ يىلى 10 ـ فېۋرال لوپ

بـــــــايـــــــــاۋان

ئابدۇلئەھەد ئابدۇرەشىد بەرقى

چېقىلارمەن تاك قىلىپ چەكسەڭ ،

جامالىڭنى كۆرستەر ئەمما

تولۇق قىلىپ ھەربىر سۇنۇقۇم .

ئەگەر ماڭا قىلماق بۇلساڭ سۆز ،

ئېغىزىڭ ھېچ مىدىرلىمىسىمۇ ،

نىمە دىمەكچىسەن

ئاڭلاپ بولار ھەممىنى قۇلۇقۇم .

كېلەر بۇلساڭ

كېلىشنى ھەم قىلساڭ خىيال ،

يۈرۈگۈم

بولار دەرھال يولغا ئايلىنىپ .

كۆرىشىشنى ئىستەيمەن

كەلمەيسەن ئەمما .

سۆيىشنى ئىستەيمەن

سۆيمەيمەن ئەمما .

2

قانچىنچى ئادەممەن بۇ ئالەمدە ،

تۇغۇلغان يەنە قانچىنچى بۇلۇپ ؟

بىلمەيمەن كۆسىمدىكى

شۇ كىچىك يۈرەك قاچان قالدى

بۇئۇلۇغ ئوتلارغا تولۇپ .

تىكىلمەن ئۇزاقتىن - ئۇزاق

ئۆزىم بىلمىگەن خىيالىمدىكى بىر يولغا .

شۇ يولدا كېلەر

يۈرىگىمدىكى ئوتنىڭ تىلىنى ئۇققۇچى .

تەنلىرىم گۆش ، بىزگە ئوخشاش

بىر ئادەم تۇرۇپ

شۇ ئوتلارنى يۇتۇپ ئۆتكىچى .

3

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

دىيەلمىگەن گەپلىرىم تولا ،

سورىسا بىرەرسى دىمەيمەن ئەمما .

ماڭمىغان يۆللىرىم تولا ،

ماڭ دىسە بىرەرسى ماڭمايمەن ئەمما .

ئېچىلمىغان سىرلارنىڭ ئېچىلمىغنى خوپ ،

كېيىن

ئۆلىمنىڭ تۇنجى كېچىسى ،

چۈشەندۇرگەي مېنى ، يۈرىكىمنى

شۇ دىيىلمىگەن گەپ

شۇ ماڭمىغان يول

ئورنۇمدىن تۇرۇپ .

4

سالام خەتلىرىڭنى كۆيدۇرمەكچىدىم ،

خەتلىرىڭ كۆيدۇردى ۋە لېكىن مېنى .

كۈل قىلدى كۆز يېشىڭ مەغرۇرلۇقۇمنى .

ئاھلىرىڭ ئۆلتۈردى بۈيۈرىكىمنى .

ئۆزىمنى كۆيدۇردۇم ، ئۆزىمنى خالاس ،

خىيالىمدا سەن يەنە غالىپ .

سېغىنىشىم كۆكىدە شاھسەن

مېنى قىيناپ تۇرغان شۇنچە ئاجايىپ.

پاشا قەسىدىسى

بەرقى

ياتىقىمدا بىر پاشا،
خامان بولدى بەدىنىم ئاڭا.
خالىسا چاقىدۇ، خالىمىسا
قۇلىقىم تۇۋىدە ئېيتىدۇ ناخشا.

قاچقۇم كېلەر تېرەمدىن چىقىپ ،
ماڭا قىيىن، ئاڭا تاماششا.
بۇنىڭدىن سەت ئاۋاز ،

ناچار لىرىكا ،

بىلمىدىم بارمىدۇ يەنە دۇنيادا؟
قوغلىسام قاچىدۇ،
قاناتلىرى بار،
توختىسام شۇھامان كېلىدۇ قايتىپ.
ئۇرساممۇ شۇنچىلىك ، چەنلەپ ئاۋايلاپ،
شاپىلىقىم ئاستىدىن بولىدۇ غايىپ.
چاقسىمۇ مەيلىتى ،
چىقماي ئاۋازى،
بەدەننىڭ دەردىگە بېرەتتىم بەرداش.
ۋە لېكىن ناخشىسى تەسۋىرلىمەك تەس،
مۇمكىنمۇ ئاڭلىماق ،مۇمكىنمۇ چىداش؟

بۇ ئاۋاز ھەممە يەردە ،
تارقالماق بولار ھەممە يەرگە.
ھەتتا كىرمەك بولار ،
بۇسۇپ قەلبىمگە.
ھالىتىم بىچارە،
ئامالسىزلىق دەشتىدە ،
مەن بولدۇم رەسۋا،
ئاڭلاش سەزگۈمگە بولالماي ئېگە.

بۇ ئاۋاز ھەممە يەردە ،
تارقالماق بولار ھەممە يەرگە.
سەت دەپ دېسەم،
خىجىل بوپ قالىدۇ سەت دېگەن سۆپەت.
يېقىمسىز دەپ دېسەم،
يېقىمسىزلىق ئۇنىڭ ئالدىدا،
بىباھا يېقىملىق،
راھەتتۇر راھەت!

ئېغىزى ئېچىلسا
ئاڭلىماسلىق ئىختىيار ئەمەس.
ئۇچار قۇلىقىڭ يېنىدىن ئايلىنىپ.
سەزگۈڭ تېكەنلىشىپ ،

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

زۇلۇمغا ئايلىنار ،
سەن ئالغان نەپەس.
قۇلاقنى ئەتسەڭمۇ
تېرەڭ ئارقىلىق كىلىدۇ كىرىپ.
سەرگۈڭنى گويا

بىر گال پىچاقتا كېسىپ ۋە يىرتىپ .

قۇلىقىم تۇۋىدە بىر پاشا،
قىينالغان ھالىمنى قىلار تاماشا .
ئاۋازى
مەن ئۇچۇن دەججالنىڭ بۇرغىسى گويا،
ئۇ خوشال ۋە لېكىن ،
شۇنچىلىك پەرۋاسىز ئېيتىدۇ ناخشا.
تىڭشايمەن،
تار كېلىپ تېرەم.
تىڭشايمەن،

قۇلىقىمدىن ۋاز كەچكۇم كېلىپ.

2011 ـ يىلى 22 ـ سىنتەبىر بېيجىڭ .لۇشۇن ئەدەبىيات ئىنستىتوتى

ئابلىكىم ئابدۇلئەھەد

(ئوقۇغۇچۇم، شائىر ئابلېكىم ئابدۇلئەھەدكە مەرسىيە)

شائىرلىق كوچىسىدا بىر دانە جېنى،
يېرىلغان ئاناردەك بولدى مىڭ دانە.
ئۆلۈمنىڭ باغرىغا ئۆزىنى ئۇرۇپ ،
ھاياتقا ئۆلۈمدىن ئىزدىدى مەنە.

ئۆزى كەتتى، قالغان سۆزلىرى،
پارلايدۇ ۋە لېكىن مىسرا تۇۋىدە.
كەتتى دېمەك مۇمكىن ئۇچرىشىش،
مەنەلەر باغرىدا قايتىدىن يەنە.

يازغان شېئىرلىرىدىن يازمىغىنى كۆپ،
دەپتىرىدە ئاخىرى ئۆزى،

قېتىپ قالدى بىر شېئىر بولۇپ.

ھايات نوپۇسىنىڭ تېلىپون نومۇرى

(ئوقۇغۇچۇم، شائىر ھاياتنوپۇسقا مەرسىيە)

ئۆچۈرۈۋېتەي دېسەم ھەي تېخى،
ئۆچۈرۈەتمەي دېسەم ھەي تېخى.
تېڭىرقاشتىمەن ،
قىينىلار يۈرەك،
بەدىنىمدە ئاجىز بىر تىترەك.
گويا بۇگۈن ئەتە ئىچىدە
تېلىپونۇم تۇيۇقسىز جىرىڭلاپ،
ھايات سوراپ قالىدىغاندەك،
ـ مۇئەللىم سىز نەدە؟

ئۆچۈرۈەتسەم تېل نومۇرنى
بىزدىن مەڭگۇ ئايرىلغان ھايات،
ئۆچۈپ كېتىدىغاندەك نومۇر بىلەن تەڭ.
ئۆچۈرۈەتمىسەم
ھەر كۆرگەندە بۇ نومۇر ،
ئازابىمغا ئاچار يېڭى جەڭ.
تېلىپونۇمۇر دەپتىرىمدىكى
ئۇ دۇنياغا كېتىپ قالغان،
نۇرغۇن دوستۇم ،يېقىنىم بىلەن.

ھايات ئوقۇغۇچۇم ئىدى تونۇگۇن،
ئۇنىڭ ئۆلمى ئالدىدا ،
ئوقۇغۇچى بولدۇممەن بۇگۈن.
ئۆلۈمنىڭ ئالدىدا ئاجىزكەن ھەممە،
جېنىمىز تۇتىرۇقكەن ئۆلۈملەر ئۈچۈن.
ئالەمنىڭ كۆكسىدە ئېچىلغان گۈلكەن،
بىزگە مەنسۇپ دەملەر
ئەتە ۋە ئۆگۈن.

ئەلۋىدا، ئەلۋىدا، ئەلۋىدا ھايات،
تېلىپون نومۇرى ئىچىدە
بىر قۇش كەبى قېقىپ تۇرغان قانات.

سۇ چېقىنلىرى

ئابدۇلئەھەد ئابدۇرەشىد بەرقى 1

شۇنچىلىك گۈزەل ۋە مۇلايىم،
بىر قوتا ئىچىدە ئۇخلاپ ياتار جىم.
باشلىرنى قويغۇڭ كېلىدۇ سىلاپ،
بىر تەلۋە تۇيغۇنىڭ دەردىگە چىداپ.

نېمە دەپ تەرپىلەي سۈزۈكلۈكىنى،

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

سۈزۈكتىن ئۆتە تۈزۈكلىكىنى...

سىلىدىم ،سىلىدىم،
بىر گەۋدە بولدى ئۇنىڭ بىلەن ئالقىنىم.
قارىدىم ،قارىدىم،
مەن ئۇنىڭ تېنى،
ئۇ مېنىڭ تىرەمدۇر بەلكىم.

ئىچىمدە ئاجايىپ قانماس بىر چاڭقاش،
شۇ چاڭقاش ئىچىدە ئاقىدۇ قېنىم.
چاڭقاشنىڭ ئىچىدە ئېغىر بىر قاناش،
قاناشنىڭ دەردىدە قىينىلار جېنىم.

ئالدىمدا بىر گەۋدە،
شەكىلسىزلىك ئۇنى قىلغان پەيۋەندە .
رەڭگى ئۆلەيدۇ بولۇپ بىر كەپتەر،
تەمى
تاتلىق ئەمەس،
ئاچچىق ئەمەس.
دەپ بەرگىلى بولماس بىر تەم،
ئۇنىڭ مەۋجۇتلىقىدىن تارقىتار خەۋەر.
مەن ئۇچۇن بەلكىم ،
ئۇ بىر يېرىم كېچە،
ياكى بىر سەھەر.

تېرەم بىلەن مۇڭدىشار،
دەپ بەرگىلى بولماس بىر تىلدا.
باغرىم بىلەن ئوينىشار،
كۆڭلۈم بىلەن بويلىشار،
مۇقەددەس بىر ئاھاڭ،
ئاھ بۇگۈن دىلدا!

2

ئاسماندىن تۆكۈلەر پەرىشتىلەر،
چېچىمدا ئۇچرىشار گويا ئىككى چۆل.
بىر ـ بىرىگە چەكسىز يېقىنلىشار،
قانماس جۇپ كۆڭۈل....

3

شامال ياپراقلارنىڭ كۆيۈك قەلبىنى،
سوۋۇتۇشقا ئۇرىنار،

ۋۇجۇدى بىلەن.

لېكىن ياپراق كۆيەر،
يامغۇرنىڭ سۆيۈشى
ئۇنى سۆيۈپ ،سۆيۈپ تۇگىتەر.
ئاھ بۇ سۆيۈك دەرتلىك نەقەدەر...!

4

بەزىدە قاتتىق....

قاتتىقلىقى ئوخشايدۇ تاشقا .

ياقساڭ لېكىن قەلبىڭنى

سۈزۈكلۈك ۋە پاكىزلىق بىلەن،

تاش ئېرىپ،

ئايلىنىدۇ بىر تامچە ياشقا .

تىلەيمەن رەببىمدىن ئەمما،
تاش بولۇشنى يولاتما باشقا.

5

ئامراقلىقىمدىن

يۈتۈۋەتكۈم كېلىدۇ قانماي...

نازۇكلىقىدىن
قارايمەن سائەتلەپ،

كۆزۈمنى ئالماي.

رەڭگى كۆك ياكى يېشىلغا

يېقىنلاشقاندا،

تۇگەيدۇ تاقەت بۇ ئاجىز جاندا.
ئۇندىن ئۆزگە نەپىسلىك قالماس جاھاندا.
ۋەسلىگە يەتىسمۇ لېكىن قانالماي،
رىغبەت يوق ئالدىغا مېڭىشقا ،
ياكى يانالماي
يۈرەك پارە-پارە بولار ئارماندا.

6

نەچچە مىڭ يىل ئۇسسۇزلۇق ئازابىدا،
باغرى كاۋاپ بولغان تەكلىماكان.
سىموۋۇلى قەلبىمنىڭ بۈگۈن.
باشلاپ كەلسە دېڭىزنى
تەكلىماكان قانار.

قەلبىم قانماس.

باشلانغاندەك ئەمدى ئۇسسۇزلۇقى.

قايتىش

قايتىپ كەلدىم يۇرتۇمغا ئاخىر،
سېغىنىشىنىڭ باغرىنى يېرىپ.
قانتىمغا ئۇرۇلۇپ بۇلۇت،
توزغاق كەبى كەتتى چېچىلىپ.
كۆزلىرىمنىڭ باياۋىنىدا ،
تونۇش سىما گۈل بوپ ئېچىلىپ.

ئۇچۇۋاتقان مەن ،ئۇچقۇ ئەمەس،
يىراقلاردا قالماقتا ۋاقىت.
تېنىم تېخى كۆكنىڭ قەھرىدە،
لېكىن ئۇچقۇر يۈرىگىم ھازىر،
بۇلبۇل بولۇپ ئۆنلەيدۇ غىرىپ.
مەنزىلىگە بولغاندەك بىرىپ.

سالام! سوغۇق سۆيدى لېۋىمنى،
بىر ئىللىقلىق لېكىن ئەپتىدە.
چىلىق چىلىق تەرلىدىم ھەتتا،
ئاپپاق قارنىڭ تۆككەن تەپتىدە.
تەكلىپ قىلار مېنى ئۇسۇلغا،
كۆپ ـ كۆك مۇزلار ئاۋات رەستىدە.
دەرۋازىدا بىر توپ چوڭ دەرەخ،
سېغىنىشتا بولۇپ مەس —مەلەغ،
پىچىرلىدى ئۆز تىلىدا ئۇ،
سۆيۈنۈشكەندەك ئۆز تىلىدا سۇ.

ئالىپ بۈگۈن گويا بىر دېڭىز،
كۆك ئاسماندۇر باغرىم ئىلتەرىش.
قايتىپ كەلدىم ئۆيۈمگە ئاخىر،
ئۆنلىگەندە باھار بولۇپ قىش.

2011 ـ يىلى **4** ـ يانۋار كەچ ،ئۈرۈمچى

بۇلۇت

1

ئارىلىقىمىز شۇنچىلىك يىراق ،
كۆز ئالدىمدا تۇرسەن بىراق.

ئېسىمدە ،
خىيالدەكلا نازۇك باغرىڭغا
ئۇچۇپ كېلىپ ئۇرۇلغىنىمدا
بىر گۈل كەبى تۇزۇپ كەتكىنىڭ.
بۇلۇتلارنىڭ تەسەۋۋۇرىدا
مۇشۇ ۋىسال بولۇشى مۇمكىن.
ياكى بۇلۇت ئۆزگە تىلسىمات،
ۋىسال نېمە بىلمەيدۇ بەلكىم.

بەزىدە سۈكۈتنى ئاۋازىم بىلىپ،
توۋلايمەن :بۇلۇت،بۇلۇت!
سادا كېلەر ئاسماندىن :
ـ ئۇنۇت ،ئۇنۇت!
لېكىن تەستۇر ئۇنتۇماق،
ئۇنتۇشقا ئۇرۇنغانسىرى ،
ئېغىر كېلەر ئادەمگە پىراق.

جىسمى خىيالدىن يەڭگىل،
خىيالى
ئالەمدىن ئېغىر
كۆكۈمدىكى ئەي ئاپپاق بۇلۇت،
سېنى ئويلاپ قان بولدى بېغىر،
سېنى ئويلاپ خىيالىم يېغىر.

2

گۈلگە قاراپ بولىمەن خىجىل،
نەقەدەر ئاجىز ھە ئىنساندىكى تىل.
دىگەن گەپلىرىم چالدۇر دائىم،
ئەمما ئۆز تىلىدا شۇنچە بەھۇزۇر،
قىنىپ –قىنىپ مۇڭدىشىدۇ گۈل.

چىقماس ئاۋازى ،
تىلى ئۇنىڭ جىمجىتلىق.
بولۇپ لاۋۇلدىغان ئوت،
گۈلى ئۇنىڭ جىمجىتلىق.

ئەي ئاق بۇلۇت ئاسماننىڭ گۈلى،

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى
www.uyghurkitap.com

ئەي ئاق بۇلۇت سۆيگۈنىڭ كۆلى.

3

ئۈچۈپ ئۆتتۈم بۇگۈن يېنىڭدىن،
ھوزۇر ئېلىپ يەنە جېنىڭدىن.
پەرۋاز قىلار بەھۇزۇر ئۇچقۇ،
قاراقلىرىم پاتتى باغرىڭغا ،
مەن ئۇچۇن بۇلۇتقا
ئايلانغان ئەي سۇ!

2010 ـ يىلى دېكابىر

تەنھالىق تەشۋىشلىرى

مەيلى ھېچكىم كەلمىسە يوقلاپ ،

يوقلاپ تۇرار ۋاپادار چۈشۈم .

تاملار بىلەن سۆزلىشىۋالار ،

ھىجران بىلەن تىترەپ تۇرۇشۇم .

مەيلى دوستلار كەتسىمۇ تاشلاپ ،

تاشلىمايدۇ بۇ دەردلىك جاھان .

ھېچكىم ھېچكىم ئۇچۇن دۇنيادا ،

دەرد تارتىشىپ بېرەلمەس ھامان .

مەيلى سەندىن كەلمىسىمۇ خەت ،

كېلىپ تۇرار خىيالىڭ بىراق .

پاكلىنىدۇ تەبەسسۇمىڭدا ،

خاتىرىلەر تۇغقان ئىشتىياق .

« قىز پەسلى » دىن ئېلىندى

قىيامەت

يامالسا بىر قىزنىڭ قىزلىقى،

يىگىتنىڭ غورۇرى بولىدۇ خازان.

بىر قىزنىڭ قىزلىقى،

قىيامەتكە يېقىنلايدۇ بىر قەدەم جاھان.

بىر يىگىت خازان بولسا ،

باراۋەردۇر،

سۇنغانغا دۇنيانىڭ بىر تۈۋرىكى.

بىر يىگىت تامام بولسا ،

باراۋەردۇر،

پاچاقلانغا ئىشەنچنىڭ بىر كۆۋرۈكى.

قىزنىڭ گۈلى قىزلىقى،

يىگىتنىڭ روھى قىزلىقى،

ئانىنىڭ روھى قىزلىقى.

بىر دەرەخ يىقىلسا،

تۆزايدۇ روھىمدىن بىر گۈل.

بىر باغ خازان بولسا

دوزاققا ئايلىنار بۇ روھىم پۈتكۈل.

ئۇيغۇر كىتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com

بىر باغ ئىدىك كۆڭلۈمدە ئەي قىز،

باغۋەن ئىدىك قەلبىمدە ئەي قىز،

روھ گۈللىرىمنى پەرۋىش قىلغۇاتقان.

قىزلىقىڭ ياسالدى،

قەلبىمدە ئازاپتىن پۈتتى بىر دېڭىز.

1995 ـ يىلى

روزى ھېيت

بارلىق دوستلارنىڭ ھېيتىغا مۇبارەك بولسۇن!!

روزى ھېيت كەلدى،

قەلبىمگە لىق تولدى ھېيت خۇشاللىقى،

بالامغا ھېيتلىق بەردىم،

سۆيۈپ تۇرۇپ مۇبارەكلىدىم

سوراپ قالدى يەتتە ياشلىق بالام:

ـ دادا، بۇ ماۋزىدۇڭنىڭ تۇغۇلغان كۈنىمۇ؟

جاۋاب بەردىم مەن:

ـ ياق بالام، بۇ بىزنىڭ ھېيتىمىز

ئوتتۇز كۈن روزا تۇتۇپ

نەپسىمىز بىلەن جەڭ قىلىپ

ھەممە ئادەم غەلبە شادلىقتىن بەھرىمان بولىدىغان بىر كۈن

شەيتاننى يېڭىپ

بالام!

دۇنيادا ئادەمنىڭ دۈشمىنى يوق ئۆزىدىن بۆلەك

ھېچكىمدىن يېڭىلمەس

ناۋادا

ئۈستۈن كەلسە نەپسىدىن يۈرەك

نەپسىنىيېڭىش

ئەڭ چوڭ دۈشمەننى يېڭىشتۇر دېمەك

بەندىگە قۇل بولماس ئۆزىنى يەڭگەن

ئۆزىنى يەڭگەنگە يوق باشقا دۈشمەن

ـ دادا، دادا،

ئۇنداقتا نىمشقا پوجاڭ ئاتمايمىز؟

ـ بالام بۇ بىزنىڭ ھېيتىمىز

ئۇيغۇر كىتاب تورىدىكى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ پىكرى ئامبىرى
www.uyghurkitap.com

پوجاڭ ئېتىش بىھاجەت

پەقەت بىز ياراتقۇچىغا ھەمدۇ ـ سانا ئېيتىمىز

قەلبىمىزدە باشقىلارغا ياخشىلىق ئويلايمىز

گۇناھلىرىمىزغا توۋا قىلىمىز

بۇ ھېيتتا يەنە

بىر ـ بىرىمىزنى سۆيۈشنى قايتا ئۆگىنىمىز

مۇھەببەتنى يېڭىلايمىز ،چوڭقۇرلاشتۇرىمىز

قەلبىمىزدىكى ھەربىر تېۋىشنىڭ

ئاۋازى مىليونلاپ پوجاڭدىن ئارتۇق

دۇنياغا مۇھەببەت بىلەن تىكىلىش

ياراتقۇچى بىزگە بەرگەن ئەڭ ئۇلۇغ تارتۇق

بالام، بالام

مانا بۇ بىزنىڭ ھېيتىمىز بالام

مۇشۇنداق ئۇلۇغ بىر ھېيتىمىز بولغىنى ئۈچۈن

ئاللاغا مىڭ شۈكرى ئېيتىمىز بالام.

شەيتان

(ھېكايە)

يول شۇنچىلىك تېيىلغاق ئىدىكى ئۇ ئاستا چامداپ مېڭىپ كىتىۋىتىپ بۇ شەھەردىكى كىشىلەرنىڭ مېڭىش قىياپىتىدىكى غەيرىلىكنىڭ سەۋەبىنى چۈشەنگەندەك بولدى. دەل شۇچاغدا ...ئالدىدا كېتىۋاتقان بىرەيلەن شۇنداق قاتتىق تېيىلدىكى مۇز ئۈستىگە تۇيۇقسىز چۈرت كىسىپ تاشلانغان دەرەختەك گۈپپىدە يىقىلدى. بېشىدىن ئۇچقان شىلەپىسى ئادەملەرنىڭ ئايىقىدا غالتەكتەك دومىلاپ كەتتى. ئۇ يىقىلغان كىشىنىڭ بۇ ھالىتىگە قاراپ قورسىقىنى تۇتۇپ شۇنداق قاقاقلاپ كۈلدىكى ئۈچەيلىرى ئۈزۈلۈپ كەتكىلى تاسقالدى. پۈتۈن ۋۇجۇدىغا ئاجايىپ بىر شادلىق يامراپ كەتتى.

ـ قارا ما ئادەمنىڭ ئەخلاقسىزلىقىنى، بىرى يىقىلىپ ئۆلەر ھالەتتە ياتسا، ئېشەك ھاڭرىسا كۈتى غىجەك تارتىپتۇ دىگەندەك قىلىپ تۇرغىنىنى..

ـ بەزى ئەدەملەرگە ئامال يوق.

ئۇ كۈلكىدىن ئۆزىنى توختىتالماي مۇلاھىزىلەرنىڭ ئۆزى ئۈستىدە كېتىۋاتقانلىقىنى سەزدى. بىر نەچچە ئادەم يىقىلغان كىشىنى يۆلەپ ئورنىدىن تۇرغۇزدى. بىرەيلەن شىلەپىسىنى قېقىپ كېيگۈزۈپ قويدى. ھەممە ئادەمنىڭ چىرايىدا ئېچىنىش، ئېچ ئاغرىش ھېسداشلىق تۇيغۇسى لېكىن ئۇنىڭ ....

ئۇ ئۆزى ھەققىدە ئويلىنىشقا باشلىدى. ئۇ كىچىكىدىن سوقۇش كىنولىرىغا ئامراق ئىدى.

كىنودىكى سوقۇش كۆرۈنۈش قانچە جىددى بولسا، ئادەملەر قانچە كۆپ ئۆلسە، بوزغۇنچىلىق چىكىدىن ئېشىپ شەھەر قىشلاقلار كۆزنى يۇمۇپ ئاچقۇچە ۋەيران بولسا قەلبى بىر خىل ھوزۇرلۇق كەيپىياتتىن تېترەپ كىتەتتى.

كوچىلاردا خەق ئورۇشۇپ قالسا ئەڭ ئاۋۋال يۈگرەپ كىلىپ تاماشىشا كۆرەتتى. ئەڭ ئالدىراش ئىش بولسىمۇ تاشلاپ قوياتتى. ئادەم قانچە جىق يىغىلغانسىرى شۇنچە ھوزۇرلىنىپكىتەتتى. مۇشلىشىۋاتقانلارنىڭ يىرتىلغان قاپاق، تۆكۈلگەن چىشلىرىنى تاماشىشا قىلاتتى.

ئەجەبا، ئۇنىڭ قىلغانلىرى خاتامىدۇ؟ ئۇنداق بولسا نېمىشقا بۇزغۇنچىلىق، قاتىللىق، ئورۇش تەسۋىرلەنگەن كىنولارغا كىشىلەر ئامراق؟ نېمىشقا كوچىلاردا خەق ئورۇشۇپ قالسا نۇرغۇن ئادەم كىلىپ تاماشىشا كۆرىدۇ؟ ئۇ بىردىن ئېنسان ماھىيىتىدىكى تۆزەشكە قارىغاندا بۇزۇشقا ئامراقلىقىدەك خارەكتىرنى كۆرۈپ يەتكەندەك بولدى. راست ئۆيدە ئايالى ئاچچىقى كېلىپ قالسا چىنە قاچىلارنى چېقىپ دەردىنى ئالىدۇ. ئاچچىقى يانغاندا بولسا ئۇلارنى يەنە قاقشاپ يۈرۈپ سېتىۋالىدۇ. خوتۇنى ئۇچۇن چېنە ـ قاچا چېقىش بىلەن ئۇلارنى قاقشاپ سېتىۋېلىش ئوخشاشلا ھوزۇرلۇق ئىش.

ئۇ بىر كۈنى كەچلىك بازارنى ئايلانغىلى چىقتى. تۇيۇقسىز كىمدۇر بىرى ئۇنىڭغا گۈپپىدە ئورۇلدى. ئارقىدىن جەدەل باشلاندى. بىردەمدىلا ئەتراپ ئادەم دېڭىزىغا ئايلاندى. لېكىن ھېچكىمنىڭ ئۇلارنى ئاجرىتىپ قويۇش نىيىتى يوقتەك قىلاتتى. گەۋدىلىك ئوچ لوكەك ئۇنى ئوتتۇرغا ئىلىپ تازا ئۇردى. ئۇنىڭ كۆزلىرى نىجادلىق ئىزلەپ ئەتراپتىكى ئادەملەرگە قاراپ چەكچىيىپ كەتتى. ساقچىلەر يېتىپ كەلگەندە لوكچەكلەر ئاللىبۇرۇن قېچىپ كەتكەن ئىدى. ئۇ بوگۈن تونجى قېتىم تاياق يىگۈچىنىڭ تاماششاسىنى كۆرۈۋاتقان كىشلەرنىڭ چىرايىدىكى كۈلكىنىڭ تاياق يىگۈچى ئۈچۈن زەھەردىن ئارتۇق تۇيۇلىدىغانلىقىنى ھېس قىلدى.

ئۇيغۇر كىتاب تورىستانى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ئۇپۇلاڭشىغان ھالدا مەھەللىسىگە يېتىپ كەلدى. يېتىپ كەلدىيۇ چۆچۈپ داڭ قېتىپ تۇرۇپقالدى. ئۆيى كۆيۈۋاتاتتى. ئايالى ئېشىك ئالدىدا نېمە قىلارىنى بىلمەي يىغلاپ تۇراتتى.

بىرچاغدا ئوت ئۆلغىيىپ ئۆي گۈپپىدە يېقىلدى. ئۇنىڭ يۈرىكى تېترەپ كەتتى.

شۇندىن كېيىن ئۇ ئۇرۇش، بۇزغۇنچىلىق تەسۋىرلەنگەن كىنولارنى كۆرمەيدىغان، ئىكراندا ئۆلۈپ كىتىۋاتقان ئادەملەرگە قاراپ كۆزىگە ياش ئالىدىغان بولۇپ قالدى.

1999 ـ يىل 29 –نويابىر